

ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΝ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Ἡμέραι 30—Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ταῦρον

Ν.	Π.	Ἡμ.έβδ.	Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 13, ἡ νύξ 11.
14	1	Τετάρτη	Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας
15	2	Πέμπτη	Τίτου ὀσίου τοῦ θαυματουργοῦ
16	3	Παρασκ.	Τῆς Ζωοδ. Πηγῆς. Νικήτα ὁσ. Ἰωσήφ ὕμν.
17	4	Σάββατ.	Γεωργίου τοῦ ἐν Μαλεῶ
18	5	Κυριακή	Τοῦ Θωμᾶ. Κλαυδίου μ., Θεδώρας μάρ.
19	6	Δευτέρα	Εὐθυχίου ἀρχιεπ. Κων/πόλεως
20	7	Τρίτη	Γεωργίου ἐπ. Μυτιλήνης, Καλλιπλίον μ.
21	8	Τετάρτη	Ἡρωδίου ἀποστ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
22	9	Πέμπτη	Εὐθυχίου μάρτυρος
23	10	Παρασκ.	Τερεντίου μ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
24	11	Σάββατ.	Ἀντύπα ἱερ. ἐπισκ. Περγάμου
25	12	Κυριακή	Τῶν Μυροφόρων, ἀνακ. τιμίας ζ. Θεοτ.
26	13	Δευτέρα	Μαρτίνου Πάπα Ρώμης
27	14	Τρίτη	Ἀριστάρχου, Πούδη καὶ Τροφίμου ἀπ.
28	15	Τετάρτη	Κρήσκεντος μ. Λεωνίου ἐπ. Ἀθηνῶν
29	16	Πέμπτη	Ἀγάπης, Βιρήνης καὶ Χιονίας μ.
30	17	Παρασκ.	Συμεῶν τοῦ ἐν Περσίδι
1	18	Σάββατ.	Ἰωάννου ὁ. Κοσμᾶ ἐπ., Σάββα τοῦ Γότθ.
2	19	Κυριακή	Τοῦ Παραλύτου. Τρύφωνος ἀρχ. Κ/πόλ.
3	20	Δευτέρα	Θεοδώρου Τριχινᾶ, Ζαχαρίου ἀποστ.
4	21	Τρίτη	Ἰανουαρίου ἱερ. Ἀλεξάνδρου βασιλίσ.μ.
5	22	Τετάρτη	Τῆς Μεσολεντικῆς. Θεοδώρου Συκεῶτ.
6	23	Πέμπτη	Γεωργίου μεγαλομ. τοῦ τροπαιοφόρου
7	24	Παρασκ.	Ἐλισάβετ ὀσίας καὶ θαυματουργοῦ
8	25	Σάββατ.	Μάρκου Εὐαγγελιστοῦ, Νίκης μάρτυρος
9	26	Κυριακή	Τῆς Σαμαρείτιδος (ἀγ. Φωτεινῆς).
10	27	Δευτέρα	Συμεῶν ἱερομ. συγγενοῦς τοῦ Κυρίου
11	28	Τρίτη	Τῶν ἐν Κιζίκῳ 9 μαρτύρων
12	29	Τετάρτη	Ἰάσωνος, Σωσιπάτρ., Ἰωάννου Καλοκτ.
13	30	Πέμπτη	Ἰκᾶβου ἀπ. ἀδελφ. ἀγ. Ἰωάννου θεολ.

ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

- 7 Ἀπριλίου Νέα Σελήνη ὥρα 6 λεπτ. 25 π. μ.
- 14 » Σελήνης πρῶτον τέταρτον ὥρα 10, λ. 10 π. μ.
- 22 » Πανσέληνος ὥρα 1. λεπτ. 42 μ. μ.
- 29 » Σελήνης τελευταῖον τέταρτον ὥρα 11 λ. 16 μ. μ.

ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΩΚ ΚΥΡΙΑΚΩΝ

- Α' Κυριακή 5 Ἀπριλ. Ἰωάν. β' 19—31
- Β' Κυριακή 12 » Μαρκ. ιε' 43—ις' 8
- Γ' Κυριακή 19 » Ἰωάν. ε' 1—15
- Δ' Κυριακή 26 » Ἰωαν. δ' 5—42

ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

- 3 Ἀπριλίου Τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς
- 5 » Κυριακῆ τοῦ Θωμᾶ
- 12 » Τῶν Μυροφόρων
- 19 » Τοῦ Παραλύτου
- 23 » Γεωργίου τοῦ Μεγαλομάρ.
- 26 » Κυριακῆ τῆς Σαμαρείτιδος

ΠΑΝΤΟΙΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

Ἵπερόπτις

Ὁ Κουμανούδης γράφει ἐν τῇ Συναγωγῇ Νέων Λέξεων σελ. 1042 ὑπερόπτις, ἡ. Α. Ρ. Ραγκ. 75. — Ἐν τοῖς Λεξ. τῆς ἀρχ. κεῖται ὑπέροπτις ἐκ Βυζαντινῶν συγγραφέων.

Οὐδαμῶς θὰ κατέλεγεν ὁ Κουμανούδης τὸ προξυτόνον θηλυκὸν ὑπερόπτις ἐν ταῖς νέαις λέξεσιν, ἂν μὴ ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ προπροξυτόνως ὑπέροπτις. Ἀλλὰ τοῦτο κατ' οὐδέν τι τρόπον ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ ρηθῇ ὑπὸ παλαιοῦ ἢ μεταγενεστέρου Ἑλληνοσ. Μόνον τὸ προξυτόνον ὑπερόπτις ἔχει ὕγιως, ὡς ὄμοια τὸ ἐπόπτις, αἰματολάπτις, γιγαντοφόντις καὶ γνωτοφόντις, συκοφάντις καὶ ἱεροφάντις. Πρβ. καὶ προφήτις, ὑποφήτις, μεταφάντις, κτλ. Ἐλέγηθ' ἰδίως καὶ τευχολλάπτις καὶ κυνοφόντις ὧν τὸ ἀρσενικὸν δὲν εὐρέθη.

Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου φέρεται Τόμ. Η', σελ. 230 «Femin. Ἵπερόπτις, ἡ, Georg. Pachym. in Walzii Rhett. Vol. I, p. 559, 6: Τὴν ὑπ. λυπῶν». Ἄλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ὁρθῶς γεγραμμένον «τὴν ὑπερόπτιν λυπῶν».

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ θηλυκὸν τοῦ ἱεροφάντης εἶνε προπροξυτόνως προενηνεγμένον ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου τόμ. Δ', σελ. 547 «Ἱεροφάντις, ἰδος ἡ, Sacrum antistes, Photius p. 104, 9: Ἱεροφάντιδες, αἱ τὰ ἱερὰ φιλνουςκαί τοῖς μμουμένοις. Ἱεροφάντιν in inscript. ap. Boeckh. vol. I, p. 457, 458» καὶ «Ἱεροφάντρια, ἡ, ἰ.φ. ἱεροφάντις». Σικελᾶτος ὁ Βυζάντιος νομίζει ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλλην. Γλώσσης ὅτι καὶ προπροξυτόνως καὶ παρωξυτόνως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θηλυκὸν ὄνομα σελ. 620 «Ἱεροφάντις, ἰδος (ἡ), γυνὴ ἐκτελοῦσα ἔργα ἱεροφάντου.» Ὅ,τι εἶπομεν περὶ τοῦ ὑπέροπτις τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν καὶ περὶ τοῦ ἱεροφάντις.

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Βλαυδέσιος μνημονεύων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Βατρᾶχων τοῦ Ἀριστοφάνους σελ. 263 τὸ ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἰδ. Κ. 681 κείμενον «τὸν ἱεροφάντην καὶ τὰς ἱεροφάντιδας» γράφει παρωξυ-

τόνως ἱεροφαντίδας, ὡς ἐξ ὀνομαστικῆς ἱεροφαντίς.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'

Ζφοκλοπιή κτλ.

Ἵπὸ τοῦ Κουμανούδη εἶνε γεγραμμένον ἐν τῇ Συναγωγῇ Νέων Λέξεων σελ. 437 «ζωοκλοπιή, ἡ. Ἑλλ. κώδ.— Ἀν Γ' οὐδ. 69.— Ὀμηρος 77— Ἀγγ. Βλ. λ. 71— Ν. Κοντ. λ. 89— Πρβ. τὰ ἐξῆς: ζωοκλοπιὰ, ἡ. Ἑλλ. κώδ. 48» καὶ σελ. 520 «καρποκλοπιὰ, αἱ. Ἀκρ. 14 Φεβρ. 87» καὶ σελ. 740 «ὄρνιθοκλοπιὰ, αἱ. Ἐφ. 89— Ἀκρ. 30 Ἰαν. 92».

Μνημονεύεται μὲν ὑπὸ τοῦ Κουμανούδη καὶ ὁ τύπος ζωοκλοπιὰ (ζωοκλοπιὰ) ἀλλὰ δὲν γίνεταί ὑπ' αὐτοῦ παρατήρησις ὅτι μόνος ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὁρθῶς ἐσχηματισμένος, πλημμυλῆς δ' ὑπάρχει ὁ τετρασύλλαβος ζωοκλοπιή. Καὶ περὶ τῶν τύπων καρποκλοπιὰ καὶ ὄρνιθοκλοπιὰ ἐπάναγκες ἦτο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι θὰ εἶχον ὕγιως ἂν ἐξεφέροντο διὰ τῆς καταλήξεως αἱ, οἷον καρποκλοπιὰ καὶ ὄρνιθοκλοπιὰ. Πρβ. σελ. 212 «βιβλιοκλοπιὰ, ἡ πκρ' ἐκδοτῶν καὶ τυπογράφων. Ἐγκύκλιος ὑπουργικῆ, 70» καὶ σελ. 274 «δημοσιοκλοπιὰ, ἡ. Λεξ. νομοτεχν. 40» καὶ σελ. 1137 «ψηφοκλοπιὰ, ἡ. Κ. Οἰκ.»

Ἐρρήθη δὲ κακῶς καὶ λογοκλοπιή ἀντὶ τοῦ λογοκλοπιὰ καὶ νυκτοκλοπιή ἀντὶ τοῦ νυκτοκλοπιὰ. Γράφει δ' ὁ Κουμανούδης σελ. 611 «λογοκλοπιή, ἡ. Α. Ρ. Ραγκ.— Ἐν τοῖς λεξ. τ. ἀρχ. γλ. ὑπάρχει ἡ λογοκλοπιὰ, ἡτις ὅμοια γράπτει λογοκλοπιὰ. Ὁρα ἄρθρον Γ. Ζηκίδου ἐν Ἐφρημ. 12 Ἀύγ. 91 «καὶ οὕτως ἦδη λογοκλοπιὰ ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Ἀγ. Βλάχου εἶχε γραφῆ τῷ 71 ἡ λέξις» καὶ σελ. 705 «νυκτοκλοπιή, ἡ, Ἀγ. Βλάχου λ. 71— Ἵπ. ἐν τοῖς Λεξ. τ. ἀρχ. ἡ νυκτοκλοπιὰ». Ἐν ταῖς Ἰλωσσαικῆς Παρατηρήσεσι σελ. 13' (1882) εἶνε τὰδε γεγραμμένα. «Ὁ Οἰκονόμος

*ΣΗΜ. Τὸ θηλυκὸν συκοφάντις ἀπαντᾷ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ. Ἵπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐρρήθη Πλούτ. 970: ἡ ποῦ καὶ σὺ συκοφάντρια ἐν ταῖς γυναιξίν ἦθες;». Πρβ. ὑράντρια, ἀνοφάντρια, ψάλτρια, χοροψάλτρια, ἀγύτρια, κτλ. Ἴδε καὶ Βλαυδέσιον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους Πλούτου σελ. 333.

γράφει ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικαῖς Συγγραμμάσιν «οἷον ψηφοκλοπᾶς καὶ ἐπιτοκίας». Τὸ ὄνομα ψηφοκλοπῆ εἶνε ἐμφερές τῷ κοινῷ ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς γλώσσῃ κατὰ κράντι ζωοκλοπῆ. Ἄλλ' ὡς λέγεται πυροκλοπία καὶ λογοκλοπία, οὕτως οφείλει νὰ λέγηται καὶ ζωοκλοπία καὶ ψηφοκλοπία. Πταίουσιν οἱ γράφοντες λογοκλοπία διὰ διφθόγου διότι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε πάντως παράγωγον τοῦ ἀμαρτύρου ἐπιθέτου λογοκλόπος (Πρβ. πολυκλόπος, βουκλόπος κτλ.) Πλημμελῶς δ' ἔχει καὶ τὸ ἀπλοῦν κλοπία, ὅπερ ἀπαλλάττεται τῆς πλημμελείας δ' αὐτοῦ Ω μεγάλου ἐκφερόμενον. Ἐκ τοῦ κλωπῆς ἐγένετο τὸ κλωπεύω, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ κλωπία, ὡς ἐκ τοῦ θῶπ τὸ θωπία». Παρήχθη δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐπιθέτου γαμοκλόπος τὸ ὄνομα γαμοκλοπία».

Νέον ὄνομα διὰ τῆς διφθόγου προσηνεγμένον μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Κουμνουδῆ σελ. 1079 «φιλοπατριδοκλοπία ἢ ὁ τρόπος τοῦ κλέπτειν διὰ τοῦ προσχήματος τῆς φιλοπατρίας. Ν. Ι. Σαρ. ἐν Αὐτοβιογρ. ἀπομνημ. 89— Δυσχερξίνω ἐγὼ τῇ λέξει τκύτη» Ὁρθῶς εἶνε γεγραμμένον τὸ ἐκ τοῦ τυλοκλόπος παρηγμένον ὄνομα σελ. 1019 «τυλοκλοπία, ἢ. Ἀδ. Κορ.— Γ. Α. Γερὰκ. 63— Ἀγ. Βλ. λ. 71— Ν. Κοκτ. λ. 89».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Ὁλοσηρικόν

ὑπὸ τοῦ Κουμνουδῆ εἶνε γεγραμμένον ἐν τῇ Συναγωγῇ Νέων Λέξεων σελ. 723 «ὄλοσηρικόν, τὸ Γαλλ. étoffe tout en soie; tafetas— Ν. Κοκτ. λ. 89— Ἀγ. Βλ. λ. 97».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Κουμνουδῆ νομιζομένη νέα λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῷ Βυζαντιακῷ ἑλληνισμῷ.

Ἐν τῷ Θεσαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Β' σελ. 1910 λέγεται α' Ὁλοσηρικόν, Sericum totum. Lex. Ms. Colberteum. Σῆρες, ὄνομα ἔθνος, ὅθεν ἔρχεται τὸ ὄλοσηρικόν. DUCANG. Eadem Hesychius. Gen. fem. ap. Jo. Malalam p. 287, 15. Στολήν ἄσπρον ὄλοσηρικόν et iisdem verbis p. 310, 11. nam p. 413. 12: χλαμύδα ἄσπρον ὄλοσηρικόν, Chron. Pasch. p. 613, 20, Χλαμύδιν ὄλοσηρικόν. Sed idem p. 721, 11: Φοροῦντες ὄλοσηρικόν. Πρβ. καὶ λ. Σηρικὸς Τόμ. Ζ', σελ. 198.

Κεῖται δὲ καὶ παρὰ Γεωργίῳ τῷ Κεδρηνῷ Τόμ. Α', σ. 732, 13 Βόνν. «ὄλοσηρικὰ τε ἱμάτια» καὶ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ Τόμ. Α', σελ. 404, 7 Βόνν. «προέρχονται δὲ πάντες

* ΣΗΜ. Παρὰ Διογένη τῷ Λαερτίῳ II', 54 κατὰ μὲν τὴν ὕβνησειον ἑκδοσιν τόμ. Β', σελ. 287 (1831) φέρεται «καταγνωσθεῖς ἐπὶ λογοκλοπία» κατὰ δὲ τὴν Κοβήτειον σελ. 217, 24 (1850) «καταγνωσθεῖς ἐπὶ λογοκλοπία».

οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τῶν ὄλοσηρικῶν» καὶ σελ. 405, 10 «τρία βῆλα πάντως κρέμανται ὄλοσηρικῶν καὶ σελ. 629, 9 «οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἐφόρεσαν χλαμύδα ὄλοσηρικῶν καὶ σελ. 701, 9 «ὄλοσηρικόν στιχάριον» καὶ παρὰ τῷ Ἀγναθγγέλῳ σελ. 160 Μυλλ. «ἐνδύματα διάφορα, ἀπὸ μετξίων ὑφασμένα καὶ χρυσέμπαστα, ὄλοσηρικῶν». Πρβ. καὶ Χρον. Πασχ. σελ. 721, 11 «φοροῦντες ὄλοσηρικῶν». Ὁ Κορξῆς γράφει ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Α', σελ. 82. «Ὁ Ἡσύχιος λέγει «Σῆρες, ζῆξ νήθοντα μέτξζαν ἢ ὄνομα ἔθνος, ὅθεν ἔρχεται καὶ τὸ ὄλοσηρικόν». Τὸ Ὁλοσηρικόν εἶναι τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν σήμερον ὀλομέταξον. Λέγει ἀκόμη, «Σῆρων, σκωλήρων, τῶν γεννηόντων τὰ σηρικά. Σῆρες γὰρ οἱ Σκώληκες». Τῷ προσηροζυτῶνως ἐκφερομένῳ ὄλοσηρικῶς ὄνομα ὑπάρχουσι τὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσῃς ἐπιθετὰ θεονήσια καὶ πενταγνώσια. Πρβ. καὶ καταπαστρικῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'

Ἐρωταπάντησις ἢ ἐρωταπόκρισις καὶ προδοφαίρεσις

Ὁ Κουμνουδῆς γράφει ἐν τῇ Συναγωγῇ Νέων Λέξεων σελ. 413 «ἐρωταπάντησις, αἰ. (=ἐρωτήσις καὶ ἀπαντήσις) ΑΝΤΣ. ἐν Ἀσται 13 Φεβ. 96» καὶ σελ. 855 «προσθαφίρεσις, ἢ Ἰώσ. Μοισ.— Δ. Ἀλεξάνδριδ. 07.— Ἐγγραφ. Ἐλ. κυβερνήσ, 22.— Ἐμμ. Φωτιὰδ. 36.— Ἀγαθάγγ. ἐν ἀγγελίᾳ 41.— Π. Χιώτ. 51— Σ. Α. Κ. 89.— Τὴν λέξιν ἔχει τὸ Ἑλληνικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἀθ. Σακελ. μετ' σημείωσιν «μτγν». Ἄλλὰ ποίων χρόνων μετξγενέστεροι νοοῦνται;— Ἀγγ. Βλ. λ. 97».

Τὸ ἐρωταπάντησις εἶνε ὁμοίως ἐσηματισμένον τῷ ἐρωταπόκρισις καὶ τῷ προσθαφίρεσις. Περὶ τῶν ὀνομάτων ἐπισημασθέντων λόγον ἐν τῇ Γλωσσικῇ Παρτηρήσει σελ. 301: Ἐγράψμεν δὲ τὰδε.

«Παρητηρήσει δ' ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου καὶ «μετὰ προσθαφίρεσιν» καὶ «ἢ ἄκκιρος ἐπιθυμία τῶν προσθαφίρεσιν» καὶ «μετὰ τῶν ἀνγκυλίων προσθαφίρεσιν» καὶ «ὕπολογισμοὺς διὰ προσθαφίρεσιν», ὡς καὶ «κατ' ἐρωταπόκρισιν». Φέρονται δ' ὅμως τὰ κακῶς ἐσηματισμένον ὄνομα προσθαφίρεσις καὶ ἐρωταπόκρισις καὶ ἐν τῷ παρητηρητικῷ καὶ ἐπικλήρωσιν δικαίω ἑλληνισμῷ, ὡς καὶ τὸ αἰξομειῶ (συναξομειῶμι) καὶ αἰξομειῶσις. Παρὰ Διογένη τῷ Λαερτίῳ κεῖται «τὴν τε ρητορικὴν ἐπιστήμην οὐσαν τοῦ εὐ λέγειν περὶ τῶν ἐν διεξῶδ' λόγων καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐν ἐρωτήσιν καὶ ἀποκρίσει λόγων», παρὰ δὲ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἀπαντᾷ «δοῦναι τρόπον ὑπαρχόντων, ἐτέρου

μὲν τοῦ κατ' ἐρώτησιν τε καὶ ἀπόκρισιν, ἐτέρου δὲ τοῦ κατὰ διεξῶδον», ὡς καὶ παρὰ τῷ Ἀλβίνῳ ἐν τῇ Εἰσπαγωγῇ εἰς τοὺς Πλάτωνος Διαλόγους «καὶ ἐπὶ τούτου ὁ μὲν ἐστὶ κατὰ διεξῶδον, λεγόμενος, ὁ δὲ κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν, ἴδιον τοῦ διαλόγου ἐρωτήσις καὶ ἀποκρίσεις». Τὸ ὄνομα προσθαφίρεσις εὐρομεν καὶ ἐν τῷ περὶ τῶν Ἑβδομήκοντα Συγγραμμάσιν τοῦ Οἰκονόμου «μετὰ τινῶν ἐν μέρει προσθαφίρεσεων». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν τοῖς εἰς τὸ Τέταρτον βιβλίον τῆς Γραμματικῆς τοῦ Γαζῆ Σχολίῳ οὐ μόνον «γινόμενης τινὸς ἐνταῦθα προσθαφίρεσεως» ἀλλὰ καὶ «προθεμένου κατ' ἐρωταπόκρισιν διακβεῖν ἴσως». Οὐδαμῶς δ' ὠκνησεν ὁ ἀνὴρ οὗτος νὰ γράψῃ ἐν τῇς Κριτικῆς Ἐπιστάσει. «Τούτων γε μὴν τὸ μὲν μάλιστα ἀφορᾷ τοὺς ληποδοιοῦντας, τὸ δὲ ἀντάλλαγμα τὰ ληποδοιοῦμενα». Ρῆμα ληποδοιοῦ οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Μόνον τὸ ὄνομα ληποδοσία φέρεται παρὰ τῷ Ἐπιφάνῳ ἀντὶ τοῦ λῆψις καὶ δόσις. Πρβ. καὶ δοσοληψία.

Παρητηροῦμεν νῦν ὅτι τοῦ ὀνόματος ἐρωταπόκρισις ἐγένετο χρῆσις καὶ ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου ἐν τοῖς Σωζόμενοις Ἐκκλησιαστικαῖς Συγγραμμάσιν Τόμ. Α' σελ. 144 «Ἀνάγνωσις εἰς βιβλίον διδασκτικὸν τῆς πίστεως γεγραμμένον κατ' ἐρωταπόκρισιν» καὶ σελ. 192 «νὰ ἐξετάξῃ τοὺς μαθητὰς τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν κατ' ἐρωταπόκρισιν εἰς τὸ μάθημα τῆς προτερίας». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Οὐγκηνήρου ἐκδομένοις Ἑλληνικοῖς Ποιήμασι τοῦ Μέσου Αἰῶνος σελ. 341, 619 «δεινοὺς, καλοὺς, φρονίμους τε εἰς ἐρωταποκρίσεις. Ἴδε καὶ Δουκάκιον ἐν τῷ Γλωσσικῷ σελ. 437 καὶ Γ. Δινδῶφιον ἐν τῷ Θεσαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Γ' σελ. 2084, Δ'.

Παρὰ τῷ Φωτίῳ φέρεται Βιβλιοθ. σελ. 154, 39 Βεκκ. «ἔρους τινὰς ἀσκητικὸς ὡς ἐν ἐρωτήσιν καὶ ἀποκρίσει προηγμένους» καὶ σελ. 162, 39 «εἰς τύπον ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως ἐσηματισμένον» καὶ σελ. 168, 18 «εἰς ἐρωτήσιν δὲ καὶ ἀποκρίσεις μεθ' ὑποβολῆς προσώπων τὸ τοῦ λόγου σχῆμα πεποιήται» καὶ παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ Παρεκβ. εἰς Ὀμ. σελ. 1401, 53 «διὸ, ἀστεῖως Ἀντιφάνης φησὶν ἐν ἐρωτήσιν καὶ ἀποκρίσει ταῦτα» καὶ παρὰ Πρύκλῳ τῷ Διαδόχῳ εἰς τὸν Πλάτων. Α', Ἀλκιβ. Τόμ. Γ'. σελ. 4 Κουσ. «ἐρωτήσεσι καὶ ἀποκρίσεσι τελειούμενος» καὶ σελ. 139 «παρητηρητῆρι δὲ καὶ τὸ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων πρὸς εὐφροσύνην ἐνδέον» καὶ σελ. 153 «διὰ τε ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων συγγινόμενος» καὶ εἰς τὸν Παρμ. τοῦ Πλάτων. Τόμ. Δ' σελ. 52 «εἰς τὸ ἴδιον δι' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων προῖόν» Πρβ. καὶ Τζέτζ. Ἱστορ. Χιλ. ΙΑ'. 10 (σελ. 103

Κισλ.) «ἐρωτήσιν ἀποκρίσιν σύμπαντα κεκτημένον.»

Ἐπειδὴ δὲ τῷ ὀνόματι ἐρωτήσις συνωνυμῆται τὸ πεῦσις, εἶνε εἰρημένον καὶ πεῦσις καὶ ἀποκρίσις παρὰ τῷ Φωτίῳ Βιβλιοθ. σελ. 157, 34 «λόγος ἀσκητικὸς εἰς πεῦσιν ἐσηματισμένος καὶ ἀποκρίσιν» καὶ παρὰ τῷ Σουίδῳ σελ. 297 Βεκκ. «κατὰ πεῦσιν καὶ ἀποκρίσιν». Πρβ. καὶ Θεόδ. Μετοχ. σελ. 167 «ἀλλὰ παντ' ἐν διαλόγοις τὰ θαυμασι' ὄντως ἐκεῖνα καὶ κατατετμημένως ἐν πεύσεσι καὶ ἀπαντήσεσι.»

Περὶ τοῦ ὀνόματος προσθαφίρεσις λέγεται ἐν τῷ Θεσαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Ζ' σελ. 1026. «Προσθαφίρεσις, εἰς, ἢ, frequens ap. Ptolem. Almag. p. 272 seqq. G. D. Paul. Alex. Apotel. p. 27. 10. Procl. Hypotyp. p. 126, 13; 128, 29, ubi vertit Halma: Les quantités à ajouter ou à retrancher Ap. ennd. p. 93, 39, perperam cusum προσταφίρεσιν (sic.) HASE».

Περὶ τὰ ὀνομασθέντα παρὰ τῷ Φωτίῳ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀνόματος ἔχομεν συνηγμένα ἐκ τοῦ Πτολεμαίου, μνημονεύομεν δ' ἐξ αὐτῶν δέκα. Τόμ. Α', σελ. 252 Εἰβ. «ἐπιβυλλοῦσας μοῖρας τῆς προσθαφίρεσεως» καὶ σελ. 263, 15 «τῆς προκειμένης τῶν ὀριζίων χρόνων προσθαφίρεσεως ἀνάπλιν γινόμενης» καὶ σελ. 336, 4 «τὰς οἰκείως ἐκάστῳ τμήματι παρκειμένης προσθαφίρεσεως» καὶ σελ. 355, 20 «ἀνκλόγως τῷ μεγέθει τῆς πρώτης προσθαφίρεσεως» καὶ σελ. 383, 16 «τὴν ἐξ ἐτοίμων διακρίσιν τῶν κατὰ μέρος προσθαφίρεσεων» καὶ σελ. 384, 13 «τὰς γινόμενας τῆς προκειμένης προσθαφίρεσεως πηλικότητας» καὶ σελ. 385, 9 «ὡς καὶ ἐνταῦθα τῆς μεγίστης προσθαφίρεσεως συναγομένης» καὶ «τῇ παρὰ τὴν πρώτην ἀνωμαλίαν ἐκκειμένη κατὰ τὸ δ' σελίδιον προσθαφίρεσει» καὶ σελ. 392, 16 «τὴν παρκειμένην αὐτῷ προσθαφίρεσιν ἐν τῷ τετάρτῳ σελιδίῳ» καὶ σελ. 393, 1 «προσθησομεν αἰεὶ τῇ ἐκτεθειμένη τῷ δ' σελιδίου προσθαφίρεσει».

Ἐρρήθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Σιμπλικίου Ὑπομν. εἰς Ἀριστοτ. Τόμ. Ζ', σελ. 36, 30 «τὰς τε προσθαφίρεσεις τῶν κινήσεων καὶ ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις».

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἀντὶ τοῦ προσθέντος καὶ ἀφελόντος εἶπεν ὁ Πτολεμαῖος προσθαφελόντες Τόμ. Α', α', σελ. 528, 8 «προσθαφελόντες τὸ κατὰ μῆκος διάφορον». Ὁμοίον τὸ προσθαφελόντες εἶνε τὸ προσθαφίρεσαντες. Ἴδ. Γλωσσ. Παρτηρ. σελ. 301.

Ἡμαρτημένων διόρθωσις

σελ. 1607 στ. 1 κατ. γρ. ὑπ' ἀμαθίας' σελ. 1608, 37 γρ. τῶν Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου Ἀποσπασμάτων.

σελ. 1608,19 γρ. Ούκοῦν. σελ. 1608,34 γρ. ἐγώνυον και 35 γρ. ἀλλήλοισ. και 38 οὐχ ὑποστάντων. και 42 Αἴλιαν. περι Ζῆ. και 44 Θηβῶν ἀλισκομένων και 51 ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀγορὰν. σελ. 1609,25 γρ. διὰ δὲ τούτου τοῦ γάσματος. και 28 ἐν ἐπιγράσῃ κατακεχωρισμένη και 54 Ἰώσηπ. Τόμ. Β' σελ. 34,22 Νῆσ. σελ. 1610,1 γρ. ἀνωκοδομημένοις. και 2 γρ. καθαίρῃσμεν. και 15 γρ. Suspectum και 20 γρ. posteriori και 29 γρ. τῆς μεσογίας» ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 813,1 Μείν. σελ. 1610,29 γρ. πρὶ και 50 γρ. ferenda και 51 γρ. quemadmodum σελ. 1611, 27 γρ.

cuniculus και 51 γρ. κύνικλος· και 52 γρ. ἐν τῷ Περιοδικῷ Συγγράμματι Παρνασσῶ, σελ. 1612,10 γρ. compositur σελ. 1613,8 ἐπικλήτους προσκτώμενοι. σελ. 1613, 6', 34 γρ. Ἐν τοῖς εἰς Θεόκριτον Σχολίοις. σελ. 1610, β', 39 γρ. Ἐν τοῖς εἰς Θουκυδίδην Σχολίοις σελ. 133 Διδ. γράφει δὲ Τζέτζης «Ἐδεῖ μὲν εἰς γόργουαν, ὃ Θουκυδίδη, τοὺς Ἀττικοὺς ῥίψαι σε σὺν τῷ βιβλίῳ, οὐκ ὀτρύνειν Ἰσχυροῖς σε τοῖς ὄροις σελ. 1611, 6', 14—15 πρόσθ. Ξενοφ. Ἱέρ. ΙΑ' 13 «Θησαυροὺς γε μὴν ἔχοις ἂν πάντας τοὺς παρὰ τοῖς φίλοις πλούτους».

ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΟΧΙ ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟΝ!...

— Καὶ ἡξεύρετε καμμίαν ἱστορίαν ὅπου οἱ ἄνθρωποι ν' ἀξίζουσ περισσότερον ἀπὸ τὰ ζῶα ;
— Βεβαίωτατα. Καὶ εἶνε πολὺ παράδοξος ἱστορία. Θὰ σᾶς τὴν διηγηθῶ και θὰ ἰδῆτε πῶς μίαν φορὰν οἱ ἄνθρωποι κατώρθωσαν νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀφοσίωσιν τὴν ὁποίαν ἔχουσ μόνον τὰ ζῶα... Δὲν εἶνε μεγάλο αὐτό ; Ἀκούσατε λοιπόν.

Μίαν φορὰν και ἓνα κείρον εἰς τὴν Βρετάνην ἦτο ἓνας μικρὸς, δυστυχισμένος.

Ἦτο μοῦτσος εἰς τὸ ἀλιευτικὸν πλοιάριον «Γλυκεῖά μου ἀγάπη» και ἐκέριζεν ὅπως ὅλοι οἱ μοῦτσοι περισσότερα λακτίσματα παρὰ φιλήματα. Ἀλλὰ ἦτο γερός εἰς τὴν ψυχὴν, θαρραλέος, ἰσχυρὸς τὸ σῶμα και ἀντεῖχεν εἰς κάθε κακουχίαν. Ἦτο δυστυχῆς μόνον διότι δὲν ἐγνώρισεν οὐκογένειαν. Δὲν ἤξευρε μάλιστα ἄλλους παρὰ ἀπὸ τὸν καπετάνιον Ὑβρον Κεριοῦ και τὸ λοιπὸν πλήρωμα. Ἡ μήτηρ του ἀπέθανεν ὅταν τοῦ ἐχάριζε τὴν ζωὴν... τὸν πατέρα του ποτὲ δὲν τὸν ἐγνώρισε. Οὔτε θεῖους εἶχεν οὔτε θείας. Ὁλομόναχος ἦτο εἰς τὸν κόσμον ὁ Πετράκης. Ἡ Δημοσία Περίθαλψις τὸν ἀνέθρεψε ὅπως ἡμποροῦσε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον κακῶς και αὐτὸς ἀδυνατῶν νὰ ἀκολουθῇ τὰ μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον ἐπρότιμα νὰ βόσκη πρόβατα παρὰ νὰ κλείνεται εἰς τὸ σχολεῖον.

Ὅταν ἐγένινεν δώδεκα ἐτῶν ἐπῆγε μετὸν παρα-

φέντην του εἰς τὸ Σαιν-Μαλό διὰ νὰ παραδώσων ζῶα, και ἔμεινε κατάπληκτος ἔμπρὸς εἰς τὸν Ὁκεανόν ! Τί μεγάλος ποῦ ἦτο ! Τί ὄρατος ! τὸ πατρικὸν αἷμα, τὸ αἷμα τὸ θαλασσινὸν ἐκόχλαζεν εἰς τὰς φλέβας του. Ἐξεγείρετο τὸ ἐνστικτον τῆς πλανοβίου φυλῆς τῆς ὁποίας τὸ αἰῶνιον ὄνειρον δὲν βανκαλιζεται ἀπὸ τὴν σταθερότητα τοῦ ἐδάφους.

Οὐ ! νὰ χαθοῦν και ἡ στερεὰ και οἱ στεριανοί ! Ὁ Πετράκης ἐγνώρισε τὸν Ὑβρον Κεριοῦ.

— Μὲ παίρνεις εἰς τὴν τράταν σου ;

— Ἐλα μαζί.

Και ὁ Πετράκης ἠκολούθησε τὸν Ὑβρον Κεριοῦ, ὅστις ἔφερε τὸ πλοιάριόν του εἰς τὸ Σαιν-Μαλό.

Εἰς τὴν ἀλλαξιὰν αὐτὴν δὲν ἔχασεν ὁ μείραξ. Πρῶτα-πρῶτα θὰ ἔζη εἰς τὴν θάλασσαν, και ἔπειτα θὰ ἐτρέφετο. Θὰ ἔπινε μάλιστα, ἂν και δὲν ἠγάπα τὸ οἶνόπνευμα, τὸ ὁποῖον ὁ καπετάνιος ἐκίρνα τὸ πλήρωμά του διὰ νὰ εὐρίσκη και ἄλλους ἀμαρτωλοὺς νὰ ὀλιγοστεύουν τὴν ἰδικὴν του ἀμαρτίαν.

Ὁ Πετράκης μάλιστα ἔκαμε πολλοὺς φίλους διότι κρυφὰ-κρυφὰ ἐπερνοῦσε τὸ γεμᾶτο ποτηρι του εἰς τοὺς συντρόφους. Και ἔξω ἀπὸ δύο-τρία κτήνη-ναύτας, οἱ ἄλλοι τὸν ἐκαλομεταχειρίζοντο. Και αὐτὴ ἀκόμη ἢ κυρὰ συμβία τοῦ Κεριοῦ, μία στρίγγλα γλωσσοκοπάνα, τοῦ ἔδειξε φιλικὰ αἰσθήματα.

Ἄλλα αὐτὰ ὁμοῦ δὲν ἐγέμιζαν τὴν καρδίαν τοῦ μοῦτσου, δὲν ἱκανοποιοῦν τὴν ἀτελείωτον ἀγάπην τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὰ στήθη και ἡ ὁποία τὰ ἐφούσκωνε. Και τὸ φούσκωμα αὐτὸ ἐξέσπα εἰς βαρυνασθενάγματα, ὅταν τὴν νύκτα τ' ἄστρα ἔλαμπαν μέσα εἰς τὴν δροσιὰν τοῦ Ὁκεανοῦ.

**

Τότε τοῦ συνέβη μία περιπέτεια πολὺ παράξενη και θαυμαστή.

Ἦ ! μὴ νομίσητε ὅτι πρόκειται δι' ἔκτακτα πράγματα. Εὐρῆκεν ἓνα σκύλον, σκύλον οἰονδήποτε, οὔτε μεγάλον οὔτε μικρὸν, οὔτε ἄσχημον οὔτε εὐμορφον, οὔτε νέον, οὔτε γέρικον, τὸν σκύλον ποῦ ὄλοι συναντῶμεν εἰς τὸν δρόμον και τὸν ὁποῖον κᾶπου-κᾶπου παίρνομεν μαζί μας. Ὁ σκύλος ἐξήτει τὸν αὐθέντην του, και ὁ Πέτρος κάτι τι διὰ ν' ἀγαπήσκη. Συνητηθήσαν και ἠγαπήθησαν, σκύλος και μοῦτσος, μοῦτσος και σκύλος.

Τὸ κακὸν ἦτο ὅτι τὴν ἐπομένην τὸ πλήρωμα ἐπεβιβάζετο, και ὅταν ὁ Ὑβρος Κεριοῦ εἶδε τὸν σκύλον ποῦ ἦτο κρυμμένος τὴν νύκτα μέσα εἰς τὰ δίκτυα, νὰ προχωρῇ πρὸς τὸ πλοιάριον, μετὴν μύτην εἰς τὰς πτέρνας τοῦ μοῦτσου, τὸν ἐδίωξε με λακτίσματα.

— Ἀχ ! καπετάνιε ! ἰκέτευσεν ἐπὶ ματαίῳ ὁ Πετράκης.

Τὸ πλοιάριον ἀπῆρε. Μετ' ὀλίγον τὸ ζῶον μόλις διεκρίνετο. Μολαταῦτα ἠκούοντο ἀκόμη τὰ γαυγίσματά του, μελαγχολικὰ, πένθιμα.

— Καπετάνιο !..

— Ξεφορτώσου με νὰ μὴ φᾶς καμιὰ ξανάστροφη !.

Αἴφνης ὁ Τρεζικ ἀνέκραξε :

— Νά τα ! Κύτταξάτε τον !..

Και μετὸ δάκτυλον ἐδεικνυε τὰ κύματα.

Κᾶποιον μαῦρον στίγμα διεκρίνετο και ἐξηφανίζετο εἰς τὴν γραμμὴν ποῦ ἀφῆκε τὸ πλοιάριον.

— Ὁ σκύλος !..

Ἀλήθεια ! Ὁ σκύλος ἐπλησίαζε, κατάκοπος, ἀγωνιζόμενος με ἀπελπιστικὰς προσπαθείας.

— Θὰ φάη τὸ κουπὶ κατακέφαλα ! ἀνέκραξε γελῶν ὁ Τρεζικ.

— Δὲν θὰ τὸ κἀνης !..

Και ὁ Πετράκης, πελιδνὸς ἀγριοκῦτταξε τὸν γίγαντα.

— Και γιατί ;

— Γιατί δὲν θέλω !.. Γιατί εἶνε ἀνανδρον !..

Τί σοῦ ἔκανε τὸ κακόμοιρο !..

— Για ξαναπές το !..

Ὁ Πετράκης δὲν ὑπεχώρει. Ὁ σκύλος τοῦ εἶχε γεννήσει θάρρος εἰς τὴν ψυχὴν. Ἀλλ' ἔβλεπε τὸν γίγαντα νὰ συνοφρουῦται και ἔσχε μίαν ἔμπνευσιν :

— Εἰς τὸν γυρισμὸν, θὰ τὸ εἰπῶ τῆς ἀρραβωνιαστικῆς σου τῆς Μαῖκ ποῦ εἶνε τόσῳ καλή. Δὲν θὰ σ' ἀγαπᾶ πλέον Τρεζικ, ὄχι, θὰ παύσκη νὰ σ' ἀγαπᾶ .

Τὸ δόλωμα ἔπιασε.

— Ἀχ ! βρωμόσκυλο !.. Μοῦ ἐγγίζεις τὴν χορδὴν.

Οἱ ἄλλοι ἐγέλασαν. Μόνος ὁ Κεριοῦ δὲν εἶπε τίποτε. Παρετήρει μόνον τὸν σκύλον ὁ ὁποῖος ἀπεγνωσμένως ἐκολύμβη γογγύζων, οὐρλιάζων, με μάτια θολά...

— Καπετάνιε ! ἰκέτευσεν ὁ Πετράκης.

— Πάρε τον τέλος πάντων !..

Και ὁ σκύλος ἐξητημένος, περιβρεκτος ἀπετίθετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Δὲν ἦτο κακὸν ζῶον. Ἦτο εὐθυμον, πηδηχτὸν, συμπαθητικὸν. Ἄν ἔμεινεν ὁ φίλος, ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Πετράκη, ἔγινε και ὁ ἀχώριστος σύντροφος ὄλων τῶν ναυτῶν.

Ἐμοιράσθη μαζί των τὰς καλὰς και τὰς κακὰς ὥρας, ἐγνώρισε τὰ σιτηρέσια, ἀλλὰ και τὴν φουρτούναν, τὰ εὐτυχισμένα ψαρεύματα και τ' ἀδειανὰ δίκτυα. Πάντοτε ἔμπρὸς, ὀσφραϊνόμενος τὸ ἄπειρον, ὁ Τόμ ἐφαίνετο ὡς ἡ ζωντανὴ πρόρα, ὡς ἡ γοργόνα τῆς τράτας.

Ὅλοι οἱ ψαράδες κατήνησαν νὰ τὸν γνωρίζουν.

— Κύτταξε τὸν Τόμ, ποῦ μυρίζεται τὸν ἀνεμον για τὴν «Γλυκεῖά μου ἀγάπη».

Και ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ τὸ νὰ ζῆ ἀρκῶς μεταξὺ οὐρανοῦ και θαλάσσης ὁ σκύλος εἶχε γίνε τέλειος ναυτικός. Ὅταν ἐγαύγιζε τοὺς γλάρους ὁ Πετράκης παρετήρει :

— Μπουνάτσα θὰ ἔχουμε !

Κοὶ ὅταν ὁ Τόμ ἐγρούλλιζεν ἀνήσυχος, ὁ Κε-

ριοῦ ἔπερνε μόνον τὴν σκότα καὶ ἐκκύτταζε τὸ πανὶ τὸ ὅποιον πάντοτε ἐσχίζετο ἀπὸ τὴν πολλὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου.

Μήπως καθυστέρει καὶ εἰς τὸ ψάρευμα! Ἐκαταλάμβανεν ἀπὸ πρὶν τὰ γεμάτα δίχτυα καὶ χαρωπὰ ἐγαύγιζεν, ἐνῶ ἐφαίνετο ἀπολύτως ἀδιάφορος ὅταν τὰ δίχτυα δὲν εἶχαν τίποτε. Καὶ οὐδέποτε διεψεύσθη.

Καὶ ἦτο τόσον πολῦτιμος ὁ Τόμ αὐτὸς τὸν ὅποιον ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ δεχθοῦν μὲ κατακεφαλαίαις, ὥστε κατέστη τὸ «χαϊμαλί» τῆς τράτας τόσον ὥστε ὁ Τρεξὶν τοῦ ἄναψε καὶ κερὶ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ρῶχ προστάτου τῶν σκύλων. Ὁ παπᾶς μάλιστα τὸν εἶδε καὶ ἐθύμωσε. Εὐτυχῶς ἡ Μαίικ, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπὸ τινος χρόνους στεφανωθῆ, ἐδιόρθωσε τὸ πρᾶγμα.

— Παναγία βοήθη! ...

— Χριστέ καὶ ἐχαθήκαμε.

— Πάει τὸ πανὶ! ...

— Πάτρωνά μου ἄγιε Ἰβε, σῶσέ μας καὶ σοῦ τάζω λαμπάδα ἕως τὸ μπόϊ μου! Μέσα εἰς τὴν «Γλυκειά μου ἀγάπη» τὴν ξεχαρβαλωμένη λέγονται αὐτὰ. Ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰρλανδίας ἀπέναντι εἰς τὸ Κινσάτ, παλαίει μὲ τὰ στοιχεῖα. Πᾶνε τὰ πανιὰ καὶ τὰ ξάρτια ὅλα.

— Κάνουμε νερά! φωνάζει κάποιος. Θὰ πνιγοῦν λοιπόν; Ὁχι! εὐτυχῶς ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τοὺς βλέπουν τὸ ἰρλανδικὸν ναυαγοσωστικὸν πλοίαριον πλησιάζει, ρίπτει τὰ σχοινιά.

— Ἐμπα, κραυγάζει ὁ Ἰρλανδὸς εἰς τὸν Γάλ-

λον... Τί κάνεις! Καὶ τὸ σκυλί; Δὲν ἐπιτρέπονται τὰ σκυλιά...

— Θὰ πάρω καὶ τὸν Τόμ!

— Ἐμπάτε, μὴ ὀ Γ' κ' ὀ δ. Θὰ βουλιάξετε...

— Χωρὶς τὸν Τόμ;

— Ἄφοῦ τὸ ἀπαγορεύει ὁ νόμος! ...

Ὁ Πετράκης ἤρπασε τὸν σκύλον εἰς τὴν ἀγκάλην του, τὸν σκύλον ὁ ὅποιος φαίνεται ὡς νὰ ἐνόησε καὶ ρίπτει εἰς ὄλους ἀπειλητικὰ βλέμματα.

Καὶ ὁ Πετράκης τυφλὸς ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, στραγγισμένος ἕως τὸ κόκκαλον, βουτηγμένος ἕως τὴν μέσην, κραυγάζει σφίγγων τὸν Τόμ.

— Τότε μένω ἐγώ! ...

— Θὰ μείνωμεν ὅλοι! φωνάζει ὁ Κεριοῦ.

— Ὅλοι! ... ἐπαναλαμβάνουν οἱ ναῦται.

Οἱ ναυαγοσῶσαι, τρομασμένοι, τοὺς ἐξορκίζουν, τοὺς ὑβρίζουν, τοὺς ἱκετεύουν.

— Εἰσθε τρελλοί; Εἰσθε ζῶα! Εἰσθε παλιάνθρωποι. Ἐλάτε γρήγορα.

— Ὁχι χωρὶς αὐτόν! ...

— Μὰ δὲν μποροῦμεν! ὁ νόμος εἶνε ρητός!..

Ἐλάτε λοιπόν...

— Ὁχι χωρὶς αὐτόν...

Τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται. Ἡ τράτα βουλιάζει. Οἱ ἥρωες τοῦ οἴκτου κινδυνεύουν! ... Καὶ οἱ ἄλλοι ὑποκύπτουν... Οἱ Βρετανοὶ νικοῦν.

Ὁ Πετράκης προηγεῖται.

Ὁ Τόμ ἐσώθη! ...

ΣΕΒΕΡΙΝΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΠΟΛ. Τ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

“Ο ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ,”

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΝ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ

[Τυχὸν τοῦ α' βραβείου εἰς τὸν Λασσάνειον δραματικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1905]

ΕἰΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

εἰς τὸν διαπρεπῆ γάλλον συνάδελφον καὶ φίλον

ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΛΕΣΒΕΡΙΩΤΗΝ
(Philéas Lebesgue)

Ο κ. ΠΟΛ. Τ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

“Ο ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ, ΠΡΑΞΙΣ Α’.

[‘Η σκηνή παριστᾷ τὸ ἐσωτερικὸν οἰκίας Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ τοῦ Μαυρογένη.—Εἶνε ἐσπέρα θυελλώδης, ἐκάστοτε δὲ ἀκούεται ὀξύς συριγμὸς τοῦ ἀνέμου καὶ βρονταί].

ΣΚΗΝΗ Α’.

ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ — ΖΩΗ

Μαυρογένης

Μάννα δὲν ἔχει· μόνο ἐσὲ στὸν κόσμον ἔχει τοῦτο, καὶ στῆς δικῆςσου τῆςψυχῆςτῆς χάρες καίτὸν πλοῦτο πρέπει νὰ βρῆ παρηγοριὰ στοῦ πόνου τῆς τῆ λύπη, καὶ νὰ ξεχάσῃ σήμερα τὴν μάννα ποῦ τῆς λείπει, Καὶ τῆ χαρὰ, ὅπως κι’ αὐτὸ τῆς λύπης τὸ μαράζι· πάντα γυρεύει ὁ ἄνθρωπος μὲ κάποιον νὰ μοιράζῃ, γιατί τοῦ ἄλλου ἢ ψυχῆ εἶνε ὁμοια μὲ καθρέφτη καὶ ἡ χαρὰ εἶνε εἰς ὅπου ἀπάνω πέφτει, κι’ ὅταν τῆ νοιώθουν τῆ χαρὰ ποῦ ἔχουμε κι’ οἱ ἄλλοι, μᾶς τὴν ξαναγυρίζουνε μὲ λάμψι ποῖο μεγάλη. Ξέρεις τί ἔχω στὴν ψυχῆ γιὰ τὴν μονακριβή μου εἶνε γιὰ μένα σὰν θεός, δὲν εἶναι σὰν παιδί μου. Ἡ ἀγγελικὴ τῆς ὀμορφιά, τὰ εἰκοσι τῆς χρόνια, μὲ ἀνθη θὰ στολίσουνε τοῦ βίου μου τὰ χιόνια, καὶ τέτοιον ἥλιο λαμπερὸ προσημένουν οἱ πατέρες νὰ τοὺς θερμάνῃ τῆς ζωῆς τῆς παγωμένες μέρες! “Ὅλα τὰ ἔχουμ’ ἔτοιμα στὸν πύργο γιὰ τὸ γάμο” ὅ,τι μπορούσα τό καμα κι’ ἀκόμα θὰ τὸ κάμω. Ἀῦριο θέλω στὸ νησί νὰ γίνῃ τέτοια στέψι, ποῦ κόρη Ἀυτοκρατορίσσης νὰ ἰδῆ καὶ νὰ ζηλέψῃ. Θεέ μου! σὲ εὐχαριστῶ! ὁ νῆς ποῦ θὰ τὴν πάρῃ εἶν’ ὀμορφος κι’ ἀπὸ γενηὰ, καὶ πρῶτο παληκάρι, καὶ σ’ ὄλο τὸ Βυζαντινὸ τὸ κράτος ἂν ζητήσης, ὁμοιον στῆςχάρες ποῦχει αὐτὸς ποτὲ δὲν θ’ ἀπαντήσης.

Ζωή

‘Αφέντη μου, ξέρω καλὰ καὶ στὴν ψυχῆ μου νοιώθω βαθειὰ-βαθειὰ, ὅπως καὶ σὺ, τὸν πατρικὸ σου κόθο. Τὴν Ἀῦρα τὴν ἐδύξαξα, τὴν ἔχω θυγατέρα, κι’ ἀπὸ μικρῆ ἐγνώρισεν ἐμένα γιὰ μητέρα· ἢ ‘μέρα ἢ αὐριανή, ὅχι σ’ ἐμέ κι’ ἐσένα θὰ φέρῃ ἀμέτρητη χαρὰ, μὰ καὶ σὲ στήθη ξένα· ἢ κόρ’ ἢ μωσανάθρεφτη τοῦ ‘Αφέντη Μαυρογένη εἶνε νεράϊδα τοῦ νησιῦ κι’ ἀπ’ ὄλους λατρεμένη. ‘Εγὼ παιδί δὲν γνώρισα καλὰ καλὰ δικό μου’

ΠΡΟΣΩΠΑ

Μαυρογένης	Εὐπατριδῆς ἐκ Πάρου
Πεπῖνος	Βενετὸς Πειραιῆς
Δῶλος	Εὐπατριδῆς μνηστήρ τῆς Αῦρας*
‘Ιερώνυμος	Πειραιῆς
Ἀῦρα	Θυγάτηρ τοῦ Μαυρογένη
‘Ορσα	‘Αδελφὴ τοῦ Πεπίνου
Ζωή	Γραῖα τροφὸς τῆς Αῦρας
Πειραταὶ	

[* Ἡ Α’ πρόξις ἐπιπέκειται ἐν Πάρῳ, αἱ δὲ Β’ καὶ Γ’ εἰς ἐρημόνησον τοῦ Αἰγαίου ἐν ἔτει 1224 μ.Χ.]

τὸν ἄνδρα μου τὸν ἔχασα· τὸ μόνο σπιτικό μου, τὸ μόνο ἀποκοῦμπι μου, ποῦ μοῦ ἔδωκεν ἡ τύχη εἶνε τὸ σπίτι σου ἐδῶ,—ποῦ οἱ παληοὶ του τοῖχοι ἔνα πρὸς ἕνα πνίξανε τὰ χρόνια τὰ καλὰ μου· γιὰ τοῦτο, ὅταν θ’ ἀκουσθοῦν τὰ ὄργανα τοῦ γάμου καὶ τὰ τραγούδια τῆς χαρᾶς, θὰ βγοῦν ἀναστημένα ὅλα τὰ χρόνια τὰ παληὰ, ποῦ φύγαν ἕνα ἕνα, θὰ κρυφτραγουδήτουνε ἀπ’ τὸν παληὸν τὸν τοῖχο, νὰ μεγαλώσουν ποῖο πολὺ τοῦ τραγουδιοῦ τὸν ἦχο.

Μαυρογένης

Γερόντισσα, σ’εὐχαριστῶ γιὰ τὴν καλὴ καρδιά σου. ‘Ὀλ’ ἡ ζωὴ, ποῦ πέρασεν ἡ κόρη μου κοντὰ σου, ἦταν εἰρηνικὴ ζωὴ χωρὶς καῦμὸ νὰ νοιώσῃ. Μακάρισε τὴν τύχη σου καὶ σὺ, ποῦ σοῦ ‘χει δῶση γιὰ τῆς ψυχῆς σου στήριγμα ποῦ ἀστήριχτ’ εἶχεμείνη μιὰ κόρη σὰν κι’ ἐκείνη.

Γιατ’ ἡ ἀνάγκες τῆς ψυχῆς κι’ οἱ κόθοι τῆς εἶν’ ἄλλοι κι’ ἔχει ἀπὸ τᾶλλα πράγματα διαφορὰ μεγάλη, καὶ ὅσο τρυφερώτερο τὸ στήριγμά τῆς ἔχει περσσότερο στὴν ταραχὴ καὶ τοὺς σεισμούς ἀντέχει. (ἐγείρεται.)

Πρέπει, Ζωή, τὴ νύχτ’ αὐτὴ στὸν πύργον νὰ περάσω καὶ ὅλα τ’ ἀπαιτούμενα τοῦ γάμου νὰ ἐτοιμάσω.

Ζωή

‘Αφέντη μου, εἶνε κακὸ νὰ φύγῃς τέτοιαν ὥρα· πλάκωτε μαύρη σκοτεινιὰ καὶ δὲν θ’ ἀργήτ’ ἡ μπόρα· Οἱ δοῦλοι σου ποῦ πήγανε στὸν πύργο ἀπὸ τὴ μέρα, ὅλα θὰ τὰ ἐτοιμάσουνε μονάχοι· πέρα ὡς πέρα καὶ δὲν θὰ λείψῃ τίποτε.

Μαυρογένης

Πές νὰ μοῦ φέρουν τ’ ἄτι·

γιὰ τὸν γονηὸν, ποῦ ἀγαπᾷ, πάντα θὰ λείπῃ καττι· κι’ ἡ τρικυμία δὲν μπορεῖ, ὅσο φριχτὴ κι’ ἂν γίνῃ, νὰ φέρῃ τρόμο σὲ ψυχῆ ποῦ πλῆει σὲ γαλήνη.

Ζωή

Νὰ λένε ἕμωσ ἀκουσα μὲ φόβο στὸ νησί πῶς οἱ κουρσάροι ἐφάνηκαν—δὲν τ’ ἀκουσες καὶ σὺ;

Μαυρογένης

Ναι, τ'άκουσα κι' ἐγέλασα. Για' μὲ τὸ ἴδιο κάνει·
εἶναι μικροὶ τὴν πόρτα μου ν' ἀνοίξουν Βενετσιάνοι.
Ἐφθασε στὸ λιμάνι μας βασιλικὸ καράβι
καὶ τὸν Πεπῆνο, ἔλεγαν τὸν ἔχουσε συλλαβὴν
γιατί ὁ Αὐτοκράτορας Ροβέρτος εἶχε τάξη
—καὶ στὰ νησιὰ τὸ μῆνυσε— νὰ στείλῃ νὰ πατάξῃ
μὲ στόλο Αὐτοκρατορικὸ
τῆς θάλασσάς μας τὸ κακὸ.

Ζωὴ (ἐρχομένη εἰς τὸ παράθυρον)

Ἀφέντη μου, μὴ φεύγῃς, μὴ! ἀρχίνισ' ἡ ψυχάλα
καὶ σύγνεφα μεγάλα,
φανήκανε στὸν οὐρανὸ ὅλη ἐσκοτίσθη ἡ χώρα
κ' ὁ πύργος εἶναι μακρὰ ἀπ' τὸ χωρὶς μιὰν ὥρα.
Ὁ φόβος κάθε ρεματιάς, κάθε γκρεμοῦ καὶ λάκκου
ἀνήσυχους θὰ μᾶς κρατῆ.

Μαυρογένης

Μὴ μ' ἀμποδᾶς τοῦ κάκου
Οἱ ἄνθρωποι μου καρτεροῦν στὸ πύργο συναγμένοι
για τῆς γιορτῆς τὸ στολισμα, καὶ μιὰ νυχτιὰ μᾶς μένει.
Στὴν εἰσοδὸ τοῦ θὰ στηθοῦν ἀπὸ μυρτιές ἀψίδες,
ποῦ ὅμοιες δὲν θὰ ξαναϊδῆς καὶ οὔτε ποτὲ τῆς εἶδες·
καὶ ἡ ἐπάλξεις του ψηλά κ' οἱ τοῖχοι του στὰ πλάγια
θὰ στολισθοῦν ὡς τὸ πρῶτ' μὲ στέγανα ἀπὸ βέργια.
Οἱ καλεσμένοι μου θὰ ῥθοῦν πρῶτ' πρῶτ' σιμά μου
μαζὺ μου νὰ ὑποδεχοῦν τὰ γαπητὰ παιδιὰ μου.
Καλὴ μου, μείνε ἡσυχὴ κακ' μὴ μοῦ θυμίζῃς
μὴ μοῦ ταράξῃς τὴ χαρὰ καὶ τὰ παιδιὰ φοβίξης.

(εἰσέρχεται δεξιόθεν ὁ Δῶλος καὶ ἡ Αὔρα.)

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΛΩΛΟΣ, ΑΥΡΑ καὶ οἱ ἀνωτέρω.

Μαυρογιάνης

Ἀγαπημένη κόρη μου, καὶ σὺ, καλὸ παιδί μου,
ἐλάτ' ἐλάτ' ποῖδ' κοντὰ δὲν ἔχει ἡ ψυχὴ μου
για' ν' ἀγκαλιάσῃ καὶ τοὺς δυὸ, ἀνάγκη νὰ πλατύνῃ,
γιατ' ἡ ψυχὴ σας σμίχθηκε καὶ μία ἔχει γίνῃ!
(Ἐναγκαλιζέται τὸν Δῶλον καὶ τὴν Αὔραν.)

Ζωὴ

Ἐλεγα στὸν πατέρα σας, δὲν εἶνε ὥρα λίγη,
ἡ μπόρα ὅτι πλάκωσε κι' εἶνε κακὸ νὰ φύγῃ
(πλησιάζει εἰς τὸ παράθυρον.)

Τὰ σύγνεφα σωριάσθηκαν τὸ ἐν' ἀπάνω στ' ἄλλο
καὶ σὰν νὰ νοιώθῃ τὸ κακὸ ἡ φύσις τὸ μεγάλο
ποῦ φθάνει, δὲν ταράζονται τὰ δένδρα καὶ τὰ φύλλα,
ποῦ λὲς πῶς νοιώθουνε κι' αὐτὰ κρυφὴν ἀνατριχίλα.

Μαυρογένης

(τύπτων ἐλαφρῶς τὴν ὀμοπλάτην τῆς Ζωῆς)

Ὅταν ὁ φόβος στὴν ψυχὴ τὸ σκότος του ξαπλώνῃ,
κι' αὐτοῦ τοῦ ἡλίου μας τὸ φῶς τὸ σκότος μεγαλώνει.

Αὔρα

Πατέρα, τὸ αἰσθάνομαι κι' ἐγὼ, — στὴν φύσιν ἔχει
ὅπως ἡ παραμύθια μου, — μὰ ἡ ψυχὴ μου τῶχει
τοῦ φόβου τ'ἀνατριχίασμα; Μὴ φεύγῃς· συλλογίσου
πῶς τούτῃ μόνον ἡ νυχτιὰ ἀκόμ' εἶνε δική σου,
καὶ ἤθελα, προτοῦ δεθῶ στοῦ ἀνδρα μου τὸ πλάϊ,
νὰ δώσω στὸν πατέρα μου, ποῦ τόσο μ' ἀγαπάει,
ὅ,τι μοῦ μένει: ἐλεύθερο ἀπ' τὴν ψυχὴ μου ἀκόμα.

Μαυρογένης

Μοῦ φθάνει τοῦτο π' ἄκουσα ἀπ' τὸ γλυκὸ σου στόμα·
ὅπου ἀγαπάει κι' ὅπου πονεῖ, ὅσον μακρὰ κι' ἂν πάῃ,
θυμᾶται πειρὸ περισσότερο ἐκεῖνον π' ἀγαπάει
καὶ πάντοτ' ὀνειρεύεται πῶς νὰ γυρίσῃ πίσω.
Αὐτὸς ὁ ἴδιος γάμος σου μὲ κάνει νὰ σ' ἀφήσω·
θέλω νὰ κἀμῆ ὁ γάμος σου στὸν κόσμον τέτοιοι κρότοι,
ποῦ τελευταῖον νὰ τὸν ποῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ πρῶτο.
Παιδιὰ μου, ἕνα ὄνειρο εἶχον καὶ ἐγὼ μεγάλο
καὶ νὰ ποῦ ἤλθεν ἡ στιγμή σὲ πρᾶξι νὰ τὸ βάλω.
Στὸν πύργον μὲ προσμένουνε, καὶ φεύγω ἀμέσως τώρα,
νὰ πάρω δρόμο γρήγορα πρὸ τοῦ προφθάσ' ἡ μπόρα.
Ἐμὲ μὴ συλλογίζεσθε· θάμει καλά κεῖ πέρα
Ἐ, ἐνοχλεῖ καμμιὰ φορὰ κ' ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα·
γιατὶ ἡ καρδιὰ ἐπλάσθηκε τὸν ἔρωτα νὰ δίνῃ
μόνο σ' ἐκεῖνη τὴν καρδιὰ ποῦ ταῖρι τῆς θὰ γίνῃ,
καὶ κάποιος νόμος θεϊκὸς τῆς λείει νὰ θυσιάσῃ
τὸν ἕνα, ποῦ τὴν ἔπλασε, στὸν ἄλλον, ποῦ θὰ πλάσῃ!
(τῷ Δῶλῳ)

— Προστάτης τῆς δὲν ἔγινες, ἀκόμα· καὶ θ' ἀργήσῃ
μιὰ νύχτα νᾶρθῃ ὁ παππᾶς τὸ γάμο νὰ εὐλογήσῃ·
μὰ φθάνει κι' ἡ ἀγάπη σου για' νὰ γενῆς κοντὰ τῆς
ἀκόμη δυνατώτερος καὶ ποῖδ' τρανὸς προστάτης,
πύργος στὴ μοχθηρὴ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ τὸ φθόνο.

Δῶλος

Ἀφέντη καὶ πατέρα μου, κ' ἡ θέλησί σου μόνο
εἶνε για' μένα προσταγή· δύναμι ἂν εἶνε τόση
στὸν κόσμον, τὴν ἀγάπη σου γι' αὐτὴ νὰ ἀναπληρώσῃ,
ἡσύχασε καὶ βρίσκεται κρυμμένη στὴν καρδιά μου.

Μαυρογένης

Μοῦ φθάνει· φεύγω ἡσυχῶς· σᾶς εὐλογῶ παιδιὰ μου.
Ὁ Μαυρογιάνης ἀσπάζεται τὴν Αὔραν καὶ τὸν
Δῶλον καὶ ἀπέρχεται, ἀκολουθούμενος ὑπὸ
τῆς Ζωῆς).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΛΩΛΟΣ — ΑΥΡΑ

Αὔρα (σκεπτικῶς)

Ἐφυγε!.. κ' εἶνε ὁ καιρὸς τόσο κακὸς· στοχάσου.

Δῶλος

Μὴν ἔχῃς φόβο· εἴμ' ἐγὼ, ἀγάπη μου, κοντὰ σου.
(Ἡ Αὔρα κάθεται σκεπτικῶς ἐπὶ ἀνακλιντροῦ)
Γιατ' εἶσαι τόσο σκυθρωπὴ; τί τάχα σὲ τρομάζει
ποῦ μιὰ σκιὰ τὴν ὄψι σου ἀόριστη σκεπάζει,
ποῦ ὡς τώρα τόσο ἀστραφτεν ἀπ' τὴ χαρὰ;

Αὔρα

Δὲν ξέρω·

κᾶτι μοῦ σφίγγει τὴν καρδιὰ καὶ μυστικὰ ὑποφέρω
ἴσως ποῦ ὁ πικέρας μου θὰ μείνῃ ἀπόψε χωρία..
ἴσως θὰ ἦν' ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ μοῦ ῥοε στενοχώρια...
μὰ εἶνε κᾶτι... μιὰ φωνὴ, ποῦ τίποτε δὲν λείει,
κι' ὅμως στ' αὐτὴ μου ἔρχεται βλοσυρὰ καὶ
[κλαίει.

Δῶλος

Ἀγάπη μου, καμμιὰ φορὰ
μᾶς φέρνει λύπη κ' ἡ χαρὰ,
κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς, ποῦ τὴ χαρὰ μᾶς δίνει,
ὀλόκληρη στὸν ἄνθρωπο ποτὲ δὲν τὴν ἀφίνει.

Αὔρα (σκεπτικῶς)

Ἄ τῶρα μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ... τὴ νύχτα στ' ὄνειρό μου
ἦλθε τῆς μάννας μου ἡ μορφή κ' ἐστάθη στὸ πλευρό
[μου....

Δὲν ἦταν ὅπως κ' ἄλλοτε τὴν εἶδα... δὲν γελοῦσε
καὶ ἡ γλυκειὰ τῆς ἡ μορφή δὲν ἀστραποβολοῦσε...
Ἦταν τὸ γέλοιο κ' ἡ μορφή κ' ἡ ὄψι σκοτισμένη...
Ὅχι! δὲν ἦταν ἡ μορφή ἡ τόσο ἀγαπημένη
ποῦ κάθε βράδυ, ποῦ περτα μονάχη στὸ κρεβάτι
παρακαλοῦσα νὰ τὴ ἰδῶ μὲς· στὸ κλειστὸ μου μάτι.
Μοῦ ἔρᾳν τόσο σκυθρωπὴ καὶ τόσο λυπημένη,
ποῦ πειρὸ καλὰ θὰ ἦτανε ἀόρατη νὰ μένῃ.

Δῶλος

Αὔρα, ἡ φαντασία σου τὴν ὄψι ἐκεῖνη πλάθει·
ἡ μάννα σου ἀπέθανε κ' ἡ ὄψι τῆς ἐχάθη.

(Ἀκούεται βαθυμῆδον ἄνεμος καὶ βροχὴ)

Αὔρα

Ἄ. ἔχι, ἔχι· μιὰ μορφή, ποῦ εἶν' ἀγαπημένη
για' ἔλους κ' ἂν πεθαίνῃ,
για' κείνον ποῦ τὴν ἀγαπᾷ ποτὲ τῆς δὲν ἐχάθη,
καὶ βρίσκει μυστικὴ ζωὴ τῆς μνήμης του τὰ βᾶθη.
Ἄκουσε! δὲν ἐτελείωσα μὲ τὸνειρό μου ἀκόμα...
μ' ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι μου καὶ μ' ἔφερε στὸ δῶμα...
ἡ θάλασσα ἦταν ἄγρια... τὸ κύμα ἐλυσσοῦσε,

στὰ παραθύρια τοῦ σπιτιοῦ ὁ ἄνεμος χτυποῦσε,
καὶ σ' ὅσα δένδρα ἔδερνε δὲν εἶχε ἀφήσει φύλλο...
ξάφνου ἀκούω οὐρλιασμα ἀπ' τῆς αὐλῆς τὸ σκύλλο..
(Ἀναπῆδᾷ καὶ ἀκροᾶται ἔντρομος)

Ἄκου!... τὸ ἴδιο οὐρλιασμα, τοῦ ἴδιου σκύλλου. Ἄκου!
Ἄκουσ' καὶ σὺ;

Δῶλος (λαμβάνων τὴν χεῖρά της)

Ἀγάπη μου, ταράζεσαι τοῦ κάκου.
Αὔρα (ὡς ἀνωτέρω)

Νὰ κ' ἡ βροχὴ, κ' ὁ ἄνεμος... κ' ὁ σκύλλος καὶ τὸ
[κλάμα....

Δῶλος

Αὔρα μου! κ' ἂν ἀκούσθηκεν ὁ σκύλλος, εἶνε θάμνα;
Αὔρα (πλησιάζουσα πρὸς τὸ παράθυρον)

Νὰ, ὅπως τώρα ὁ βορρῆς καὶ μὲ τὸν ἴδιο κύπο
ἔδερν' ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὰ δένδρα μας στὸν κῆπο..
νὰ, ὅπως τώρα, Δῶλέ μου, μὲ τέτοια ὄρμη μεγάλη
τὰ κύματα τῆς θάλασσας χτυποῦσαν στ' ἀκρογιάλι·
κ' ἡ μάννα μου μὲ ἐτύλιγε χωρὶς στιγμή ν' ἀφίνη
σ' ἕνα μανθῶαν σκοτεινὸν καὶ μαῦρον σὰν κ' ἐκεῖνη,
λὲς κ' ἤθελε, στὴν ἄγρια καὶ σκοτισμένη πλάσι
μὲ τὴ δική της σκοτεινιὰ τὴν ἄλλη νὰ γελάσῃ!...
Ἄλλὰ, σὲ μιὰ στιγμή φρικτῆ, τὸ φύσημα τ' ἀγέρα
ἐξέσχισε τὸν πέπλο τῆς.. μ' ἐπῆρε ἀπὸ κεῖ πέρα
μ' ἔσυρε στὴν ἀκρογιαλιά, ποῦν' οἱ μεγάλοι βράχοι,
καὶ βρέθηκα για' μιὰ στιγμή στὰ κύματα μονάχη,
ἐνῶ τῆς μάννας μου ἡ μορφή εἶχε χαθῆ κ' ἐκεῖνη
καὶ μόνο ποῦ ἀντηχοῦσαν ἡ κλάψες τῆς κ' οἱ ὀρθῆνοι.
Δῶλε!... φοβᾶμαι... ἔλυωσε στὰ στήθη μου
[ἡ καρδιά μου,

Δῶλος (ἐναγκαλιζόμενος τὴν Αὔραν.)

Δὲν πρέπει στὴν παραμονὴν, ἀγάπη μου, τοῦ γάμου
ποῦ τὸς ὀνειρευθήκαμε, νὰ σ' ἔχουν τέτοιοι τρέμοι.
Ταχειά, ποῦ θ' ἀντηχῆσουνε τὸ σπῆτι μας κ' οἱ
[δρόμοι

ἀπ' τὰ τραγοῦδια τῆς χαρᾶς, καὶ θὰ χτυπήσουν ὀύρες,
θὰ ἰδῆς τί φόβον ἄδικο τὴ νύχτα ποῦ ἐπῆρες.
Σ' ἄρησ' εὐχὴν ἡ μάννα σου, δὲν σ' ἄρησε κατάρρα.
(εἰσέρχεται δεξιόθεν ἡ Ζωή.)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΖΩΗ καὶ οἱ ἀνωτέρω

Ζωὴ (βλέπουσα αὐτοὺς ἐνηγκαλισμένους, καθ'
ἑαυτὴν ἐκ τῆς θύρας)

Ἦ εὐτυχία τοῦ ἔρωτα! Ἦ τῆς καρδιάς λαχτάρα!
Παρθένα μου! εὐλόγα τους καὶ δόσε τους εἰρήνη,
τὸ πρῶτο τους ἀγκάλιασμα, παντοτεινὸ νὰ μείνῃ.
(ἀκούεται κτύπος εἰς τὴν ἔξωθεν θύραν)

Αὔρα (ἀναπηδῶσα)

"Α! ἄκουσες;.. τὴν πόρτα μας μὲ βία πολλή κτυπᾶνε
Λῶλος

"Ακουσες καὶ τὸ κτύπημα στὸν ὕπνον σου;

Αὔρα

Παῖς νᾶνε;

(πρὸς τὴν Ζωὴν).

— Καλή μου, ἦλθες;

Ζωὴ

"Ἦθα ναί, κι' ἀδιάκριτα ἀλήθεια
νὰ αἰσθανθῶ λίγη χαρὰ κι' ἐγὼ σ' αὐτὰ τὰ στήθη
ἀπὸ τῆ δική σας τῆ χαρὰ, ποῦ εἶν' ἀσωστη πηγὴ
σὺν τὸ μικρὸ τὸ ἔντομο, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τῆ γῆ
κι' ἀπὸ τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπροῦ τὸν πλοῦτοδὲν γυρεύει,
παρὰ μι' ἀχτίνα φτωχική, κι' ἐκείνη ἂν περισεύη.

(ὁ κιῦπος ἀκούεται ἐκ νέου συνεχέστερος.)

Αὔρα

Χτυπᾶνε τὴν αὐλόπορτα, καλή μου, τόσην ὥρα.

Λῶλος

'Αλήθεια, ἄκουσα κι' ἐγὼ σὺν κάποιον χτύπο τώρα.

Ζωὴ

Θᾶναι ὁ ἀφέντης φαίνεται φοβήθη τὸν ἀγέρα
καὶ τῆ βροχὴ κι' ἐγύρισε νὰ ξαναφύγη μέρα.

Λῶλος

Τρέξε στὴν πόρτα κι' ἀνοίξε.

(Ἡ Ζωὴ φεύγει ταχέως.)

Αὔρα

"Οχι, δὲν εἶν' ἐκεῖνος"

στὴν ἀκοή μου ἄρχιτεν ὁ ἴδιος πάλι θρῆνος

κι' ἀνατριχίλια φέρνει

στὸ σῶμά μου ἐλόκληρο, λὲς κ' ἡ βροχὴ, τὸ δέρνει
ὅπου τῆ σπρώχνει μὲ ὀρμὴν ὁ ἀγριενένος μπάτης.

Λῶλος

Κάποιος φτωχὸς θὰ ξέπεσε καὶ δύστυχος διαβάτης,
ποῦ στέγη καὶ προφύλαξι ζητεῖ γιὰ λεημοσύνη.

Τὸ σπίτι τοῦτο ἔδειξε γιὰ ὅλους καλωσύνη,
καὶ δὲν θὰ τ' ἀρνηθῆ κανεὶς, σὺν ἔτυχε νὰ φοβᾶται
κι' ἐχτύπησε τὴν πόρτα του, τῆ νύχτα νὰ περάσῃ.

(ἡ Ζωὴ εἰσερχομένη)

Αὔρα

'Εγύρισε ὁ πατέρας μου;

Ζωὴ

"Ἐνας διαβάτης γέρος
ποῦ λὲε: πῶς νκαγάησεν ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ μέρος,
ἐλεημοσύνη μᾶς ζητεῖ νὰ κοιμηθῆ ὁδὸ πέρα,

ὡς ποῦ νὰ πάρ' ἡ μέρα

νὰ βρῆ καράκι καὶ καιρὸ στὸν τόπο του νὰ φύγῃ.

Αὔρα (μὲ ἀόριστον φόβον).

"Ἐνας διαβάτης... ἄγνωστος... δὲν εἶνε ὥρα λίγη
ποῦ ἔφυγε ὁ πατέρας μου... καὶ ἐμείναμε μονάχοι.

Λῶλος

Πῶς; ἡ ψυχὴ σου, ποῦ τυχε τῆ συντροφιά μου ν' ἄχῃ,
δὲν βρίσκει στήριγμα σ' ἐμὲ καὶ λὲς εἶσαι μόνη;
'Αγάπη μου τί ἔπαθες; ὁ φόβος σὲ θαμβώνει
καὶ βλέπεις κίνδυνον παντοῦ.

(πρὸς τὴν Ζωὴν.)

— Καλή μου, πὲς στὸν ξένο,

ὅτι τὸ σπίτι τοῦτο ἐδῶ τὸ τόσο τιμημένο,
τὸ κράτησ' ὁ ἀφέντης του ἀγνὸ, σὺν ἐκκλησία
καὶ δὲν ἀρνήθηκε ποτὲ ψωμί καὶ προστασία
στοὺς ξένους νὰ προσφέρῃ
ὅπου μπροστὰ στὴν πόρτα του ἀπλώσανε τὸ χέρι.

Ζωὴ

Μὲς' στὴν αὐλὴ τὸν ἔφερα, καὶ τώρα περιμένει
τὴν ἀδειάν σας γιὰ νὰ μπῆ.

Λῶλος

Μὲς τὴν αὐλὴν οἱ ξένοι

εἶν' ἄπρεπο νὰ μένουνε—καὶ σὺ μονάχη κρίνε'
φέρ' τον ἐδῶ, ποῦ ἔρχεται νὰ μάθω καὶ ποῖος εἶνε.

Αὔρα (ἔντρομος)

"Α! ὄχι! ὄχι! κράτησε τὸν ξένο στὰ κατώγια'
θὰ μὲ ταραξῆσον πλειότερο τὰ λυπηρὰ του λόγια'
γιατί νὰ ρθῆ καὶ νὰ χτυπᾶ τῆς πόρτες τέτοιον ὥρα,
θὰ πῆ πῶς ἔχει ποῖο τρανὴ μὲς' στὴν ψυχὴ του
[μπόρα.

(Ἄνοίγεται ἡ δεξιὰ θύρα καὶ εἰσερχεται ὁ Πεπῖ-
νος, μεταμφιεσμένος εἰς γέροντα ἐπαίτην μὲ
κόμην καὶ γενειάδα μακρὰν καὶ λευκὴν. Τὰ
ἐνδύματά του εἶνε διάβροχα καὶ σιτηρίζεται
ἐπὶ μακρᾶς ράβδου. Προχωρεῖ κατὰ τινὰ
βήματα καὶ ὑποκλίνεται τιπενῶς. Εἰς τὴν
ἐμφάνισίν του ἡ Αὔρα ὑποχωρεῖ, μὴ δυναμένη
ν' ἀποκρούσῃ ἐλαφρὰν φοικίαν καὶ σιτηρίζε-
ται ἐπὶ τῆς Ζωῆς, ἐνῶ ὁ Λῶλος προχωρεῖ
πρὸς αὐτόν).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΠΕΠΙΝΟΣ καὶ οἱ ΑΝΩΤΕΡΩ

(Πεπῖνος πρὸς τὴν Αὔραν)

'Αλήθεια εἶν' αὐτὸ ποῦ λὲς, ἀρχοντοπούλ' Ἀλήθεια'
ναί! ἔχουν μπόρα μέσα τους ἐτοῦτα ἐδῶ τὰ στήθια,
καὶ σ' ὅποιες χώρες ἂν διαβῶ καὶ πόρτες ἂν χτυπήσω,

τὴν ἡσυχία ποῦ χασαν δὲν θὰ τὴν εὔρουν πίσω.
Δὲν θὰ εὐχόμενα ποτὲ τόσο πολὺ νὰ ζήσω
καὶ μιὰ ψυχὴ τὸς ὁμορφῆ κι' αἰθέρια νὰ φοβίσω,
ὅταν κι' ἐγὼ ἀφέντης, νηὲς, προστατῆς ἐνὸς τόπου,
μὲ τῆς κακίης πάλεβα κούχ' ἡ ψυχὴ τ' ἀνθρώπου.
'Αλλὰ ὁ γέρος πάντοτε τὸ θάνατο θυμᾶται,
κι' ὅσο τὸν νοιώθει πειρὸ κοντὰ καὶ τόσο τὸν φοβᾶται.

Λῶλος

'Ἡ γλῶσσά σου ἡ γερωντικὴ μιλάει πικραμένη.
'Εγὼ θὰ γίνω αὔριο παιδί τοῦ Μαυρογένῃ.
"Ο,τι ἔπραξ' ὁ πατέρας μου ὡς τώρα, θὰ τὸ πράξω
καὶ δὲν σκοπεύω τοῦ σπιτιοῦ τὸ ἔθιμο ν' ἀλλάξω,
ποῦ, ὅποιος ξένος πέρασε ἀπ' τὸ νησί μας τοῦτο,
εὔρηκε μὲς' στὸ σπίτι του κάθ' ἀγαθὸ καὶ πλοῦτο.
Κάθησε γέρο: δὲν ρωτῶ ποῦ ἔρχεσαι, ποῦ πᾶς.
φθάνει γιὰ μὲ ποῦ ἄστεγος τὴν πόρτα μας χτυπᾶς.

Ζωὴ

Τὸ σπίτι τοῦ ἀφέντη μου ποτὲ δὲν εἶχε κλείση
σὲ ὅποιον ἦλθεν ἄσυλο καὶ στέγη νὰ ζητήτῃ.

Πεπῖνος

Γερόντισσα, σ' εὐχαριστῶ τὰ χιόνια μὲ τὰ χιόνια
ταιριάζουνε, καὶ συμπαθεῖν τὰ χρόνια γιὰ τὰ χρόνια.
(Σφίγγει τὴν χεῖρα τῆς Ζωῆς. Πρὸς τὴν Αὔραν)
—Καὶ σὺ, ἀρχοντοπούλα μου, ποῦ ἔχεις τέτοια κἀλλη
μάθε πῶς ἀφοσίωσι δὲν βρίσκεις πειρὸ μεγάλη,
παρὰ σ' ἐκείνη τῆ βρυχὴ ποῦ τὴν πρσιμένει ὁ χάρος
κ' εἶνε τοῦ κόσμου βάρος.

Τῆς εὐτυχίας καὶ χαρᾶς σοῦ κόπηκαν τὰ γέλοια
μπροστὰ σὲ γέρον ἀγνωστον, γτυμένον μὲ κουρέλια'
'Εἰστοῖ καιροῦ τὸ πέρασμα, μὲ τοῦτά μου τὰ μάτια,
εἶδα κ' ἐγὼ σ' ἐρείπια νὰ πέφτουν τὰ παλάτια.
Δὲν λὲω πῶς γεννήθηκα καὶ βασιληᾶ παιδί,
μὰ βασιληάδες ἔτυχε τὸ μάτι μου νὰ ἰδῆ.
'Επειτα, κάθε ἀνθρώπος, ὅσον μικρὸς κι' ἂν φαίνεται
καὶ μέσ' τὴν ταπεινότητα χωμένος ἂν μαραινεται,
θᾶχε κι' αὐτὸς μιὰν ἐποχὴ
ποῦ εἶχ' ἕνα βασιλεῖο δικό του στὴ ψυχῇ.

Ζωὴ

Εὐλογημέν' ἡ γλῶσσά σου ὅποιος κι' ἂν εἶσαι ξένη,
τὰ λόγια, ποῦ τὰ χεῖλη σου τὰ μαραμμένα λένε,
μέσ' στὴν ψυχὴ μου ἀντιλαοῦν.

Λῶλος

Μιλεῖς, καλέ μου γέρο,
μὲ τέτοιον πόνο, ποῦ κι' ἐγὼ σ' ἀκούω κι' ὑποφέρω'
αἰσθάνομ' εὐχαρίστησι ποῦ βάζω τέτοιον ξένο
στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου, τὸ τόσο τιμημένο.

(τῆ Αὔρα)

—Γ' λυκεῖά μου, σὲ παρακαλῶ δόσε καὶ σὺ τὸ χέρι

σ' αὐτὸν τὸ γέρο τὸ σοφὸ ποῦ μίλησε' ποῖος ξέρει
τῆς τύχης τὰ γυρίσματα ποῦ φέρνουν κάθε μέρα,
καὶ ποῦ θ' ἐκίνησε κι' αὐτὸς καὶ βρέθηκε ἐδῶ πέρα.

Πεπῖνος

(Ἐγχειρόμενος μετὰ προσποιημένου κόπου, προ-
χωρεῖ πρὸς τὴν Αὔραν, ἀντὶ δὲ νὰ λάβῃ τὴν
χεῖρα τῆς, ἀσπάζεται τὸ κρασπεδὸν τῆς ἐ-
σθῆτος τῆς, ἐνῶ ἡ Αὔρα ταυτοχρόνως ἀπο-
στρέφει τὴν κεφαλὴν μετὰ τινος μὴ ἀποκρυ-
πτομένης φοικιάσεως.)

Τὸ χέρι σου εἶνε γιὰ τὸ νηὸ, δὲν εἶνε γιὰ τὸ γέρο'
στὸ νυμφικὸ σου φόρεμα τὰ χεῖλη μου θὰ φέρω.

Ζωὴ (προσφέρουσα ἔδραν)

Ναί δίκη ἔχεις γέροντα, τὰ νηᾶτα μὲ τὰ νηᾶτα
Κάθησε' εἶν' ἀπὸ νερὰ τὰ ροῦχά σου γεμάτα
καὶ θὰ κρυώνης.

Πεπῖνος (καθήμενος)

'Ο θεὸς, ποῦ ἔχει χάρι τόση,
στὴν κουρασμένη σου ψυχῇ ἀνάπαυσι νὰ δώσῃ,
γερόντισσα, ὅπως καὶ σὺ μ' ἀνάπαυσε τὸ σῶμα.

Λῶλος

'Αλήθεια, νὰ με συμπαθῆς δὲν ρώτησα ἀκόμα,
στὴν Πάρο μήπως σ' ἔρριψε τὸ κύμα ναυαγὸ;

Πεπῖνος

"Ὡ ἱστορία τρομερὴ κι' ἀνήκουστη! κι' ἐγὼ
δὲν ξεύρω πῶς εὐρέθηκα στὴν ἀκρὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου'
μοῦ φαίνεται σὺν ὄνειρο καταραμένου ἀνθρώπου!
Θὰ σᾶς τὸ εἰπῶ νὰ μάθετε καὶ σεῖς, ποῦ εἴσθε νέοι,
πῶς γίνεται στὸν ἀνθρώπο κακὸ χωρὶς νὰ φταίῃ,
κι' ἄσχημη βρίσκει πληρωμὴ
σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ἡ τιμὴ.

Λῶλος

Ναί, πὲς μας, πὲς μας, γέροντα, τίτάχα σοῦ συμβαίνει.

(Ὁδηγεῖ τὴν Αὔραν εἰς ἀνάκλιτρον, ἵσταται
δὲ πλησίον τῆς κρατῶν τὴν χεῖρά τῆς. Ὁ
καιρὸς ἐπιδεινοῦται, ἀκούονται δὲ ἐκάστοτε
βρονταὶ καὶ συνεχῆς θόρυβος βροχῆς καὶ
ἀνέμου.)

Πεπῖνος

Δὲν θέλω νὰ ταραξέτε μὲ δυστυχία ξένη
τὴν εὐτυχία, ποῦχετε. Τὸ μέλλον ποῖος γνωρίζει!
τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ στιγμὴ σὲ ἄλλη φοβερίζει
κάποιον κακὸ, ὅπου ποτὲ δὲ πρέπει τῆ χαρὰ του
νὰ θυσιάξῃ γι' ἄλλοι, —γιατί ἔρχετ' ἡ σειρά του.
'Εγὼ τοῦ Αὐτοκράτορα Ροβέρτου ἤμουν μόνος
πιστὸς καὶ φίλος' ἤξερα ὅτ' ἤξερε κι' ὁ θρόνος'

ἄγγελος ἤμουν φύλακας γιὰ κάθε δόλιο σκλάβο
κι' ἔτυχε ἀμέτρητες φορές βαθειὰ νὰ καταλάβω
τῆς καλωσύνης τῆ χαρὰ; μὰ ἤλθε καὶ ἡ ὥρα
— Ἀρχοντοπούλα μ' ἔμορφη τὸ λόγο μου συχώρα, —
ἀπὸ γυναίκας μιὰ ψυχὴ ἀχάριστη καὶ μαύρη,
ὁ ἀγαθὸς ὁ ἄνθρωπος τῆ συμφορὰ του ναύρη;
Δέσποινα, ἦταν ἔμορφη κι' εὐγενικὰ στὸν τρόπο,
γυναῖκα ἐνὶς ἄρχοντα πολὺ τρανοῦ στὸν τόπο,
μὰ τῆς φιλοδοξίας της τὴν ἔσπρωξαν οἱ πύλοι
καὶ πῆγε καὶ στὸ Βασιλεῖα σὰν δούλα ἐπαρὰδύθη.
Ἔ! τί νὰ κάμω; ἔβλεπα τὴν ἀτιμία ἐκείνη
μὰ τὸ θελεν ὁ Βασιλεὺς μ' ἄλλῳ ἄνδρϊ νὰ γίνῃ;
'Αλλὰ μιὰ νύχτ' ἀπ' τῆς πολλῆς, ποῦ εἶχε κρυφὰ

[περάση
ὁ Βασιλεὺς στὸ σπίτι της, εἶδα φωτιὰ νὰ πιάσῃ,
κ' ἦτον μεγάλος κίνδυνος, ἢ νὰ φανῆ ἐξώρας
ἐξ' ἀπὸ τὸ παλάτι του ὁ ἄρχοντας τῆς χώρας,
ἢ νὰ καῖ μαζὺ μ' αὐτὴ χωρὶς κανεὶς νὰ νοιώσῃ.
'Ἡ φλόγες εἶχαν γύρωθι τὸ σπίτι περιζώσῃ
κι' ὁ κόσμος μαζεύεταν· ἀλλὰ κανεὶς ἀπ' ὄλους
δὲν ἐτολμοῦσε νὰ χωθῆ στου ἀναμμένους θύλους,
νὰ σώσῃ τὴν ἀρχόντισσα, ποῦταν γνωστὴ στὴ χώρα
Μὰ προχωροῦσε κ' ἡ φωτιὰ πολὺ... σὲ λίγην ὥρα
δὲν θὰ μποροῦσε νὰ στυθῆ οὔτ' ἀπὸ καταρράχτη,
καὶ θάθαφτε τὸν Βασιλεῖα σὲ κάρβουνα καὶ στάχτη.
Σκέφθηκα κι' ἀποφάσισα ἡ ὥρα δὲν καρτέρει...
Ἐνα τσεκούρι ἀρπάξα ἀπὸ στρατιωτῆ χέρι
κι' εὐθὺς τὴν πόρτα γκρέμισα μὲ τὰ γεράματά μου.
Οἱ ἄνθρωποι, ποῦ ξέρανε τὴν ἀγαθὴ καρδιά μου
«μὴ μπαίνης μέσα! θὰ καῖς!» ἐφώναξαν μὲ τρόμο,
μὰ τῶν ἀνθρώπων ἡ φωνὴ δὲ μοῦ κοψαν τὸν δρόμο...
Μπαίνω... ἡ σκάλεισκαίονται καὶ ὁ καπνὸς μὲ πνίγει...
τρέχω ἐδῶ... ῥίγνομ' ἐκεῖ, ὡς ποῦ σὲ ὥρα λίγη
βρίσκω τὸν Αὐτοκράτορα γονατισμένον κάτω
καὶ τὴ γυναῖκα ἀναίσθητη κρατεῖ στὴν ἀγκυλιά του!
«Τετέλεσται! ἡ μοῖρά μου σὲ τούτῃ τῇ νυχτιὰ
αμοῦ τό 'χε γράψῃ, φαίνεται, νὰ πάω ἀπὸ φωτιὰ,
αφύγε! δὲν θέλω νὰ μὲ ἰδῇ ἄνθρωπος ξένου μάτι,
ἀδτι σὰν κλέφτης ἔφυγα τὴ νύχτ' ἀπ' τὸ παλάτι.
«Σῶσ' τὴ γυναῖκα κι' ἄφες με' γιὰ μὲ μὴ παίρνης κόπο.
— Ὅχι, τοῦ λέω, Βασιλεῖα! νὰ φύγῃς ἔχεις τρόπο.
Χαμένοι θάμαστε κι' οἱ τρεῖς ἐὰν θ' ἀργοποροῦσα..
βγάξω καὶ ρίχνω ἀπάνου του τὰ ροῦχα ποῦ φοροῦσα
καὶ στὴ στιγμὴ ποῦ μπαίνανε οἱ ἄνθρωποι, ποῦ

[πέφτουν
σὰν δαίμονες μὲς στῆς φωτιῆς κι' ἀρπάζουνε καὶ
[κλέφτουν,
ὁ Βασιλεὺς ἐξέφρευε, χωρὶς κανεὶς νὰ νοιώσῃ...
Αὔρα (μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγωνίας)
Κ' ἡ δέσποινα;

Πεπῖνος

Τὴν ἔσωσα—νὰ μὴν τὴν εἶχα σώσῃ!
Τὴν ἀρπάξα στὴν ἀγκυλιά...κατώρθωσα νὰ τρέξω
μέσα σὲ φλόγες καὶ καπνοὺς, καὶ μόλις βγήκαμε ἐξω
ἡ στέγ' ἡ ἐτοιμότης ξεκόβεται καὶ πέφτει,
καὶ θάφτει ἀπὸ κάτω της κάθε κἀκὸν καὶ κλέφτη.

Αὔρα

Ἄχ! δόξα νάχῃ ὁ Θεὸς!

Λῶλος

Καὶ ἐγέννηκεν αἰτία
αὐτὸ τὸ ἀνδραγάθημα νὰ σοῦρθῃ δυστυχία;

Πεπῖνος

Ἄ! πόσο εἶσ' ἀμάθευτος στὰ βιάσινα τοῦ κόσμου!
πάρ' τὴ δική μου μάθησι καὶ τὴ δική σου δὸς μου,
νὰ ἰδῆς τί γινώσι φέρνουνε στὸν ἄνθρωπο τὰ χροῖα.
'Απ' τὴ γυναῖκα βρίσκομαι σ' αὐτὴν τὴν καταφρόνια;
τὸ βίον της τὸν ἄτιμον λὲς καὶ τὸν εἶχε νοιώσῃ
καὶ μ' ἀτιμία ζήτησε κι' αὐτὴ νὰ τὸν πληρώσῃ!

Αὔρα

Πῶς; μιὰ γυναῖκα ἀχάριστη;

Πεπῖνος

Πολλῆς φορές συμβαίνει,
ἀρχοντοπούλα μ' ἔμορφη, τὸ ἐγκλημα νὰ βγαίνει
μὲ ψεύτικη ἀφοσίωσι, ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο,
παρὰ νὰ γίνῃ ἐγκλημα διπλὸ καὶ πειρὸ μεγάλο!
'Ὅσ' ἀπὸ μὲ θὰ μάθετε δὲν τὰ 'χετε ἀκουσμένα.

Λῶλος

Πῶς;

Πεπῖνος

Ναί! γιὰ τί ἀγάπησε μὲ τρέλλα, πειρὸν; — ἐμένα!
Μιὰ μέρα ποῦ βρισκόμουν στὸ σπίτι ἐγὼ κι' ἐκείνη
πέφτει στὰ πόδια μου μπροστὰ, καὶ τὴν καρδιὰ μου δίνει
Μοῦ φάνηκε σὰν ὄνειρο... ἐκόπηκ' ἡ μιλιὰ μου,
καὶ στὴ στιγμὴ ποῦ ἔπεφτε τρελλὴ στὴν ἀγκυλιά μου
μπαίνει στὴν πόρτα ὁ Βασιλεὺς! Ἡ λέξι της ἡ πρώτη
ἔταν τὸν εἶδε, ξέρετε ποῖα ἦταν;

Ζωὴ

Προδότη

Ὅσ' εἶπε καὶ τὸ πιστέψῃ ὁ Βασιλεὺς.

Πεπῖνος

'Αλήθεια,
σοφὴ γρηῃ, πῶς φαίνεται ποῦ ξέρεις παραμύθισ!
ὁ Βασιλεὺς τὸ πιστέψῃ, κι' ἐγὼ σὲ λίγην ὥρα
σ' ἕνα καράβι ἐμβαίνα καὶ ἔρευγ' ἀπ' τὴ χώρα.

Αὔρα

Μὰ πὲς μου, εἶνε δυνατὸ νὰ γέννησε μιὰ μέρα,
τέτοιο θηρίο ἄσπλαγχο πονετικὴ μητέρα;

Πεπῖνος

'Ὁ ἄνθρωπος ἀχάριστος εἶπ' ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ
μπορεῖ νὰ φαίνεται καλὸς, μὰ μέσ' στὴν καλωσύνη
ἂν κρυφοφάξῃς, θὰ βρεθῇ καὶ φαρμακιοῦ μιὰ δόσι,
ποῦ κι' ἕνα κόσμος ὀλόκληρο μπορεῖ νὰ φαρμακώσῃ!
(Ἀκούεται βροντὴ καὶ κεραυνός)

Τίποτε εἶν' τὰ σύγνεφα καθὲς καιροῦ καὶ τόπου,
μπροστὰ στὰ μαῦρα σύγνεφα πῶχ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἄν-
θρώπου!

(Ἀναπηδᾷ μετ' ὀρμῆς. — Ἀκούεται ἕτερος κεραυνός)

Ἄκου! βροντᾷ κεραυνός!...
(σπεύδει πρὸς τὸ παράθυρον καὶ τὸ ἀνοίγει βιαίως)

Χτύπα τὸν κόσμον! χτύπα!
κι' ἄνιξε σὰν τὴν ἄβυσσο στὰ στήθηα του μιὰ τρύπα!
κι' ἂν ἴσως δὲν τολμᾷς ἐσὺ, τὸν κεραυνὸ σου δὸς μου
νὰ ρίψω μ' ἕνα χτύπημα τὸ θέμελα τοῦ κόσμου!
(πάντες ἐγείρονται καὶ υποχωροῦν ἐκπληκτικοί)

Αὔρα (ἔντρομος)

Τὰ μάτια του πετοῦν φωτιῆς!

Ζωὴ

'Ἐχει τὴν ὄψιν μάγου!

Λῶλος

Ποῖς εἶσαι;

Πεπῖνος (ἀποροῦστων γενειάδων καὶ κόμην)

Εἶμαι ὁ Βασιλεὺς ἐγὼ τ' Ἀρχιεπαγγέλου!

(Ἀκούονται ἰσχυραὶ βρονταὶ καὶ κεραυνοὶ συνε-
χεῖς. Ἀνοίγονται αἶφνης αἱ θύραι ἐκατέ-
ρωθεν καὶ εἰσορμῶσιν ἐντὸς τῆς σκηνῆς ὁ
Γιάκομος μετὰ τῶν λοιπῶν Πειρατῶν. — Ἡ
Ζωὴ βάλλουσα κραυγὴν σπεύδει καὶ ἐναγκα-
λίζεται τὴν Αὔρα καὶ τὸν Λῶλον).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

ΓΙΑΚΟΜΟΣ—Οἱ ἀνωτέρω καὶ Πειραταὶ

Γιάκομος

Πεπῖνε! ὄλοι ἐφθάσαμε.

Αὔρα

Χριστέ μου!

Λῶλος

Εἶν' ἐκεῖνος!

Ζωὴ

Βοήθει, Παναγία μου!

Πεπῖνος

Ναί εἶμαι ὁ Πεπῖνος!

(πρὸς τὸν Γιάκομον)

Ἄρπαξε αὐτὴν τὴν ἔμορφη.

Γιάκομος

Δὲν χάνω τὸν καιρὸ μου.

(Πειραταὶ τινὲς σπεύδουσι καὶ συλλαμβάνουσι
τὸν Λῶλον, ἀπωθοῦντες τὴν Ζωὴν, ἐνῶ ὁ
Γιάκομος συλλαμβάνει καὶ σύρει τὴν Αὔρα).

Αὔρα (ἀπαγομένη)

Σώσέ με Λῶλο! σώσέ με!... τὸ μαῦρο τῶνειρό μου!
(πίπτει λιπόθυμος εἰς τὴν ἀγκυλίαν τοῦ Γιάκομου)

Λῶλος

Αὔρα!

Πεπῖνος

Στῆς φούστες γρήγορα καὶ πάρτη ἐσὺ στὸν ὄμο!
πρόσεξε! οὔτε τρίχα της μὴν ἀγγιχθῇ στὸ δρόμο.
(ὁ Γιάκομος ἐξέρχεται ταχέως ἀπάγων τὴν Αὔ-
ραν λιπόθυμον).

Ζωὴ (ἐν ἀπελπισίᾳ)

Παιδί μου! ποῦ ἡ τύχη σου ἡ μαύρη θὰ σὲ φέρῃ;
(προχωροῦσα βήματα τινὰ καταπίπτει)

Λῶλος

(Προσπαθῶν ν' ἀποσπασθῇ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν
πειρατῶν)

Εἴκοσι χέρια ἀπλώθησαν νὰ πιάσουν ἕνα χέρι!

Πεπῖνος

Νὰ μὴν τοῦ κάνετε κακό· ἐγὼ δὲν θέλω ὄμμα!
τὴν ἀγαπᾷ, κι' ὁ ἔρωτας ποτὲ δὲν εἶνε κρῖμα!

Οἱ Πειραταὶ ἀφίρουν τὸν Λῶλον καὶ υποχωροῦν.

Λῶλος (γονυπετῶν πρὸ τοῦ Πεπίνου.)

Πάρε κι' ἐμὲ γιὰ δούλο σου, γιὰ σκλάβο σου, γιὰ
[ναύτη

Πεπῖνος (ἐκ τῆς θύρας)

Φθάνω ἐγὼ· γιὰ τί κι' ἐγὼ σκλαβώθηκα γιὰ δαύτη!
Λῶλος (μόνος ἀναπηδῶν ὄρθιος.)

Ἄκου σταθῆς κι' ὅπου κι' ἂν πᾶς, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν
[πάρω

τ' ὀρκίζομαι στὸν κεραυνὸ, ἀλύπητε Κουρσάρη!..

ΑΥΛΑΙΑ

ΠΡΑΞΙΣ Β΄.

Μπορεῖ νὰ γίνῃ μαλακὴ κ' ἡ πέτρα καὶ τ' ἀκόνη,
μὰ ἡ καρδιά ποῦ πέτρωσε, ποτὲ δὲν μαλακώνει !

(**Ἡ σκηνὴ παριστᾷ τὸ ἐσωτερικὸν πύργου. Αἰθουσα μὲ διακόσμησιν βυζαντινοῦ *καὶ Ἑνετικοῦ ρυθμοῦ. — Θυρίδες ἐκατέρωθεν, εἰς τὸ βῆθος δὲ εὐρύς ἐξώστης, βλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν. *Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀνηρητημένη λύρα. — Ἡ Αὔρα κἀθηται ἐπὶ ἀνακλίντρον πολυτελοῦς, στηριζομένη ἐκατέρωθεν διὰ προσκεφαλαίων καὶ φέρονσα πολυτελῆ ἐσθῆτα καὶ εἰς τὸ στηθὸς περιδέλαιον μὲ πολυτίμους λίθους. Ἡ κόμη τῆς χύνεται ἐκατέρωθεν τοῦ σώματός τῆς ἀτημέλητος ἢ μορφῆ τῆς εἶναι ὠχρὰ καὶ καταβεβλημένη, τὸ δὲ βλέμμα τῆς προδίδον ἀόριστον φόβον καὶ κατάστασιν μαρασμώδη, τηρεῖ ἐστραμμένον ἀντιθέτως τῆς Ὄρσας, ἥτις παραμένει γονυπετῆς ἐπὶ προσκεφαλαίου καὶ παρατηρεῖ αὐτὴν διὰ βλέμματος τρυφεροῦ).*

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΑΥΡΑ—ΟΡΣΑ

Ὄρσα

Στὴν ἴδια τὴν κατάστασι, καλὴ μου, εἶς' ἀκόμα οὔτε σ' ἐμὲ ποῦ σ' ἀγαπῶ δὲν ἀνοιξες τὸ στόμα. Κι' ὅμως ἐδῶ ποῦ βρίσκεσαι, κάθε ψυχὴ ποῦ μένει ἐσένα ἔχει ἀρχόντισα, κι' ἐτένα λατρεμένη. Ὁ ἀδελφός μου ξέχασε θεὸ, θρησκεία, πλοῦτο, γιὰτ' ἡ ψυχὴ του κάλλησε στὸ εἶδωλό σου τοῦτο, κι' ἐγὼ τὰ μάτια βλέποντας, τὸ στόμα, τὸ κορμί σου, νεράϊδα, νοιώθω μέσα μου βαθεῖα τὴ δύναμί σου, Πέρασε ὀλόκληρη χρονιά, ποῦ εἶς' ἐδῶ φερμένη ἦσαν μὲ χιόνια τὰ βουνὰ κι' οἱ κάμποι σκεπασμένοι, μὰ ὁ χειμῶνας πέρασε, ποῦ ἐπάγωνε τὴ γῆ, καὶ τοῦ ἀνέμου ἐκόπηκεν ἡ ἀνίκητη ὀργή, κι' ὅμως ὁ ἥλιος ὁ θερμὸς καὶ τοῦ καιροῦ ἡ γαλήνη μεσ' τὴν ψυχὴ σου ἄφησαν τὴ παγωνιά νὰ μείνῃ. Πέρασε ὀλόκληρη χρονιά, ὅπου ἡ Ὄρσα μένει μερόνυχτα στὰ πόδια σου μπροστὰ γονατισμένη, κι' ὅμως—τί λύπη φοβερὴ καὶ πόνος! συλλογίσου, δὲν ἄκουσε καλά-καλὰ τὸν ἤχο τῆς φωνῆς σου. Τὴ λύπη ποῦχεις στὴν καρδιά ξέρω καλά νὰ νοιώσω ἔφυγε ἀπ' τὴν κύρη σου, ποῦ σ' ἀγαποῦσε τόσο. *Ἄς μοῦ γλυκαῖναν τὴν καρδιά τέτοιας ἀγάπης

[κτύποι

κι' ἄς αἰσθανόμην ὕστερα στὸ χάσιμό τῆς λύπη. Δώδεκα χρόνια πέρασαν σωστὰ, π' ὁ ἀδελφός μου κουρσάρως γίνηκε κι' ἐχθρὸς κηρύχθηκε τοῦ κόσμου, κι' ἐφύγαμε ἀπ' τὴ Βενετία κ' οἱ δυὸ κατατρεγμένοι, ζεπατρισμένοι κι' ἄγνωστοι καὶ μὲ καρδιά καιμένη.

Παλάτια εἶχαμε κι' ἐμεῖς, κ' εἶμαστ' ἀρχόντοι [πρῶτοι

σὰν τὸν Πεπῖνο ἢ Βενετιὰ καλῆτερον ἰππότη δὲν εἶχε στὴν καλλιχαριά, στὴν ὀμορφιά, στὴ χάρι, ποῦ νᾶναι πρῶτος στὸ σπαθί καὶ πρῶτος στὸ [κοντάρι.

Μὰ ἕνας ἄρχοντας τρανὸς μὲ δύναμι μεγάλη ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσι, ποῦ δείχνανε οἱ ἄλλοι στὸν ἀδελφὸ μου, τρώμαξε τὴ δύναμι μὴ χάσῃ, καὶ κατηγορία ἀδικη ἐσκέσθη νὰ τοῦ πλάσῃ.

Ἦταν μεγάλος κίνδυνος ἂν ἔμενεν ἐκεῖ νὰ θάψουνε τὰ νειάτα του σὲ μαύρη φυλακὴ γι' αὐτὸ μὴ νύχτα μ' ἀρπαξὲ κρυφὰ στὴν ἀγκα- [λιὰ του,

ἄφησε πίσω ἔρημο τὸ σπίτι, τὰ καλά του, κι' ὁ ἀδελφός μου ὁ ἡμέρος καὶ ὁ εὐγενικός μου μέσα στῆς φοβῆς πέρασε κι' ἔγινε ἐχθρὸς τοῦ [κόσμου.

Καὶ τώρα σχίζει θάλασσες, περνάει ὅπου μπορεῖ, καὶ ὄλο παίρνει ἐκδίκη, καὶ ὄλο τιμωρεῖ. Σὺ, εἶσαι ἡ μόνη ποῦ καμες ἕνα μεγάλο θᾶμα γιὰ ἕνα χρόνον νὰ σωθῇ ὁ κόσμος ἀπ' τὸ κλᾶμα γιὰτι ἀπὸ κείνη τὴ νυχτιὰ ποῦ σ' ἔφερε ἐδῶ πέρα, ἢ φοβῆτες δὲν ξανάπλωσαν πανί τους στὸν ἀγέρα.

Κι' ἐγὼ, ποῦ μένα μόνη μου στὸν πύργο αὐτὸν [κλεισμένη,

σ' ἐσένα βρῆκα συντροφιὰ γλυκεῖα κι' ἀγαπημένη, μὰ σὲ ρουζᾷ ἡ λύπη σου δώδεκα τώρα μῆνες, ὅπως τὸ μαῦρο σύγνεφο τοῦ ἡλίου τῆς ἀχτίνες.

Πιὲς μου, πῶς θέλεις νὰ σὲ εἰπῶ, νᾶται καλὴ μαζύμου Κυρά μου;...ἀδελφὴ μου...

Πιὲς το, νὰ λάμψ' ἡ ὄψι σου κ' ἡ ὀμορφιάσου ἐκείνη, ποῦ ἔλαμπε στὸ σπίτι σου, καὶ στὸ δικό μου σβύνει.

Αὔρα

(χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ὄρσαν)

*Ἄν μοῦ λεγες πῶς γρήγορα ἡ λύπη μου ἡ μεγάλη μὲ τὴ ζωὴ μου θὰ σβυνε, ὦ, δὲν θὰ εἶχες ἄλλη νὰ δώσης μεγαλειότερη χαρὰ καὶ παρηγόρια στὰ στήθη αὐτὰ, ποῦ ἀνίκητη τὰ σφίγγει στενο- [χώρια.

Κάμε τὸ σὺ, ποῦ φαίνεσαι τόσο καλὴ γιὰ μένα, γιὰτι καὶ ὄλ' αὐτὰ ποῦ λὲς τὰ λόγια σου ἕνα-ἕνα, κι' ἡ λύπη ποῦ αἰσθάνεσαι, κι' ὁ πόνος ὁ κρυφός σου, σὲ κάνουν πειὸ σκληρότερη κι' ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ σου.

Ὄρσα

Ἡ τόση ἀφοσίωσι κι' ἡ τόση καλωσύνη μεσ' στὴν ψυχὴ σου πῶς μπορεῖ ἀπελπισιὰ ν' ἀφίνη; Φτωχὴ ἐγὼ! ὁ λόγος σου μοὶ φαίνεται σὰν ψέμα.

Αὔρα

Γιὰτ' εἶς' ἐκεῖνου ἀδελφῆ κι' ἔχεις τὸ ἴδιον αἷμα.

Ὄρσα

Κι' ὅμως ἐκεῖνος ἀγαπᾷ μόνη σου τώρα κρίνε' ὅπου ἔχει ἀγάπη στὴν καρδιά ποτὲ κακὸς δὲν εἶνε. Μὴν κρίνης πῶς σὲ ἀρπαξεν ἀπὸ ἀγκαλιὰ πατέρα καὶ μὲ ποῖον τρόπο σ' ἔφερε καὶ σ' ἐκλεισ' ἐδῶ πέρα, μ' ἀπὸ τὸν τρόπο κρίνε τον, ποῦ σοῦ ἔχει θέσι δώση μὲ στὴ δική του ἀγκαλιὰ—ποῦχει γιὰ σένα λυώση! Κυρά μου! ἀγάπησέ τονε, ποῦ τόσο σ' ἀγαπάει δὲν ἔχω ἄλλον ἀδελφὸ, κ' ἡ πίκρα θὰ τὸν φάη. Ἀγάπησέ τονε καὶ καὶ σὺ κι' εὐτυχισμένη γίνε.

Αὔρα

Ἡ εὐτυχία εἶν' ἐκεῖ, ὅπου θαρρεῖς πῶς εἶνε! Γιὰ μένα εἶνε μακρὰ ἡ εὐτυχία ποῦχα καὶ τὰ πετράδια τοῦτα ἐδῶ καὶ τὰ χρυσὰ τὰ ροῦχα, ἐκεῖνο ποῦχα κ' ἔχασα δὲν μοῦ τὸ δίνουν πίσω, εἴτε γενῶ Βασίλισσα ἢ διακονιᾶρα ζήσω!

Ἡ τρικυμία τῆς νυχτιᾶς ἐκείνης κ' ἡ μαυρίλα μ' ἄφησε μέσα στὴν ψυχὴν αἰώνι' ἀνατριχίλα, κι' ἂν γιὰ τους ἄλλους πέρασε, κι' ἂν πέσανε οἱ [ἀνέμοι,

γιὰ τὴν δική μου τὴν καρδιά δὲν πέρασε, καὶ τρέμει.

[Φέρει τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, στρέφει τὴν κεφαλὴν ἀντιθέτως τῆς Ὄρσας καὶ κλαίει, ἐνῶ ἡ Ὄρσα ἐξακολουθεῖ κρατοῦσα τὴν ἀριστερὰν χεῖρά τῆς. Κατὰ τὴν ἴδιαν στιγμὴν εἰσέρχεται δεξιόθεν ὁ Πεπῖνος, φέρων σιολὴν εὐγενοῦς Βενετοῦ τῆς ἐποχῆς, ὅστις διὰ βραδέος βήματος προχωρεῖ

μέχρι τοῦ ἀνακλίντρον. Ἡ Ὄρσα ἀφίνει τὴν χεῖρα τῆς Αὔρας καὶ ἐγείρεται ἀδορῦβως, ὁ δὲ Πεπῖνος λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου καὶ τείνων βραδέως τὴν χεῖρα, λαμβάνει τρυφερῶς τὴν τῆς Αὔρας. Ἡ Αὔρα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς χειρὸς τοῦ Πεπίνου, φαίνεται καταλαμβανουμένη ὑπὸ δίγους, στρεφομένη δὲ καὶ βλέπουσα αὐτὸν, ἀποσύρει τὴν χεῖρά τῆς ἀποτόμως, ἐγείρεται ἐκ τῆς θέσεώς τῆς καὶ ἀπομακρύνεται πρὸς δεξιὰ. Ἡ Ὄρσα ἀποσύρεται ἐκ τῆς σκηνῆς, ὁ δὲ Πεπῖνος παραμένει γονυπετῆς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν).

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΠΕΠΙΝΟΣ — ΑΥΡΑ

Πεπῖνος

Κι' ὅμως ἦταν τὸ χέρι μου γεμάτο ἀπὸ τὴ θερμὴ ποῦχει τὸ στήθος μου γιὰ σὲ καὶ ἡ καρδιά μου ἡ [ἔρμη!

Χέρι ποῦ δὲ συνήθισε νὰ τρέμῃ ἀπὸ κανένα, γύρισε τώρα νὰ τὸ ἰδῆς πῶς τρέμει ἔμπρὸς σ' ἐσένα, σὰν τοῦ παιδιοῦ, ποῦ ἔφταιξε στὴν μάννα τὴν καλὴ [του,

κι' ἔρχεται τώρα μοναχὸ νὰ πάρῃ τὴν ποιήν του. Αὔρα! ὕλοκληρη χρονιά ὁ δόλιος ὑποφέρω τὸ ξέρω ὅτι σοῦ κανα κακὸ, ὦ, ναί! τὸ ξέρω γιὰτι ἀπ' τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ, ποῦ εἶς' ἐδῶ φερμένη νοιώθω τὴν τιμωρία μου κι' ἐγὼ νὰ μὲ βαραίνῃ.

*Ἀχ! δὲν εἶμ' ἐνοχος ἐγὼ! ἀπ' τὴν στιγμὴ ποῦ σ' εἶδα, μὴ σιδερένια μ' ἔδεσε μαζύ σου ἀλυσίδα, κι' ἀντί, ἀφοῦ σ' ἀπόχτησα, νὰ σβύσω τὸν καῦμό μου, κ' ἡ ἀλυσίδα νὰ κοπῇ, τριγύρω στὸ λαίμω μου τυλίγεται... τυλίγεται χωρὶς νὰ καταλάβω, κι' ἀλύτρωτον στὰ πόδια σου μὲ σέρνει τώρα σκλάβο.

Ἀπὸ τὰ μάτια σου τὰ δυὸ διπλῆ σαῖτα βγαίνει ἡ μὴ μοῦ κόβει τὴ ζωὴ κ' ἡ ἄλλη μ' ἀνασταίνει. Πότε ἡ καρδιάσου θ' ἀνοιχθῇ, ποῦ ἔχει σφιχτοκλείσῃ, τὸ μύρο τῆς ἀγάπης μου νὰ πιῇ καὶ νὰ μεθύσῃ; Πότε ἡ ψυχὴ σου θ' ἀνοιχθῇ, ποῦ ἥλιος δὲν τὴ [εἰσθάνει,

ἡ ζέστη τῆς ἀγάπης μου νὰ ρθῇ νὰ τὴ ζεστάνῃ; Πότε ὁ νοῦς σου θ' ἀνοιχθῇ, ποῦ ἔχει νύχτα τόση, τὰ λόγια τῆς ἀγάπης μου βαθεῖα-βαθεῖα νὰ νοιώσῃ; Αὔρα

(μὲ εἰρωνικὴν ταπεινότητα).

Ἀφέντη! δὲν θὰ πίστευα νὰ σκλαδωθῆς σ' ἐκείνη, ποῦ μοναχὰ πεθόμηνες ἡ σκλάβο σου νὰ γίνῃ. Εἶμ' ἀρκετὰ περήφανη, κι' ὅ,τι μπορῶ θὰ πράξω, ἀρκεῖ ἀπ' τὴν ἀλύτρωτη σκλαβιά νὰ σ' ἀπαλλάξω.

Πεπίνος

Κατάλαβα ὁ ἴσκιος μου ἔδω πέρα σέ βραβαίνει.
Φεύγω σ' ἀφίνω κάμποσον χαιρὸν ἀλαφρώμενη.
(ἢ Αὔρα στενάζει ἐξ ἀνακουφίσεως καὶ ἐπανα-
πίπτει εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀνακλίντρου).

Τί στεναγμός! σὰν νὰ φυγεν ἀπ' τὴν ψυχὴ σου βάρος,
Αὔρα

Ὅχι! ἐστέναξα γι' αὐτοὺς ποῦ περιμένει ὁ χάρος
τώρα ποῦ ἀπεφάσισε ληστής νὰ ξαναγίνης.

Πεπίνος (ἀναπηδῶν ὄρθιος)

Μ' αὐτὰ τὰ λίγα λόγια σου τὸν τρόμο ποῦ μοῦ δίνεις,
δὲν θὰ τὸν ἐδοκίμαζα, κι' ἂν μ' εἶχαν ζώση ὅλοι
τοῦ Βασιληᾶ οἱ στόλοι.

Εἶν' εὐκολο κάμμιὰ φορὰ ν' ἀνάψη καὶ στ' ἀλήθεια
μιὰ σπιθα εὐγενικῆς φωτιᾶς καὶ σ' ἐπετρένια στήθια.
Ἄκουσ' αὐτὸ ποῦ θὰ σοῦ εἰπῶ, κι' ἀπάντησίν σου
[δὸς μου,

ἂν ὄχι γι' ἄλλο τίποτα, μὰ γιὰ καλὸ τοῦ κόσμου,
καὶ νᾶσαι καὶ περήφανη, ποῦ σοῦ δωκεν ἡ τύχη
τὴν δύναμι γιὰ τὸ καλὸ, ποῦ ὡς τώρα νὰ πιτύχη
μιὰ δύναμι ἀνθρώπινη δὲν μπόρεσεν ἀκόμα.

Δεύτερος ὄρκος θ' ἀκουσθῆ ἀπ' τὸ δικό μου στόμα
γιὰ χάρι σου. Ὁρκίζομαι πῶς θὰ γυρίσω πίσω
χωρὶς καράβι ποῦ περνᾷ καὶ ἄνθρωπο ν' ἀγγίσω,
καὶ τὴ ζωὴ θὰ σεβαθῶ, καὶ τ' ἀγαθὰ τὰ ξένα,
κι' ἐδῶ θὰ ζήσω πάντοτε μὲ σένα καὶ γιὰ σένα!
Κι' ὁ ναύτης, ὅπου τὸ πανὶ τὸ ἀνοίγει μὲ τρόπο,
μῆπως ἡ φούστα ἢ γρήγορη τοῦ πέση μὲς στὸ δρόμο,
θὰ λέη τώρα ἡσυχυς: Καρδίᾳ δὲν τοῦ περσεύει
αὐτὸ ἔρωτας τὴ νίκησε, καὶ τὸ ληστὴ ληστεύει!]

Μὰ τώρα λέγε μου, καὶ σὺ, τάχα θὰ προσπαθήσης
τὸν ἄνθρωπο, ποῦ ἔφτιασε, μιὰ μέρα ν' ἀγαπήσης;
Ἄν θὰ μ' ἀφήσης τὴ φωτιὰ ποῦ ἔχω νὰ μὲ κάψη
θᾶνε, ὡς φαίνεται, γραφτὸ νόσμος πολὺς νὰ κλάψη.
Ἄχ! σήκωσέ μου ἀπ' τὴ ψυχὴ τὸ σύγγεφο τὸ μαῦρο
δεξιῆ μου ἕναν οὐρανὸ, ποῦ νὰ μπορέσω ναῦρω
τὸ ἄστρο ποῦ ἐζήτησα, κι' ὡς τώρα δὲν τὸ εἶδα,
ποῦ ἂν ἢ κάθε ἀχτίνα του παρηγοριά κι' ἐλπίδα,
κι' ἐγὼ θὰ γίνω ἄγγελος κοντά σου καλωτύνης.

Αὔρα

[Ἐγειρομένη ἀποτόμως, ἀπομακρύνεται ὀλίγον,
σκέπτεται πρὸς στιγμὴν βαθέως, κατόπιν δὲ
στρέφεται πρὸς τὸν Πεπίνον].

Νὰ φύγω ἀπὸ τὰ χέρια σου, τὸ ξέρω, δὲν μ' ἀφίνεις.
ὁ κύρης μου καὶ ὁ καλὸς ἀρραδωνιαστὴς μου,
εἶνε γιὰ μένα ὄνειρα κάποιου χαμένου κόσμου.

Δίχως ἐλπίδα σκλάβα σου στὸν πύργον αὐτὸν θὰ μείνω.
Ναί, γιὰ τοῦ κόσμου τὸ καλὸ γυναϊκά σου θὰ γίνω,

καὶ ἡ ντροπὴ, ποῦ σήμερα σ' ἐσέ θὰ δώσω χέρι,
εἶν' ἀπὸ καῖνες ποῦ τιμὴ καὶ δόξα θὰ μοῦ φέρη!

Πεπίνος (ἐναγωνίως)

'Απάντησε! 'Απάντησε!

Αὔρα

[Στρεφομένη, ὑποὶ τὴν κεφαλὴν ὑπερηφάνως
καὶ ἀποφασιστικῶς].

Ναί!

(πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου μὲ τὰς χεῖρας εἰς
τοὺς ὀφθαλμούς).

Πεπίνος (σπεύδων πρὸς αὐτήν)

Ἦ στιγμὴ μεγάλη!

Ἄγια παρθένα ἐνίκησες, καὶ σκύφτω τὸ κεφάλι.
Λόγια δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω
φθάν' ἢ λαλιὰ στὴ γλῶσσά μου καὶ ξαναφεύγει πίσω.
Φεύγει ἕνα κῦμα ἀπ' τὴν καρδιά καὶ στὸ λαιμό μου
[φθάνει,

ἀλλὰ τὴν τόση δύναμι καὶ τὴν ὀρμὴν του χάνει,
ξαναγυρίζει στὴν καρδίᾳ μὲ βογγητὸ μεγάλο,
καὶ τῶνα κῦμα σβύνεται νὰ δώσῃ τόπο στ' ἄλλο!

(κάθεται πλησίον της ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου καὶ
λαμβάνει τὴν χεῖρά της, ἐνῶ ἐκείνη ἐξακο-
λουθεῖ παραμένουσα μὲ τὴν κεφαλὴν ἐστραμ-
μένην ἀντιθέτως).

Πὲς πῶς πονεῖς στὸ χωρισμὸ κι' εὐτυχισμένος θᾶμαι
μὲ δίχως τὴν ἀγάπη σου τὸ κῦμα τὸ φοβᾶμαι
γιατί κι' ἐκεῖν' ἢ θάλασσα στ' ἀμέτρητὰ της πλάτη
ἀγὰπ' εἶνε γεμάτη,

καὶ ὅπου νοιώθει μιὰ ψυχὴ ποῦ ἄλλην ἀγαπάει,
φερὰ τῆς δίνει νὰ διαβῆ, κοντὰ σ' αὐτὴν νὰ πάη.
Κύττα τ' ἄστέρια τοῦρανοῦ, ποῦ φεύγουν ἀντικρῦ σου
ποτὲ δὲν χάθηκαν κι' αὐτὰ στὰ βᾶθη τῆς ἀβύσσου,
κι' ὅσο κι' ἂν ἦνε μακρὰ, κι' ἂν ἦνε χωρισμένα,
εἶνε πολλὰς ἢ σφαῖρές τους, μὰ εἶνε τὸ φῶς του ἕνα!
Μοῦ πανε πῶς 'στὴ θάλασσα ἐγὼ δὲν θαύρω μνημα,
γιατ' εἶν' οἱ βράχοι μου πιστοὶ, καὶ φίλος μου τὸ κῦμα
καὶ πίστι ἂν εὖρω στὴ στερεφειὰ, σ' αὐτὰ τὰ στήθη
[ἀπάνω,

ποτὲ δὲν θὰ πεθάνω.

(λαμβάνει τὴν Αὔραν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὴν φέρει
παρὰ τὸν ἐξώστην.)

Φεύγω γιὰ λίγο μακρὰ δὲν θέλω νὰ στὸ κρύψω
μὰ δὲν θὰ κάνω πειὰ κακὸ ὅσον καιρὸ κι' ἂν λείψω.
Ἔχω κρυμμένους θησαυροὺς καὶ πάω νὰ τοὺς πάρω..
θὰ διώξω κάθε φίλο μου καὶ σύντροφο Κουρσάρο,
κι' ἂν ὁ Θεὸς, ποῦ ἀγάπησα γιὰ χάρι σου καὶ πάλι,
θελήσῃ, μόνον θὰ μὲ ἰδῆς σὲ τοῦτο τ' ἀκρογυάλι.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΠΕΠΙΝΟΣ—ΛΩΛΟΣ—ΟΡΣΑ

Πεπίνος

Ἐίνε φτωχὸς καὶ δύστυχε! ποῦ πῆγαίνεις ἐσὺ.
κι' ἔπεσε τὸ καράβι σου σὲ τοῦτο τὸ νησί;

Λῶλος

'Αφέντη μου! μὲ ποῖον μιλῶ δὲν ξέρω καὶ συχώρα
ἐτοῦτο βλέπω μοναχὰ, ὅτι σ' αὐτὴν τὴν ὥρα
μπροστὰ σὲ ἀφέντη βρίσκομαι μὲ ἀρχοντιὰ μεγάλη,
ποῦ ἡσυχία ζήτησε σὲ τοῦτο τ' ἀκρογυάλι.

Πεπίνος (κινῶν τὴν κεφαλὴν)

Χέ! ποῖος τὸ ξέρει αὐτὸ ποῦ λές! Δὲν λείπουν
[ἢ αἰτίες

πίκρες νὰ φέρν' ἢ ἐρημιὰ καθὼς κι' ἡ πολιτεῖες
ὅπου πηγαίνει ὁ ἄνθρωπος παίρνει μαζὺ τὸ δάκρυ,
Μὰ πὲς μου, πῶς εὐρέθηκες σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἄκρη;
Λῶλος

Ἐ! μαι ψαρρᾶς ἀνοίχθηκα στῆς θάλασσας τὰ πλάτη,
μὰ τὸ μικρὸ καίκι μου χτυπήθηκε ἀπ' τὸ μπάτη
καὶ στοῦ νησιοῦ σου ἔπεσαν, ἀφέντη μου, τὴν ἄμμο.
Τρεῖς σύντροφοί μου ἐπνίγηκαν δὲν ξέρω τί νὰ κάμω.

Πεπίνος

Κακότυχε! Καὶ τί ζητεῖς: θέλεις ἐδῶ νὰ μείνης,
ἢ στὴν πατρίδα σου νὰ πᾶς, ψαρρᾶς νὰ ξαναγίνης;
Λῶλος

Πάντα ὁ φτωχὸς βγαίνει φτωχὸς ὅπου τὰ δίχτυα
[ρίξη,

ὅταν δὲν θέλῃ ὁ θεὸς κι' ἡ τύχη του ν' ἀνοίξῃ.
Φτωχὸς κι' ἐδῶ, φτωχὸς κι' ἐκεῖ ἂν θέλῃ ἢ ἀφεν-
[τιά σου

μένω γιὰ ναύτης, γιὰ ψαρρᾶς, γιὰ δουλευτὴς κον-
[τά σου.

Ἐέρω καὶ λύρα

Πεπίνος

Τραγουδᾶς;

Λῶλος

Στὴν Μύκονο ποῦ μένω
γιὰ τὸ τραγεῦδι μ' ἔχουνε τεχνίτη φημισμένον
καὶ τῆς γιορτῆς, ποῦ βγαίνουνε μὲ τὰ μαλλιά στῆς
[πλάτες

μαυρομματούσες, καστανές, ξανθές, γαλανομματές,
κάτω ἀπ' τὸ γέρο πλάτανο, ποῦ εἶδε νὰ περᾶνε
γενηὲς ἀπὸ τὸ ἴσκιό του καὶ νηῆτα νὰ γερνᾶνε.
ποῦ ἢ νηὰ χορεύει ντροπαλῆ, κι' ὁ νῆος τὴν
[παραστέκει

κι' ὁ ἥλιος τὰ χρυσάφια του μὲ τὰ μαλλιά της πλέκει,
μὲ μιὰ τῆς λύρας σατίτι, μ' ἕνα τραγεῦδι μόνον,
φλογίζω μάτια καστανὰ, καὶ γαλανὰ λιγῶνα.

Καιροὶ καὶ χρόνοιᾶν σωριασθεῖν στοῦ πύργου μας τὴν
[πόρτα,

καὶ ἀπάτητ' ἂν φυτρῶνουνε στὰ σκαλοπάτια χόρτα,
ὅσω δὲν νοιώθης τὴ νυχτιὰ, ποῦ χεῖς τὰ μάτια κλείσῃ,
ἐν ἀεράκι ἀπαλὸ νὰ ρθῆ νὰ σὲ φιλήσῃ,
ξέρε πῶς δὲν ἐχάθηκα ἀγάπη μου στὰ ξένα,
κι' ἀκόμα ζῶ γιὰ σένα...

Κι' ὅταν θὰ βγαίῃς στὸ γυαλὸ νὰ περπατᾶς μονάχη,
στὲνκάθε ἀφρὸ τοῦ κύματος, ποῦ θὰ ξεσποῦν οἱ βράχοι,
θᾶν' ἢ ψυχὴ μου ἢ ἄπειρη ἀπὸ ἔρωτα γεμάτη,
ὅπου κοντὰ σου θὰ ῥχεται κομματί: μὲ κομματί
μὲ τὴν ἀφρὸ νὰ χύνεται στὴν ἄκρη τοῦ γυαλοῦ
καὶ θᾶν' ἄλλοῦ τὸ σῶμά μου, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἄλλοῦ.
(Ὁδηγεῖ τὴν Αὔραν πρὸς τὴν ἀριστερὰν θύραν)

Παρ' ἕνα δάκρυ μου θερμὸ καὶ στεναγμὸ μου ἕνα,
καὶ φύλαξέ τα μυστικά σ' ἕνα φιλὶ δεμένα
κι' ἂν μάθης πῶς ἐχάθηκα στοῦ κόσμου κάμμιὰ
[ἄκρη,

πάλι θὰ μ' εὖρης στὸ φιλί, στὸ στεναγμὸ, στὸ δάκρυ!..
[Φιλεῖ τὴν χεῖρά της, τὴν ὀδηγεῖ ἐντὸς τοῦ θα-
λάμου καὶ ἐξέρχεται κλείων τὴν θύραν.—
Εἰσέρχεται δεξιόθεν ἢ Ὁρσα].

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΠΕΠΙΝΟΣ — ΟΡΣΑ

Ὁρσα

Πεπίνε! οἱ σύντροφοί σου ἐπιάσανε ἕναν ξένο,
ἕνα παιδί.

Πεπίνος (ἀνησυχῶς)

Πῶς ἔτυχε νὰ ἦν' ἐδῶ φερμένο;

Ὁρσα

Ἐνα παιδί, ποῦ φαίνεται σὲ δυστυχία μεγάλη,
κι' ἔρριψε τὸ καράβι του τὸ κῦμα στ' ἀκρογυάλι.

Πεπίνος

Καλὰ, καλὰ ὠρκίσθηκα στὴν ἔρωτά μου ἀπάνω,
πῶς ἀπὸ σήμερα κακὸ στὸν κόσμον δὲν θὰ κάνω.
Τὸν Βενετσιάνο, τὸν παλὴν θὰ θυμηθῶ ἰπκότη,
κι' ἀπὸ τὸν ξένον ἀρχινᾷ ἢ καλωτύν' ἢ πρώτη.
Φέρ' τον ἐδῶ.

[Ἡ Ὁρσα ἐξέρχεται. Ὁ Πεπίνος στρεφόμενος
πρὸς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου τῆς Αὔρας].

—Τὸν ὄρκον μου ἂν ἴτωσ δὲν κρατήσω,
πόρτα τῆς εὐτυχίας μου! ποτὲ νὰ μὴ σ' ἀγγίσω!..

(Εἰσέρχεται ἢ Ὁρσα ὀδηγοῦσα τὸν Λῶλον
μεταμφιεσμένον εἰς ἄλιενα ναυαγόν).

Πεπίνος

(ἐγειρόμενος μεθ' ὀρμῆς καὶ λαμβάνων τὴν χεῖρα τοῦ Λώλου).

Δύναμι ἔχ' ἡ λύρα σου, ἡ τόσο μαγεμένη,
νὰ μαλακώσῃ μιὰ καρδιά γιὰ μένα πετρωμένη;

Λώλος (κινῶν τὴν κεφαλήν).

Μπορεῖ νὰ γίνῃ μαλακὴ κ' ἡ πέτρα καὶ τῶν κόνι,
μὰ ἡ καρδιά ποῦ πέτρωσε, ποτὲ δὲν μαλακώνει.

Πεπίνος

(ἀπορρίπτων τὴν χεῖρα τοῦ Λώλου)

Ἄ! εἶν' ὁ λόγος σου πικρὸς, πικρὸς σὰν τὴν ἀλγῆθια·
κανέννας δὲν 'μαλάκωσε τὰ πετρωμένα στήθηα.

Κάθησ' ἐδῶ, σοφὲ ψαρρᾶ, ποῦ σ' ἔρριψεν ἡ μοῖρα,
καὶ ἄδικα τραγοῦδῃσε· ἐκεῖ θὰ βρῆς καὶ λύρα.

(δεικνύει τὴν κρεμαμένην λύραν).

Αὐτοῦ τοῦ πύργου ἡ κυρὰ ἔχει μεγάλη λύπη,
γιὰ κάτι ποῦ ἀπόκτησε, καὶ κάτι ποῦ τῆς λείπει.

Κάθησ' ἐδῶ, τραγουδιστὴ, καὶ ψάλε τῆς· θὰ φύγω
καὶ, ἐὰν θελήσῃ ὁ Θεὸς θὰ ξαναρθῶ σὲ λίγο·

κι' ἂν ἴσως ὅταν ξαναρθῶ, γιὰ τὴν καλὴ σου τύχη,
νὰ σβύσῃ τὸ τραγοῦδι σου τὸν πόνον τῆς 'πιτύχη

θὰ ἦσ' ὁ μόνος ἄνθρωπος ποῦ θίχω πάντα φίλο,
καὶ στὸ νησί σου μὲ χρυσὸ καράβι θὰ σὲ στείλω.

(πρὸς τὴν Ὀρσαν λαμβάνων αὐτὴν ἰδιαιτέρως).

— Ὀρσα, καλὴ μου, γιὰ στερνὴ φορὰ θὰ ταξιδέψω·
ἔκαμα ὄρκο καὶ σταυρὸ νὰ μὴ ξανακουρσέψω,

κ' οἱ σύντροφοί μου ἀπ' ἀρχῆς ὅς μ' ἔχουνε ξεγράψω.
Ἔχω σ' ἐρημικὴ νησί τοὺς θησαυρούς μου θάψω,

καὶ θὰ τοὺς πάρω γιὰ νὰ 'ρθῶ στὴς Αὔρας μου τὸ
[πλάι.

Ὀρσα

Νᾶν' ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος σου ποῦ κεῖθε θὰ σὲ πᾶν,
κι' ἀκόμα ἀνοιχτότερος αὐτὸς ποῦ θὰ σὲ φέρῃ.

(ὁ Πεπίνος ἀσπάζεται τὴν Ὀρσαν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἀπέρχεται ταχέως. — Ἡ Ὀρσα πρὸς τὸν Λώλον).

— Ξεκρέμασε τὴ λύρα ἐσὺ, καὶ πάρε τὴν στὸ χέρι,
καὶ ψάλε τὸ τραγοῦδι σου τὸ πειρὸ γλυκὸ ποῦ ξέρεις·

καὶ ἂν θὰ καταφέρῃς

στὸν πύργο τὸν ἐρημικὸ καὶ στὸ βουδὸ τὸν τοῖχο,
νὰ δώσῃ ὁ ἀντίλαλος τοῦ τραγοῦδιού τὸν ἦχο,

καὶ νὰ ξαναχυθῇ δροσιὰ σὲ μαραμμένα κάλλη,
θὰ σοῦ χρωσιᾶω μιὰ ζωὴ καὶ μιὰ χαρὰ μεγάλη!

[Φεύγει ταχέως δεξιόθεν]

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Λώλος μόνος, καὶ μετ' ὀλίγον Αὔρα

Λώλος

[σπεύδων μέχρι τῆς θύρας βεβαιοῦται ὅτι ἡ
"Ὀρσα ἀπῆλθε, κατόπιν δὲ καταβιβάζει τὴν
λύραν].

Ἦ λύρα ἐσὺ θαυματουργή! Ἦ μαγεμένη λύρα!
μ' ἔμοιο λαχτάρισμα ποτὲ στὰ χεῖρια δὲν σ' ἐπῆρα!
Στὴν κάθε μιὰ μου δοξαριὰ τὸν πόνον μου μοδέγα!
κι' ἂν ἡ φωτιὰ τοῦ στήθους μου καὶ τῆς ψυχῆς μου
[ἡ φλόγα

σοῦ κἀψῃ ὄλες τῆς χορδῆς, ὦ λύρα ἁρμονικιά μου,
ἦχο θὰ βρῆς γλυκύτερον σι' ἀναπτενάγματά μου!

[Ἐπέρχεται ἤδη πλήρης σκότος, ἡ δὲ σκιηνὴ
φωτίζεται ἀμυδρῶς ἀπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῆς
σελήνης. — Ὁ Λώλος κάθεται ἐπὶ σκίμπο-
δος χθαμαλοῦ παρὰ τὸν ἐξώστην καὶ ἀδει
πρὸς λύραν.]

Στὸν οὐρανὸν, ἀγαπημένο ταῖρι
εἶχα κι' ἐγὼ ἓνα δικό μου ἀστέρι,
μὰ πέρασ' ἓνα σύγγεφο τὸ βράδυ
καὶ τὸ κρυψε, καὶ μ' ἄφησε σκοτάδι.

Κ' ἓνα λουλοῦδι ὁμορφο ἀνθοῦσε,
καὶ τὸ γλυκὸ του μῦρο μ' ἐμεθοῦσε·
μὰ τόκοψ' ἓνα χτύπημα τ' ἀγέρα,
καὶ μακρὰ τὸ πῆρε, πέρα-πέρα.

Εἶχα κι' ἓνα πουλί στὴν ἀγκαλιά μου
ποῦ ψελνε τὰ τραγοῦδια τοῦ ἔρωτά μου·
κι' ἔτυχε κυνηγὸς νὰ τ' ἀπαντήσῃ
καὶ σὲ χρυσὸ κλουβί νὰ μοῦ τὸ κλείσῃ.

Κ' ἐγὼ, δίχως ἀστέρι καὶ λουλοῦδι,
καὶ δίχως τῆς ἀγάπης μου τραγοῦδι,
τὸ ρημασμένο μου ἄφησα παλάτι
καὶ στοῦ πελάγου ἐρρίχθηκα τὰ πλάτη.

[Ἡ θύρα τοῦ ἀριστεροῦ θαλάμου ἀνοίγεται βρα-
δέως καὶ προβάλλει ἡ κεφαλὴ τῆς Αὔρας,
ἡ ὁποία ἀκροῦται μετ' ἐκπλήξεως. — Ὁ
Λώλος ἐξακολουθεῖ.

Κ' εὐρέθη ἓν ἄλλο ἀστέρι μέσ' τὴν πλάσι,
νὰ μοῦ 'βρῆ τὸ ἀστέρι ποῦχα χάσι·
καὶ ὁ ἀγέρας μοῦ καμὲ τὴ χάρι
νὰ μοῦ βρῆ τὸ λουλοῦδι, ποῦχε πάρη.

Καὶ στὸ κλουβί, ποῦ τὸ πουλί μου κλείνει,
ὁ κυνηγὸς μαζί μ' αὐτὸ μ' ἀφίνει.
Ἄχ! ὁ θεὸς ποῦ βλέπει τὴν καρδιά μου,
ὡς φέρῃ τὸ πουλί στὴν ἀγκαλιά μου!

(Ρίπτει τὴν λύραν κατὰ γῆς, φέρει τὰς χεῖρας
εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ κλαίει).

Αὔρα

(καθ' ἑαυτὴν προχωροῦσα ἀτόλμως)

Μὴν εἶνε τάχα ὄνειρο;... μὴν εἶμαι πεθαμένη
κ' εἶμαι ψυχὴ, ποῦ πέταξε κοντὰ σ' αὐτὸν νὰ μένῃ;
Μὰ ἡ φωνή... ὁ ἴσκιος του... τὸ σῶμα... εἶν' ἀπάτη;..
Μὴ σβῆς, γλυκὸ μου ὄνειρο;... κράτει ἀκόμα, κράτει!

(Πλησιάζει καὶ ἀποθέτουσα ἀτόλμως τὴν χεῖρα
ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Λώλου, κλίνει ἡδέως τὴν
κεφαλήν πρὸς τὴν κεφαλήν του).

Λώλος (ἀγαπηδῶν ὀρθίως)

Αὔρα μου!...

Αὔρα (ἐκπληκτικὸς ὑποχωροῦσα)

Σὺ; ποῦς σ' ἔφερε στὴν ἄκρα αὐτοῦ τοῦ τόκου;

Λώλος

(σφίγγων τὴν Αὔραν εἰς τὴν ἀγκάλην του)

Κάπως θεὸς ποῦ τιμωρεῖ τὸ ἄδικο τοῦ ἀνθρώπου!
(Εἰκὼν)

ΑΥΡΑΙΑ

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Ἄχ! τὸ καλὸ τὸσ' ἀκριβὰ τὸ τίμησεν ὁ πλάστης,
ποῦ τ' ἀγοράζ' ἡ ἀρετὴ μὲ αἷμα τῆς καρδιάς της.

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΟΡΣΑ—ΑΥΡΑ—ΛΩΛΟΣ

Ὀρσα (πρὸς τὴν Αὔραν μὲ περι-
φρόνησιν καὶ ὀργήν).

Μπορεῖ τ' ἀνθρώπου ἡ καρδιά ν' ἀναποδογυρίσῃ,
κι' ὅ,τι ἀγαποῦσε στὴν ἀρχὴ νὰ τὸ περιφρονήσῃ,
κι' ἂν μπαίγῃ ἓνα τριαντάφυλλο ὡς τῆς ψυχῆς τὰ
[βάζῃ

μπορεῖ κι' ἐκεῖ νὰ μαρτυρῇ καὶ ν' ἀπομείνῃ ἀγκύθι.
Αὐτὴ, ποῦ γιὰ γυναῖκά του ὁ ἀδελφὸς μου κράτησε,
μὰ καὶ σ' αὐτὴν τὴ σκέψῃ τῆς ἂν ἴσως τὸν ἀπάτησε
ἀλλοίμονο τῆς· δύναμι κανεὶς δὲν θάχῃ τόση
ἀπ' τῆ φρικτὴν ἐκδίκησιν νὰ ρθῇ νὰ τὴ γλυτώσῃ!

— Καὶ σὺ, ἄνθρωπε ἄγνωστε, τοῦ πύργου τούτου ξένη,
εἶτε σὲ λένε βαισιλῆ, εἶτε ψαρρᾶ σὲ λένε,
θὰ τὴν πληρώσῃς ἀκριβὰ καὶ μὲ τρανὴ οὐσία
τὴν ἀπιστία ποῦ δειξῆς σὲ τόση προστασία.

Ἔ, δὲν θὰ ξέρῃς δύστυχε—στὸ δένδρο ποῦχῃς γύρη
γιὰ νάβρῃς ἴσκιος δροσερὸ στὸ καυτερὸ λιοπύρι,
ὅταν τοῦ κόβῃς τὸν κορμὸ καὶ τοῦ χαλᾶς τὴ βᾶσι,
θὰ πέσῃ στὸ κεφάλι σου καὶ πρῶτ' αὐτὸ θὰ σπάσῃ.

Αὔρα

Ἦ ἀδελφὴ! ἐφάνηκα πολὺ σκληρὴ σ' ἐσένα,
κι' ἄς σ' εἶχα μόνη συντροφιά στὴν ἐρημιά, στὰ ξένα.
Ἀλήθεια! μῆνες δώδεκα περάσανε, κι' ἀκόμα
λόγο καλὸ δὲν ἄκουσες κι' ἀπ' τὸ δικό μου στόμα.
Δὲν ξέρω πῶς νὰ μοῦ μιλήσῃς μὲ τὸ γλυκὸ ἀντέχεις.
Ἀλλὰ δὲν ξεύρεις τίποτα καὶ δίκιο, δίκιο ἔχεις,
ποῦ τὸν κρυφὸ τὸν πόνον μου μετράς μὲ τὸν δικό σου.
Οὔτ' ἀπὸ μένα ἔμαθες, οὔτ' ἀπ' τὸν ἀδελφό σου,

πῶς ἡ νυχτιὰ, ποῦ μακρὰ μ' ἐπῆρε ἀπ' τάγαθά μου,
ἦτανε κ' ἡ παραμονὴ εὐτυχισμένου γάμου·
τὴν ἄλλη μέρα θὰ 'δυνα σῶμα, ψυχὴ, καρδιά,
σ' ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπιόμαστε ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ.

Ὀρσα

Ὁ ἀδελφός μου τὸ κρυψε, μὰ σὺ, πῶς τὸ χεὶς κρύψῃ;
Αὔρα

Φοβοῦμαι, μήπως μάθαινε γιὰτ' εἶχα τόση θλίψιν
καὶ γιὰτὶ τόσο ἐσκέπαζε σκοτάδι τὸ μωαλό μου,
κι' ἐπήγαινε κι' ἐσκότωνε μιὰ νύχτα τὸν κελὸ μου.

Ὀρσα

Εἶμαι γυναῖκα κι' ἔννοιά σου· μὲ λόγια καὶ προφάσεις
δὲν θὰ μ' ἀλλάξῃς γνώμη ἐσὺ καὶ δὲν θὰ μὲ γελάσῃς.

Λώλος

Πρόφασι! ἂν αἰσθάνθηκες ὅμοια φωτιὰ στὰ στήθηα,
κίττα στὰ μάτια μου, κίρᾶ, καὶ θάβρῃς τὴν ἀλήθεια.

Ὀρσα

Σὺ εἶσ' ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾶ;

Αὔρα

Ἐκεῖνος, συμφορὰ του!..

Λώλος

Δὲν φθάνει οὔτ' ὁ κίνδυνος ἀκόμα τοῦ θανάτου
γιὰ νὰ σὲ πείσῃ ὅτ' εἶμ' ἐγὼ, κυρὰ; στὸ πρῶτοβῆμα
ποῦ 'καμα μέσ' τὸν πύργο σου, ἔφερνα κι' ἄλλο θῶμα,
ὁ ἀδελφός σου ὁ ἄγριος τὸ αἷμά του νὰ πίνῃ.

Ὀρσα

Ὁ ἀδελφός μ' ὁ ἄγριος!... ἀλήθεια... εἶχε γίνῃ...
μὰ οἱ κακοὶ τὸν ἔκαμαν κακὸν χωρὶς νὰ φταίῃ.

Τώρα μπροστὰ στὰ πόδια τῆς γονατισμένης κλαίει

καί ἡ καρδιά του ἡ σκληρή, ποῦ σίδηρο εἶχε γίνη,
ἀπ' τῆ φωτιά μαλάχθηκε, ποῦ τοῦχει ἀνάψει ἑκαίνη.
Δὲν μπαίνει πειὰ σὲ θάλασσα, καὶ κούρσεμα δὲν
[κάνει,
κ' ἡ φούστες ἐδεθήκανε γιὰ πάντα στὸ λιμάνι.

Αὔρα

Γιατί νὰ κλέφτη θησαυροὺς νὰ θάφτη μὲ στὸ χῶμα;
τώρα γυρεύει μιὰ καρδιά νὰ κλέψη κ' ἕνα σῶμα.

Λῶλος (τῆ Ὅρσα).

Κόρη καλή μου! ἄκουσε τὸ δίκιο μου καὶ κρίνε,
ἀν κ' ἡ ψυχὴ σου ἑμορφῆ σὰν τῆ μορφῆ σου εἶνε.
'Απ' τῆ νυχτιὰ ποῦ ἔφυγε—στὸ σπίτι της κεῖ πέρα
ἐν' ἀσπρομάλλην ἄφησε καὶ γέροντα πατέρα
καὶ ἡ ψυχὴ, ποῦ ἀστήριχτη μεσ' στὸ κορμί του μένει,
μερόνυχτα παιδεύεται νὰ φύγη, μὰ δὲν βγαίνει,
γιατ' ἡ ἐλπίδα τὴν κρατεῖ ποῦ ἡ ὦρα δὲν θ' ἀργήσῃ
μ' ἕνα τῆς θυγατέρας του φιλι' νὰ φτερουγίσῃ.

Αὔρα

Πατέρα μου! πατέρα μου! — Καὶ ἡ Ζωή;

Λῶλος

'Εκαίνη

δὲν ἔχει κρίσι πειὰ ἡ φτωγὴ τῆ συμφορὰ νὰ κρίνῃ
ἀπ' τῆ στιγμὴ ποῦ σ' ἀρπάξῃ ὁ ἄγριος ἀδελφός της,
ἡ σκέψι της σκοτίσθηκε κ' ἐσβύσθηκε τὸ φῶς της.

Αὔρα

Ὅρσα! ἀν μ' εἶχες, ὅπως λές, ὡς τώρα ἀγαπημένη,
λυπήσου τὸν πατέρα μου ποῦ ζῆ καὶ περιμένει.

Κι' ἀν ἴσως ὄλον τὸν καιρὸ, ποῦ ἔμεινα κοντὰ σου
πλήγωσα μὲ τῆ λύπη μου τὴν τρυφερὴ καρδιά σου,
ὅταν θὰ βρῆ τῆ λευθερίᾳ ἡ σκλαβωμένη Αὔρα,
οὔτε χειμῶνα παγωνιά, οὔτ' ἀλωνάρη λαύρα
δὲν θὰ μπορῆ τῆ σκέψι της μιὰν ὦρα ν' ἀμποδιζῆ,
ποῦ νᾶρχεται νὰ σὲ φιλῆ, καὶ πάλι νὰ γυρίζῃ.
Κάλλιο χαρούμενη καρδιά καὶ μακρὰ νὰ μένῃ,
παρὰ νὰ βρισκεται κοντὰ καὶ νᾶναι πικραμένη.

Ὅρσα

Νὰ φύγῃς; κι' ὅταν μὲ χαρὰ ὁ ἄνδρας σου γυρίσῃ
καὶ δὲν σὲ βρῆ, τί νὰ τοῦ πῶ γυρεύεις σὰν ρωτήσῃ;

Αὔρα

Πῶς ἔπεσα κ' ἐχάθηκα στῆς θάλασσας τὰ βάρη.

Ὅρσα

Τὸν ξέρω; εἶνε ἄξιος καὶ τοῦτο νὰ τὸ μάθῃ
κι' ἐκεῖ θὰ πέσῃ νὰ σὲ βρῆ; τὰ σπλάγχνα της

[θ' ἀνοίξῃ,

ἔστω κι' ἀν ξέρῃ πῶς μὲ σὲ κι' ἐκεῖνον θὰ τὸν πνίξῃ,
καὶ θάρθ' ἡ δόλια του ψυχὴ μὲ ἄγρια μανία
νὰ μ' ἔχῃ γιὰ τὸ ψέμα μου σ' αἰώνια τυραννία.

Λῶλος

Κυρά μου! ἀν ἐγνώριζες, ἡ ἄτυχη καρδιά μου
μὲ τί λαχτάρῃ τὴν στιγμὴν ἐπρόσμενε τοῦ γάμου,
δὲν θάχες λόγο δεύτερο στὸ λέγο μου νὰ δώσης;
ἀν ἴσως δὲν ἀγάπησες, ποτὲ δὲν θὰ τὸ νοιώσῃς.
Κ' ἡ ὄνειροφάνταχτη στιγμὴ ἐκόντευε νὰ φθάσῃ
ὅλα τὰ εἶχε ὁ κύρης της στὸν πύργον ἐτοιμάσῃ,
κ' ἀπὸ βραδὺς ἐμὲ κι' αὐτὴ μόνους μᾶς εἶχε ἀφήσῃ
γιατ' ἤθελε μονάχος του ἐκεῖ νὰ ξενοχτίσῃ.

Μὰ ὁ ἀγέρας, λές κι' αὐτὸν τὸν ἔσπρωχν' ἄλλη σκέψι,
κ' ἤθελε γιὰ τὸ γάμο μας κακὰ νὰ προφητέψῃ,
ἀναστατώθηκε ἄγριος... Θυμᾶμ' ἐκεῖν' τὴν νύχτα...
στὴν πόρτα μας λυπητέρᾳ ἕνα σκυλι' ἀλήχτα,
καὶ στὸ γυαλὸ—ποῦ τρέχαμε μαζὺ κι' ἀγαπημένοι,
ἡ θάλασσα ἐχτύπαγε τὸ κῆμα μανιασμένη....

Ἡ ἄβυσσος, ὁ οὐρανός, ὁ ἄνεμος, ἡ φύσι,
εἶχαν ἀνοίξῃ πόλεμο κι' εἶχανε μάχῃ ἀρχίσῃ...
'Αστραφτ' ἐδῶ, βογκοῦσ' ἐκεῖ, ἐμοῦγκριζε παρέκει,
καὶ ἀνατρίχιαζεν ἡ γῆ στὸ κάθε ἀστροπελέκι,
λές κ' ἡ φωτιὰ, ποῦ κέρναγε τῆ σύμφεσι, τῆ πάχνα,
χωνότανε κι' ἐξίσχιζε κι' αὐτὰ τῆς γῆς τὰ σπλάγχνα.

Ἡ Αὔρ' ἀπὸ τὸ φόβο της σιμά μου μαζεμένη,
ἀκούει τὸν ἄγριον πόλεμο δειλὴ καὶ φοβισμένη...
«Φοβοῦμαι, λέει· τὸ σκυλι' οὐρύαζε!» κάποιοι κτύποι
ἀκούονται στὴν πόρτα μας, καὶ ὁ πατέρας λείπει.
«Θαρρῶ ποῦ ἀκούω μιὰ φωνή, ποῦ τίποτα δὲν λέει,
«κι' ὁμως στ' αὐτὴ μου ἔρχεται βαθεῖα-βαθεῖα καὶ
[κλαίει...

Αὔρα

Θυμᾶσαι ποῦ σοῦ τό λεγα;

Λῶλος

Τότε, στὴν ὦρα ἐκαίνη,

μπαίνει ἕνας γέρος δύστυχος, γυρεύει λεημοσύνη,
καὶ λέγει λόγια ψεύτικα, ὅπου μᾶς φέρουν λύπη...
Ξάφνου τὴν πόρτα δυνατοὶ ἀναταράζουν χτύποι,
κι' ὅλοι ἐκεῖν' οἱ κεραυνοί, ποῦ μὲ βροντὲς ἀνάφτανε,
λές κι' ἀπ' τῆς γῆς τὰ θέμελα δαιμόνια ξεθάφτανε,
μπροστὰ μας τὰ φανέρωσαν! Χριστέ! τί ὦρα μαύρη,
καὶ ποῦ ὁ νοῦς μου βότανε νὰ τὴν ξεχάσῃ θάρρη!
χύνονται δέκα...εἴκοσι, μὲ ὄψι ἀγριεμένη,
κι' ὁ γέρος, ποῦ τὸν βάλουμε στὸ σπίτι μας νὰ μένῃ,
δὲν εἶχε ρθῆ τῆ λύπη του κοντὰ μας ν' ἀλαφρώσῃ,
μὰ νὰ μᾶς πάρῃ τῆ χαρὰ καὶ λύπη νὰ μᾶς δώσῃ.
Παιδί ἐγὼ, τί νὰ λεγα; θὰ μ' ἔκαναν κομμάτια...
Τὴν εἶδα νὰ τὴν παίρνουνε, μὲ δακρυσμένῃ μᾶτια,
καὶ τοῦ χωριστοῦ τὸν ἔρημο σκοτεινιασμένο δρόμο,
στὴν ἀκαλιὰ τὴν πῆγαιναν, λιπόθυμῃ ἀπ' τὸν τρόμο...
Ποιὸς νὰ τὸν κείσῃ νὰ σταθῇ τὸ διψασμένο μπόγια,
καὶ στὴν ψυχὴ του ν' ἀκουσθοῦν ἐνὸς παιδιοῦ τὰ λόγια!

Στὴν ἀγκαλιὰ τὴν ἔσφιγγε, μὲ πῆθο τὴν ἐθώρει,
καὶ μέσα στὸ καρὰβι του τὴν ἔστερνε τὴν κόρη,
τυφλὸς στὰ δάκρυα ποῦ χυνα καὶ σιτῆς φωνὲς κρυφός..
'Ασπρο πανὶ ἀπλώθηκε στῆς ἀστραπῆς τὸ φῶς,
καὶ τὸ καρὰβι ἐκίνησε... Ὁ ἄνεμος ἐφύσα,
καὶ τὸ σπρωχνε, καὶ τὸ σπρωχνε στὸ πέλαγος μὲ

[λύσσα,

—ἐνῶ τὸ ἄσπρο του πανὶ σὰν σάβανο μοῦ ἐφάνη,
ποῦ ἐτύλιγ' ἕνα ὄνειρο, ποῦ ἐσκέπαζε μιὰ πλάνη!..
'Αλλοί μου! τῆς ζηλέψανε τὰ νηάτα καὶ τῆ χάρι,
κ' ἤλθαν καὶ μοῦ τὴν ἀρπάξαν τὴν Αὔραν μου οἱ
[Κουρσάρει!

'Επεσα στὴν ἀκρογαλιὰ μὲ κλάμμα καὶ μὲ ὀρθῶ,
κ' ἤλθε τὸ κῆμ' ἀλύπητο καὶ μ' ἔβειρε κι' ἐκεῖνο!
'Εκλαψα, ἀναστενάξα ὁ δόλιος νύχτα μέρα,
μὰ οἱ στεναγμοὶ μου ἐπνίγονταν στὸν ἄγριον ἀγέρα,
κ' ἡ θάλασσα, ποῦ ἐχτύπαγε μέσ' στοὺς σωροὺς τοῦ
[ἄμμου,
ἔρρουφαγε σιγὰ-σιγὰ τὰ μαῦρα δάκρυά μου!..

(Ἡ Αὔρα πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου καὶ κλαίει.—
'Ἡ Ὅρσα ἀκούει τὴν ἀφήγησιν βαθμηδὸν συγκι-
νουμένη, μετὰ δὲ τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ Λῶ-
λου, φέρει τὰς χεῖρας εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, στρέ-
φει τὴν κεφαλὴν ἀντιθέτως καὶ κλαίει μετὰ λυγ-
μῶν.—Ἡ Αὔρα στρεφόμενη καὶ βλέπουσα τὴν
'Ὅρσαν κλαίουσαν, σπεύδει πρὸς αὐτήν).

Αὔρα

Ὅ τῶν ματιῶν σου δάκρυα ἀγνὰ κι' εὐλογημένα!
ἀν ξέρετε τί βάλσαμο ποῦ γίνεσθε γιὰ μένα!.,
Κλάψε κι' ἀκόμα· κλάψε, ναί, κλάψε νὰ καθαρίσῃ
τὸ δάκρυ σου, τῆς μάννας σου, ποῦ σ' ἔχουνε γεννήσῃ,
τὰ σπλάγχνα—μήπως καὶ στῆ γῆ δὲν βρίσκονται
[λυωμένα,
γιατί γεννήσανε κι' αὐτὸν προτῆτερα ἀπὸ σένα!

Λῶλος

Δὲν θὰ μποροῦσα πειὰ καιρὸ χωρὶς αὐτὴν νὰ ζήσω,
κ' ἐπῆρα τὴν ἀπόφασι τὸν κόσμον νὰ γυρίσω,
ν' ἀπλώσω χέρι τρέμοντας, φτωχὸς καὶ ψωμοζήτητης,
μὰ νὰ τὴν εὕρω μὴ φορὰ, ἢ νὰ χαθῶ μαζὺ της.
'Ὅλους τοὺς πύργους γύρισα, κι' ὁ ὑπερνός ἀπ'
[ἔλους,

ταῦτος ἐπύργος μοῦ μείνει μὲ τοὺς βωβούστους θόλους,
κι' αἰσθάνθηκα μέσ' στὴν ψυχὴ νὰ μὲ τραβάῃ κάτι,
τὴν ὦρα ποῦ ἀπ' τὸ πέλαγο μ' ἀντίκρυσε στὸ μᾶτι
καὶ εἶπα: «ἄχ! ἀν ἦν' ἐδῶ κι' ἀκούσω τῆ φωνή
[της,

α μὰ οὔτε τοῦτος ὁ σκληρὸς κι' ὁ ἄψυχος γρανίτης
α θὰ μ' ἀμποδίσῃ τὴν ψυχὴ κοντὰ της νὰ πετάξῃ,

« καὶ στοῦ γρανίτη τὴν καρδιά, κι' ἐκεῖ νὰ μῆ νὰ
[ψάξῃ!
(ἰκετευτικῶς.)

'Αρ' τῆ νὰ πᾶμε στὸ νησί, κυρά μου εὐσπλαχνική!
ὅλα τὴν περιμένουνε τὴν Αὔρα τοὺς ἐκεῖ.
Τὰ σύγγερα δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ,
ἀπ' τὴν νυχτιὰ, ποῦ χάθηκε· κι' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ,
ὅπου τεῦ σκόρπιζ' ἡ αὐγὴ τὰ ρόδα της στὰ πλάγια,
λές κ' ἀπὸ τὴν στρίγγλα κέρνασε καὶ τοῦχει κάμη μάγια
καὶ ἴσκιος μᾶς τὸ σκέπασε καὶ πάχνα νύχτα-μέρα.
'Ὁ κοῦκος σκούζει ὀλιβερά στὰ δένδρα μας· κεῖ πέρα,
καὶ κάθε νύχτα στὸ ψηλὸ τοῦ κήπου κυπαρίσσι,
μόνον ὁ γκιώνης ἔρχεται καὶ στέκει νὰ λαλήσῃ,
σάντης καρδιὲς ὀπουπονοῦν, κ' οἱ μυστικοὶ τοὺς χτύποι
μέσα στὰ στήθη ἀργομετροῦν τὸν πόνο καὶ τὴ λύπη.
'Ὅρσα

Ὅ! σῶπα! . ἔχει δύναμι ὁ λόγος σου μεγάλη,
ποῦ μιὰν ἀγάπη ἀδελφική μπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ
σὲ μῖσος, καὶ ἡ γλωσσά σου νὰ στάξ' ἡ πικραμένη
δικαιοσύνη στὴν ψυχὴ τὴν ποῦ σκοτεινιασμένη.
Ξέρετε τί γυρεύετε; ... γυρεύετε νὰ σχίσω
τοῦ ἀδελφοῦ μου τὴν καρδιά στὰ δυὸ, — νὰ σᾶς
[ἀφήσω

μέσ' ἀπὸ τὰ κομμάτια της τὸ δρόμο σας νὰ βρῆτε,
καὶ τῆ ζωὴ ποῦ χάνει αὐτὸς, ἔσει; νὰ τῆ χαρῆτε.
Μὰ καὶ τὸ δίκιο μὲ τραβᾷ μὲ σιδερένιο χέρι
αὐτὸ δὲν ξέρει οὔτ' ἀδελφὸ, οὔτε κι' ἀγάπη ξέρει.

Λῶλος

Τοῦ δίκιου τὰ μαθήματα ὁ ἄνθρωπος τὰ παίρνει
ἀπὸ τὴν πρώτη τῆ στιγμὴ, ποῦ τὸ κεφάλι γέρνει
στῆς μάνας του τὴν ἀγκαλιὰ
τὸ γάλα της, τὰ χάρια της καὶ τὰ θερμά της τὰ
[φιλιὰ,
εἶνε τὸ πρῶτο μάθημα ποῦ δίνει στὰ παιδιὰ της·
ἔτσι φυτεύει καὶ στῆ γῆ τὸ σπόρο ὁ ζευγολάτης
γιὰ νάρθ' ἡ μέρα ποῦ καρπὸ διπλὸν νὰ ξαναβγάλλῃ,
καὶ νάρθουνε τὸν κόπο του νὰ τὸν χαροῦν οἱ ἄλλοι.

Ὅρσα

Ναί, δίκιο ἔχεις, ξένη μου, καὶ πρέπει νὰ σ'
[ἀφήσω

τὸ λέν κι' αὐτὰ τὰ δάκρυα ποῦ μ' ἔκαμες νὰ χύσω.
Εἶν' ἀλυσσιδα πρόσκαιρη στὸ σκλάβο καὶ στῆ σκλάβο
ἡ βία καὶ τὸ ἄδικο... πάρε τῆ νηὰ καὶ τράβα.
κι' ἀν πρᾶξιν ἔκνεα καλή, κι' ἀν ὁ Θεὸς τὴν κρίνῃ,
γιὰ τ' ἀδελφοῦ μου τὴν ψυχὴ μυστήριον ἄς μείνῃ.
(σπεύδει μέχρι τοῦ ἐξώστου καὶ παρατηρεῖ
πρὸς ἀριστερᾷ)

Ἡ φούστες ξεκίνησανε κι' ὁ δόλιος μ' ἀδελφός,
καὶ τὰ πανιά τους φαίνονται στοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς.
— Ποῦ βρισκεται ἡ βάρκα σου;

Δῶλος

Στὴν ἄμμο εἶνε ριγμένη,
κι' οἱ συντροφοὶ μου καρτεροῦν σὲ μιὰ σπηλιά κρυμ-
[μένοι.

Αὔρα

(σπεύδουσα πρὸς τὸν Δῶλον)

Ὁ λόγος της μοῦ σήκωσεν ἀπ' τὴν ψυχὴν τὸ βῆρος.
Πᾶμε πρὸ τοῦ ξαναφανῆ καὶ πάλιν ὁ Κουρσάρος.

Ὅρσα

Ναί' κάρ τὴν τῶρα γρήγορα στὴ βάρκα νὰ τὴ φέρης.
—Αὐτὴ τὴ σκάλα τὴ μικρὴ τοῦ λόγου σου τὴν ξέρεις.

Δῶλος

(ἀφαιρῶν τὸ περιδέραιον ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῆς Αὔ-
ρας, καὶ ρίπτων αὐτὸ εἰς τὸ ἀνάκλιτρον.)

Βγάλ' τὰ πετράδια ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ πίσω δὲς τὰ
[πάλι

τὰ δάκρυα ποῦ χυσα γιὰ σὲ μονάχος στ' ἀκρογυάλι,
τώρα διαμάντια θὰ τὰ βρῶ σπαρμένα μέσ' στὴν ἄμμο
γιὰ τὸ λαιμὸ σου ἀτίμητα στολίδια νὰ σοῦ κάμω !

Αὔρα (ἐναγκαλιζομένη τὴν Ὅρσαν)

Τοῦ χωρισμοῦ τὸ φίλημα μέτα στὰ μάτια δὲς μου,
ὅπου γυρίσω καὶ σταθῶ νὰ σ' ἔχω πάντα ἔμπρός
[μου.

Ὅρσα (φιλοῦσα τὴν Αὔραν)

Σύρε, κυρά μου, στὸ καλὸ, καὶ στὸ σταυρὸ ποῦ κάνεις,
τὴν Ὅρσα μὴ ξεχάνης.

Δῶλος (φιλοῦν τὴν χεῖρα τῆς Ὅρσας)

Κι' ἐγὼ ἀφίνω ἕνα φιλὶ στὰ χέρια σου, κυρά μου·
τᾶλλα θ' ἀφήσω νὰ στὰ εἶπῃ ἀπὸ μακρὰ ἢ χαράμου.

(Ἡ Αὔρα καὶ ὁ Δῶλος κρατοῦμενοι ἐκ τῶν χειρῶν
γίνονται ἄφαντοι ἐκ τῆς δεξιᾶς θύρας).

Ὅρσα (μόνη—ἀφοῦ ὀδηγήσῃ τὴν Αὔ-
ραν καὶ τὸν Δῶλον μέχρι τῆς θύρας, σπεύ-
δει ταχέως πρὸς τὸν ἐξώστην καὶ παρατηρεῖ
πρὸς τὴν θάλασσαν ἐν ἀγωνίᾳ).

Ἡ φούστες ἀνοιχθῆκαν... ὁ ἀδελφός μου πάει...
θαρρεῖ πῶς ἄφησε κοντὰ σ' ἐκείνην ποῦ ἀγαπάει
ἐμπιστευμένον φύλακα, μὲ ἄγρυπνα τὰ μάτια !..

Ἄχ ! ἡ καρδιά μου κόπηκε καὶ ἔγεινε δὺς κομμάτια,
τῶνα κομμάτι· εἶνε μ' αὐτὸν, καὶ τᾶλλο εἶνε μ' ἐκείνη,
κι' ὅποιο νικῆθηκε νεκρὸ στὰ στήθη μου θὰ μείνῃ !
(Βλέπουσα αἴφνης πρὸς ἀριστερὰ ἐκκληκτος)

Ἄ ! μέσ' στοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς ἴσκιος ἀνθρώπου
[τρέχει

εἶνε κ' ἡ κόψη του γνωστὴ καὶ τὸ κορμὶ ποῦ ἔχει...
Ἄν δὲν μοῦ σπαραξ' ἡ καρδιά ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ

[ἐφάνη,

θᾶλεγα ποῦνε ζωτικὸ ἢ τῶν ματιῶν μου πλάνη...

Τὸν βλέπω... τρέχει γρήγορα κι' ὄλο κοντοζυγώνει...
Παρθένα ! δὲς μου δύναμι, κι' ὁ φόβος μὲ λυγώνει·
καὶ μοῦ ξεκίβει ἡ ψυχὴ καὶ λίγο λίγο βγαίνει...
Ἐκεῖνος εἶνε ποῦ ῥχεται καὶ ποῦ στὸν πύργο μπαίνει
κι' ὅμως ἡ φούστα τὰ πανιά στὸ κέλαχος ἀνοίγει.

(παρατηρεῖ δεξιὰ)

Ἡ βάρκα τους δὲν φάνηκεν ἀκόμα γιὰ νὰ φύγῃ...
(εἰσέρχεται καὶ γονυπετεῖ)

Χριστέ μου ! ἔμπρός σου ἔρχομαι στὰ γόνατα νὰ πέσω·
κές μου, γιὰ ποῖν ἀπὸ τοὺς δὺς νὰ σὲ παρακαλέσω ;
γιὰ κείνον, ποῦ τὸ ἀδικο πῆρε τοῦ κόσμου τούτου,
ἢ γιὰ τὸν ἄλλον ποῦ πρᾶξε τὸ δίκιο τοῦ θεοῦ του ;
(ἀναπηδᾷ ἐντρομος καὶ ἀκροῖται)

Ἐρχεται ! ... λόγια ποῦ θὰ βρῶ γλυκὰ νὰ τοῦ
[μιλήσω,

καὶ ποῦ θὰ βρῶ τὴ δύναμι τὴ γλῶσσα μου νὰ λύσω ;
Μπορεῖ τὸ δίκιο τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου νὰ
[γλυκαίνει,

κι' ὅμως ἡ γλῶσσά του πικρὴ κι' ἰλάλητη νὰ μένῃ !
Ἐκεῖνος κρῖμα ἔκανε κ' ἐσκλάβωσε ἕνα θῆμα,
κι' ἐγὼ τὸ θῆμα γλύτωσα, καὶ ἔπεσα σ' ἄλλο κρῖμα !

Ἡ ἀμαρτία ἢ τρομερὴ ὅταν τὸ δρόμο ἀρχίσῃ,
σὲ κρῖμα καὶ τὴν ἀρετὴ μπορεῖ νὰ τὴν γυρίσῃ !
Πρὶν ἀνοιχθῆ τὸ στόμα μου τὸ δίκιο νὰ μιλήσῃ,
καλλίτερα νὰ βουβαῖ, καλλίτερα νὰ κλείσῃ...

Τὸ δακτυλίδι ποῦ φορῶ

ἔχει πετράδι ἀστραφερό,

κι' ὅμως ἡ πέτρα τούτῃ ἐδῶ, ποῦ τόση λάμψη βγάζει,
κρύβει φαρμάκι κάτω της· καὶ μὲ τὸ δίκιο μοιάζει !

Ἄσκληστὴ αὐτὴ στὸ στόμα μου τὸ λόγο τὸν μεγάλο,
κι' ἄς γίνῃ τῶρα γιὰ τὸ τῶνα φαρμάκι στ' ἄλλο.
(φέρει τὸν δακτυλιόλιθον εἰς τὸ στόμα της)

Πετὲ γονεῦ κληρονομιά, μὲ δόξες καὶ μὲ πλούτη,
δὲν ἔκαμε εὐτυχέστερο παιδί, πορ' ὅσο τούτῃ...

[Εἰσέρχεται ὁ Πεπίνος ἐσπευσμένως καὶ πλήρης χαρᾶς]

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΟΡΣΑ — ΠΕΠΙΝΟΣ

Πεπίνος

Ἄγαπημένη μου ἀδελφὴ ! δὲν εἶμ' ὁ ἴδιος τώρα
μ' ἐκείνον ποῦ σ' ἐφίλησεν ἐδῶ καὶ λίγην ὥρα·
λίγες στιγμὲς ἐφθάσανε νὰ κάμουνε γιὰ μένα
ὅ,τι δὲν κάμανε καιροὶ καὶ χρόνια περασμένα.

Ὅχι, δὲν θὰ μισέσω πειὰ... κοντὰ σὲ σὰς θὰ μείνω·
δὲν ἤμουν ἀνθρώπος ὡς χθὲς, μὰ σήμερα θὰ γίνω.

Ὁ ἔρωτάς μου δυνατὸν δὲν θὰ μὲ κάμῃ τόσο,
ἀπὸ τὰ ἴδια χέρια μου τὸν κόσμο νὰ γλυτώσω ;

Κατέβηκα στὴ θάλασσα κι' ἐμβῆκα στὸ καράβι...
μὰ ὅταν ἀπλωσα πανὶ κ' ἐλύθησαν οἱ κάβει,

δάκρυ θερμὸ κι' ἀπάντεχο μ' ἀνέβηκε στὸ μάτι,

κι' ἐνόμισα πῶς λύθηκε· κι' ἀπ' τὴν καρδιά μου κᾶτι...
Ἄνεμος παίρνει τὸ πανὶ καὶ τὸ καράβι σπρώχνει...
μοῦ φαίνεται· ὅτι κι' αὐτὸς ἀπ' τὸ νησί μὲ διώχνει...

Ἄ ! τούτῃ ὅμως τὴν φορὰ,

καμμὶ δὲν μοῦ φερε χαρὰ

κι' ἐκεῖ ποῦ τὸ καράβι μου στὴ θάλασσα ἐπροχώρει,
χωρὶς νὰ εἶπῶ νὰ στρίψουνε γιὰ τὴν ξηρὰ τὴν πλώρη,
προστάζω νὰ τραβήξουνε τὸ δρόμο τους οἱ ἄλλοι,
καὶ πέφτω μέσ' τὴν θάλασσα, καὶ βγαίνω στ' ἀκρο-
[γιάλι...

«Πάρτε τοὺς θησαυροὺς μου εἰς, τοὺς κρᾶζω, σὰς
[τοὺς δίνω·

«πᾶν νὰ βρῶ τὸ θησαυρὸ ποῦ πῶν τὸν ἀφίνω.»
Στὴ θάλασσα, ποῦ ἔπεσα γιὰ νὰ γυρίσω πίσω,
πῆρα καινούργιο βάρτισμα καὶ τὸ παλῆθ' ἀφήσω !
Τῶρ, ἀδελφὴ μου, πῆγαινε· ζῶπνα τὴν ἀνκοιμάται,
καὶ κές της, ὅ,τι ἔχασεν ἀκόμ' ἂν τὸ θυμᾶται,
νὰ τὸ ξεχάσῃ—γιατί ἐγὼ θ' ἀνοίξω στὸ πλευρὸ της
παράδεισο, π' οὔτε σ' αὐτὸ θὰ εἶδε τ' ὄνειρό της...

Τρέχ', ἀδελφὴ μου, γλήγορα καὶ κέστης πῶς ἐκεῖνος,
π' ἀντιλαλοῦσε πίσω του ὁ σκαραγμός κι' ὁ θρήνος,
μοίρασε τὴν ἀγάπη του, ποῦ ἡ ψυχὴ του κλείνει,
σ' ὄλον τὸν κόσμο τὴ μιτῆ, καὶ τὴ μιτῆ σ' ἐκείνη !
Πῆγαινε, κές το γρήγορα, κ' ἐδῶ θὰ περιμένω,
γιατί θὰ μείνῃ ἔμπρός σ' αὐτὴν τὸ στόμα μου κλεισμένο.
(πίπτει ἐπὶ οὐκίμποδος).

Ὅρσα (καθ' ἑαυτὴν)

Ψυχὴ δὲν θὰ νοίωσε στὴ γῆ τόσους φρικτοὺς ἀγῶνες,
ποῦ ἡ τελευταίος της στιγμὲς νὰ τῆς φανοῦν αἰῶνες !

(μεταβαίνει μέχρι τοῦ ἐξώστου καὶ παρατηρεῖ
ἐνγωνίως πρὸς δεξιὰ).

Πεπίνος

Ἡ φούστες φύγαν' ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ὁ βορείος τῆς πιάνει,
κι' οὔτε βαρκόβλαν ἄφησα νὰ μείνῃ στὸ λιμάνι.

Ὅρσα (ἐναγωνίως καθ' ἑαυτὴν)

Ἀκόμη δὲν ἐφάνηκε νὰ φύγῃ τὸ καράβι...
Πεπίνος (πλησιάζων πρὸς τὴν Ὅρσαν)

Μὰ πῆγαινε, ἀδελφούλα μου, γιατί ἡ φωτιά μου ἀνάβει.
Πάντα ἡ ψυχὴ μου ἐδιάστηκε γιὰ τὸ κακὸ νὰ κἀνῃ,
μὰ δὲν φαντάσθηκα ποτὲ ὡς ποῦ ἡ βιά της φθάνει,
ὅταν γυρεῖ τὴν παλῆθ' τὴν κόλασι νὰ πνίξῃ,
κι' ἔταν καινούργιο μέσα της παράδεισο νὰ δειξῇ.

(Ἡ Ὅρσα ἐκδηλοῦσα σωματικὸν ἄλγος, κλίνει
εἰς τὴν ἀγκάλην του).

Γιατί τὴν εὐτυχία μου νὰ τῆς εἶπῃς δὲν τρέχεις ;
τί ἔχεις ; ..εἶσαι κίτρινη σὰν τὸ φλωρί... τί ἔχεις ;
Τώρα στὴν εὐτυχία μας, ποῦ ἦλθ' ἐδῶ νὰ μείνῃ,
εἶν' ἡ ζωὴ ἐνέχυρο ποῦ ὁ Θεὸς μᾶς δίνει.

Ὅρσα (ἀποσπασμένη τῆς ἀγκάλης του)

Ἄχ ! τὸ καλὸ τόσο ἀκριβὰ τὸ τίμησεν ὁ πλάστης,

ποῦ τ' ἀγοράζ' ἡ ἀρετὴ μὲ αἷμα τῆς καρδιᾶς της !
(Μὴ δυναμένη νὰ κρατηθῇ πίπτει εἰς τὰ γόνατα)

Ἡ Αὔρα...

Πεπίνος (ἐναγωνίως πρὸς τὴν Ὅρσαν)

Ἐ... ἡ Αὔρα ; ... τί ;

(στρέφεται πρὸς τὴν θύραν τοῦ θαλάμου)

Ἡ πόρτα της εἶν' ἀνοιχτὴ !...

[Ὁ Πεπίνος τρέχει ταχέως καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν θά-
λαμον τῆς Αὔρας.—Ἡ Ὅρσα, μὲ καταφανῆ ἔκ-
φρασιν ἄλγους, σύρεται στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἐδά-
φους μέχρι τῆς θύρας τοῦ ἐξώστου, καὶ προσπα-
θεῖ μετὰ κόπου νὰ ἐγερωθῇ καὶ νὰ παρατηρήσῃ πρὸς
τὴν θάλασσαν].

Πεπίνος

(εἰσέρχεται ἔκφρων καὶ σπεύδει πρὸς τὴν Ὅρσαν)

Ὅρσα !... ποῦ εἶν' ἡ Αὔρα μου ; !...

Ὅρσα

(μὲ ἔκφρασιν ἀνακουφίσεως)

Ἄχ ! τὸ καράβι ἐφάνη !

(δεικνύουσα πρὸς τὴν θάλασσαν)

Τὸ δίκιο τὴν ἀπόχτησε... τὸ ἀδικο τὴ χάνει...
(ἀγωνιᾷ)

Πεπίνος

(παρατηρῶν δεξιὰ)

Ἐνα καράβι κι' ἀπὸ κεῖ !... καὶ ξαναφεύγει πίσω !
ὦ μοῖρα, ποῦ δὲν μ' ἄφισες μιὰ βάρκα νὰ κρατήσω.

Τὸν γέλασα ! μὲ γέλασε ! Γιὰ μένα τὰ εἶχ' ἡ μοῖρα,
τ' ἀστροπελέκια, ποῦ περταν τὴν ὥρα ποῦ τὴν πῆρα !
(Σπεύδει καὶ λαμβάνει εἰς τὴν ἀγκάλην του τὴν
ψυχορρογοῦσαν Ὅρσαν).

—Ὅρσα μου !... μὴν μου ἀδελφὴ ! σὲ θέλω... μὴ
[πεθάνῃς !

τῶνα κακὸ μοῦ τό κανες, μὰ τᾶλλο μὴν τὸ κἀνης...
Ἐρμος ἀπόμεινα στὴ γῆ, καὶ μόνο ἐσύ μοῦ μένεις...

Ὅρσα

(μόλις ἀκουμένη)

Κάνεις περσσότερο καλὸ... προτῆτερα πεθαίνεις...
(πίπτει νεκρὰ)

Πεπίνος

(ἔκφρων)

Τὴν εὐτυχία κρέμασα σὲ μιᾶς γυναίκας τρίχα,
κι' ἐκόπ' ἡ τρίχα, κι' ἔχασα ὅ,τι στὸν κόσμο εἶχα !

[Ἀποθέτει τὴν Ὅρσαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ
σπεύδει ἔξαλλος πρὸς τὸν ἐξώστην].

Στὴν ἀγκυλιά σου ἔπεσα, ὦ θάλασσα μεγάλη,
καὶ βρῆκα γῆ καὶ πάτησα, καὶ βρῆκα ἐν ἀκρογυάλι·
μὰ στῆς γυναίκας ἔπεσα στὴν ἄπιστη ἀγκυλιά,
καὶ βρῆκα μαύρην ἄβυσσο χωρὶς ἀκρογυαλιά !

Πᾶρε με τώρα ! Πάλεψεν ὁ ἔρωτας κι' ὁ χάρος,
κι' ὁ ἔρωτας νικῆθηκε, κ' ἐχάθηκε ὁ κουρσάρος !..

(κοιμνίζεται ἐκ τοῦ ἐξώστου εἰς τὴν θάλασσαν).

ΤΕΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΠ. ΚΡΕΣΤΕΝΙΤΟΥ

Βουλευτοῦ Ἰλεις

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΜΙΑ ΣΕΛΙΣ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τοῦ Μέσου Αἰῶνος καὶ αἱ ἀρπακτικαὶ καὶ κατακτητικαὶ τῶν Ἰπποτῶν διαθέσεις, καλῶς ὑποδανλιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πανισχύρου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κλήρου παρεσκευάσαν καὶ ἐξετέλεσαν πολεμικὰς ἐπιδρομὰς ἐπὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους, Σταυροφορίας ὡς ἐκ τῆς στολῆς τῶν πολεμιστῶν κληθείσας, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ παναγίου τοῦ Χριστοῦ Τάφου. Οἱ Ἰππῶται οὗτοι ὅτε μὲν κατακτῶντες, ὅτε δὲ διαρπάζοντες, ἔλεγον ὅτι ἐκτελοῦν θρησκευτικὸν καθήκον. Ἐν τῇ τετάρτῃ ὁμως Σταυροφορία ἀντὶ νὰ ἐλευθέρωσιν τὴν σκλαβωθείσαν Ἱερουσαλήμ κατέκτησαν τὴν ὠραίαν Κωνσταντινούπολιν καὶ σύμπαν σχεδὸν τὸ ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικὸν Κράτος.

Ἄλλ' ἢ κατὰκτησις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἦτο τυχαίον τι συμβεβηκὸς ἐκ στιγμιαίας ψυχικῆς ταραχῆς τῶν ἰθνηνόντων τὴν σταυροφορίαν ταύτην προελθὸν, ἢ ἦτο σχέδιον παρεσκευασμένον καὶ προδιαγεγραμμένον ἐν τῷ Βατικανῷ τῆς Ρώμης ;

Κατὰ τὸ ἔτος 1198 μ.Χ. Πάπας Ρώμης ἀνεδείχθη Ἰννοκέντιος ὁ Γ' νεαρὸς ἐπιστήμων τῶν ἐκπαιδευτικῶν σχολῶν τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βονωνίας, ρέκτης, ζωηρὸς, καὶ ἀδυσώπητος Παποκράτης. Οὗτος εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν Γερμανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὑπῆρχον ἡγεμονικαὶ καὶ δυναστικαὶ ἀνωμαλῖαι, ἠδυνήθη νὰ ἀναδειχθῇ μέγας ἰθνηνὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ταυτιζομένης τότε πρὸς τὰ καθαρὰ συμφέροντα τῆς Ἁγίας Ἐδρας.

Ἐπὶ τὴν προορασίαν καὶ ἀρχηγίαν τούτου συνελέγησαν συνεισφοραὶ καὶ σταυροφόροι τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν Γάλλοι, κατόπιν δὲ παντὸς φύλλου καὶ πάσης καταγωγῆς καὶ διὰ πλοίων Ἑνετικῶν διεπεραιώθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ἐνασχοληθέντες ὁμως ἐπ' ὀλίγον χάριν

τῶν Ἑνετῶν, εἰς κατασκαφὴν τῶν Ἰαρθάνων, συνέτυχόν που ἐκεῖ πρὸς τὸν περιπλανώμενον Ἀλέξιον υἱὸν τοῦ τυφλωθέντος Ἰσαακίου Κομνηνοῦ τέως Ἀυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ οὐδὲν ἔχων, ὡς ὁ Ἀλέξιος, ἵνα ἀποκτήσῃ τι καὶ διὴ τὴν Ἀυτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πολλὰ ὑπόσχεται, ὁ δὲ πολλὰ ὑποσχόμενος προθύμους εὐρίσκει ἐκτελεστάς, καὶ τοιοῦτους εὐρεν ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος τοὺς εὐσεβεῖς Σταυροφόρους τῆς τετάρτης Σταυροφορίας.

Ἐκ τῶν Σταυροφόρων τούτων οἱ μὲν μεμνημένοι εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τῶν Καρδινάλιων ὁδηγίας ἐξήτουν τὴν διὰ τῆς Αἰγύπτου ἢ τῆς Συρίας κατάκτησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου. Ἄλλ' οἱ Καρδινάλιοι ὁ Dandolo, Δόγης τῆς Βενετίας, οἱ φανατικοὶ Βαρῶνοι Γάλλοι καὶ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς, εὐρίσκοντες τὴν πρόφασιν τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὸν Ἀυτοκρατορικὸν θρόνον καὶ δελεάσαντες τοὺς μικροτέρους μαχητὰς, ὑποσχεθέντες αὐτοῖς κέρδη μεγάλα καὶ λείαν ἀφθονον, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος ὑπέσχετο 200 χιλ. μαρκῶν ἀποζημίωσιν καὶ πνευματικὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὸν Ποντίφκα τῆς Ρώμης, κατίσχυσαν τῶν Συριακῶν (Les Syriens) καὶ κατευθυνθέντες διὰ Κερκύρας καὶ Εὐβοίας, ἠγκυροβόλησαν πρὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἀυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου διετέλει κατὰ τοὺς ἐγγὺς ἐκείνους χρόνους Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς καταλυθεὶς ἐν τῷ Στρατοπέδῳ ὑπὸ τῶν Στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀνακηρυξάντων ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξιον, ὡς Ἀλέξιον Γ' τυφλώσαντα φιλοστόργως τὸν αὐτάδελφον Ἰσαάκιον καὶ φυλακίσαντα αὐτὸν τε τὸν τυφλὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν ἀνεψιὸν Ἀλέξιον, ὅστις ὁμως κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ καὶ μεταβῇ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σταυροφόρων διὰ νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτοὺς ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' Βασιλεὺς ἐκτεθηλυμένος Κρά

τους παραλελυμένον, παραδόσας καὶ χρυσὸν καὶ διοίκησιν εἰς τοὺς ἀναγορεύσαντας αὐτὸν Στρατηγούς, ἐνετῦφα εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἀξιώματος καὶ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς συζύγου Εὐφροσύνης. Μαθὼν ὁμως τὰ μεταξὺ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀλεξίου καὶ τῶν Σταυροφόρων συντεθέντα ἔσπευσε σπασμωδικῶς νὰ ἐπισκευάσῃ τὸν σεσαθρωμένον αὐτοκρατορικὸν στολισμὸν καὶ ἀνασυντάξῃ τὸν ἐξηρηρωμένον στρατὸν, ὅστις ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ γαμβροῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως ἠνώχλει τοὺς πολιορκητὰς.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ κρίσιμῃ τὴν ἀρχηγίαν ἀνέλαβεν αὐτὸς οὗτος ὁ Βασιλεὺς καὶ Κύριος. Τὴν δύναμιν ἠσθάνθησαν οἱ πολιορκηταὶ καὶ ἐταράχθησαν, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἀντὶ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Φράγκων ὡς προετρέπετο ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων, ἐτράπη εἰς φυγὴν κατησχυμένους ὑπὸ τὴν βοήθην καὶ τὴν χλεύην τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ παραλαβὼν τὴν θυγατέρα Εὐρήνην καὶ ὅσα εὗρεν τιμαλφῆ, ἔφυγεν εἰς τὸν Εὐξείνιον, ἐγκαταλιπὼν δόξαν, θρόνον καὶ σύζυγον εἰς τὴν ὁρμὴν τὴν ἀγρίαν τῶν Φράγκων, καὶ τὴν δίψαν τὴν ἀσβεστον τοῦ ἀνεψιοῦ Ἀλεξίου, ἀναγορευθέντος Ἀυτοκράτορος ὡς Ἀλεξίου Δ' συμβασιλεύοντος καὶ τοῦ τυφλοῦ πατρὸς Ἰσαακίου.

Ἄλλ' ὡς συνήθως συμβαίνει μετὰ τὴν χάραν τῆς νίκης, ἐπέρχεται ἢ ἀπαίτησις τῆς ἐκτελέσεως τῶν συμπεφωνημένων, ὁ σκόπελος οὗτος καθ' οὗ συντρίβονται καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς, οἱ δὲ σταυροφόροι βίαιοι καὶ ἀρπακτικοὶ, ὡς πάντες οἱ ἐπὶ ὑποσχέσει κέρδους μισθοῦμενοι, ἐξήτησαν τὴν ταχείαν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποσχεθέντων.

Ὁ δυστυχὴς Ἀλέξιος περισυλλέξας πᾶν ὅ,τι χρηματικὸν εὗρεν ἐν τῷ κενῷ αὐτοκρατορικῷ ταμείῳ, ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν δὲ καὶ τῶν Ἁγίων εἰκόνων τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον ἀποσπάσας, δὲν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ συμπεφωνημένου χρήματος· ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ τὸ ὑπόλοιπον.

«Ἄθλιε, τῷ λέγει ὁ Dandolo, ἐκ τοῦ βορβόρου σὲ ἀνηγάγομεν καὶ εἰς τὸν βόρβορον θὰ σὲ ρίψωμεν»· ἀμείως δὲ ἤρξατο ἢ πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων προπαρασκευῆ.

Ἐξῴθεν εἰσβολὴ ἔσω ἐπανάστασις, ἰδοὺ ἢ εἰκὼν τῆς Ἐπταλόφου. Ὁ Μούρτζουφλος ἀνδρῆσιος καὶ νοήμων στρατηγὸς ἐπονομασθεὶς οὕτω ἐκ τῶν μεγάλων καὶ δασέων ὄφρων αὐτοῦ, ἀρπάζει τὸ στέμμα καὶ κηδεύει τὸν φυσικῶς θανόντα Ἰσαάκιον καὶ τὸν δηλητηριασθέντα υἱόν. Ἐμπειρὸς στρατηγὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν πολιορκητῶν, ἀλλ' ἠττηθεὶς ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλ-

πίδα, καὶ οὕτω ὁ συρφετὸς τοῦ Βορρά καὶ τῆς Δύσεως εἰσήλασε ἀκράτητος ἐν τῇ ἐξάλλῃ πόλει, διαρπάσας, φονεύσας, ἀτιμάσας, καὶ τερατοουργήσας πᾶσαν ἀσχημοσύνην καὶ βδελυγμίαν ἐπὶ ἡμέρας, ὅτε μία τυχαία ἐκλειψὶς τῆς Σελήνης, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν τοιαύτην ἐκχείλισιν τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων τῶν Χριστιανῶν τοῦ Πάπα κατὰ τῶν ἀναιτίων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἀνεκηρύχθη Φράγκος καὶ Πατριάρχης Ἑνετός. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον κράτος διεμερίσατο τὸ σμῆνος τῶν Ἰπποτῶν καὶ παντοίων Βαρῶνων καὶ ἀρχηγῶν, ἐλησμονήθη δὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Τάφος αὐτοῦ, ἀφοῦ κατελύθη ἡ Ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ ὁ Ἰννοκέντιος ἐμνημονεύετο ἐν τοῖς διπτύχοις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

2. Ο ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Ἄλλ' εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν θέμα. Μεταξὺ τῶν Συριακῶν Ἰπποτῶν, τῶν ὑποστηριζόντων δὴλα δὴ τὴν γνώμην τῆς διὰ Συρίας κατακτήσεως τῶν ἁγίων τόπων, ἦτο καὶ ὁ Καμπανὸς Ἰππότης Γοδοφρίδος Βιλλαρδουίνος, ἀνεψιὸς τοῦ κλεινοῦ ἱστορικοῦ. Ἐνεκα τούτου ἐκ Κερκύρας κατηνύθη εἰς Παλαιστίνην, ὅπου μετ' ὀλίγον ἔμαθε τὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων τῆς Σταυροφορίας, πλήρης δὲ μετανοίας καὶ πόθου συμμετοχῆς εἰς τὴν διανομὴν, τρέπει τὴν πρῶραν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ ἄγριος Νότος, ὁ ταράσσει τὴν Μεσόγειον, ῥίπτει τὰ πλοῖα αὐτοῦ εἰς τὰς Οἰνούσας, τὰς νῦν Σαπιέντζας λεγομένας νησίδας ἀντικρὺ τῆς Μεθώνης. Τῆς χώρας ταύτης ἄρχων κατὰ τοὺς μὲν ἦτο ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς, μετὰ ἔχων ἐκεῖ κτήματα, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τῶν Μελισσηνῶν, ἀλλ' ὅστις δὴποτε καὶ ἂν ἦτο ἐσυνθηκολόγησε πρὸς τὸν ξένον καὶ ἤρξαντο ὁ τε ξένος καὶ ὁ Ἕλληνας κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἔργου ὁ Ἕλληνας ἀποθνήσκει, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, ἐννοήσας τὰς προθέσεις καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Βιλλαρδουίνου, διαρρηγγύει τὰς συνθήκας, καὶ συναγείρας τοὺς Μεσσηνίους καὶ πάντας τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα ἠλεῖους ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Ὅδὲ Γοδοφρίδος κατιδὼν τὸν κίνδυνον, σπεύδει εἰς συνάντησιν τοῦ Βονιφατίου, πολιορκούντος τὴν Κόρινθον πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ βεβήλου Λέοντος Σγουροῦ, καὶ ἐκεῖ συναλλάσσεται πρὸς τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίτην, ἄρχοντα Καμπανίτην ἐγγονὸν Οὐγῶνος τοῦ Α' Καμπανίας, μὴ ἀναγνωρίσαντος τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα τοῦ ἡμετέρου κατακτητοῦ, τοῦ νεαροῦ Γουλιέλμου, ὡς γνήσιον υἱόν.

Ὁ Σαμπλίτης τότε διετέλει ὑπὸ τὴν Ἀρχη-

γίαν τοῦ Βονιφατίου, τῇ συναινέσει δὲ τούτου ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀγῶνος· συμπαλαβὼν, πλὴν τοῦ Βιλλαρδουίνου, ἀναγνωρίσαντος αὐτὸν κυρίαρχον, καὶ ἀρκοῦσαν δύναμιν Ἴπποτων, διηυθύνθη εἰς Πάτρας καὶ Ἀνδραβίδα, πόλεις κατεχομένας ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου, καταστήσας ταύτας ὀρμητήριον τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ πράξεων.

Ἡ κατάκτησις τῆς Ἡλίδος καὶ τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡλείας ἦτοι τῆς Γλαρέντσας, τοῦ Ποντικοκάστρου (Κατακόλου), τῆς Ὠλενας καὶ λοιπῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἐν τε τῇ Ἡλείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ ὄρεινῃ Πελοποννήσῳ ὑπῆρξεν εὐχερῆς· κίνδυνος προέκυψεν ἐκ τοῦ φρουρίου Κυπαρισίας, ὅπου παρακάμψαντες οἱ Γάλλοι κατηυθύνθησαν εἰς Μεθώνην, ὅπου κατὰ τὴν θέσιν Κούντουρα ὁ νέος Μιχαὴλ περισυναγαγὼν τὰς ἐκδιωχθείσας φρουρὰς τοῦ Βελιγόστη καὶ τοῦ Νικλίου, καὶ τοὺς Μελιγγοὺς τοῦ Ταυγέτου, ἔχων δὲ εὐμενεῖς καὶ τοὺς Ἐνετοὺς, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐπερχομένων Φράγκων περικλεισθέντων εἰς τὰ ἡμικαταστραφέντα πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τεῖχη τῆς πόλεως.

Πεισματώδης ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν, οἱ δὲ ἀπέλιπες Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως πλὴν ἀτάκτως. Οἱ Ἴπποται συντεταγμένοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι κατίσχυσαν καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης ἀνεκρούχθη Ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας καὶ πάσης Πελοποννήσου, ἣ δὲ Κορώνη καὶ αἱ Καλάμαι παρεχωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς κληρονομικὸν τιμάριον πρὸς τὸν Βιλλαρδουίνον.

Πάντες οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου κατεβλήθησαν ἢ πρὸ τοῦ κινδύνου ὑπετάγησαν ἔκουσίως, πλὴν τοῦ Βουτσαρᾶ Δοξαπατρῆ, ἰσχυρὸν κατέχοντος φρούριον κατὰ τὰ ὄρια Ἡλείας καὶ Γόρτυνος Μεσσαρίας τότε λεγομένης.

Ἐκεῖ κατηυθύνθη ὁ στρατὸς τῶν Ἴπποτων ὁ Πύργος τῶν Σκορτῶν ἐκλείσθη, καὶ οἱ πολιτορρηταὶ μετὰ πείσματος ἐπεζήτησαν τὴν ἐκπόρθησιν αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν τοῦ Δοξαπατρῆ διεύθυνσιν δεινὰς ὑπέστησαν οἱ Φράγκοι ἀπωλείας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεβλήθη ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῆς ἀδυναμίας τὸ τελευταῖον τοῦτο τοῦ Μωρέως προπύργιον, ὃ δὲ Δοξαπατρῆς δικαίως ὠνομάσθη ὁ τελευταῖος τῆς Μεσαιωνικῆς ταύτης περιόδου Ἕλληνας. Καὶ τούτου τοῦ φρουρίου πεσόντος ἐκ τῆς Πελοποννήσου μόνον ἡ Κόρινθος, τὸ Ναύπλιον, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Μονεμβασία, παρ' ὅλας τὰς καταβληθείσας προσπαθείας τοῦ Σαμπλίτου ἀπέμειναν ἑλληνικαὶ πόλεις, κατόπιν κατακτηθεῖσαι ὡς περαιτέρω θέλομεν ἴδει.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸς τὸν Γουλι-

έλμον Καμπανίτην ἦλθεν ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ ἐν Καμπανίᾳ ἠγεμονεύοντος ἀδελφοῦ Λουδοβίκου. Ἀνάγκη νὰ μεταβῆ κατεπειγόντως ἐκεῖ ὅπως ἀναλάβῃ τὴν Ἡγεμονίαν, τούτου ὄντος ἀμέσου διαδόχου.

Μετὰ πολλῆς τῆς θλίψεως ἐγκαταλείπει τὴν ἐριβόλακα Ἡλείαν καὶ ἀπέρχεται εἰς Ἀπουλίαν, ὅπου κατ' ἐπιστολὴν τοῦ Ἰννοκεντίου, ἀποθνήσκει τὸ 1209 καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς Οὐγὼν, ὥστε ἀπέμεινε κυρίαρχος τοῦ Μωρέως Γοδοφρίδος ὁ Βιλλαρδουίνος. Ἄλλως ὅμως παραδίδουσιν ἡμῖν ἄλλαι πηγαὶ τὰ κατὰ τὴν διαδοχὴν ταύτην.

Κατὰ τὰς πηγὰς ταύτας ὁ Γουλιέλμος ἀναχωρήσας ἐκ Πελοποννήσου κατέλιπε πρὸς τὸν Πρωτοστράτορα αὐτοῦ Γοδοφρίδον διαταγὴν ἔγγραφον, δι' ἧς ἐπέβαλε πρὸς τοὺς Γάλλους ἱππότες τοὺς κατακτηθέντας ἄρχοντας καὶ τοὺς λοιποὺς φεουδάρχας τοῦ Μωρέως, ἵνα ἐὰν μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς εἰς Γαλλίαν ἀναχωρήσεώς του δὲν φθάσῃ ὁ πεμφθησόμενος ἀνεψιὸς, ἀναγνωρισθῇ ὡς Ἡγεμὼν Ἀχαΐας ὁ Γοδοφρίδος Βιλλαρδουίνος.

Ὁ Γουλιέλμος ἀφίκετο εἰς Καμπανίαν καὶ ἀνέλαβε τῇ ἐπινεύσει τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας τὴν χρεύσασαν ἠγεμονίαν, ἀπέστειλε δὲ τὸν ἀνεψιὸν Ροβέρτον ὅπως ἐγκατασταθῇ εἰς Πελοπόννησον ὡς Ἡγεμὼν Ἀχαΐας. Ἄλλ' ὁ πονηρὸς Βιλλαρδουίνος προλαβὼν ἐξηγόρασε τὴν Ἐνετικὴν Δημοκρατίαν, ἣτις ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι δι' ἐκμαυλίσεων σατανικῶν καὶ ἄλλων ἀπολαύσεων ἐκράτησεν ἐπὶ πολὺ τὸν νεαρὸν Ἴπποτην εἰς τὴν νύμφην τοῦ Ἀδρίου τὴν ὠραίαν Ἐνετίαν.

Πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ἐφθασε τέλος ὁ ἀνεψιὸς εἰς Ἀνδραβίδα· ἀλλ' ὁ Βιλλαρδουίνος δὲν ἦτο ἐκεῖ· τρέχει ὁ καλὸς μας ἄρχων εἰς Καλαμάταν, ὅπου, ὡς ἐπιληροφορήθη, εὐρίσκειτο ὁ τοποτηρητὴς, πλὴν ἐκεῖ μανθάνει ὅτι πρὸ μικροῦ ἀπῆλθεν εἰς Λακεδαιμόνα. Σπεύδει εἰς συνάντησιν τοῦ Γοδοφρίδου, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐγγράφων διαταγῶν, τοῦ ἐπικυριαρχοῦ θεοῦ Γουλιέμου, ἀλλὰ δυστυχῶς ὅτε συννητήθησαν οἱ δύο εὐπατρίδαι αἱ προθεσμιαὶ εἶχον λήξει ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἀνεψιοῦ. Οὗτος ἐπιμένει νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ὁ Βιλλαρδουίνος ἀρνεῖται. Συγκαλοῦνται οἱ ὑπ' αὐτὸν Βαρῶνοι ἐκ πασῶν τῶν ὑποτελῶν βαρωνιῶν καὶ οὗτοι ὅμως ἀναγκάζονται, ἐκτελοῦντες τὰς διαταγὰς τοῦ Κυριαρχοῦ, νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς Ἡγεμόνα τὸν Βιλλαρδουίνον, ὅστις ἐφρόντισε νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς Καμπανίαν τὸν νεαρὸν Ροβέρτον ἀνέτως καὶ ἀνεξόδως, πλήρη δάρων καὶ φιλοφρονημάτων, ἀφίσαντα αὐτὸν ἴσυχον εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Μωρέως. Τὴν ἀπόφασιν τῶν Βαρῶνων ἐπεκύρω-

σεν ὁ Ἡγεμὼν τῆς Καμπανίας καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο φαίνεται ποιητικὸν πλάσμα· ὁ Μεσαιωνικὸς Ὀμηρὸς ὄφειλε νὰ στολίσῃ, ποιητικῇ πάντοτε ἀδείᾳ, τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον μὲ ποιητικὰ ἐπεισόδια καὶ δραματικὰς περιπετείας, καὶ ὄντως δὲν παρέταξεν ἐν αὐτῷ ὀλίγας. Τὰ ποιητικὰ ὅμως ἀνθὴ αὐτοῦ δὲν θυμαίνονται ὑπὸ τῶν ψυχρῶν νεωτέρων, μεριμνῶντων μόνον ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης νὰ ἀντλώσιν πᾶν ἀναμφισβήτητον ἱστορικὸν γεγονός.

Ἀναμφισβήτητον δὲ ἱστορικὸν γεγονός εἶνε ὅτι ὁ Γοδοφρίδος Βιλλαρδουίνος ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως Δομέστικος Ρωμανίας (Grand seneschal de Romanie) προσαναγευόμενος ὑπὸ μὲν τῶν Φράγκων Ἡγεμῶν Ἀχαΐας (Principes Achaie) ὑπὸ δὲ τῶν ἐγγωρίων ὁ Αὐθέντης τοῦ Μωρέως.

3. ΓΟΔΟΦΡΙΔΟΣ Ο Β'.—ΠΟΘΕΝ Η ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ ΜΩΡΕΑΣ ; ΠΟΤΕ Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΜΕΤΩΝΟΜΑΣΘΗ ΜΩΡΕΑΣ ;

Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ πολλὰ ἴσως λεχθῶσι καὶ γραφῶσι πρὸς ἐξήγησιν τῆς μετονομασίας ταύτης. Ἡμεῖς ὅμως καίτοι παρακολοθησάντες καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν σοφῶν τὰς ἀναπτύξεις καὶ εἰκασίας ἐπὶ τοῦ θέματος, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ πεισθῶμεν ἢ παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν μίαν τῶν μέχρι τοῦδε ἐξενεθεισῶν γνώμων, διότι οὐδεμία στηρίζεται ἐπὶ ἰσχυροῦ τινὸς δεδομένου ἢ ἐπὶ ἀσθενοῦς κἂν τινος ἐνδείξεως. Τὸ ἀληθὲς μόνον εἶνε τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τῆς φραγκοκρατίας ἰδίως ἐγενικεύθη ἡ ἐπικλήσις αὕτη καὶ ἤρχισε νὰ σημεῖωται εἰς τε τοὺς γεωγραφικούς χάρτας καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν Κρατῶν ἢ τὰς συγγραφὰς τῶν συγχρόνων ἢ μετονομασία τῆς Πελοποννήσου εἰς Μωρέαν, καὶ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Βιλλαρδουίνου νὰ διασωθῇ μέχρις ἡμῶν. Ὁ κατακτηθεὶς Μωρέας διενεμήθη εἰς Βαρωνίας κληρονομικὰς πρὸς πάντας τοὺς συμμετασχόντας τῶν ἀγῶνων τοῦ Σαμπλίτου εἰς καθυπόταξιν τὰς χώρας.

Οὕτως αἱ Πάτραι παρεχωρήθησαν πρὸς τὸν Γουλιέλμον Ἀλωμὴν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἴπποτων. Ἡ Βοστίτζα παρεδόθη πρὸς τὸν Οὐγῶνα δὲ Λιλ (Hughes de Lille, Seigneur de Charpigny). Τὰ Καλάβρυτα ἐχορηγήθησαν πρὸς τὸν Ὁθῶνα δὲ Ζουρνέ. Ἡ Βαρωνία Χαλανδριτζῆς πρὸς τὸν Ἀνδεβέρτον δὲ Λατρεμουίλ (Andebert de la Tremouille). Ἡ Βαρωνία τῆς Καρυνταίνης μετὰ 24 Ἴπποτικῶν τιμαρίων ἐπροικοδοτήθη πρὸς τὸν Οὐγῶνα δὲ Βρυγέ (Hughes de Brugère). Ἐν τῇ Βαρωνίᾳ τῆς Ἀκοβας σχηματισθεῖσα μετὰ 24 Τιμαρίων ἐγκαθιδρύθη ὁ Gontiers de Ronchers. Κύριος τοῦ Βελιγόστη τῆς ἀρχαίας τοῦτέστι Μεγαλοπόλεως μετὰ

τεσσάρων ἄλλων τιμαρίων ἐγένετο ὁ Ματθαῖος de Mons, Seigneur de Valengourt, ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν τὸ Βελιγόστη. Τὸ Νίκλι κυριευθὲν ἐδόθη εἰς Γουλιέλμον τινὰ οὐτινος ὄνομα ἢ ἱστορία τὸ ἐπίθητον. Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Στενυκλάρου ἄρχων ἀνεδείχθη Λουκάς τις ἔδραν ἔχων τὰ Γοίτσανα. Καθόσον δ' ἐξηπλοῦτο ἡ Φραγκικὴ κατοχὴ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἰδρύοντο καὶ νέαι Βαρωνίαι καὶ οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐσηματίσθη ἡ Βαρωνία Τσακωνίας, κτισθέντος τοῦ φρουρίου Γεράκι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων Γερονθῶν καὶ παρεχωρήθη πρὸς τὸν Gui de Nivellette.

Ἐν μέσῳ τῆς Μάνης, πρὸς δυσμὰς τοῦ Γυθείου ὑψώθη ὁ Πύργος Πασσαβᾶ ὑπὸ τοῦ Πρωτοστράτορος Ἰωάννου δὲ Νειλλῆ Jean de Neuilly). Καὶ τέλος ὁ αὐθέντης τοῦ Μωρέως ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ τέκνα του πᾶσαν τὴν λοιπὴν Ἡλείαν, μὲ προτεύουσιν τὴν ὠραίαν καὶ εὐανδρον Ἀνδραβίδα, τὰς Καλάμας μέχρι Κορώνης καὶ τὴν Λακεδαιμόνα (Lacremonie). Οὕτω διενεμήθη ἡ Πελοπόννησος εἰς Βαρωνίας καὶ τιμάρια ὑπὸ τὴν Ἡγεμονίαν τοῦ Γοδοφρίδου Βιλλαρδουίνου, δόσαντος ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Λατῖνον Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλ' ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν ἀρχικὴν διανομὴν τοῦ Κράτους μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχε παραχωρηθῆ ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἐνετικὴν Δημοκρατίαν. Ἡ Ἐνετία ὅμως, ναυτικὴ οὕσα δύναμις, δὲν ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ καθυποτάξῃ καὶ κατέχη ἀσφαλῶς πᾶσαν τὴν μεσόγειον τῆς Πελοποννήσου χώραν καὶ διὰ τοῦτο ἠνέχθη τὰ γενόμενα, καὶ ἐδέχθη διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης ἐν Σφακτηρίᾳ νὰ καταλάβῃ καὶ κατέχη μόνον ἐκ τοῦ Μωρέως τὴν Κορώνην καὶ Μεθώνην, ἔχουσα ὡς ὑποτελῆ τὸν αὐθέντην τοῦ Μωρέως, δόσαντος πρὸς αὐτὴν ἑτέρους ὄρκους ὑποταγῆς, μὴ συγκρουομένους πρὸς τοὺς ὄρκους τοὺς δοθέντας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου.

Τοιοῦτοτρόπως διανείμας ὁ συνετὸς Γοδοφρίδος τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν καὶ ἐξασφαλίσας τὴν κατοχὴν αὐτῆς διὰ συνθηκῶν καὶ πιστῶν ὀρκίων, ἤρξατο νὰ διοικῇ σωφρόνως καὶ φιλανθρώπως, ἐπιβλέπων αὐστηρῶς τὸν ὑπ' αὐτὸν λαόν.

Αἱ τε φραγκικαὶ καὶ ἑλληνικαὶ πηγαὶ παριστῶσι τὴν διοίκησιν αὐτοῦ μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐπαίνων, διὰ τε τὸ μελίχιον τῶν ἀρχόντων καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν ὑπαλλήλων, καὶ πάσας τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας ἀποδέχεται ἀντιρρητῶς ὁ γνωρίζων τὴν πρὶν διοίκησιν τῶν Βυζαντινῶν εἰσπρακτῶρων καὶ ἀρχόντων, ἀγρίως δυναστευόντων καὶ ἀπογυμνούντων τοὺς ἀπλοῖ-

κούς Πελοποννησίους, ὡς πράττουσι καὶ νῦν ἐτι ἔτι ἐνιοι τῶν νεωτέρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὑποταμιῶν καὶ εἰσπρακτόρων.

Τὸ πρὶν αἱ Ἐπαρχίαι, τὰ λεγόμενα θέματα, διωκοῦντο ὑπὸ Στρατηγοῦ, αἰμοβόρου καὶ ἀγρίου, ὑπηρετουμένου ὑπὸ σμήνους ὑπαλλήλων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, μακρὰν πάσης κεντρικῆς ἐπιβλέψεως καὶ παντὸς ἐλέγχου. Οὗτος ἐπέβαλλε καὶ διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπαλλήλων, καὶ διὰ τῶν ἀρχόντων τῆς Τούρκας καὶ Βάνδας (ὀνομασίαι μικροτέρας διοικητικῆς διαιρέσεως) εἰσέπραττε βιαίως τοὺς βαρεῖς φόρους αὐξάνων καὶ πολλαπλασιάζων αὐτοὺς κατὰ βούλησιν, ἢ ἀναλόγως τοῦ σμήνους τῶν ἀέργων τοῦ Σταυροδρομίου οἵτινες ἠκολούθουν τοὺς Στρατηγοὺς κατὰ τὴν μετάβασιν τῶν εἰς τὰ διάφορα θέματα.

Ἀμα ὡς ἀναλογισθῆ τις ὑπὸ ποίαν δουλείαν καὶ ἀρπακτικὴν πίεσιν διετέλουν οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι καὶ τῶν ἄλλων θεμάτων, ἰδιαίτατα δὲ τῆς πλουσίας Πελοποννήσου, δικαιοῖ αὐτοὺς θρηνοῦντας τὸν θάνατον τοῦ κατακτητοῦ Γαλάτου ὅστις πατρικῶς καὶ δικαίως διώκησεν αὐτοὺς. Ὁ Γοδοφρίδος Βιλλαρδουίνος ἀπέθανε κατὰ τὸ 1218 καταλιπὼν κληρονόμους καὶ διαδόχους αὐτοῦ Γοδοφρίδον τὸν Γουλιέμον Β', τὸν Καλαμάταν κληθέντα ὡς γεννηθέντα ἐν Καλάμας καὶ μίαν θυγατέρα τὴν σύζυγον τοῦ Κυρίου Καρταίνης Οὐγανος δὲ Βρυγέρ.

Μόλις ἐγνώσθη ὁ θάνατος τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς αὐθεντίας τοῦ καλοῦ Καμπανίτου

«Θρήνος πολὺς ἐγίνετο εἰς ὄλον τὸν Μωρέαν»
«ὅτι τὸν εἶχαν ἀκριβὸν, πολλὰ τὸν ἀγαποῦσαν»
«διὰ τὴν καλὴν του αὐθεντιάν, τὴν φρόνησιν τὴν εἶχε» (Χρονικὸν Μορέως στίχ.). καὶ οὗτος εἶνε ὁ εὐφραδέστερος καὶ εὐλοκρινέστερος ἐπιτάφιος, ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως ἀντιγραφεῖς, πρὸς τὸν δικαιοτέρον καὶ εὐγενέστερον τῶν κατακτητῶν τῆς τετάρτης Σταυροφορίας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος νυμφευθεὶς τὴν Ἀγνήν, ὄρφανὴν κόρην τοῦ δολίως φονευθέντος ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρους Πέτρου Κουρτεναί, στεφθέντος ἐν Ρώμῃ Ἀυτοκράτορος Βυζαντινοῦ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ὀνωρίου διαδόχου τοῦ Μεγάλου Ἰννοκεντίου, ἐσυνέχισε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς μεγαλοπρεπῶς ἄρξας καὶ φιλανθρώπως διοικήσας τὴν κληρονομικὴν χώραν.

Δύο τινὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐν ὁμοιοίᾳ καὶ ἀγάπῃ συμβίωσιν τῶν Γάλλων κατακτητῶν καὶ κατακτηθέντων Ἑλλήνων.

Πρῶτον πάντων ἡ ζωηρὰ ἀνεξιδρησκεία τοῦ οἴκου τῶν Βιλλαρδουίνων ἡ εὐγενὴς Καμπανικὴ οἰκογένεια διετέλει μάλιστα εἰς διηγερεῖς ἐριδας πρὸς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, μονονοχὴ ἀφορισθεῖσα ἐποχὴν τινὰ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου

Πατρῶν Ἀνσέλμου, διότι δὲν ἐνέδιδεν εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ δυτικοῦ κλήρου νὰ συντρίψῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὸν κλῆρον καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διαρπάζων πάντα τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ κλειῶν καὶ καταλύων τοὺς ἱερούς τοῦ τόπου Ναούς. Ἐν Ἡλιδι καὶ ταῖς λοιπαῖς Βαρωνίαις ἀφένθησαν ἐλεύθεροι, ὅσοι τῶν κληρικῶν ἐνεκαρτέρησαν, νὰ τελῶσι τὰ τοῦ δόγματος ἡμῶν. Ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς καυσαπέντες ἀσύδοτοι καὶ ἀστράτευτοι διενεμήθησαν εἰς τὰς κόμας καὶ τὰ χωρία κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικουσῶν ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν, ὡς καὶ μέχρι σήμερον κρατεῖ, καὶ ἐν γένει ὁ ἀγαθὸς Γοδοφρίδος ἐτήρησε τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν πρὸς τὴν μόνην ἀπαίτησιν τῶν ὑπηκόων Αὐτοῦ, ἦν εὐρίσκομεν ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μορέως, ἀπαίτησιν ἧς τὸ βάρος καὶ τὴν σημασίαν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ γνωρίζων τὴν ζωηρότητα τῆς πίστεως τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ τὸ μῖσος ὅπερ ἐνεκλείετο ἐν αὐτοῖς πρὸς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, πάθη τὰ ὅποια ἐκαλλιέργει ἀμοιβαίως τῆς τε Δύσεως ὁ κλῆρος καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

«Τοῦτο ζητοῦμεν, λέγομεν, μεθ' ὅρκου νὰ μᾶς

[πείσῃς

ἐγγράφως νὰ τὸ ἔχωμεν ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ

[μας

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν Φράγκος μὴ μᾶς

[βιάσῃ

αὐτὴν πίστην μας ν' ἀλλάξουμε καὶ φράγκοι νὰ

[γεννοῦμεν» (Χρ. Μ. στίχ.).

Μόνον κτήματα τινὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν Μονῶν ἀφήρσεν ὁ Γοδοφρίδος ἢ περιώρισε τὰ ἀπέρατα, ἀλλ' οὐχ ἦγον καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ κλήρου κατὰ τὴν κατάκτησιν καταλειφθέντα κτήματα κατεπάτησε καὶ ἤρπασε Γοδοφρίδος ὁ Β' διότι κυρίως ἐκ τῆς προσόδου τούτων ἀνήγειρε τὸ περιβλεπτόν Χλουμουταί ἐπὶ τοῦ Χελωνάτα, ἐνθα εὐχαρίστως διέτριβεν ὁ ἀγαθὸς αὐθέντης, καὶ τὸ ὅποιον σήμερον ἐγκαταλειφθὲν ὡς ὅλα δυστυχῶς τὰ κειμήλια τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων μετεβλήθη εἰς περίφραγμα πρὸς φύλαξιν καὶ διανυκτέρευσιν τῶν ἀροτήρων ζώων καὶ βοῶν τῶν ἐγγυὲς οἰκούντων κατοίκων τοῦ χωρίου Κάστρου.

Δεύτερον δὲ αἱ σχέσεις τῶν ἐντοπιῶν ἀρχόντων ἐγένοντο θερμαὶ διότι ὁ κατακτητὴς ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐντελῶς ἡσύχους ἐν ταῖς ἑαυτῶν κτήσεσιν καὶ διὰ τῆς εὐγενείας καὶ πραότητος αὐτοῦ προσεταιρίσατο τούτους καθὼς καὶ τοὺς μικροὺς ἀγρότας τοσοῦτω, ὥστε καὶ οἱ μᾶλλον ἀμαχοὶ τῶν Ἡλείων καὶ λοιπῶν ὑποτεταγμένων Πελοποννησίων, μνήμονες τῶν διωγμῶν τοῦ παρελθόντος καὶ εὐγνώμονες διὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πα-

ρόντος, εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ ὄπλα ἀνελάμβανον ὑπὲρ τοῦ Φράγκου φιλανθρώπως διάγοντος πρὸς αὐτοὺς, κατὰ τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων, ἀγρίως καὶ σκληρῶς διαρπαζόντων τὸ πρὶν διὰ τῶν ἀσυνειδήτων αὐτῶν πλοῦτον, τὰς προσόδους καὶ τὸν κινητὸν αὐτῶν πλοῦτον, ὡς συνέβη εἰς τὴν περὶ τὰ Κρέτσεννα μάχην, συναφθεῖσαν μεταξὺ Φράγκων καὶ Βυζαντινῶν, καθ' ἣν οἱ ἐγγύωροι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν ἀμυνομένων φράγκων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπερχομένων ὀμοδόξων.

Διὰ τοιαύτης λοιπὸν διοικήσεως καὶ διὰ φορολογίας δικαίας καὶ ἀνακουφιστικῆς κατώρθωσαν οἱ Βιλλαρδουῖνοι νὰ συνδεθῶσι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, ἐκ τῶν προσόδων δὲ τούτων ἐν ἀσφαλεῖ εἰσκομιζομένον νὰ πλουτίζωσιν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐντοπίους, καὶ ν' ἀναδείξωσι τὴν Ἀνδραβίδα ἐπίσημον πρωτεύουσαν τοῦ ἐν Μορέᾳ φραγκικοῦ κράτους τῆς Nuova Francia, καταστήσαντες αὐτὴν τὴν εὐδαιμονεστέραν πόλιν, τὴν δὲ αὐτὴν καὶ τὸ ἀνάκτορον αὐτῶν ἐντενκτῆριον παντὸς εὐγενοῦς Ἰπλότου ἐκ τῆς Δύσεως ἐπιδημοῦντος ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν βαρωνίων τῆς Ἑλλάδος προσερχομένου. Ἐν τῇ αὐτῇ ταύτῃ τῶν Βιλλαρδουίνων ἤρχοντο οἱ εὐγενεῖς παῖδες τῶν Ἰπποτῶν νὰ διδαχθῶσι τοὺς λεπτοὺς τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τὰς Ἰπποτικὰς συνηθείας, διότι ἐκεῖ εὐρίσκετο ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐγένεια ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ διαμενόντων διαρκῶς ὀγδοήκοντα ἐξῶν Ἰπποτῶν, πλουσίων, πλουσίως κεκοσμημένων ὑπὸ ἐνδιαθέτων καὶ ἐπικτητῶν ἀρετῶν καὶ φερόντων μάλιστα κατὰ τὰς πηγὰς καὶ χερσοῦς περηνιστήρας.

Ὁ Γοδοφρίδος Β' μετὰ τῆς Ἀγνῆς Κουρτεναί δὲν ἀπέκτησε τέκνα, διήγαγεν ὅμως βίον εὐδαίμονα καὶ εἰρηνικὸν ἀποκαταστήσας τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν χώραν εὐτυχεῖς, τοὺς δὲ κατοίκους αὐτῆς εὐημεροῦντας θανὼν κατέλειπεν.

Προαισθανθεὶς τὸν θάνατον ἐκάλεσε τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐν Ἀνδραβίδᾳ, διότι οὗτος εὐχαρίστως διέτριβεν εἰς Καλάμας τὴν γενέτειραν αὐτοῦ πόλιν, Γουλιέλμον τὸν Καλαμάταν, Γάλλον Ἰππότην ἐκ καταγωγῆς, ἀλλ' Ἕλληνα γεννήσει καὶ αἰσθημασι, μόνον ἤδη ἀπομείναντα κληρονόμον καὶ διάδοχον ἄρρενα ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Θερμὴν δ' ἀφῆκεν αὐτῷ ἐντολήν νὰ νυμφευθῆ τὸ ταχύτερον ὅπως καταλίπῃ διάδοχον τῆς Ἡγεμονίας, καὶ ἀνεγείρῃ Ναὸν ἐν Ἀνδραβίδᾳ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ἐν ᾧ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θνήσκοντος ἀδελφοῦ τὰ ὁστὰ νὰ καταθέσῃ.

Καὶ ὄντως ὁ ναὸς ἀνηγέρθη παραδοθεὶς εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Ναϊτῶν, ἀλλ' ἀντὶ δύο τάφων

ὁ φιλόστοργος υἱὸς καὶ ἀδελφὸς τρεῖς ἀνῶρυξε θέσας τὸν πατέρα ἐν τῷ μεσαίῳ τούτων, τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν ἐν τῷ δεξιῷ, κατ' ἀριστερὰν δὲ προώρισε νὰ ταφῆ αὐτὸς οὗτος, ἵνα καὶ μετὰ θάνατον ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ γειτονία διατελοῦσιν οἱ κατὰ τὸν βίον οὕτω βιώσαντες αὐθένται, οὕτω δὲ εὐρεθέντες ἠνεώχθησαν οἱ τάφοι τῶν ἠγεμόνων τοῦ Μορέως ὑπὸ εὐγενοῦς Γαλάτου τοῦ ἀειμνήστου Κόμητος Μονθωλὸν, ἐπὶ τούτου ἐλθόντος ἀνακαλύψαντος καὶ ἀνασκάψαντος τοὺς τάφους, εὐρεθέντας καθ' ἣν τάξιν αἱ πηγαὶ ἀναφέρουσι, διότι καὶ ἐγὼ αὐτὸς εἶδα τὸ κρανίον τοῦ Καλαμάτα ἐν τῷ ἀριστερῷ τάφῳ, γνωρισθὲν ἀναμφισβητήτως ἐκ τοῦ προεξέχοντος αὐτοῦ ὀδόντος.

4. ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Ο ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Ἡγεμὼν λοιπὸν Ἀχαΐας καὶ αὐθέντης τοῦ Μορέως ἀπελείφθη καὶ ἀνηγορεύθη κατὰ τὸ 1245 ὁ Γουλιέλμος, ὅστις, χηρεύσας ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ἀτεκνος ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τὴν ἐτέραν φιλόστοργον ἐντολήν τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ, ἤγαγε δὲ νύμφην ἐξ Εὐβοίας τὴν Καριντάναν δὲ λὰ Κάρτσερι, κληρονόμον τοῦ Ριτοσάρδου κατόχου τοῦ τριτημορίου τῆς Εὐβοίας, ὅπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ θεῖος τῆς ἡμετέρας νύμφης κατεπάτησε τῇ προστασίᾳ τῆς Ἐνετίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τῆς Καριντάνας.

Ὅς γνωρίζομεν πᾶσα ἡ Πελοπόννησος κατακτηθεῖσα διενεμήθη εἰς τοὺς Βαρώνους τοῦ Καμπανίτη, τὸ δὲ Ναύπλιον, ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος παρεδόθησαν κατόπιν πρὸς τὸν Μέγαν Κύρην Ἀθηνῶν. Μόνη ἡ Μονεμβασία, ἔχουσα ἰσχυρὸν φρούριον διετέλει Ἑλληνικὴ ὑπὸ τὸν Δεσπότην Νικαίας· ὁ Γουλιέλμος εἰς ἄκρον πολεμικὸς, ἅμα ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν δὲν ἠνέχθη τὴν τοιαύτην κατοχὴν, καὶ ζητήσας τὴν συνδρομὴν τῆς Ἐνετίας, παρασχούσης αὐτῷ ναυτικὴν βοήθειαν, καλέσας δὲ τὸν ὑπ' αὐτὸν τελοῦντα λόγῳ τῆς ἐκχωρήσεως Ναυπλίου καὶ λοιπῶν πόλεων Μέγαν Κύρην τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοὺς δυνάστας τῆς Εὐβοίας, ἐπετέθη κατὰ τῆς Μονεμβασίας μετὰ δυνάμεως πολεμικῆς μεγάλης, πολιορκήσας ταύτην στερωθὲς καὶ ἐπιμόνωσ ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη ἀπὸ τοῦ 1246—1248.

Ἡ τελευταία ἐν Πελοποννήσῳ πόλις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντέστη ἡρωικῶς, ἀλλὰ καμφθεῖσα ὑπὸ τῆς πείνης καὶ πάσης ἀνεχθείας ἐφοδίων πολεμικῶν, παρέδωκε τὰς κλεῖς πρὸς τὸν Γάλλον στρατηλάτην διὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῆς Μαρωνᾶ, Μινογιάννη καὶ Σοφιανοῦ, ἐπιτυχόντων ἀσυδοσίαν τῶν κατοίκων καὶ πᾶσαν ἀνακούφισιν ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου.

Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ χρονικοῦ.

«Τί νὰ σὲ λέγω τὰ πολλὰ καὶ τί νὰ σὲ τὰ γράφω;
«Τὰ ἔποιεν ὁ πρίγκιπας εἰς τὴν Μονεμβασίαν
«καὶ πάλιν πῶς ἐδιάρησαν οἱ Μονεμβασιώται;
«ὅμως διὰ κοντότερον νὰ τὸ διεομηρεύσω.

«Καθὼς τὸν ὄρκον ἔποιεν ὁ πρίγκιπας ἐτότε
«Ὅτι ποτὲ οὐ μὴ διαβῆ εἰς τὴν Μονεμβασίαν
«Ἐως νὰ πάρῃ τὸ βουνὸ ἐπίσης καὶ τὸ Κάστρον
«Εἰς τοῦτο ἔποιεν ἐκεῖ τρεῖς χρόνους ἢ καὶ πλέον
«ἐκεῖνοι τῆς Μονεμβασιάς, οὐκ εἶχον πῶς νὰ
[ποιήσουν

«ἐφίγασιν καὶ ποντικούς ἐπίσης καὶ γατία
«τὸ τί νὰ φᾶν οὐκ εἶχασιν, μόνον ὁ εἰς τὸν ἄλλον.
«Καὶ ὡς εἶδαν τὴν στενοχωρίαν, τὸν θάνατον
[ἐμπρός τους

«βουλήν ἐπήραν ἐνομοῦ νὰ ἔχουν προσκυνήσει.
«συμβίβασιν ἐζήτησαν τοῦ πρίγκιπα Γουλιέλμου
«νὰ ἦναι πάντα μετ' αὐτὸν, μετ' τὴν κληρονομίαν του
«ἐγγούσατοι, ἐλεύθεροι, ὅλοι μετὰ τὰ δικά τους
«νὰ μὴ χρωστοῦν εἰσοδούλευσιν, ἄνευ στή πλεν-
[τική των

«Ἐχοντας τὴν ῥόγαν τους καὶ τὴν φιλοτιμίαν τους.

(X. M. στ'χ.)

Ὅντως δέ·

«Καὶ ὁ πρίγκιπας ὡς φρόνιμος ὄλους τοὺς
[ἐχαιρέτα
«γλυκεῖα τοὺς ἀπεδέχετο, πρὸς τὴν οὐσίαν τὴν
[εἶχαν.»

Οὕτω ἀποκαταστήσας καὶ τακτοποιήσας τὴν
νεάν κτῆσιν ὁ Βιλλαρδουίνος ὑψωσε τρεῖς νέους
πύργους, ἰσχυρὰ δὴλα δὴ φρούρια, τὸν Μισ-
θρᾶν, τὴν Μαΐνην καὶ τὸ Λεῦκτρον, ὑποχρεώσας
τοὺς Μελιγγούς τοῦ Ταυγέτου διὰ συνθήκης νὰ
στρατεύσων ὑπ' αὐτὸν ὡς ψιλοὶ στρατιῶται,
καὶ ἐξησφάλισε τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ τὴν πέριξ
χώραν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ληστείας τῶν
πολλῶν ταραξιῶν τῆς Λακωνικῆς.

Κατ' ἐκεῖνους τοὺς χρόνους ὁ Βασιλεὺς τῆς
Γαλλίας Λουδοβίκος Θ'. ἔχων πολεμικὰς ἐπιχει-
ρήσεις εἰς Αἴγυπτον διήλθε τῆς Κύπρου, ὅπου ὁ
Βιλλαρδουίνος μετὰ στόλου ὠραίου καὶ 400 Ἴπ-
ποτῶν ἀρειμανίων μετέβη ἐκεῖ ὅπως χαιρετίση
καὶ προσκυνήσῃ αὐτόν.

Ὁ Βιλλαρδουίνος τότε ἦτο ὁ ἰσχυρότερος
Ἴπποτης τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ διαμενοντων, ἔ-
χαιρε πολλὰ ἡγεμονικὰ δικαιώματα, ἑσπεροῦτο ὁ-
μως τοῦ τῆς κοπῆς ἰδίου νομίσματος. Κατὰ τὴν
πρὸς τὸν Βασιλέα Λουδοβίκον ἐπίσκεψίν του ταύ-
την ἐπέτυχε καὶ τὸ προνόμιον τοῦτο, ἔκτοτε δὲ ἐν
τῷ φρουρίῳ Χλουμουῦτσι ἔκοπτεν ἴδιον νόμισμα
Tournois ὑπὸ τῶν Γάλλων λεγόμενον, ὑπὸ δὲ
τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν ἡμετέρων Турνέζιον.

Ἦδη ἐπὶ ἑπταετίαν πλήρη εἶχε τελείαν εἰρήνην
ἢ Πελοπόννησος, ὁ δὲ αὐθέντης τοῦ Μορέως

μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἴπποτῶν καὶ τῶν ἐντοπίων
ἀπῆλυσαν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης ταύτης. Πλοῦ-
τος πολὺς ἀνὰ τὴν εὐδαιμόνα χώραν διεκλύθη,
τὸ δὲ ἐμπόριον, ὁ μέγας οὗτος ἀγωγὸς τῆς εὐ-
δαιμονίας τῶν ἐθνῶν, τυχὸν ἀσφαλείας διαρκοῦς
καὶ προστασίας πατρικῆς ἐπεξετάθη καὶ ἐνισχύθη,
ἐνισχύσαν τὴν χερσόνησον καὶ ἀναγαγὸν αὐτὴν
εἰς ἐξωραϊσμὸν καὶ ὠραιότητα, τοὺς δὲ κατοί-
κους αὐτῆς εἰς ἀληθῆ μακαριότητα.

Ἄλλ' ὁ φίλερις ἡγεμὼν μετὰ τὸν θάνατον
τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Καριντάνας, ἀτέ-
κνου, ἠθέλησε νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐν Εὐβοίᾳ κλη-
ρονομικὰ αὐτῆς δικαιώματα. Εἰς τὰς ἀξιώσεις
αὐτοῦ ἀντέστησαν οἱ κάτοχοι καὶ συγγενεῖς
αὐτῷ δυνάσται τῆς Εὐβοίας, ἐπληκολούθησε δὲ
διετὴς πόλεμος τοῦ Βιλλαρδουίνου καὶ τῶν Ἴπ-
ποτῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς De la Carceri, πρὸς
οὓς ἐτάχθησαν οἱ Ἑνετοὶ, ὁ Μέγας Κύρης Ἀθη-
νῶν Γουίδων Α'. ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἄρχων Βε-
λιγοστής καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῆ ἀνεψιὸς τοῦ Βιλλαρ-
δουίνου Γοδοφρίδος Δεβρυγερ Βαρώνος Καρυ-
ταίνης, γαμβρὸς δὲ τοῦ Γουίδωνος δὲ λα Ρὸς.

Κατὰ θάλασσαν, ὡς εἶπομεν, ἡ Ἑνετία ἐ-
τάχθη ὑπὲρ τῶν δυναστειῶν τῆς Εὐβοίας, ἀλλ'
οἱ ἀντίζηλοι ταύτης Γενουήνσιοι συνεμάχησαν
πρὸς τὸν Βιλλαρδουίνον, τυχόντες εὐκολιῶν καὶ
προνομίων τινῶν ὧν ἑσπεροῦντο ἕνεκα τῆς ἀνὰ
τὴν Ἀνατολὴν ἐπικρατήσεως τῆς Ἑνετίας παρ'
ἅπασιν τοῖς ἄρχουσι καὶ ἡγεμόσι φράγκοις.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε ἀμφιρροπῆς, ἰσο-
πάλον οὐσῶν τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, ὅτε μὲν
νικῶντος τοῦ Βιλλαρδουίνου ὅτε δὲ ἠττωμένου,
ἀλλ' ἐπὶ τέλος συναντηθέντες οἱ ἀντίπαλοι
στρατοὶ κατὰ τὴν θέσιν Καρούδι ἔξωθι τῶν Με-
γάρων, καὶ γενομένης μάχης κρατερᾶς ἐνίκησεν
ὁ Βιλλαρδουίνος, κατατροπώσας τοὺς ἀντιπά-
λους καὶ μέχρι Θηβῶν καταδιώξας.

«Μὲ δύνανται ἐπέραςε τὴν Σχάλα τῶν Μεγάρων
«μὲ πόλεμον ἐκέρδισε ἐκείνην τὴν Κλεισοῦραν»
(Χρ. Μ. Στίχ.)

Μετὰ ταῦτα παρεδόθησαν πάντες οἱ ἀντιστρα-
τεύοντες Ἴπποται πρὸς τὸν Βιλλαρδουίνον, ὅ-
στις κατὰ τὰ Ἴπποτικά νόμιμα συνεκρότησε δι-
καστήριον ἐξ Ἴπποτῶν καὶ ἱερέων ἵνα δικάσῃ
καὶ καταδικάσῃ τοὺς ὑψώσαντας ὅπλα κατὰ τοῦ
ἐπιζυριάρχου αὐτῶν ὑποτελεῖς Γουίδωνα Κύρην
Ἀθηνῶν καὶ Γοδοφρίδον Βαρώνον Καρυ-
ταίνης.

Ὁ Γουίδων δὲ λα Ρὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ πρώ-
του Κύρη Ἀθηνῶν Ὁθωνος δὲ λα Ρὸς ἐπανα-
κάμψαντος εἰς Βουργονδίαν ἀπὸ τοῦ 1225 καὶ
ἀποκαταστήσαντος εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ τὸν
Γουίδωνα ἀνεξάρτητον μὲν τοῦ Βιλλαρδουίνου
ὡς Κύρη Ἀθηνῶν, ὑποτελεῖ ὅμως αὐτοῦ ὡς

Βαρώνον καὶ κάτοχον Ναυπλίου καὶ Ἄργους, πό-
λεων παραχωρηθειῶν ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουίνου
πρὸς τὸν οἶκον δὲ λα Ρὸς ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν.
Ἐπὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ Ἰπποτελοῦς ἔ-
μελλε νὰ δώσῃ δίκας ὁ Κύρης Γουίδων, ἀλλὰ τὸ
δικαστήριον τῶν Ἴπποτῶν, ἐπιθυμοῦν νὰ δια-
φύγῃ τὴν περὶ τῆς καταδίκης παρέπεμψε τὸν
ὑπόδικον πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας ὡς ἀρ-
μόδιον νὰ δικάσῃ ἀνεξάρτητον Ἴπποτην τὸν Κύ-
ρη Ἀθηνῶν, καὶ συνεπῶς ἰσοτίμον καὶ ἀνώ-
τερον ἴσως τῶν συγκληθέντων δικαστῶν. Ὡς
πρὸς τὸν Γοδοφρίδον ὅμως δὲ Βρυγερ δὲν ἠδύ-
νατο νὰ διαφύγῃ τὸ δικαστήριον. Οὗτος ἦτο
ὑποτελεῖς τοῦ αὐθέντου τοῦ Μορέως, καὶ ἡ δίκη
καὶ ἡ καταδίκη αὐτοῦ ἐπιβεβλημένη πρὸς τὸ δι-
καστήριον ἀφοῦ ἢ πρᾶξις αὐτοῦ δι' ἦν κατηγο-
ρεῖτο ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἦτο ἀποδεδειγμένη καὶ
ὡμολογημένη. Προσέηχθη ὅθεν ὁ κατηγορούμε-
νος ἐνώπιον τῶν δικαστῶν φέρων δεδεμένον
περὶ τὸν τράχηλον καλίστριον πρὸς ἔνδειξιν τα-
πεινώσεως, ἀλλὰ

«Ἄρχιμεις καὶ ἄρχοντες ὁμοίως ὁ Μέγας Κύρης
«ἐπῆραν τὸν Μισερ Τζεφρὸν αὐθέντην Καρυ-
[ταίνης

«Μὲ τὸ καλίστρι στὸν λαμὸ στὸν πρίγκιπα Ἰπᾶσι
«Γοναυτὰ δέομενος παρακαλοῦν τον ὅλοι
«Ἐλεημοσύνη νὰ γινῇ καὶ νὰ τὸν συμπαθήσῃ».

(Χρ. Μ. στίχ.)

Ὁ Γουλιέλμος μετὰ δυσκολίας ἐνέδωκεν εἰς
τὰς ἱεσίας τῶν τε ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν
Ἴπποτῶν, ἀλλ' ὡς καλοκάγαθος αὐθέντης καὶ
θεοῦ, συνεχώρησε τὸν ἀπιστον ἀνεψιὸν, παρα-
χωρήσας ἐκ νέου τὴν Βαρωϊαν τῆς Καρυταίνης
ἀλλ' ὡς προσωπικὸν τῶρα τιμᾶριον καὶ οὐχὶ ὡς
τὸ πρὶν κληρονομικόν.

Ἐπὶ τῇ τελείᾳ δὲ εἰρηνεύσει πάντων τῶν ἐν
Ἑλλάδι Ἴπποτῶν, πανηγύρεις καὶ ἑορταὶ καὶ
Ἴπποτικοὶ ἀγῶνες ἐτελέσθησαν, ὅπως τεθῆ λήθη
εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὴν ἀπαισίαν ἀδελφικὴν
αἱματοχυσίαν.

Ἄλλ' ὁ θρόνος τοῦ αὐθέντου τοῦ Μορέως χη-
ρεύσαντος καὶ ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου ἀποθα-
νούσης χωρὶς τέκνα ἔμενε ἀνευ κληρονόμων καὶ
διαδόχων ἦτο δὲ ἐπιβεβλημένον εἰς αὐτὸν νὰ
ἀποκτήσῃ τέκνα καὶ ἔπρεπε νὰ νυμφευθῇ καὶ ἐκ
τρίτου. Ὅντως δὲ ἐνυμφεύθη. Οἱ γάμοι τῷ καιρῷ
ἐκείνῳ τοιοῦτον γαμβρῶν δὲν ἐτελοῦντο μόνον
μὲ τὸν σοπὸν τῆς παιδοποιίας, ἀλλὰ συνεδέοντο
καὶ πρὸς πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ συμφέροντα
ὁ δὲ Βιλλαρδουίνος ἠθέλησε νυμφεύμενος νὰ
ἀποκτήσῃ συμμαχίαν καὶ ἐνισχύσεις.

Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου εἶχε δύο
θυγατέρας. Τούτων τὴν μίαν ὑπάνδρευσε πρὸς
τὸν Μαμφρέδον Βασιλέα τῆς Σικελίας, δόσας

αὐτῷ ὡς προῖκα τὰς κατὰ τὸν Ἀδριαν πόλεις
Δυράχιον, Αὐλώνα, Βουθρωτὸν κλ., ἃς φαίνεται
ὁ Βασιλεὺς ἐπόθει νὰ κατακτήσῃ. Ὁ Μιχαὴλ
ἐπίσης εἶχε ἀνάγκην συμμαχιῶν διότι τὸ Ἀνα-
τολικὸν Δεσποτάτον, ὁμόθησκον ἀλλ' ἀντίζη-
λον, ἐκραταιοῦτο καὶ ἐνισχύετο. Ἀμφότερα δὲ
δὲν συνδιηλλάσσοντο ἵνα ἀπὸ κοινοῦ κτυπήσωσι
τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν, ἀλλ' ἀλληλομαχό-
μενα συνετρίβοντο ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ξένων.

Πρὸς τὸν σύνδεσμον τοῦτον ἠτένισεν ὁ Βιλ-
λαρδουίνος καὶ παρέλαβεν ὡς νύμφην τὴν ἐτέραν
θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ, συνδεθεὶς μετ' αὐτοῦ καὶ
τοῦ συγγάμβρου δι' ἐπιμαχίας, κολακεύσας συγ-
χρόνως τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν τῆς χώρας
αὐτοῦ διότι παρέσχεν αὐτῷ Κυρὰν ὁμόγλωσσον
καὶ ὁμόθησκον.

Ἄλλ' ὁ νέος δεσμὸς ἀπέβη ὀλέθριος πρὸς τὸν
ἀρτίφιλον Βιλλαρδουίνον, διότι κατ' αὐτὸ τοῦτο
τὸ ἔτος Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἀναλαβὼν τὴν
ἀρχὴν τοῦ ἀνατολικοῦ Δεσποτάτου ἐπετέθη κατὰ
τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου, ὅστις ἐκάλεσεν εἰς
βοήθειαν τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ, σπεύσαντας μετὰ
δυνάμεως πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ πενθεροῦ. Ὁ
Βιλλαρδουίνος ἐστράτευσε προσωπικῶς ὀδηγῶν
τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἴπποτας μετὰ μεγάλης δυνά-
μεως, ὁ δὲ Μαμφρέδος ἀπέστειλε δύνανται ἰσχυ-
ρὰν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πενθεροῦ.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἦτο δεινὸς πολεμι-
στής ἐν τῇ πρώτῃ δὲ μάχῃ καθ' ἣν συνητηθήθη-
σαν τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα κατετρόπωσε τοὺς
Φράγκους, προδοθέντας ὅμως καὶ ὑπ' αὐτοῦ
τοῦ πενθεροῦ, φυγόντος λάθρα καὶ διὰ νυκτὸς ἐκ
τοῦ στρατοπέδου καὶ ταραξάντος τὴν τάξιν τοῦ
στρατεύματος δειλιάσαντος καὶ ἀποθαρυνθέντος.
Ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ συρράξει ἀφθόνως ἐχύθη
τὸ εὐγενὲς τῶν Ἴπποτῶν αἷμα καὶ ἀδόξως, δύ-
ναται τις εἰπεῖν, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὁ ἡμέ-
τερος αὐθέντης εὐρεθεὶς μόνος ἐν τινὶ λόχμῃ
ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ πάντων φυγόντων ἐκ πα-
νικοῦ καὶ ἀναγνωρισθεὶς ἐκ τοῦ χαρακτηριστι-
κοῦ προεξέχοντος ὀδόντος. Οὕτω αἰχμάλωτος
περιήχθη ἐπὶ ἐννέα συνεχῆ ἔτη, ἐλευθερωθεὶς ἐν
Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ τότε ἀναγορευθέντος
αὐτοκράτορος Βυζαντίου Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολό-
γου ἐπὶ παραχωρήσει τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν
φρουρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐπὶ ὑποσχέσει εἰ-
ρήνης καὶ ὑποταγῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν θρόνον,
τὸν νεωστὶ ἀναστηλωθέντα, γενόμενος μάλιστα
καὶ ζουμπάρος τοῦ Αὐτοκράτορος βαπτίσας νεο-
γέννητον αὐτοῦ υἱόν.

Ἄλλ' ἡ Ἡγεμονία τοῦ Μορέως κατέλιπεν
ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἢ μακρὰ αἰχμαλωσία
τοῦ τελευταίου τῶν ἡγεμόνων, οἱ ἀδιάλειπτοι
καὶ μακροὶ πόλεμοι καὶ ὁ ἐκπατρισμὸς αὐτοῦ

τοῦ αὐθέντου, τῶν διαφόρων ὑποτελῶν Βασιλέων Ἰπποτῶν καὶ ἀρχόντων, ἢ στέρησις χειρῶν γεωργικῶν, καὶ ἡ τελευταία ἐπὶ τὴν Ἀπουλίαν στρατεία, καὶ τῆς χώρας τὸν πλοῦτον διεσπάδισαν, καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν κατέλυσαν, καὶ τὴν ὑγείαν καὶ τὸ σθένος τοῦ Βιλλαρδουίνου κατασυνέτριψαν.

Ἄρρενα δὲν ἀπέκτησε διάδοχον οὔτε ἐκ τοῦ τρίτου γάμου του, μόνον μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου νύμφης ἔσχε δύο θυγατέρας τὴν Ἰσαβέλλαν καὶ τὴν Μαργαρίταν. Τούτων τὴν μὲν Ἰσαβέλλαν ἔδωκεν εἰς γάμον πρὸς Φίλιππον τὸν Ἀνδεγαυικόν, υἱὸν τοῦ πολυμηχάνου Καρόλου τῆς Σικελίας, παραχωρήσας τῷ οἴκῳ τούτου πάντα τὰ

ἐπὶ τοῦ Μορέως δικαιώματα τῶν Βιλλαρδουίνων καὶ καθ' ἣν ἔτι περιπτώσιν ἡ Ἰσαβέλλα ἤθελεν ἀποθάνει ἄνευ φυσικοῦ κληρονόμου.

Τὴν 1ην δὲ Μαΐου 1278 ἀπεβίωσεν ὁ μεγαλειόβουλος Γουλιέλμος ὁ τελευταῖος τῶν Βιλλαρδουίνων, γενεᾶς εὐγενοῦς, ἀνυψωσάσης εἰς αἴγλην καὶ κλέος διὰ δικαίας καὶ σώφρονος διοικήσεως καὶ πολιτείας τὴν δυναστευομένην Πελοπόννησον, ἣτις ἐπὶ τέλος κατέληξεν εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα Φλωρεντινοῦ Τραπεζίτου, ὅπως συνήθως καὶ μέχρις ἡμῶν καταλήγουσιν ἐν Πελοποννήσῳ αἱ τε ἰδιωτικαὶ κτήσεις καὶ τὰ δημόσια ἀξιώματα.

ΙΩΑΝ. ΕΠ. ΚΡΕΣΤΕΝΙΤΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Ὅταν τοῦ ῥόδου τῆ δροσιά
Στὴν ὄψι τῆς κνιτάζω,
Τὰ περασμένα νιάτα μου
Ποῦ δὲ κ' ἀναστενάζω.
Καὶ μὲ παράπονο πικρὸ
Μοιολογῶ σιγὰ σιγὰ,
— Ἀχ μάννα μου, δὲν μ' ἔκανες
Εἴκοσι χρόνια πῶ ἀργά ;

2

Μὲ τέτοια βαρυνειμωνιά,
Τριαντάφυλλο χαριτωμένο,
Ποῦ ἡῦρες τόση μυρωδιά ;
— Ἐκείνη μ' ἔχει φιλημένο.

4

— Γιὰ πές μου· καὶ στὸν ἄλλον κόσμο, φῶς μου,
Κι' ἐκεῖ θὰ μ' ἀγαπᾶς, θάσαι δικός μου ;
— Τί νὰ σοῦ εἰπῶ. Σὰν θέλης τὴν ἀλήθεια,
Βλέπομε. Κάθε τόπος καὶ συνήθεια.

I. ΜΑΡΑΝΟΣ

A. K. ΔΑΜΒΕΡΓΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

“ ΠΕΡΙ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΟΤΩΝ,,

Ὁ ἄνθρωπος διέρχεται τὴν τεταγμένην αὐτῷ ἄνωθεν μικρὰν ἢ βραχεῖαν πορείαν βλαδίζων κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐπὶ ἀκκνηῶν.

Ἀλλὰ δύο θεαὶ προστάτιδες ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Φιλανθρωπία ἐπιβλέπουσιν ἐπὶ τῆς πορείας αὐτοῦ, ἀμιλλῶνται νὰ ἀποσπᾶσωσιν ὅσας δύνανται πλεονέστερας ἀκάνθους, ἵνα κατὰ τῆς ἀνὸς οὐχὶ ἀκίνδυνον, τοῦλάχιστον ὀλιγώτερον ὀδυνηρὰν τὴν ζωὴν του.

Συχνότατα αἱ δύο προστάτιδες θεαὶ συναντῶνται ἐν τῷ ἀγαθοποιῷ αὐτῶν ἔργῳ, ἐκ τῶν εὐεργετικωτέρων δὲ στικθῶν συναντήσεως αὐτῶν εἶνε καὶ οἱ παρ' ἡμῶν ἀπὸ τινος λειτουργοῦντες σταθμοὶ Ἄων βοηθειῶν.

Εἰς τὰς ἀπὸ θεομηνῶν ταλαιπωρίας του ὁ ἄνθρωπος προσέθηκε καὶ ἄλλας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐφευρέσεως. Οἱ σεισμοὶ, οἱ κατὰ τὸν ποταμὸν, ὁ κεραυνὸς, αἱ νόσοι, δὲν τῷ ἐφάνησαν ἀρκετὰ, καὶ ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν ἀκόμη χρόνων παρουσιάζεται ὁ ἄνθρωπος δζύων τὸν λίθον ἢ κατεργαζόμενος τὸν σίδηρον, ὅπως ἐπιφέρει ἐπωδύνους πληγὰς ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ὁμοφύλων του. Εἰς τὰς ἀπαισίας ταύτας ἐπινοήσεις καὶ ἐφευρέσεις, θεὸν νὰ συγκληθῆσιν ἡμῶν καὶ τὰ δηλητήρια, περὶ ὧν κληθεῖς θὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ εἶπω ὑμῖν ὀλίγα τινὰ, ἐπισκοπῶν τὴν ἱστορίαν των καὶ καθοδηγῶν εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιβλαβὴν ἀμυναν.

Εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς φύσεως προσέτρεξεν ὁ πάσχων ἄνθρωπος καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀνεύρεσιν μέσων πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀλγῶν του καὶ ὄντως ἀνεῦρεν ἐν τε τῷ φυτικῷ καὶ ὀρυκτῷ βασιλείῳ ἀνύσιμα ἰάματα ἐξόχους θεραπευτικῆς ἰδιότητος κεκτημένα.

Μεταξὺ τῶν πολυτίμων τούτων ἰαμάτων ἀπαντῶσι καὶ τινὰ ἐπενεῖ· οὐκ εἰς μικρὰς μὲν δόσεις θεραπευτικῶς, εἰς μεγάλας δὲ θανατηφόρους. Ταῦτα εἶναι τὰ δηλητήρια.

Αἱ περὶ δηλητηρίων γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου

εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Κατὰ τοὺς Μυθικοὺς χρόνους ἀναφέρεται ἡ κατὰ τὴν φύσιν τῆς Νυκτὸς Ἐκάτη ὡς ἐντριβὴς περὶ τὴν κατασκευὴν θανατηφόρων ἐλιξιρίων. Μολήτριαι ταύτης ὑπῆρχον ἡ Ὀμηρικὴ μάγισσα Κίρκη καὶ ἡ περιβόητος φαρμακὴς Μήδεια. Παρ' Ὀμήρῳ ἀναγράφονται ἀνδροφόνος φάρμακα, ὧν ἐποίησται χρῆσιν ἡ Δηϊάνειρα θέλουσα νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἡρακλέους. Ὅλη ἐκείνη ἡ ὑπεράνθρωπος δύναμις τοῦ ἡμίθεου ἀθλητοῦ ἦτο πεπωμένον νὰ συντριβῇ ἐντὸς ἐνὸς χιτῶνος, ὃν ἡ ζηλότυπος σύζυγός του εἶχεν ἐμποτίσῃ εἰς τὸ αἶμα τοῦ Νέσσου Κενταύρου τοῦ δηλητηριασθέντος διὰ τοῦ δηλητηρίου τῆς Λερναίας Ὑδρας.

Κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν νῆσον Κέα εἶχε νομιμοποιηθῆ ἡ θάνατος διὰ κωνείου ἐπὶ τῶν ὑπερβάντων τὸ ἐξηραστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Εἶναι τοῦτο τὸ παραδοξότατον ὄριον ἡλικίας, ὅπερ ἀναγράφει ἡ Ἱστορία, ἐκρίθη δ' ἀπαραίτητον καθότι ἡ νῆσος ἦτο μικρὰ καὶ δὲν ἐπῆρκει εἰς τὴν διατροφὴν πολλῶν κατοίκων. Τὸ ἔθος τοῦτο μετεφευτεύθη ὑπὸ ἀποίκων καὶ ἴσχυεν κατόπιν ἐπὶ τινος χρόνους εἰς Μασσαλίαν, εὐτυχῶς ὅμως διὰ πολλοὺς καὶ πολλὰς κατηργήθη ἐντελῶς ἔκτοτε.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἀνέδειξε καὶ πολλὰς φαρμακευτικὰς γυναικίας, αἵτινες ἐνήργουν ἐγκληματικὰς δηλητηριάσεις ἐπὶ πληρωμῇ, ἐχορήγουν δὲ καὶ ἐπὶ ἀδρᾷ ἀμοιβῇ φάρμακα φιλτροποιὰ πρὸς ἐπίτευξιν ἀγάπης, ὡς καὶ φάρμακα ἀποστροφῆς προκλητικὰ.

Ἡ δόσις τῶν φαρμακευτικῶν τούτων ἐπεξετάθη σφόδρα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπροκλήθησαν αὐστηροὶ νόμοι κατ' αὐτῶν καὶ ἐπεκαταλύθησαν πολυαριθμοὶ καταδικαι εἰς θάνατον πρὸς περιστολὴν τῶν συχνῶν ἐγκληματικῶν δηλητηριάσεων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἤκουσε καὶ ὁ

Μιθριδάτης ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου, ὅστις ἐκ φόβου κατὰ δειλητηριάσεων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην μικρὰς δόσεις δειλητηρίων, ὅπως ἐξοικειώσῃ τὸν ὄργανισμὸν του κατ' αὐτῶν καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν ζωὴν του. Ἀλλὰ νικηθεὶς ποτὲ ὑπὸ τοῦ Πομπηίου ἠθέλησε νὰ δειλητηριασθῇ, τὸ δειλητήριον ὅμως οὐδόλως ἐνήργησεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του διέταξεν ἕνα τῶν στρατιωτῶν του καὶ τὸν ἐφόβησε, παρασχῶν οὕτω δεῖγμα ἀξιοθαύμαστον τῆς ἐν τῷ στρατεύματί του ἐπικρατοῦσης πειθαρχίας.

Οἱ συγγραφεῖς τῶν Ἱστορικῶν χρόνων διακρίνουσι δειλητήρια ζωϊκὰ, φυτικὰ καὶ ὄρυκτὰ, μεταξὺ τῶν ζωϊκῶν ἀναφέρονται αἱ κανθαρίδες, τὸ ταύρειον κίμα, ἡ σκαλαμόνδρα, τὸ μαινόμενον μέλι τὸ καὶ Ποντικὸν ἐπικαλούμενον καὶ τὸ δειλητήριον τῶν ὄρειων. Μεταξὺ τῶν φυτικῶν ἀναγράφονται τὸ ὄπιον, τὸ κώνειον, ἡ εὐθάλειξ, ὁ ὑοσκύμος, τὸ στραμόνιον, τὸ πκνηθοκτόνον ἀκόνιτον, τὸ κολχικόν, ὁ ἐλλέβορος, ὁ μανδραγόρας καὶ οἱ μύκητες. Περί τοῦ μανδραγόρα ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐξαγωγή του ἔδει νὰ γίνῃ ἀνευ συνδρομῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐκσκαφὴν ἐσύρετο οὗτος ὑπὸ μελαινῶν κυνῶν, ὅτε καὶ ἤκουοντο αἱ ἰδιορρυθμοὶ κρυγαὶ τοῦ μανδραγόρα κατὰ τὰς δυσπιστεύτους μαρτυρίας τῶν ἀκηκοστών. Μεταξὺ τέλος τῶν ὄρυκτῶν δειλητηρίων ἀναφέρονται τὸ μολυβδοῦχον ψιμμύθιον, ὁ λιθάργυρος, τὸ ἀρσενικόν, ἡ σκνδραράχη καὶ ὁ ὑδραργυρος. Ἐπίσης εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀναφέρεται καὶ ὁ ὅπως τῆς ροδακινέας χρησιμοποιοῦμενος πκρά τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων πρὸς δειλητηρίασιν τῶν ἱεροσύλων καὶ ὅστις ἐκέκτητο δειλητηριώδη ἐνέργειαν ἐκ τοῦ ἐν τούτῳ παρκαγομένου ὑδροκυανικοῦ ὀξέος.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους δὲν ἦσαν σπάνια καὶ αἱ ἐγκληματικαὶ δειλητηριάσεις καὶ αἱ αὐτοκτονίαι διὰ δειλητηρίων. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Δημοσθένης, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ὑπέροχοι τῆς Ἑλλάδος ἄνδρες κατὰ τινὰς ἱστορικοὺς ἠτοκτόνησαν δειλητηριασθέντες. Εἰς τὸν διὰ κωνείου θάνατον κατεδικάσθησαν ἐξ στρατηγῶν Ἀθηναῖοι ὡς ἠττηθέντες ἐν πολέμῳ. Τὸν διὰ κωνείου θάνατον ὑπέστη καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος Σωκράτης, οὗτινος τὰς λεπτομερείας τοῦ θανάτου του κατέλιπεν ἡμῖν ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι, ὡς ἔπειτα : «Πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἐγένετο γνωστὴ τῷ Σωκράτει ἡ ὥρα τῆς δειλητηριάσεως καὶ ὁ μαθητὴς του Κρίτων ἔνευσεν εἰς τὸν δοῦλον, ὅστις εἰσήλαθε μετὰ τοῦ δεσμοφύλακος φέροντος τὸ παρκακευσθὲν δειλητήριον ἐντὸς κυπέλλου. Ἐρωτηθεὶς ὁ δοῦλος ὑπὸ τοῦ

Σωκράτους τὸ πῶς θὰ λαμβάνῃ τὸ δειλητήριον ἀπήντησεν οὗτος τούτῳ, ὅτι πρέπει νὰ κενώσῃ τὸ κύπελλον καὶ κατόπιν νὰ περιδιχάσῃ ἐντὸς τοῦ θαλάμου μέχρις οὗ αἰσθηθῇ ψῆχος καὶ βάρος εἰς τοὺς πόδας, ὅτε δεόν νὰ κατακλιθῇ. Ὁ φιλόσοφος ἔλαβε τὸ κύπελλον καὶ μετὰ γενναϊότητος ἐκένωσε τοῦτο προσβλέπων ἀσκαρδαμυκτεῖ τὸν ἐκτελεσθὲν τῆς δικαιοσύνης. Ἐντὸς ὀλίγου ἤρξαντο τὰ συμπτώματα τῆς δειλητηριάσεως καὶ ὁ φιλόσοφος ἠσθάνθη τὸ ψῆχος καὶ τὸ βάρος εἰς τοὺς πόδας καὶ ἐπόμενος τῇ ὀδηγίᾳ κατεκλίθη. Τὸ βλέμμα τοῦ Σωκράτους ἐγένετο βαθμηδὸν ἀπλανές καὶ ὁ προσφιλὴς μαθητὴς του Κρίτων ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ διδασκάλου. Ὁ μέγας σοφὸς τῶν αἰῶνων εἶχεν ἀποθάνῃ.»

Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τιβερίου (14—37 μ. Χ.) ἤρξατο καὶ ἡ χρῆσις δειλητηρίων βαθμηδὸν τὸν θάνατον προκαλούντων καὶ ἡ διάσημος φαρμακευτικὴ Λοκύστη ἢ κατ' ἐντολὴν τῆς αἰμοβόρου Ἀγριππίνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Νέρωνος πολυάριθμα οὐμάτῃ δειλητηρίασκα, ἐπὶ τοιούτων δειλητηρίων χρονίως ἐπενεργούντων ἐστήριξε τὴν ἰσχὺν τῆς.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα δύο αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐθελκώθησαν ὑπὸ δειλητηρίου, ὧν ὁ εἰς ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συζύγου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγενικεύθησαν αἱ δειλητηριάσεις, δι' ὅ καὶ ἐπενοήθησαν ἀντίδοτα τῶν δειλητηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπέροχον θέσιν κατέλαβε ἡ θηριακὴ καὶ ἡ κόνις τοῦ σμαράγδου ἢ ἐπικληθεῖσα καὶ Μιθριδάτειος κόνις.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἤμασε καὶ ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαλεντίνος, ὅστις εἰς τοὺς συναδέλφους του μοναχοὺς, ἐπιθυμοῦντας νὰ καταστῶσι πιμελώδεις καὶ προγαστροί, ὡς ἀπαρκίτητον τῆς ἀγιωσύνης των τεκμήριον, ἐχορήγει ἀρσενικοῦχα σκευάσματα ἀντιμονίου καὶ ἐδειλητηρίαζε τούτους.

Ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἶχεν ἐπισημοποιηθῆ καὶ ὁ τίτλος ἀρχιφαρμακευτοῦ, εἰς ὃν εἶχεν ἀντεθῆ ἡ δειλητηρίασις πκντὸς ἐπιφόβου εἰς τὴν Δημοκρατίαν. Ἀρχιφαρμακευτὴς ὑπῆρξε καὶ ὁ Μιχαλέττος Μοάτσος, ὅστις ἐδειλητηρίασε διὰ τοῦ δειλητηρίου τῶν ἀλιγγάνων, τοῦ ἐκ δειλητηριωδῶν σπόρων κρυπτογάμου φυτοῦ συνισταμένου, τοὺς βασιλεῖς τῆς Κύπρου, διότι ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπίφοβοι διὰ τὸ κράτος τῆς Βενετίας.

Πρὸς δειλητηρίασιν προεξεχόντων προσώπων κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησίμευσε καὶ τὸ ἀρσενικόν ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ οἴκου τῶν Βοργιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλέξανδρος Βοργιάς ὁ καὶ Πά-

πας χρηματίσας καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ Καίσαρ Βοργιάς καὶ ἡ περιβόητος ἐπὶ κάλλει καὶ εὐφυίᾳ κακούργος Λουκρητία Βοργία μέγαν ἀριθμὸν φίλων καὶ ἀντιπάλων ἐδειλητηρίασκα χρησιμοποιούντες ἀρσενικοῦχα σκευάσματα.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀναφέρονται οἱ Ἰησοῦται δειλητηρίαζοντες δι' ἀτμῶν ἀρσενικοῦ προσερχομένων ἐκ τῶν προεμποτισθέντων ἐν πυκνῷ διαλύματι ἰσχυρῶς ὀξέος θρυκαλλίδων τῶν λυγνῶν. Οὗτος ἀναγράφεται ὡς δειλητηριασθεὶς καὶ ὁ Πάπας Κλήμης. Ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀρείου ἀποδίδεται εἰς μετατροπὴν τοῦ πρὸς μετάληψιν αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς ὄλιγον φονικὸν μέσον.

Ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἤμασαν ἡ διάσημος φαρμακευτικὴ Τοφάννα, ἥς τὸ φοβερὸν δειλητήριον, τοφαναῖον ὕγρον, aqua tofana ἐχρησίμευσε πρὸς δειλητηρίασιν 600 ἀνθρώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριελαμβάνοντο δύο Πάπαι καὶ πολλοὶ τιτλοῦχοι. Τὸ δειλητήριον τῆς Τοφάννας ἐπρομηθεύοντο ἐπὶ γενναίᾳ ἀμοιβῇ καὶ πολλὰ νεόνυμοι ἢ καὶ μὴ τοιαῦται κυρίαί, αἵτινες μὴ ἐπιτρεπομένου τοῦ δικζυγίου ἐθεώρουν τὸ μέσον τοῦτο ἀσφαλές πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν συζύγων των καὶ ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Τὸ Τοφαναῖον δειλητήριον κατὰ πᾶσιν πιθανότητα, ἦτο μίγμα ἀρσενικοῦ, μολύβδου καὶ κανθαρίδων καὶ 5—6 σταγόνες ἐκ τούτου ἐπέφερον θανατηφόρον δειλητηρίασιν.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἤμασαν ἐν Γαλιλίᾳ ἡ μαρκησιὰ Brinvilliers ἔχουσα ὡς συνεργάτην τῆς τὸν φαρμακοποιὸν Glasser. Ἡ κακούργος αὕτη γυνὴ ἐπταετίς μόλις εἶχε τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ δειλητηριάσῃ τοὺς ὑπέρτας τῆς, ἐνηλικιωθεῖσα δὲ ἐπέξετεινε τὴν ἐπιζήτησιν θυμάτων μεταξὺ τῶν συγγενῶν τῆς καὶ οἰκογενειακῶν φίλων τῆς. Μεταξὺ τῶν δειλητηριασθέντων πκρ' αὐτῆς συγκαταλέγονται οἱ δύο ἀδελφοὶ τῆς, μία ἀδελφὴ τῆς, καὶ ὁ πατὴρ τῆς. Τὸν πατέρα τῆς ἐδειλητηρίαζε βαθμηδὸν ἐπὶ 10 ὀλοκλήρους μῆνας ἐπιδεικνύουσα πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν καὶ τρυφερότητα, τυτοχορῶνως ὅμως ἀξάνουσα κατ' ἑκάστην τὴν δόσιν τοῦ δειλητηρίου καὶ ποτίζουσα αὐτὴ αὕτη τὸν ἐν τῇ κλίην κείμενον καὶ φρικωδῶς ἐξ ἀλγηδόνων τῆς δειλητηριάσεως πάσχοντα πατέρα τῆς.

Ἰνα μὴ θεωρηθῆ ἀπόροια φκντασίς ἢ εἰκὼν τοῦ μαρκησιακοῦ τούτου τέρατος, παρθέτουμεν εὐθὺς ἀμέσως πκράλληλον αὐτῆς βίον ἐκ τῆς συγγρόνου ἐποχῆς.

Κατὰ τὸ 1869 κατεδικάσθη ἐν Ἑλβετίᾳ ἡ διάσημος φαρμακευτικὴ Marie Janneret ὡς

φονεύσασα διὰ δειλητηρίου μέγαν ἀριθμὸν ἀτόμων. Ἡ γυνὴ αὕτη ἀνέλαθεν ὑπηρεσίαν νοσοκόμου ἐν τινὶ νοσοκομείῳ τῆς Λωζάνης πρὸς κορεσμὸν τῶν κακούργων αὐτῆς τάσεων, πολλὰκις δὲ παρετηρήθη ὅτι οἱ ἀσθενεῖς, ὧν τὴν περίθαλψιν ἀνέλαμβανεν ἡ φιλεύσπλαυχος αὕτη νοσοκόμος ἀπέθνησκον παρουσιάζοντες παράδοξα τινὰ συμπτώματα. Τὴν ἀγωνίαν των παρηκολούθει μετ' ἀφοσιώσεως καὶ τρυφερότητος προσφέρουσα τὰς περιποιήσεις τῆς καὶ ἀποκόπτουσα μάλιστα καὶ τρέφας ἐκ τῆς κεφαλῆς των εἰς ἀνάμνησιν.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μαρκησιὰν Brinvilliers καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτῆς χρησιμοποιεῖνον δειλητήριον, ὅπερ περιεῖχεν ἀρσενικόν, ὑδραργυρον καὶ ὄπιον. Μετὰ ταύτην ἀνεφάνη ἡ Αἰκατερίνη Voisin μαιτὶ τὸ ἐπάγγελμα, ἥτις κατήρτισε συστηματικὴν ἐταίρειαν κύριον σκοπὸν ἔχουσα δειλητηρίασιν ἐπ' ἀμοιβῇ. Τὸ δειλητήριον καὶ ταύτης ἦτο προσόμοιον τῷ μαρκησιακῷ ἐξ ὑδραργύρου, ἀρσενικοῦ καὶ ὀπίου συνιστάμενον.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὰ πρὸς δειλητηρίασιν χρησιμεύοντα δειλητήρια, ἐνεκα τῶν προσδωδ τῶν ἐπιστημῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν δειλητηριάσεις ἐγένοντο πολυαριθμότεραι, τασσόμεναι εἰς τὰς ἐπομένους κατηγορίας :

1ον) Τὰς ἐγκληματικὰς ὑπ' ἄλλων πρὸς κακούργους σκοποὺς διενεργουμένας.

2ον) Τὰς ἐκουσίας πρὸς αὐτοκτονίαν τελουμένας καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων πλεονάζουσιν αἱ ὑπὸ γυναικῶν διενεργουόμεναι. Καί :

3ον) Τὰς τυχαίας ἐξ ἀγνοίας ἢ πλάνης ἢ ἀμελείας ἢ καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει ὠρισμένων ἐπαγγελμάτων ἐπερχομένας.

Κατὰ μέσον ὄρον ἐπὶ 100 δειλητηριάσεων αἱ 37 εἶνε ἐγκληματικαὶ καὶ αἱ 63 προέρχονται ἐξ αὐτοκτονίας ἢ ἐκ πλάνης ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ καὶ ἐξ ἀμελείας.

Ἐκ τῶν δειλητηριάσεων 70 ο) διακράττονται ὑπὸ γυναικῶν, 43 ο) ἔχουσι ἀφορμὴν οἰκογενειακὰς διχονοίας, 24 ο) εἶνε βρεφοκτονίαι, 10 ο) ἀφορμὴν ἔχουσι τὴν μοιχείαν, 9 ο) τὴν ἐκδίκησιν, 9 ο) τὴν φιλοχρηματίαν καὶ 5 ο) τὸν ἀτυχεῖ ἔρωτα.

Ἐπὶ 100 δειλητηριάσεων αἱ 70 τελοῦνται δι' ἀρσενικοῦ καὶ αἱ 30 διὰ τῶν λοιπῶν δειλητηρίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὑδραργύρου, τοῦ φωσφόρου, τοῦ μολύβδου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ὀπίου, τῆς μορφίνης, τῆς στρυγνίνης, τῶν κανθαρίδων, τοῦ φαινικοῦ ὀξέος, τῶν κυανιούχων ἀλάτων, τῶν ὀξειδίων τοῦ ἀνθρακος καὶ τοῦ φωταερίου.

Κατὰ τὸν παρελθόντα καὶ τὸν παρόντα αἰῶνα

δὲν εἶνε σπάνια καὶ ἀλλόκοτοί τινες δηλητη-
ριάσεις.

Οὕτω λ.χ. ἐπῆλθον δηλητηριάσεις ἐξ ἄρτων
καὶ εἰδῶν σακχαροπλαστικῆς κατασκευασθέν-
των ἐξ ἀλεύρων περιεχόντων δηλητηριώδεις οὐ-
σίας ἐκ τυχαίας συμμίξεως ἢ καὶ σκοπίμου
προσθήκης πρὸς ἐπαύξησην τῆς λευκότητος καὶ
κάλυψιν δυσοσμίας.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον ἐξ ἄρτων ὀπτηθέν-
των ἐντὸς κλιβάνων, ἐν οἷς ἐκάαιτο παλαιὰ ζυ-
λεία διὰ μολυβδοχρώματος θραύσεως ἢ πικροὶ
δοκοὶ σιδηροδρόμων ἐντὸς χαλκούχων ἢ ὑδραρ-
γυρούχων διαλυμάτων πρὸς συντήρησιν ἐμπε-
ποτισμέναι.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον ἐκ ζωηρῶς κερω-
σμένων ἐδωδίων καὶ ποτῶν διὰ δηλητηριωδῶν
χρωμάτων. Πρὸ ὀλίγων δὲ ἐτῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐ-
δηλητηριάσθησαν 4.000 ἄτομα, ἐξ ὧν 300 ἀ-
πέθανον, διὰ ζύθου περιέχοντος ἀρσενικόν, ὡς ἐκ
τῆς χρήσεως ἀρσενικούχου σταφυλοσακχάρου,
ἐν τῇ ζυθοποιίᾳ. Ἐπίσης ἐν τῇ πόλει Hyerès
ἐδηλητηριάσθησαν 400 ἄτομα δι' οἴνου, εἰς ὃν
εἶχε ριφθῆ κατὰ λάθος ἀντὶ γύψου ἀρσενικῶδες
ὄξύ.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον ἐκ τῆς χρήσεως ἀτε-
λῶς γανωθέντων χαλκίων χυτῶν πρὸς παρα-
σκευὴν φαγητῶν ὡς καὶ ἐκ τῆς χρήσεως μολυ-
βδόχου κασσιτέρου πρὸς ἐπικασσιτέρωσιν χαλ-
κίων εἰδῶν μαγειρικῆς χρήσεως.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον ἐκ δηλητηριωδῶν
μυκήτων (μυκητορίων) ὡς καὶ ἐκ κρεάτων, ἰ-
χθύων, γαβιαρίων, ἀλλάντων καὶ ὀστρέων ἐν ἀ-
ποσυνθέσει εὐρισκομένων. Ἐπίσης πολυάριθμοι
δηλητηριάσεις ἀνφέρονται ἐκ τῶν τροφίμων τῶν
ἐν κυτίοις συντηρουμένων ὡς καὶ ἐκ τῆς βρώ-
σεως γλυκισμάτων καὶ παγωτῶν διὰ κρέμας
κατασκευασθείσης ἐκ λευκώματος ὧν ἐν ἀρχο-
μένῃ ἀποσυνθέσει καὶ ἐκ γάλακτος θρασθέντος
ἐντὸς ἀτελῶς γανωθεισῶν χυτῶν.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον ἐξ εἰδῶν τῆς ἐνδυ-
μασίας, κυτρίνων ἢ πρασίνων λεπτοῦφῶν ὑφα-
σμάτων, ζωηρῶς κερωσμένων περικνημίδων,
τριχάπτων καὶ περιχειρίδων ὡς καὶ περιλαι-
μίων, εἶτι δὲ χάρτου περιτυλίξεως καὶ ταπιδώ-
σεως, πικρίων πιδίων, χρωματομολυβδίδων
καὶ πικριδίων ζωγραφικῆς.

Ἐκ πλάνης καὶ ἀβλεψίας δηλητηριάσεις δὲν
εἶνε σπάνια καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἱατρικοῦ
καὶ φαρμακευτικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἐπὶ 100
τοιούτων σφαλμάτων τὰ 75 προέρχονται ἐξ ἀ-
βλεψίας καὶ τὰ 25 ἐξ ἀγνοίας. Κατὰ τὴν χρῆ-
σιν φαρμάκων ἐπῆλθον δηλητηριάσεις, διότι
εἶτε ἢ χορηγηθεῖσιν δόσις ἦτο μεγαλύτερη τῆς
θεραπευτικῆς, εἶτε διότι παρενοήθη ἢ χρῆσις

καὶ ἐλήφθη τὸ φάρμακον ἐσωτερικῶς, ἐνῶ ἢ
χρῆσις τοῦ ἦτο ἐξωτερικῆ, εἶτε τέλος διότι ἐγέ-
νετο ὑπερβολικὴ χρῆσις φαρμάκου ἐξωτερικῆς
χρήσεως, διὰ τὰ ὅποια ἐπικρατεῖ ἀτυχῶς ἢ
γνώμη ὅτι εἶνε ἀκίνδυνα. Πολυάριθμοι εἶνε ἐ-
πίσης οἱ δηλητηριάζομενοι ἐκ τῆς τάσεως τοῦ
ἱατροῦ εἶναι ἀνεῦ ἱατροῦ διὰ τῆς λήψεως φαρ-
μάκων κατὰ σύστασιν φίλων ἢ καὶ διαφημίσεων
καθημερινῶν ἐφημερίδων.

Δηλητηριάσεις ἐπέρχονται ἐπίσης κατὰ τὴν
ἐξάσκησιν ἐπαγγελμάτων τινῶν. Οὕτω λ.χ. οἱ
ἐν μεταλλείοις καὶ μεταλλουργείοις τοῦ μολύβ-
δου ἐργαζόμενοι πάσχουσι χρονίαν δηλητηρία-
σιν ἐκ τούτου, οἱ ἐργάται τῶν κατοπτροποιείων
δηλητηριάζονται δι' ὑδραργύρου καὶ οἱ ἐργάται
τῆς κατασκευῆς τῶν πυρῶν ὑπόκεινται εἰς
χρονίαν δηλητηρίασιν διὰ φωσφόρου. Οἱ ἐκκε-
νωταὶ βόθρων ὑπόκεινται εἰς δηλητηριάσεις δι'
ὑδροθείου, οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ζυμωτηρίοις τοῦ
γλεύκου δηλητηριάζονται δι' ἀνθρακικοῦ ὀ-
ξέος, οἱ ἐργαζόμενοι ἐν ἐργοστασίοις φωταερίου
πάσχουσι ἐνίοτε δηλητηρίασιν ἐκ τούτου. Καὶ
οἱ καθαρισταὶ τῶν καπνοδόχων τῶν μεταλλουργ-
είων Λαυρείου δηλητηριάζονται δι' ἀρσενικῶδες
ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρσενικούχων καπνῶν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ
κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα αἱ ἐγκληματα καὶ δη-
λητηριάσεις οὐσιωδῶς περιωρίσθησαν καὶ τοῦτο
ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Χημείας, ἣτις
ὑπέδειξεν εἰς τὴν Τοξικολογίαν, τὴν ἐπιστήμην
ταύτην τῶν δηλητηρίων, ἀκριβεῖς μεθόδους τῆς
ἀνιχνεύσεως τούτων ἐντὸς τῶν σπλάγχων τῶν
δηλητηριάζομένων ἀνθρώπων καὶ παρέπεμψε
τούς ἐγκληματίας εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς δι-
καιοσύνης.

Ὅντως νῦν αἱ τοξικολογικαὶ ἔρευναι ἀνιχνεύ-
ουσιν ἀσφαλῶς ἐντὸς δηλητηριασθέντων σπλά-
γχων δι' ἀποστάξεως τὰ πτητικὰ δηλητήρια
τῶν φωσφόρων, τὸ ὑδροκυανικόν ὄξύ καὶ τὸ φαι-
νικόν ὄξύ, ἀνευρίσκουσι διὰ καταστροφῆς τῶν
σπλάγχων καὶ καθιζήσεως τῶν θειούχων αὐτῶν
ἐνώσεων τὰ μεταλλικὰ δηλητήρια, ἀποχωρί-
ζουσι τέλος τὰ ἀλκαλοειδῆ, τὴν ἀκονιτίνην, τὴν
ἀτροπίνην, τὴν κωνεΐνην, τὴν στρυχνίνην, τὴν
μορφίνην κ.τ.λ. Ἐπίσης ἀνιχνεύεται τὸ δηλητή-
ριον τοῦ αἵματος τὸ ὀξειδίου τοῦ ἀνθρακός τῆ
συνδρομῆ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως διὰ
τῆς ἐρεύνης τοῦ φάσματος τούτου.

Ἄλλ' ἐὰν ἢ ἀνίχνευσις τῶν ἀνοργάνων δη-
λητηρίων θεωρεῖται σήμερον ἀσφαλῆς διενερ-

γουμένη οὐ μόνον ἐπὶ σπλάγχων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
αὐτῶν τῶν ὀστέων, ἢ ἀνίχνευσις τῶν ὀργανικῶν
δηλητηρίων ἀπὸ τῆς ἀνκαλύψεως τοῦ Selmi
ὑπέστη κλονισμούς, διότι οὗτος κατέδειξεν ὅτι
κατὰ τὴν σπῆσιν τῶν σπλάγχων παράγονται πτω-
ματίναι, αἵτινες προσμοιάζουσι κατὰ τε τὰς
ἀντιδράσεις καὶ τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν πρὸς
τὰ ἀλκαλοειδῆ, ἐξ οὗ προέκυψεν ὅτι πρὸ τῆς
ἀνκαλύψεως ταύτης τοῦ Selmi κατεδικάσθησαν
ἀθῶοι ὡς δῆθεν δηλητηριάζοντες διὰ μορφίνης,
κολχικίνης, δελφινίνης καὶ κωνεΐνης, ἐν ᾧ αἱ
παρατηρηθεῖσαι τούτων ἀντιδράσεις προήρχοντο
ἐκ πτωματίνων γεννηθεισῶν κατὰ τὴν σπῆσιν τῶν
πρὸς ἐξέτασιν σταλέντων σπλάγχων.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς πολυτίμου συνδρομῆς, ἣν πα-
ρέσχευεν ἢ ἡμεῖς τῇ Τοξικολογίᾳ πρὸς ἀνίχνευ-
σιν τῶν δηλητηρίων καὶ ἐτέρων ἀξιοθαύμαστον
βοήθειαν παρέσχευεν αὕτη τῇ ἐπιστήμῃ τῶν δη-
λητηρίων, διὰ τῆς ἐπινοήσεως τῶν χημικῶν ἀν-
τιδότην σκοποῦντων τὴν διάσωσιν τῶν δηλητη-
ριάζομένων. Ὅσακις τὸ δηλητήριο κατεπόθη
καὶ εὐρίσκειται ἐν τῷ στομάχῳ μὴ ἀπορροφη-
θὲν εἶτι, δυνάμεθα χορηγοῦντες ἀντίδοτον γὰρ
δεσμεύσωμεν τοῦτο καὶ εἰς ἀδιάλυτον δυσαπορ-
ρόφητον ἔνωσιν γὰρ μετατρέψωμεν, ἢ δυνάμεθα γὰρ
τὸ μετουσιώσωμεν δι' ὀξειδώσεως ἢ ἀναγωγῆς
εἰς ἀκίνδυνον προϊόντα, ἀνχιτιζόντες οὕτω τὴν
θανατηφόρον ἐπενέργειαν τοῦ δηλητηρίου.

Μεταξὺ τῶν χημικῶν ἀντιδότην τὰ μάλι-
στα ἐπιτυχόν εἶνε τὸ τοῦ ἀρσενικοῦ ἐφευρεθὲν
ὑπὸ τοῦ αἰοιδίου διδασκάλου μου Bunsen,
ὅστις κατόπιν πολλῶν ἐρευνῶν κατέληξεν εἰς τὸ
συμπέρασμα ὅτι διὰ τῆς χορηγίας ὑδροξειδίου
τοῦ σιδήρου εἰς τοὺς δι' ἀρσενικῶδες ὀξέος δη-
λητηριάζομένους παράγεται ἐν τῷ στομάχῳ
τούτων ἀρσενικῶδες σίδηρος, ἀδιάλυτος εἰς τὰ
ὑγρά τοῦ στομάχου καὶ μετατρέπεται, ἢ δηλη-
τηριωδὲς τῆ μορφή τοῦ ἀρσενικῶδες ὀξέος εἰς
τὴν σχετικῶς ἀκίνδυνον τοῦ ἀρσενικῶδες σι-
δήρου.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς Χημείας καὶ ἡ Παθολογία
συνδράμει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Τοξικολογίαν εἰς
τὴν ἐκ τῶν συμπτωμάτων ταχέως διάγνωσιν
τοῦ ληθθέντος δηλητηρίου.

Ἐκ ναρκώσεως συμπερῆνει δηλητηρίασιν ἐξ
ὀπίου ἢ μορφίνης ἢ ὀξειδίου τοῦ ἀνθρακός.

Ἐκ σφοδρῶν σπασμῶν συμπερῆνει δηλη-
τηρίασιν στρυχνίνης.

Ἐκ διευρύνσεως τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ συμ-
περῆνει εὐθάλειαν καὶ ἀτροπίνην.

Ἐξ ὀσμῆς τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος ὑπενθυμι-
ζούσης τὰ πικραμύγδαλα συμπερῆνει τὸ ὑδρο-
κυανικόν ὄξύ.

Ἐκ φωσφορισμοῦ τῶν ἐμεσμάτων ἐν τῷ σκό-
ρει συμπερῆνει φωσφόρον.

Καὶ ἐξ ἐμέτων συμπερῆνει ἀρσενικόν, μολύ-
βδον καὶ χαλκόν.

Ἐπίσης ἡ παθολογία διδάσκει τὴν τοξικο-
λογίαν διὰ προκλήσεως ἐμέτου ἢ καὶ διὰ γασ-
τρικῆς γὰρ ἀπομακρύνῃ τοῦ στομάχου τὸ
δηλητήριο, ὅταν δὲ ἢ ἀπορρόφησης τοῦ δηλη-
τηρίου ἐπῆλθε καὶ τὸ χορηγηθὲν ἀντίδοτον
ἀνεῦ ἀποτελέσματος παραμένει, τότε ἐπεμ-
βίνει αὕτη θεραπευτικῶς κατὰ τῶν συμπτω-
μάτων τῆς δηλητηριάσεως συστηματικῶς ἀν-
τενεργοῦσα.

Αἱ παρ' ἡμῖν δηλητηριάσεις ἐκτελοῦνται συ-
νήθως δι' ἀρσενικοῦ, ὅπερ ὡς ποντικοφάρμακον
εἶνε εὐπόριστον πωλούμενον ἐν ὑδροπωλείοις καὶ
πικροπωλείοις. Ἐπίσης δηλητηριάσεις ἐγένοντο
δι' ἄχνης ὑδραργύρου, ἣτις τὸ μὲν ὡς ἀντιση-
πτικὸν φάρμακον, τὸ δὲ ὡς καλλυντικὸν ψιμύ-
θιον εὐπόριστον τυγχάνει. Δηλητηριάσεις πρὸς
αὐτοκτονίαν ἐγένοντο διὰ φωσφόρου ἀποσπω-
μένου ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν πυρῶν, διὰ φαινι-
κοῦ ὀξέος τοῦ εὐπόριστου τούτου ἀπολυμαντι-
κοῦ φαρμάκου, διὰ κυανούχων ἀλάτων τῶν ἐν
τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν φωτογράφων χρησιμοποιο-
υμένων, δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν τοῖς ζυμωτη-
ρίοις τοῦ γλεύκου, διὰ ὀξειδίου τοῦ ἀνθρακός
τοῦ ἐκ τῆς ἀτελοῦς καύσεως τῶν ἀνθράκων προ-
εργουμένου, ὡς καὶ διὰ φωταερίου τοῦ περιέχοντος
ὀξειδίου τοῦ ἀνθρακός καὶ ἐνεργοῦντος δηλητη-
ριωδῶς κατ' ἀκολουθίαν ὡς ἐκεῖνο.

Δηλητηριάσεις ἐπῆλθον παρ' ἡμῖν καὶ ἐκ τῆς
βρώσεως πικραμύγδαλων ὑπὸ πικίδων ὡς καὶ
ἐκ τῆς χρήσεως δηλητηριωδῶν ριζῶν πρὸς κα-
τασκευὴν φαρμάκων κατὰ τοῦ βηχῶς ὑπὸ τοῦ
λαοῦ διαφημιζομένων.

Σπικνωτέραι δηλητηριάσεις εἶνε αἱ δι' ὑδρο-
θείου, αἱ δι' ὀπίου, αἱ δι' ἀλκαλοειδῶν, μολύ-
βδου, χαλκοῦ, ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, μυκή-
των δηλητηριωδῶν (μυκητορίων) καὶ ἐδωδίων
ἐν ἀποσυνθέσει εὐρισκομένων.

Ἐπὶ δηλητηριάσεων πρὸ ὀλίγης ὥρας ἐπελ-
θουσῶν κατὰ γενικὸν κανόνα δέον γὰρ προκλή-
ται ἔμετος δι' ἐρεθισμοῦ τῆς σταφυλῆς διὰ πτε-
ροῦ ἢ καὶ δι' ἐμετικοῦ πρὸς ἐκκένωσιν τοῦ στο-
μάχου. Ἐπὶ δηλητηριάσεων μετὰ πολλὴν ὥραν
ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ δηλητηρίου χορηγεῖται ἀ-
λατοῦχον καθάρσιον καὶ ἐπὶ καταπτώσεως τῶν
δυνάμεων δίδεται αἰθήρ.

Ἐπὶ ὑποψία μεταλλικοῦ δηλητηρίου χορη-
γεῖται ὡς ἀντίδοτον λευκωματοῦχον ὑδῶρ ἢ καὶ

γάλα μετ' ὀλίγου βόρρακος, ἐπὶ ὑποψίας δὲ φυτικού δηλητηρίου δίδεται ἰσχυρὸς καφὲς καὶ ἀραιὸν διάλυμα ταννίνης.

Εἰδικώτερον ἐπὶ δηλητηριάσεων κυστικῶν ἀλκαλίων καὶ ἀμμωνίας χορηγεῖται ὄξος μετ' ὕδατος, ὅπως λευονίων καὶ μετ' αὐτὰ ἔλαιον ἐλαίων καὶ βλενωδῆ ποτὰ. Εἰδικώτερον ἐπὶ δηλητηριάσεως ἐξ εἰσπνοῶν ἀμμωνίας συνιστῶνται εἰσπνοαὶ ὑδρατμῶν.

Ἐπὶ ὄξεων ὕδωρ ἀσβέστιον ἢ ὕδωρ σκαπωνούχον, γάλα, μαγνησία, ὕδωρ λευκωματούχον καὶ βλενωδῆ ποτὰ. Εἰδικῶς ἐπὶ ὄξαικοῦ ὄξεος χορηγεῖται σκαχαρικὸν ἀσβέστιον ἢ καὶ κρητὶς.

Ἐπὶ δὲ πικρικοῦ ὄξεος χορηγεῖται λεύκωμα, γίνεται χρῆσις τῆς γαστρικῆς καὶ πίνεται ἀφθονον ὕδωρ.

Ἐπὶ ἀρσενικοῦ χορηγεῖται τὸ εἰδικὸν ἀντιδοτόν του καὶ μετ' αὐτὸ βλενωδῆ ποτὰ καὶ γάλα.

Ἐπὶ ὑδραργύρου ὡς μετὰ γάλακτος ἀντιρασσομένου, σιδήρος θειοῦχος καὶ μετ' αὐτὰ βλενωδῆ ποτὰ.

Ἐπὶ χαλκοῦ χορηγεῖται θειοῦχος σιδήρος, διάλυμα κιτρίνου σιδήρουκαυνοῦχου καλίου, λαύδανον καὶ γάλα. Φευκτέα τὰ λιπαρὰ ἔλαια καὶ τὰ ἐλαιώδη καθάρσια.

Ἐπὶ μολύβδου ὄξύποτον διὰ θεικοῦ ὄξεος, γάλα, ὕδωρ λευκωματούχον καὶ καθάρσιον ἐκ θεικοῦ μαγνησίου.

Ἐπὶ νιτρικοῦ ἀργύρου, διάλυμα χλωριούχου νατρίου, λευκωματούχον ὕδωρ καὶ γάλα.

Ἐπὶ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, λευκωματούχον ὕδωρ, γάλα, βλενωδῆ ποτὰ.

Ἐπὶ φωσφόρου χορηγεῖται γαλάκτωμα ἐκ πεπαλαιωμένου τερεβινθελαίου, καθάρσιον ἀλατούχον καὶ διενεργοῦνται εἰσπνοαὶ ἰξυγόνου. Φευκτέα τὰ λιπαρὰ ἔλαια καὶ ἐλαιώδη καθάρσια.

Ἐπὶ κυνιούχων ἀλάτων καὶ πικραμυγδαλίων διάλυμα ἀραιὸν ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ἢ ὑπεροξειδίου τοῦ ὕδρουγόνου, ψυχρὰ ἐπιθέματα, τεχνητὴ ἀναπνοή,

Ἐπὶ φαινικοῦ ὄξεος καὶ σωσικρέκτος χορηγεῖται διάλυμα θεικοῦ νατρίου ἢ σκαχαρικοῦ ἀσβεστίου καὶ καφὲς ἰσχυρὸς, μετ' αὐτὰ δὲ βλενωδῆ ποτὰ καὶ γάλα.

Ἐπὶ ὀπίου, μορφίνης καὶ χασίς ἐμετικόν, καφὲς ἰσχυρὸς, διάλυμα ταννίνης καὶ καθάρσιον, ἐνεργοῦνται δὲ καὶ ἐντριβαὶ καὶ τίθενται ψυχρὰ ἐπιθέματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ φιάλαι θερμαεῖς εἰς τοὺς πόδας.

Ἐπὶ στρυχνίνης καὶ ἐμετικῶν ἁκρῶν χορηγεῖται ἐμετικόν διάλυμα ταννίνης, βρωμιούχον κάλιον μετὰ χλωριάλης καὶ εἰσπνοαὶ ὀξυγόνου.

Ἐπὶ καπνοῦ καὶ τουμπεκίου ἐμετικόν, καφὲς ἰσχυρὸς, διάλυμα ταννίνης καὶ οἶνος.

Ἐπὶ οἴνου, ζύθου καὶ οἴνοπνεύματος χορηγεῖται ποτήριον σκαχαρούχου ὕδατος μετὰ 10 σταγόνων ἀμμωνίας, ἰσχυρὸς καφὲς καὶ εἶναι ἀπκρίτητος ὁ καθκρὸς ἀήρ.

Ἐπὶ μυκῆτων (μυκνταρίων) ἐμετικόν, καφὲς μετὰ ταννίνης καὶ ἐλαιώδες καθάρσιον. Μετ' αὐτὰ βάμμα ὀπίου καὶ αἰθήρ.

Ἐπὶ προϊόντων σήψεως κρεάτων, ἰχθύων, ὀστρέων καὶ τυροῦ χορηγεῖται ἐμετικόν ποτόν σοδοῦχον μετ' αἰθέρος καὶ λαυδάνου, ἰσχυρὸς καφὲς καὶ καθάρσιον.

Ἐπὶ ὑδροθείου ἐκ βόθρων καὶ ὑπονόμων ἐνεργοῦνται εἰσπνοαὶ ἐκ χλωριούχου ἀσβεστού, πλύσεις μετ' ὄξους καὶ ἀπκρίτητος εἶναι ὁ καθκρὸς ἀήρ.

Ἐπὶ δηγμάτων ἐκ δηλητηριωδῶν ὀφειν τίθεται σικύα αἰμκτηρὰ ἐπὶ τοῦ δήγματος καὶ ἐκπλύνεται ἢ πληγὴ διὰ δικλύματος ἀραιοῦ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, καὶ ἐν ἀνάγκῃ καυτηριάζεται διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου.

Ἐπὶ δηλητηριωδῶν ἐντόμων ἢ σκορπιῶν ἀπομακρύνεται τὸ κέντρον καὶ ἀλείφεται τὸ δῆγμα δι' ἀραιῆς ἀμμωνίας, ἐπιθέματα ψυχρὰ ἢ καὶ μετὰ μολυβδούχου ὕδατος.

Ἐπὶ καταπύσεως δὲ τμημάτων ὑάλου, βελονῶν καὶ κροβελονῶν, χορηγεῖται ἀφθονος ποτὸς γεωμήλων μετὰ τεμαχίου βάμβακος καὶ ἔλαιον τῶν ἐλαίων.

Ἐπὶ ἀνκμφιλέκτως ἢ δρῶσις τῶν σταθμῶν τῶν πρώτων βοηθειῶν ἐπὶ δηλητηριάσεων εἶναι πάνυ εὐεργετικὴ, διότι ἢ ἐγκαιρὸς καὶ ταχεῖα ἐπιστημονικὴ ἐπέμβασις καὶ χορηγία τῶν ἀντιδότων τῶν δηλητηρίων ἀσφαλῶς δικσῶζει τὰ ἀτυχῆ θύματα τῶν δηλητηριάσεων.

Ἐπὶ πάσης τῆς προγενεστέρως ἐποχῆς πολλὰ κλασικὰ θεῖα αἰ ἀνάγκαι τοῦ βίου κατέστησαν τὸν πλυμῆριμον ἀνθρώπον ὑποκείμενον εἰς ἀπειρίαν νέων κινδύνων.

Ἐπὶ οἱ ἰσθόλοι ὄφεις ἐξωλοθρεῦθησαν καὶ ἐμακρύνθησαν τῶν κατωκρημένων μερῶν. Ἐπὶ οἱ Ποινικοὶ νόμοι μὴ σεβόμενος οὐδὲ τὴν θείαν κατωκρηγὴν τῆς Ἐκάτης καὶ τῆς Κίρκης θὰ τὰς καθίστα ἀδλαβεῖς δεικνύων αὐταῖς τὴν θύραν τῶν γυναικείων φυλακῶν ἂν οἱ μοναχοὶ γίνονται προγαστορες καὶ ἄνευ τῆς Βαλεντινείου ἀρωγῆς, παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠλακτώθησαν οἱ ἐκ τοῦ δηλητηρίου κίνδυνοι.

Τοὺς ἰσθόλους ὄφεις ἀντικατέστησαν αἱ ἰσθόλοι σκέψεις, εἴτε ἐν ταῖς διανοαῖς τῶν κα-

κούργων, εἴτε ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἀπονενοημένων καὶ ἐκφύλων. Καὶ συνεργοὶ τούτων ἢ ἀμέλει, ἢ πλάνη, ἢ ἀμάθεια ἀξάνουσι καθ' ἐκάστην τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνθρωπίνων κινδύνων.

Ἄλλ' ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπομεν, σώτειρσι ἀγρυπνοῦσι προστάτιδες ἢ Ἐπιστήμη καὶ ἢ Φιλαν-

θρωπία ἐν τοῖς σταθμοῖς τῶν πρώτων βοηθειῶν. Ἐργασθῶμεν πάντες, ὅπως τὸ ἔργον αὐτῶν παγιωθῆ καὶ ἐπεκταθῆ, μὴ ἀπομείνη δὲ πόλις ἢ κώμη Ἐλληνικὴ στερουμένη ἐνὸς τοιούτου ἀσφαλοῦς τεκμηρίου πολιτισμοῦ, ἐνὸς τοιούτου βωμοῦ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης χάριτος.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΜΙΔΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Καθ' ὃν χρόνον ἐξ αἰτίας τοῦ Κοιμητικοῦ πολέμου ἐξηκολούθει ἐξηρεθισμένον τὸ δημόσιον φρόνημα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς γείτονος ἐπικρατείας ὑπῆρξε, λήγοντος τοῦ ἔτους 1855 ὡς Πρωτοδικῆς Σύρου ὁ ἀρτι ἀφ' ἡμῶν μεταστάς ἀρχαῖος δικαστικὸς λειτουργὸς Ἀπόστολος Ἀθανασιάδης, Προεδρεύων ἡμῶν καὶ τοῦ αὐτόθι ἐδρεύοντος τότε εἰδικοῦ Ἐμποροδικείου.

*

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὑπῆρχεν ἐκκρεμῆς παρὰ τῷ Ἐμποροδικεῖῳ Σύρου σπουδαίαις ἐμπορικῆς ὑπόθεσις μεγάλως ἐνδιαφέρουσα σημερινότατος Ὀθωμανοῦς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐντονοὶ ἐγένοντο παραστάσεις εἰς τὴν τότε Κυβέρνησιν τοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Γ. Βούλγαρη παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων τῆς Τουρκίας Κυβερνήσεων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Κατόπιν τῶν παραστάσεων τούτων ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς, ἐκ τῆς ὑπονοίας μὴ οἱ συζητοῦντες τὸ Ἐμποροδικεῖον Σύρου ἔμποροι, ἐπηρεαζόμενοι τυχόν ἐκ τῆς, ὡς εἴρηται, ἐπικρατούσης δυσμενοῦς διαθέσεως τῆς κοινῆς γνώμης κατὰ τῆς Τουρκίας, παραβιάσωσι τὸ δίκαιον ἐν τῇ ἐκδικάσει τῆς ὑποθέσεως ταύτης, συνέστησε διὰ τοῦ παρὰ πρωτοδικῆς εἰσαγγελέως ἰδιαιτέρην προσοχὴν εἰς τὰ ἀποτελοῦντα τὸ Ἐμποροδικεῖον Μέλη καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν προεδρεύοντα Δικαστὴν ἐπὶ τῆς ὑπὸ δίκην ὑποθέσεως ταύτης, ὅπως μὴ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον δικαλευθῆ ἢ πεποιθῆσις τῶν ξένων περὶ τῆς εὐθυδικίας τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων.

Παρ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς συστάσεις ταύτας τοῦ Ὑπουργείου τὸ Ἐμποροδικεῖον Σύρου, εἰσηγουμένου τοῦ Προεδρεύοντος Πρωτοδικοῦ Ἀποστόλου Ἀθανασιάδου, μετὰ ἐμβριθῆ μελέτην τῆς δικογραφίας καὶ ἐπισταμένην τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἐκτίμησιν, ἐξέδοτο τὴν ἀπο-

φασιν αὐτοῦ ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐκ πεπλανημένων παραστάσεων γενομένης ὑποδείξεως τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ ἀδέκαστος τῆς Θεμιδος λειτουργὸς, καίτοι μὴ ὑχυρούμενος ὕπισθεν τῆς ἰσοδότητος, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸ Δικαστήριον νὰ στραγγαλίση τὸ δίκαιον ἐξ οἰουδήποτε ὑπολογισμοῦ ἢ ἐπηρείας, ἔστω καὶ ἐν αὐτῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, ἐπιτακτικῆς κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην ἐθνικὴν περίοδον.

*

Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις τοῦ Ἐμποροδικείου Σύρου γνωσθεῖσα ἐν Ἀθήναις δυσηρέστησε τοὺς Ἀντιπροσώπους τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, οἵτινες δὲν ὤκνησαν νὰ ἀξιώσωσι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐκδόντος τούτην τακτικὸν Δικαστοῦ. Ὁ ἀρμόδιος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς, πεπεισμένος περὶ τοῦ δικαίου τῶν Ὀθωμανῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ προβῆ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ παρακλιταθέντος (!) Πρωτοδικοῦ Σύρου ὑποβλῶν παράτα πρὸς ὑπογραφὴν τὸ σχετικὸν διάταγμα πρὸς τὸν Βασιλέα, συνοδευόμενον, ὡς εἴρηστο τότε, διὰ μακρῆς κατὰ τοῦ ἀπολυομένου ὑπαλλήλου ἀτιολογικῆς Ἐκθέσεως.

Ὁ Ἀπόστολος Ἀθανασιάδης, ἅμα τῇ κοινοποιήσει τῆς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπολύσεως αὐτοῦ, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἐτύγγλον πάντοτε τῆς προσήκουσας προσοχῆς τὰ παραπὼνα τῶν ἀδικουμένων πολιτῶν ὁ Βασιλεὺς ὄμως ἐσχηματισμένην ἔχων τὴν γνώμην ἐκ τῆς ἀναγνωσεως τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ Μιχ. Ποτλῆ, πρὸς τὸν χαρακτηρῆκα τοῦ ὁποίου ἰδιαιτέρην ἔτρεφεν ἐμπιστοσύνην καὶ ἐκτίμησιν μετ' ἀνεπιφυλάκτου ἐδέχθη δυσμενεῖς τὸν ἀπολυθέντα ὑπάλληλον, ὃν καὶ πικρῶς ἐπετίμησε διότι κατὰ τὴν ἐκδικασιν τῆς ὑποθέσεως ταύ-

της δὲν ἐπεδείξατο τὴν προσήκουσαν εὐστάθειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν καὶ δὲν ἐτέθη, ὡς ὄφειλεν, ὑπεράνω πάσης ἀντιπαθείας: Ἄγῶ, προσέθετο ὁ ἐνάρετος ἐκεῖνος: Ἡγεμῶν, παρὰ πάντα
 » Ἕλληνα αἰσθάνομαι τὴν προσγενομένην εἰς
 » τὸ ἔθνος ἀδικίαν ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυ-
 » τικῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς
 » ὑπ' αὐτῶν στρατιωτικῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς,
 » ἔνεκεν τῆς ὁποίας τοσαύτας ὑπέστημεν δοκιμα-
 » σίας: τοῦτο ὅμως ποσῶς δὲν δικαιολογεῖ Ἕλ-
 » ληνα Δικαστὴν νὰ παραβιάζῃ τὸ Δίκαιον.....»
 Ὁ Ἀθνασιαδῆς, καίτοι ταραχθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιτιμῆσεως, δὲν ἐδίστασε μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας νὰ παρκαστήσῃ εἰς τὴν Α. Μ. ὅτι τὸ Ἐμποροδικεῖον Σύρου ἐν τῇ ἐκδικάσει τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ὑποθέσεως τὸ δίκαιον καὶ μόνον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐπηρεασθῆ ἐκ τῶν κατὰ τῆς γείτονος ἐπικρατείας δυσμενῶν διαθέσεων τῆς κοινωνίας Σύρου, οὐκ ὀλίγα παθούσης ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς: ἐτόλμησε δ' ἐν τέλει νὰ προσθέσῃ, ὅτι, ἂν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἐν τῇ διακρινούσῃ Αὐτὸν ἀγαθότητι καὶ φιλοδικαιοσύνη ἠδύομαι νὰ μελετήσῃ τὴν σχετικὴν δικογραφίαν, ἥς τὸν φάκελλον ἔσχε τὴν πρόνοιαν νὰ φέρῃ μετ' ἐκείνου, δὲν ἀμφέβηκεν ὅτι θὰ ἤλλαξε γνώμην περὶ τῆς ἀμφισβητηθείσης εὐθυδικίας τοῦ Ἐμποροδικείου Σύρου ἐν τῇ εἰρημένῃ ὑποθέσει.

Ὁ Βασιλεὺς, συγκινηθεὶς ἐκ τῆς εἰλικρινείας τῶν λόγων τοῦ ἀπολυθέντος νεκροῦ Πρωτοδίκου εἶπεν αὐτῷ νὰ παρκαθῶσῃ τὸν φάκελλον εἰς τὸ Ἀνακτορικὸν Γραφεῖον, νὰ εἶνε δὲ βέβαιος ὅτι ἂν ἐκ τῆς μελέτης τῆς δικογραφίας πεισθῆ ὅτι ἠδίκηθη, ὅπερ εὐχεται, τυχέως θέλει ἐπικυρωθῆ τὸ προγενόμενον ἀδίκημα.

✱

Ὀλίγα εἶχον παρῆλθει ἡμέραι ἀπὸ τῆς παρκαθῆσεως τῆς δικογραφίας εἰς τὸ Βασιλικὸν Γραφεῖον, ὅτε καθ' ὑψηλὴν ἐπιταγὴν ὁ ἀπολυθεὶς πρωτοδικὴς ἐκαλεῖτο κατεπειγόντως νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τὴν ἐπιούσαν. Ὁ Βασιλεὺς, ἄμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ μετὰ πολ-
 λῆς συστολῆς προσερχομένου τῶς Ὑπαλλήλου, ἔτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα καὶ εἶπεν:

« Πρέπει νὰ μὲ συγχωρήσητε κ. Ἀθνασιαδῆ, » διότι σὰς ἠδίκησα: πεισθεὶς ἐκ πελανημένων πληροφοριῶν ὅτι παρενομήσατε, ὑπέγραψα τὸ Διάταγμα τῆς ἀπολύσεώς σας: ἦδη ὅμως ὅτε κατενόησα ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῆς δικογραφίας ὅτι εὐρίσκασθε ἐν τῷ δικαίῳ, σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσητε, συγχρόνως δὲ καὶ σὰς συχαίρω διότι οὐδεμία ἴσχυσε παρ' ὑμῖν ἐπιβολὴ ὅπως παραβῆτε τὸ καθήκον σας..... Διὰ νὰ σὰς ἱκανοποιήσω ἐν τούτοις

» εἰς τὰ ὄμματα τῆς κοινωνίας, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἠδίκηθητε, διέταξα τὸν προϋστάμενόν σας Ὑπουργόν νὰ σὰς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν θέσιν σας. Μετάβητε εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἵνα λάβητε τὸν διορισμόν σας, ὃν πρὸ ὀλίγου ὑπέγραψα, καὶ ἀναχωρήσατε ἀμέσως διὰ Σύρον, ἀναμένοντες ἐκεῖ καὶ τὴν προαγωγὴν σας ταχέως. Ἐχετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι δὲν θέλετε ποτὲ στερηθῆ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς προστασίας τοῦ Βασιλέως σας, ἐφ' ὅσον πιστῶς καὶ εὐδόκως ἐκπληροῖτε τὸ καθήκον σας. Χαίρετε...»

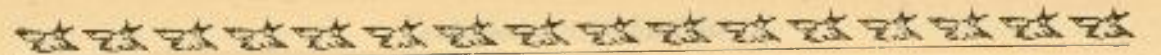
✱

Ὁ μακκρίτης Α. Ἀθνασιαδῆς ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ τῆς συγκινηθείσεως μόλις ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυα: εὐχαριστήσας τὴν Α. Μ. κατῆλθε τῶν Ἀνακτορῶν καὶ κατηνύθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἔνθα ὁ Ὑπουργὸς ἐπιδίδων αὐτῷ ἰδίᾳ χεῖρὶ τὸν διορισμόν τοῦ Πρωτοδίκου Σύρου ἐπανελάθε τὰς αὐτὰς δικαιολογίας, προσθεὶς εἰς ἐπιμετρον ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, πρὸς τὸν ὅποιον κατὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Β. Διατάγματος εἶχεν ὑποδείξει, πρὸς ἀποφυγὴν παρκαθῶσῃ ἐκ μέρους τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὴν ἀνάγκην νὰ δοθῶσιν αὐτοῖς αἱ προσήκουσαι ἐξηγήσεις πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διορισμοῦ, ἔμεινεν ἀνένδοτος καὶ πλήρης θυμοῦ διέταξε τὴν ἄμεσον κοινοποίησιν τοῦ ὑπογραφέντος Διατάγματος, προσειπὼν τοὺς ὄντως Βασιλικούς λόγους: « Δι' Ἐμὲ, κύριε Ποτλῆ, δὲν ὑπάρχει με- » γαλειτέρα δύναμις τοῦ Δικαίου!»

Ὁ ἄρτι ἀναδιορισθεὶς Πρωτοδικὴς μεταβάς εἰς Σύρον δὲν ἀνέμενε πλέον τοῦ μηνός, ὅτε ἐκοινοποιεῖτο αὐτῷ ὁ προβιβασμὸς εἰς Πρόεδρον Πρωτοδικῶν.

Δύο ὄλα εἶχον παρῆλθει ἔτη ἀπὸ τῶν περιστατικῶν τούτων, ὅτε ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς μετέβη εἰς Νκύπλιον ὅπως ἐπισήμως ἐορτάσῃ τῇ 25ῃ Ἰανουαρίου 1858 τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῶν ἀποβκτηρίων Αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὑπῆρτε κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην καὶ ὁ μακκρίτης Α. Ἀθνασιαδῆς ὡς Πρόεδρος τῶν ἐν Νκυπλίῳ Πρωτοδικῶν, ὃν συναντήσας ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐορτῶν δοθέντα Δημοτικὸν χορὸν δὲν παρῆλθει νὰ ἐπαινέσῃ δημοσίᾳ ἐξ ἄρας τὸ ἀνεπηρέαστον τοῦ χαρκατῆρος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν δικαστικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐστάθειαν ἐν τῷ δικαστικῷ ἐπισημοῦ τῆς Σύρου ἔνεκεν τοῦ ὁποίου, ὡς εἶπεν, ἡ Ἕλληνικὴ Δικαιοσύνη ὀλίγον ἔλειψε νὰ στερηθῆ ἐνός τῶν ἀκεραιωτέρων καὶ μᾶλλον πεφωτισμένων λειτουργῶν αὐτῆς.

MIX. Γ. ΛΑΜΠΡΥΝΙΔΗΣ

ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Π. Φαλήσῳ Ζωολογικοῦ Κήπου

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

[Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου]

IV

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

Ἐλέχθη ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι οἱ μύρμηκες ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ βίου των αἰσθάνονται ἔχθραν καὶ μῖσος πρὸς πᾶν ζῷον, ὅπερ δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητά των, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο εἶνε μύρμηξ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀλλ' ἐξ ἑτέρας κοινότητος. Καὶ ἐπειδὴ συμβαίνει εἰς πολλὰς περιοχὰς καταλλήλους πρὸς κατοικίαν καὶ διατροφήν των μύρμηκων νὰ ὑπάρχωσι κοινότητες πλείονες τῆς μιᾶς, διαρκῶς λαμβάνουσι χώραν μικροσυμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν καθ' ὁδὸν συναντωμένων ἐργατῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς διαφόρους κοινότητας.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται μόνον περὶ τούτου: αἱ κοινότητες τῶν μύρμηκων διεξάγουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ πολέμους γενικούς, ἐθνικούς οὕτως εἶπεν. Πᾶσα κοινότης θεωρεῖ τὴν φιλεάν της καὶ τὴν περὶ αὐτὴν περιοχὴν, τὴν περιέχουσαν τὰ μέσκα τῆς συντηρήσεως, ὡς ἀποκλειστικὴν ἰδιοκτησίαν της, ὡς ἱερόν καὶ ἀπαρκαθῆστον πάτριον ἔδαφος, τὸ ὅποιον ἐννοεῖ νὰ ὑπερκαύσῃ με θυσίαν τῆς ζωῆς της, ὡς αἰσθάνεται νὰ εἰσβάλλῃ καὶ καταπατήσῃ αὐτό. Ἐκ τούτου προκύπτουσι πόλεμοι δεινοὶ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μερῶν, πόλεμοι διαρκούντες ὥρας, ἡμέρας καὶ μῆνας ὀλοκλήρους πολλάκις, μετὰ διακοπῶν ἐν τῷ μεταξύ. Ἄλλοτε πάλιν αἱ ἐπιδρομαὶ σκοπὸν ἔχουσι οὐχὶ τὴν καταπάτησιν ἀπλῶς τῆς ξένης περιοχῆς, ἀλλὰ τὴν προσβολὴν καὶ ἐκπόρθησιν καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ξένης φωλεᾶς, εἴτε διὰ νὰ λεηλατήσωσιν αὐτὴν καὶ ἀποκομίσωσι τὰς ζωτροφίας, τὰς κάμπας καὶ τὰς νύμφας ἢ τὰς περιεχούσας θρεπτικὸν νέκταρ φυτοφθείρας, εἴτε καὶ διὰ νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ, ἀφοῦ ἐκδιώξωσι ἢ αἰχμαλωτίσωσιν ἢ φονεύσωσι τοὺς πρῶην ἐνοίκους.

Ἡ τακτικὴ τοῦ πολέμου εἶνε διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῶν μύρμηκων, περὶ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου ὀφείλομεν πολλὰς καὶ ἀξίας λόγου παρατηρήσεις εἰς τὸν Forel. Εὐθύς ὡς τὰ ἀντίπλα στρατόπεδα συναντηθῶσιν, οἱ δὲ λως διατακτικοὶ καὶ δειλοὶ μύρμηκες καταλαμβάνονται ὑπὸ μένουσας πολεμικοῦ, ἐφορῶσι κατ' ἀλήλων, συμπλέκονται σῶμα πρὸς σῶμα ἀνὰ δύο ἢ καὶ πλείοτεροι ὁμοῦ καὶ προσπαθοῦσι ἐκαστος διὰ τῶν κοπτερῶν σιγρόνων του ἢ διὰ τοῦ δηλητηρίου ἢ διὰ τοῦ κεντρίου νὰ θανατώσωσιν τὸν ἐχθρὸν, εἴτε ἀποκόπτοντες τὴν κεφαλὴν του εἴτε δηλητηριάζοντες αὐτὸν διὰ τοῦ δηλητηριώδους ἐκκρίμματος τῶν πρωκτικῶν ἀδένων του. Ὅταν μικρότεροι τὸ μέγεθος μύρμηκων μάχωνται κατὰ μεγαλειτέρων, συννοῦνται πάντοτε ἐντε ἢ ἐξ ἐκ τῶν πρώτων πρὸς κατανίκησιν ἐνός ἐκ τῶν δευτέρων: τινὲς τῶν μικρῶν τότε προσπαθοῦσι νὰ ἀναρτηθῶσιν στερεῶς ἐπὶ τῶν σκελῶν καὶ τῶν κερατιῶν τοῦ μεγαλειτέρου καὶ ἐμποδίζοντες οὕτω πᾶσαν κίνησιν αὐτοῦ διδοῦσι καιρὸν εἰς τοὺς ἄλλους ν' ἀναρριχθῶσιν ἀφύβως ἐπὶ τοῦ σώματός του καὶ διὰ κεντημάτων καὶ δηγμάτων νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὅμως, ἐὰν ὁ μεγαλειτέρος κατορθώσῃ νὰ ἀπομονώσῃ ἕνα ἢ δύο ἐκ τῶν μικροσώμων ἀντιπάλων του, τοὺς φονεύει ἀμέσως συνθλίβων αὐτοὺς μεταξύ τῶν σκελῶν του.

Νέα τάγματα ἔρχονται ὀλονέν ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἵνα ἀντικαταστήσωσι τοὺς ἀπαυδήσαντας ἢ ἀκρωτηριασθέντας ἢ φονευθέντας συντρόφους, ἢ μάχῃ ἐπεκτείνεται βαθμηδὸν εἰς ὅλον τὸ πλῆθος καὶ τὸ πεδῖον τῆς μάχης καλύπτεται ἐντός ὀλίγου ὑπὸ νεκρῶν καίτραυματιῶν. Ἐνίοτε τινες τῶν πολεμιστῶν κατὰ τὰς γενικὰς ταύτας συμπλοκάς καταλαμβάνονται ὑπὸ τοιαύτης πολεμικῆς μανίας, ὥστε γίνονται ἐκτὸς ἐαυτῶν καὶ οὕτε τοὺς κανόνας τῆς τακτικῆς των ἀκολουθοῦσιν, οὐδὲ διάκρισιν ποιοῦνται μεταξύ τῶν φίλων καὶ ἐχθρῶν, ἀλλὰ ρίπτονται ἀδιακρίτως

κατά παντός ὄν συναντῶσιν εἰς τὸν δρόμον των καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν συντρόφων των. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ σύντροφοὶ των ἀγωνίζονται νὰ τοὺς συγχρητῆσωσι μέχρι οὗ ἐπανακτῆσωσι τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν.

Αἱ τοιαῦται φθοροποιὶ μάχαι δύνανται νὰ διαρκέσωσιν ὥρας τινὰς μόνον ἢ καὶ ὀλόκληρον ἡμέραν. Ἄλλοτε πάλιν αἱ ἐχθροπραξίαι κατὰ πούσιν τὸ ἐσπέρας, ἵνα ἐπαναρχίσωσι τὴν ἐπιούσαν μετὰ μεζήρας μόνους. Καὶ τοῦτο δύναται νὰ ἐξκκολληθῆσιν ἐπὶ ἐβδομάδης ἢ καὶ ἐπὶ μῆνης ὀλοκλήρους, μέχρι οὗ ὁ εἰς τῶν ἀντιπάλων ὑποστῆ τοιαύτην πικνωλεθρίαν, ὥστε νὰ σπεύσῃ νὰ κρυβῆ εἰς τὰ πλέον ἀδύτα μέρη τῆς φωλεᾶς του ἢ καὶ νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν ἐκ τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ἀφίπων εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐχθροῦ ὅχι μόνον τοὺς πληρωμένους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ καὶ τὴν φωλεάν του αὐτήν. Τὸ πολὺ-πολὺ προσπαθοῦσιν οἱ φεύγοντες νὰ διασώσωσι συμπαρασύροντες μεθ' ἐκείνων ὅσον μέρος δυναθῶσιν ἐκ τῶν ὠδῶν καὶ τῶν καμπῶν τῶν φωλεῶν των. Οἱ νικηταί, ἐναπομένοντες τότε κύριοι τοῦ πεδίου, ἐπιδίδονται κατὰ πρῶτον εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν συλληφθέντων αἰχμαλώτων, ἐπιδεικνύοντες ἐν τούτῳ πολλάκις πρωτοφανῆ σκληρότητα, διότι ἀντὶ νὰ τοὺς φονεύσωσι διὰ μιᾶς, τοὺς βραχνίζουσι σκληρότητα, ἀποκόπτοντες βραχμηδὸν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σκέλη των καὶ τὰς κεφαλὰς των, ἐξορύσσοντες τοὺς ὀφθαλμούς των κλπ. καὶ ἀφίνοντες αὐτοὺς οὕτως εἰς τὴν φρικώδη ἀγωνίαν ἐνός ὀκνάτου βραδέως ἐπερχομένου.

Καὶ οὕτω μὲν τελειώνουσι συνήθως οἱ πόλεμοι διὰ τῆς ἐκδιώξεως ἢ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐνός τῶν ἀντιπάλων.

Συμβαίνει ὅμως πολλάκις κατόπιν μικροτέρων ἢ βραχυτέρων ἀγῶνων τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη νὰ κατὰ πούσιν τὰς ἐχθροπραξίαις μετὰ ἀμοιβαίαν συνεννόησιν καὶ νὰ «κλείωσιν εἰρήνην» καθορίζοντες τοὺς ὅρους τῆς περαιτέρω στάσεως αὐτῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων. Κατὰ τὸν Forel ἡ συμφωνία ἐγκρίεται ἄλλοτε μὲν εἰς τὸ νὰ καθορίσῃ τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς, ἢν δικαιοῦται νὰ ἔχῃ εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἐκατέρω τῶν κοινοτήτων, καὶ τὴν ὁποίαν περιοχὴν δὲν δύναται νὰ κατὰ πούσῃ ἢ ἐτέρω κοινότης· ἄλλοτε δὲ οἱ τῶς ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι συμβιβάζονται ἐντελῶς καὶ συνκινῶσιν, ἵνα ζήσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὡς καλοὶ φίλοι ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ περιοχῇ, συγχωνευόμενοι ἐπὶ τέλους εἰς μίαν ἐνιαίαν κοινότητα. Ὁ Wasmann θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον ὅρον πρὸς ἐπίτευξιν τοιοῦτου συνδέσμου ἀνὰ εἶνε οἱ δύο ἀντίπαλοι συγγενῆ εἶδη, νὰ εἶνε σχεδὸν ἰσόπαλοι, καὶ τέλος νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν

ἀνάγκην νὰ κατοικῶσιν ἐγγύτατα ἀλλήλων ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ, χωρὶς νὰ δύνανται ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' αὐτῆς ὡς ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως τῶν μέσων τοῦ βίου εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

ὑπὸ τοιαύτης συνθήκης, μετὰ τὰς πρώτας ἀψιμαχίας ἀρχίζει νὰ ἐπέρχηται ποιά τις ἀνοχὴ μετὰ τῶν ἀντιπάλων καὶ τέλος γεννᾶται ἡ φιλικὴ συμβίωσις. Ὁ Forel κατάρθωσεν ἐκπειρακτικῶς τὸ φαινόμενον τοῦτο. Οὕτω π. χ. ἐλάμβανεν ἐκ διαφόρων φιλικῶν συγγενῶν εἰδῶν μυρμηκῶν μεγάλα μέρη ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐνοίκων καὶ ἔθετεν αὐτὰ ἐγγὺς ἀλλήλων εἰς ἀπομακρυσμένην καὶ ἐντελῶς ξένην περιοχὴν, ἐνθα οὗτοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ κατὰ πούσῃ νῆσαν φωλεάν. Οἱ μύρμηκες τότε ὡς ἐκ τῆς περιστάσεως καὶ τῆς κοινῆς ἀνάγκης νὰ ἐγκαταστήσωσι κατοικίαν καὶ νὰ προμηθεύωσιν τὴν τροφήν των ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ ἤρχιζον βραχμηδὸν ν' ἀφίνωσι κατὰ μέρος τὰς ἐχθρότητας, καὶ μετὰ τινὰς ἀσημάντους ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς καὶ κεντήματα κατέληγον εἰς τὸ νὰ συμβιβασθῶσι τελείως, νὰ συνεργάζωνται ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὴν νῆσαν ἐγκατάστασιν των, καὶ τέλος μετὰ πάροδον ἡμερῶν τινῶν νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς μίαν ἐνιαίαν κοινότητα (Forel 1898).

▼

ΑΙ ΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΣ ΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ

Μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ἔξεων καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν ἔχει τὸ εἶδος τῆς τροφῆς καὶ ὁ τρόπος καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν προμηθεύονται καὶ χρησιμοποιοῦσι ταῦτα πρὸς διατροφήν των τὰ διάφορα εἶδη τῶν μυρμηκῶν.

Ἐχομεν ἐν πρώτοις τὴν σχετικῶς ὀλιγαριθμὸν τᾶξιν τῶν σκληροφάγων μυρμηκῶν, οἵτινες ἐπιχειροῦσιν ἐκδρομὰς καὶ θηρεύουσι τὰ μικρὰ ζῷα ἐξ ὧν κυρίως τρέφονται. Ὀνομάζονται οὗτοι *Μύρμηκες θηρευταί*.

Ἐν γένει ὅμως τὸ μέγα πλῆθος τῶν μυρμηκῶν ἀρέσκειται εἰς τὴν φυτικὴν τροφήν ἢ κάλλιον εἰπεῖν εἰς τὸν *ζαχαρώδη χυμὸν*, ὃν ἀνεύρισκε εἴτε εἰς τὰ φύλλα ἢ εἰς τοὺς ἀδένους τῶν φυτῶν καὶ ἀπομυζᾷ ἐξ αὐτῶν, εἴτε εἰς τοὺς κόκκους οὓς συλλέγει καὶ ἀποθησαυρίζει εἰς τὴν φωλεάν του. Οὗτοι εἶνε οἱ λεγόμενοι *Μύρμηκες γεωργοί*.

Τρίτον ἔχομεν τοὺς μύρμηκας, οἵτινες ἀπομυζοῦν ὑγρὸν ἐκκρινόμενον ὑπὸ τῶν ζώων καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν μικρῶν ἐντόμων τῶν κζλουμένων *φυτοφθειρῶν*. Ἴνα δὲ ἐπιτυγχάνωσι τοῦτο εὐκολώτερον συλλέγουσι τὰ ἐντομα ταῦτα, τὰ τοποθετοῦσι εἰς κατὰλληλα μέρη, τὰ προστα-

τεύουσι καὶ τὰ περιποιῶνται καὶ τὰ ἔχουσι ὅπως οἱ ποιμένες τὰ ποιμνία των ἵνα τὰ ἀμείλωσι. Διὸ κζλοῦνται οὗτοι *Μύρμηκες ποιμένες*.

Τέταρτον ἔχομεν τὰ περιεργὰ ἐκεῖνα εἶδη τῶν μυρμηκῶν, τὰ ὁποῖα θεωροῦσιν ἐξευτελιστικὰ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἔργον τῆς ἀναζητήσεως καὶ προμηθεύειν ζωοτροφῶν ὡς καὶ τὸ νὰ ἀσπυλῶνται εἰς τὴν περιποίησιν καὶ ἀνατροφήν τῶν νεογνῶν των. Ἐπιτίθενται λοιπὸν οὗτοι κατ' ἄλλων μυρμηκῶν καὶ διαρπάζουσιν ἐκ τῶν φωλεῶν των ἐτοιμοὺς ζωοτροφίαις, συνάμ. δὲ ἀρπάσουσι καὶ τὰς κάμπας των, αἵτινες ἐκκολλώμεναι ἐντὸς τῆς φωλεᾶς τῶν ἀρπάγων διαμένουσιν ὡς *αἰχμαλῶται* ὑποχρεούμενοι νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν διατροφήν τῶν κυρίων των καὶ τὴν περιποίησιν τῶν νεογνῶν αὐτῶν. Οἱ ἀρπαγεῖς οὗτοι μύρμηκες ὀνομάζονται *πολεμισταί* ἢ *αἰχμαλωτισταί*.

Περὶ ἐκάστης τῶν κατηγοριῶν τούτων θὰ ὀμιλήσωμεν λεπτομερέστερον ἐν τοῖς ἐπομένοις.

1ον ΜΥΡΜΗΚΕΣ ΘΗΡΕΥΤΑΙ

Οἱ μύρμηκες οὗτοι τρέφονται ἐκ ζωικῆς τροφῆς κύριον ἔργον ἔχουσι τὴν *θήραν*, δι' ἧς προμηθεύονται τὰ πρὸς βρῶσιν θηράματα. Καί τινες μὲν θηρεύουσι κατὰ μόνους, οἱ περισσότεροι ὅμως συνεννοῦνται κατὰ στίφη πολυπληθέστατα καὶ σχηματίζουσι τὰς θηρευτικὰς ἐκδρομὰς, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς ἐκστρατείας. Καὶ ἐπιτίθενται οὕτως οὐ μόνον κατ' ἄλλων ἐντόμων μικρῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ κανθάρων μεγάλων καὶ ἀραχνῶν καὶ κατὰ ποντικῶν καὶ ἐρπετῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, τὰ ὁποῖα προσβάλλουσι καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς θήρας, φονεύουσι, διαμελίζουσιν εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ μετακομίζουσιν εἰς τὰς φωλεὰς των. Συμβαίνει πολλάκις νὰ ἐπιπίπτωσι καὶ εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων κατὰ τοιαύτας πληθῆρας, ὥστε οἱ ἔνοικοι ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὰς, μέχρι οὗ οἱ ἐπιδρομεῖς ἐκκαθαρίσωσι τὴν οἰκίαν ἀπὸ τῶν παρασίτων ἐντόμων, ποντικῶν κλπ., καὶ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις κινδυνεύουσι καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδία, ἐὰν τὰ ἐγκαταλείψωσι μόνα οἱ γονεῖς. Ἀπέναντι ὅμως τῆς μεγάλης ὕντως ἐνοχλήσεως καὶ διαταραξέως τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων, παρέχουσιν αὐτοῖς τὸ εὐεργέτημα, ὅτι ἀπαλλάττουσι τὴν οἰκίαν διὰ πολὺν χρόνον ἀπὸ τῶν παντοίων ἐν αὐτῇ ἐπιβλαβῶν παρασίτων, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος κατ' οὐδένα τρόπον ἄλλως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξελείψῃ ριζικῶς.

2ον ΜΥΡΜΗΚΕΣ ΓΕΩΡΓΟΙ

Ὀνομάσθησαν γεωργοὶ οἱ μύρμηκες οἱ προμηθεύονται τὴν τροφήν των ἐκ τῶν φυτῶν, διὰ

τὸν λόγον ὅτι τινὲς τούτων ἐκτελοῦσιν ἐν εἶδος *γεωργικῆς καλλιέργειας* εἰς τὰ διὰ τὴν διατροφήν των *χρήσιμα* αὐτοῖς *φυτὰ*.

Μετὰ τῶν μυρμηκῶν τούτων διακρίνομεν ἐν πρώτοις τοὺς εὐρίσκοντας ἐν τοῖς φυτοῖς ἐτοιμὴν καθ' ὅλα τὴν τροφήν, δηλονότι τὸν *γλυκὺν χυμὸν*, τὸν ὁποῖον ἀπομυζοῦσι καὶ εἴτε καταναλίσκουσιν ἀμέσως πρὸς διατροφήν των, εἴτε τὸν ἀποθησαυρίζουσιν εἰς τὴν φωλεάν διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν θὰ ὑπάρχῃ ἔλλειψις αὐτοῦ ἐν τοῖς φυτοῖς.

α') Παρακολουθήσωμεν ἐν πρώτοις ἕνα μύρμηκα ἀπομυζῶντα ἐκ τῶν κηκίδων τῆς δρυὸς νέκταρ πρὸς ἄμεσον χρησιμοποίησιν. Γνωρίζομεν ὅτι αἱ κηκίδες αὐταὶ εἶνε μικρὰ ἐξογκώματα προελθόντα συνεπέα δῆγματος ἄλλου ἐντόμου (*Cynips quercus melleriae*) πρὸς ἐνακτόθεσιν ὡσὺ διὰ τὸν σχηματισμὸν ἐξ αὐτοῦ τῆς κάμπης. Ἐφ' ὅσον δὲ διαρκεῖ ἐντὸς ἡ ἀνάπτουσι τῆς κάμπης ἡ κηκὶς ἐξιδρώνει ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γλυκὺν χυμὸν ὑπὸ μορφῆν μικρῶν σταγονιδίων. Τὸν χυμὸν τοῦτον λείχει καὶ ἀπομυζᾷ ὁ μύρμηξ, κατόπιν μεταβίνει εἰς δευτέραν κηκίδα, εἰς τρίτην, τετάρτην κλπ. καὶ ἡ κοιλία του ὀλονὲν ἐξογκοῦται καὶ φθάνει μέχρι σχεδὸν διαρρηξέως. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι λαίμαργία καὶ πολυφαγία παρακινῶσιν τὸν μύρμηκα νὰ ὑπερπληρώσῃ τὴν κοιλίαν του μὲ τὸσον ποσὸν τροφῆς· ἀλλ' ὅμως δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ὀλοκλήρως ὁ ἀπομυζηθεὶς χυμὸς εἰσέρχεται οὐχὶ εἰς τὸν κύριον στόμαχον τοῦ ζῴου, ἵνα χωνευθῇ καὶ χρησιμεύσῃ πρὸς θρέψιν αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὸν *προστόμαχον*, τὸν καλούμενον ἄλλως καὶ *κοινοτικὸν στόμαχον*, διότι ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἔχουσι μερίδιον καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινότητος. Καὶ ἰδοὺ πῶς γίνεται τοῦτο: Ὅταν ὁ μύρμηξ οὗτος, ὃν καλέσωμεν Α, ὑπερπληρωθῇ οὕτω τροφῆς, μικρὸν μόνον μέρος αὐτῆς, διανοῖγον τὸ στόμιον τοῦ προστομάχου μεταβίνει εἰς τὸν κύριον στόμαχον καὶ τρέφει τὸ ζῴον, ὅλη δὲ ἡ ἄλλη ποσότης μένει ἐν τῷ προστομάχῳ. Φεύγει τότε ὁ μύρμηξ ἐκ τῆς δρυὸς καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν φωλεάν του, ἐνθα εὐρίσκει συντρόφους περιμένοντας τροφήν, διότι αὐτοὶ εἶχον ἄλλας ἀσβολίας. Τότε εἰς πεινῶν μύρμηξ Β π. χ. πλησιάζει τὸν Α, τὸν ἐγγίζει διὰ τῶν κεραίων καὶ ἀντιλαμβάνεται ὅτι οὗτος εἶνε ἐφωδισμένος με τροφήν ἀμέσως διὰ τῶν κεραίων καὶ τῶν προσθίων σκελῶν συγχρητῆται σφιγνὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Α. Ὅστις ἀνοίγει πάραυτα τὰς σιαγόνας του καὶ οἱ δύο δὲ μύρμηκες τότε ἰστάμενοι ἀπέναντι ἀλλήλων συγκολλῶσι τὰς γλῶσσάς των καὶ ἀρχίζει μίαν ρυθμικὴν κίνησιν τῶν ὀργάνων τοῦ

στόματός των, διὰ τῆς ὁποίας κατορθοῦται ὥστε νὰ ἐξέρχεται τροφή ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ μύρμηκος Α καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν τοῦ Β. Τὸ τοιοῦτον ἐξακολουθεῖ ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν, μέχρις οὗ καὶ ὁ Β λάβῃ ἀρκετὴν ποσότητα τροφῆς. Μετὰ τοῦτο προσέρχεται εἰς τὸν Α δεύτερος μύρμηξ Γ, ὅστις κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον παραλαμβάνει τροφήν παρ' αὐτοῦ, ἔπειτα τρίτος Δ καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρις οὗ ἐξαντληθῇ ὀλόκληρος ἡ προμήθεια τοῦ Α.

Ἡδὴ ὅμως καὶ οἱ μύρμηκες Β, Γ, Δ κλπ., ἀφοῦ καὶ οὗτοι παρακρῆται δι' ἐκτουσὺς ἐλαχίστην μόνον ποσότητα τῆς ληφθείσης τροφῆς τὴν λοιπὴν διαθέτουσι διὰ τοὺς ἄλλους πεινῶντας καὶ γίνονται καὶ οὗτοι τροφοδοτῆται τῶν ἄλλων ὡπῶς ὁ Α ὑπῆρξεν ὁ τροφοδοτῆς αὐτῶν. Οὕτω πῶς ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι διχομοιράζεται εἰς μεγάλην πληθύν συντρόφων ἡ ὑπὸ τοῦ Α καὶ μόνον ἀρχικῶς ἐκ τῶν κηκίδων συγκομισθεῖσα τροφή. Ὀλίγοι μόνον μύρμηκες ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον τοῦ Α ἀρκοῦσι νὰ τροφοδοτήσωσι κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὀλόκληρον τὴν κοινότητα· ἀπαλλαττόμενα δὲ οὕτω τὰ λοιπὰ μέλη τῆς φροντίδος ὅπως ἀνζήτησωσι τὴν τροφήν των ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν, ἧτοι τῆς κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῆς φωλεᾶς, τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, τῆς προφυλάξεώς της ἀπὸ λεηλασιῶν, τῆς περιποιήσεως τῶν ὠκρίων καὶ τῶν κρυπῶν, τῆς διατροφῆς αὐτῶν κλπ. Αἱ ὑπηρεσίαι δ' αὐταὶ ἐκτελοῦνται ἐπὶ τοσοῦτῳ τελειότερον, καθ' ὅσον τὰ αὐτὰ μέλη ἐκτελοῦσι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἔργον καὶ οὕτω γίνονται καταμερισμῶς τῆς ἐργασίας καὶ συνεπῶς τελειοποιήσεις αὐτῆς.

β') Καὶ οὕτω μὲν γίνεται ἡ προμήθεια καὶ διανομὴ τῆς τροφῆς ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι κηκίδες καὶ παράγουσι τοιαύτην· ἀλλ' αἱ κηκίδες διατηροῦνται ἐπὶ βραχύν μόνον χρόνον, ἐφ' ὅσον δηλονότι διακρεῖ ἡ ἐν αὐταῖς ἀνάπτυξις τῆς κάμπης *Cynips quercus melleriae*· τί θὰ γείνη λοιπὸν μετὰ τὴν ἔκλειψιν αὐτῶν καὶ ποῦ θὰ εὑρωσι τροφήν οἱ μύρμηκες, οἱ τοῦ γένους *Myrmecocystus* παρ. χάρ., οἱ ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ μέλιτος τῶν κηκίδων τρεφόμενοι; Ἡ μὴτηρ φύσις ἐπρονόησε διὰ τὴν ἀφθονον παραγωγὴν τροφῆς ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τὴν παντοτεινήν ὑπαρξίν αὐτῆς· πῶς θὰ τραφῶσι λοιπὸν οἱ μύρμηκες κατὰ τὴν περίοδον τῆς σιτοδείας; Καὶ ἰδοὺ ἐμφανίζεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως, ὅπερ οἱ μύρμηκες οὗτοι ἔχουσιν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπτυγμένον.

Οἱ τροφοδοτῆται συγκομίζουσι ποσότητα υέλματος πολὺ μεγαλύτερον τῆς ἀναγκαιοῦσας διὰ τὴν καθημερινὴν διατροφήν ἐκ τῶν συντρό-

φων των· καὶ τὸ πλεονάζον ἐκ τούτου ἐναποταμιεύουσιν εἰς τὴν φωλεάν διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σιτοδείας. Ἀλλὰ τὸ μέλι τοῦτο δὲν εἶνε κόκκος ἢ ἄλλη τις στερεὰ τροφή, ἦν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐναποθηκεύσωσιν εἰς ἀσφαλῆ τινὰ γωνίαν τῆς φωλεᾶς, ἀλλὰ ὑγρὸν τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐντεθῇ ἐντὸς στεγνῶν καὶ ἀδιαπεράστων δοχείων· καὶ ἐπειδὴ τοιαῦτα δοχεῖα δὲν δύνανται νὰ κατασκευάσωσιν οἱ μύρμηκες, ὅπως αἱ μέλισσαι τοὺς κυττάρους, χρησιμοποιοῦσιν ὡς τοιαῦτα τινὰς ἐκ τῶν συντρόφων των, καταλλήλως πρὸς τὸν σκοπὸν διαπεπλασμένους. Εἰς τὸ εἶδος π. χ. *M. melliger, nar hortus deorum*, τὸ ὅποιον ζῆ εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς πολιτείας Colorado εὐρίσκουμεν μεταξὺ τῶν ἐργατῶν μυρμηκῶν καὶ τινὰς τῶν ὁποίων ὁ προστόμαχος εἶνε ἐλαστικός καὶ εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος καὶ καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὸν χώρον τῆς κοιλίας, ἐνῶ τὰ λοιπὰ ὄργανα αὐτῆς (στόμαχος, ἔντερα κλπ.) εἶνε τόσον μικρὰ καὶ ἀτροφικὰ, ὥστε μέχρι τινὸς ἐνομιζέτο ὅτι δὲν ἔχουσι τοιαῦτα εἰ μύρμηκες οὗτοι.

Ἐχομεν οὕτω μίαν ὄλως ἰδιαιτέραν καὶ λίαν περιεργὸν μορφήν ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι δι' οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύουσι, εἰμὴ διὰ ν' ἀποτελῶσι ζῶντας πίθους ἢ ἀμφορεῖς πρὸς ἐναποθήκευσιν μέλιτος. Ἐντὸς τούτων οἱ τροφοδοτῆται ἐγχύνουσι διὰ τοῦ στόματός τοῦ μέλι καὶ πληροῦται βηθμηδὸν ὁ προστόμαχος των καὶ διαστελλεται, διαστελλῶν ἕνα καὶ τὸ περιβάλλον τῆς κοιλίας, καὶ γίνεται ὡς μία μεγάλη κύστις, ἐνῶ τὸ λοιπὸν σῶμά των φθάνεται ὡς μικρὸν τι ἐξάρτημα τῆς ὑπεριμέτρως ἐξωγακωμένης κοιλίας. Οὕτω πεπληρωμένοι διχομένουσιν ἀκίνητοι καὶ ἐξηρημένοι διὰ τῶν ποδῶν των ἐκ τῶν ἐξοχῶν τῆς κορυφῆς ἐν εἰδικῷ δωματίῳ τῆς φωλεᾶς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμφορέων ποικίλλει εἰς ἐκάστην κοινότητα ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς ἐν τινὶ φωλεᾷ περιεχομένης περὶ τὰς 5 χιλ. ἐργατῶν ἐμέτρησεν ὁ Mc Cook περὶ τοὺς 600 ἀμφορεῖς. Ἐπίσης ποικίλλει καὶ τὸ βάρος των ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς πληρώσεως των ἐν τῇ αὐτῇ φωλεᾷ ὁ Mc Cook ὑπελόγησεν ὅτι οἱ 600 ἀμφορεῖς περιεῖχον 1)2 χιλιογράμμον περίπου μέλιτος.

Οὕτω λοιπὸν οἱ μύρμηκες ἔχοντες τὰς ἀποθήκας τῆς πλῆρους μέλιτος ἐξασφαλίζουσι τὴν συντήρησίν των καθ' ὅλην τὴν ἄγονον ἐποχὴν. Ἐκαστος πεινῶν προσέρχεται εἰς τὸν κρεμάμενον ἀμφορέα, προστρίβει αὐτὸν ἐλαφρῶς διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ οὕτως ἀμέσως ἐξεμεῖ ἐκ τοῦ στόματός του εἰς τὸ στόμα τοῦ πεινῶντος μίαν σταγόναν θρεπτικοῦ ὑγροῦ.

Παρόμοιοι μύρμηκες ὑπάρχουσι καὶ εἰς δύο εἶδη ζῶντα ἐν Αυστραλίᾳ, *Melophorus bagoti* καὶ *Camponotus inflatus*, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τινὰ εἶδη ζῶντα ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Καὶ εἰς κοινότητα εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν ἀνεῦρεν ὁ Forel (*Camponotus rufoglaucus* v. *micans* Nyl. καὶ *Formica nasuta* Nyl.) ἄτομα ἔχοντα τὴν κοιλίαν ὑπερπληρωμένην μέλιτος, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἠσκανέζητημένα καὶ ἀκίνητα ἀλλὰ κητέκιντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἠδύναντο ὀπωσθήποτε νὰ κινήθωσι.

γ') Ἐτεροὶ μύρμηκες εἶνε οἱ τρεφόμενοι ἐκ κόκκων διαφόρων, οὗς συγκομίζουσι καὶ ἐναποθηκεύουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν φωλεῶν των. Οἱ μύρμηκες οὗτοι εἶνε οἱ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν ἀφθονίᾳ ἀπαντῶντες καὶ κατὰ στίχους διπλοῦς βαθμίζοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκαστος ἐπανερχόμενος εἰς τὴν φωλεάν του εἶνε φορτωμένος μὲ ἕνα κόκκον, τὸν ὅποιον ποῦ μὲν σύρει, ποῦ δὲ ὠθεῖ πρὸς τὰ πρόσω ἵνα ὑπερβῇ ὑψοῦσιν καὶ ἄλλοτε ἐν ἀνάγκῃ ἐπιζητεῖ καὶ τὴν σύμπραξιν ἐτέρου συντρόφου ἵνα τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν μεταφοράν τοῦ ὑπερέτερου τῶν δυνάμεών του βάρους.

Δεηλατοῦσι τοὺς σιτοβολῶνας, τὰς ἀποθήκας, τὰ ὑπόγεια, ἄλλοι κυρίως καταφεύγουσιν εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι τὴν ἀναγκαιοῦσαν προμήθειαν τῶν κόκκων. Καὶ ἄλλοι μὲν δὲν εἶνε διόλου ἐκλεκτικοὶ ἀλλὰ συναθροίζουσιν ἐκ παντὸς φυτοῦ, τὸ ὅποιον εὐρίσκειται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς φωλεᾶς των· ὁ Moggridge ἀνεῦρεν εἰς τὴν φωλεάν τοῦ εἶδους *Messor barbarus* ὑπὲρ τὰ 25 διάφορα εἶδη σπερμάτων. Ἄλλοι ὅμως προτιμῶσι τοὺς σπόρους ὠρισμένων εἰδῶν φυτῶν, τὰ ὅποια καὶ καλλιεργοῦσι τρόπον τινὰ εἰς τὰς περιοχὰς τῆς φωλεᾶς των, καθ' ὅσον φροντίζουσι νὰ καταστρέψωσι καὶ ἐξαφανίζωσι πάντα τὰ λοιπὰ φυτὰ, περιποιοῦνται δὲ καὶ προστατεύουσι τὰ ὠφέλιμα αὐτοῖς, τὰ ὅποια οὕτως ἐκ τῶν πιπτόντων σπόρων ἀναφύονται καθ' ἕκαστον ἔτος. Οὕτω περίξ τῶν φωλεῶν τῶν ἀμερικανικῶν μυρμηκῶν *Pogonomyrmex*, οὗς ἐσπούδασεν ἐνδελεχῶς ὁ M. Cook, φύονται καὶ εὐδοκίμοισι μόνον φυτὰ τινὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *Συνανθῶν*, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐξαφανίζονται ὑπὸ τῶν μυρμηκῶν. Ὁ *Pogon. barbarus* π.χ. περιποιεῖται καὶ καλλιεργεῖ περίξ τῆς φωλεᾶς του μόνον ἐν εἶδος φυτοῦ τὴν *Aristida stricta*, διότι αὕτη προμηθεύει αὐτῷ τοὺς καταλληλοτάτους πρὸς τροφήν του σπόρους.

Οἱ κυριώτεροι σπερματοσυγκομιστῆται μύρμηκες τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χωρῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ γένος *Aphaenogaster* καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὑποδιάρεισιν αὐτοῦ *Messor* (M.

barbarus L., μετὰ τῶν διαφόρων παραλλαγῶν αὐτοῦ *egyptiacus* καὶ *striaticeps*, *Messor structor* καὶ *arenarius* κλπ.).

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ τῶν σπερμάτων, ὑπὸ πολλῶν ἀτόμων, τὰ ὅποια ὅμως καταμερίζονται τὴν ἐργασίαν καὶ ἄλλα μὲν ἀποσπῶσι τὰ σπέρματα ἀπὸ τῶν φυτῶν, ἄλλα δὲ μεταφέρουσι αὐτὰ καὶ τὰ τοποθετοῦσιν εἰς τὰς οἰκείας ἀποθήκας καὶ τέλος ἕτεροι ἀποφλοιοῦσι καὶ καθαρίζουσιν αὐτὰ καὶ τὰ κατατάσσουσι κατ' εἶδη· οὗτοι δὲ εἶνε καὶ οἱ σχετικῶς μικροσωμότεροι, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἐγκαταλείπουσι τὴν φωλεάν ἵνα ἐκτελέσωσιν ἐργασίας ἐκτὸς αὐτῆς.

Ἡ περαιτέρω ἐπεξεργασία τῶν σπερμάτων πρὸς βρωσίαν.—Τὰ οὕτω συγκομισθέντα σπέρματα δὲν τρώγουσιν οἱ μύρμηκες, παρὰ μόνον ἀφοῦ διὰ τῆς βλαστήσεως των μεταβλήθῃ τὸ ἄμυλον αὐτῶν εἰς σάκχαρον.

Γνωρίζομεν, ὅτι σπέρμα τι διυγραινόμενον καὶ εὐρισκόμενον ὑπὸ τὴν κατάλληλον θερμοκρασίαν βλαστάνει ἵνα παραγάγῃ νέον φυτόν. Κατὰ τὴν βλάστησιν τοῦ σπέρματος τὸ ἄμυλον αὐτοῦ ὑφίσταται χημικὴν ἀλλοίωσιν, μεταβαλλόμενον εἰς σάκχαρον, τὸ ὅποιον σάκχαρον ἀφομοιοῖ πρὸς θρῆψιν τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἐκ τοῦ σπέρματος φυτάρου. Ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ σάκχαρον τοῦτο εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὀρέγονται καὶ οἱ μύρμηκες, διὸ καὶ τρώγουσι τὸ σπέρμα μόνον μετὰ τὴν ἐναρξίν τῆς βλαστήσεώς του, ἢ μᾶλλον τρώγουσι τὴν ἐν αὐτῷ σακχαρώδη οὐσίαν, ἀφοῦ ἐμποδίσωσι τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου, τὸ ὅποιον θὰ κατηνάλισκε τὴν χρήσιμον τοῖς μύρμηξι τροφήν.

Ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα ἀληθῶς πρὸ φαινομένου, τὸ ὅποιον δὲν δύναται παρὰ νὰ κινήσῃ εἰς μέγαν βαθμὸν τὸν ὀχυρισμὸν μας. Πρῶτον διότι οἱ μύρμηκες εἶνε εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωσι ὅτι πρέπει νὰ βλαστήσῃ τὸ σπέρμα ὅπως παραχθῇ ἐν αὐτῷ ἡ κατάλληλος πρὸς τροφήν των σακχαρώδης οὐσία. Δεύτερον, διότι γνωρίζουσι ποῖοι εἶνε οἱ ἀναγκαῖοι παράγοντες οἱ ἐπιφέροντες τὴν βλάστησιν καὶ ποῖοι οἱ παρακωλύοντες αὐτήν. Καὶ τρίτον, διότι γνωρίζουσιν ὅτι ἐὰν ἀφεθῇ ἐλευθέρῳ ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τοῦ βλαστήσαντος ἐμβρύου, θὰ κατακλώσῃ τοῦτο τὴν σακχαρώδη ὕλην καὶ δὲν θὰ μείνῃ τίποτε χρήσιμον δι' αὐτοῦς. Ἐχουσι λοιπὸν οἱ μύρμηκες γνώσεις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν φυσιολογικῶν καὶ χημικῶν φαινομένων τῆς βλαστήσεως τῶν σπερμάτων, καὶ τῇ βοηθείᾳ τούτων διευθετοῦσι τὰ πράγματα κατὰ τὸν συμφέροντα αὐτοῖς ἐκάστοτε τρόπον. Καὶ ἰδοὺ πῶς:

Ἐφ' ὅσον οἱ μύρμηκες δὲν λαμβάνουσιν ἀνάγ-

κην τῶν ἀποθησαυρισθέντων σπερμάτων, καθ' ὅσον εὐρίσκουσιν ἐτοιμὴν ἄλλην τροφήν ἔξω εἰς τὴν φύσιν, προσπαθοῦσι νὰ δικτηρῶνται ταῦτα ἐν ταῖς ἀποθήκαις εἰς τελείαν ζήρσιαν καὶ νὰ μὴ δύνανται οὕτω νὰ βλαστήσωσι· καὶ ἂν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ συμβῆ ἕνεκα κατὰπεσούσης βροχῆς νὰ βραχῶσι ταῦτα, τὰ ἐξάγουσιν ἀμέσως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὰ ζηραίνουσιν εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὰ τοποθετοῦσιν ἐκ νέου εἰς τὰς ἀποθήκας. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ἐποχὴ τῆς πεντελοῦς ἢ τῆς ἐν μέρει ἠλλείψεως τῆς τροφῆς εἰς τὸν ἔξω κόσμον, μεταφέρουσι τὰ σπέρματα εἰς ὑγροὺς χώρους καὶ μετ' ὀλίγον ἐπέρχεται ἡ βλάστησις αὐτῶν καὶ ἐκφύεται τὸ γνωστὸν μικρὸν ριζίδιον ἐξ ἐκάστου σπέρματος. Νῦν τὰ σπέρματα ἐνέχουσι τὸ προσφιλὲς τοῖς μύρμηκιν σάκχαρον καὶ εἶνε κατάλληλα πρὸς βρωσίν.

Οἱ μύρμηκες ὅμως δὲν πρόκεινται νὰ κατανάλωσιν ἀμέσως ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ βραχυθῶν καὶ κατ' ὀλίγον, ἐφ' ὅσον χρειάζονται· ἀλλ' ἐὰν ἀφε-

θῶσι τὰ πράγματα εἰς τὸν φυσικὸν δρόμον, τὸ ἀναπτυσσόμενον ἔμβρυον θὰ τοὺς ὑποκλέψῃ τὸ προσφιλὲς νέκτρον ἐκ τοῦ σπέρματος. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἀναχαιτισθῇ περικιτέρω βλάστησις καὶ πρὸς τοῦτο οἱ μύρμηκες ἀποκόπτουσι διὰ τῶν σιγῶνων τῶν ἐξ ἐκάστου σπέρματος τὸ ἐκφυερὶ ριζίδιον, ζηραίνουσι τὰ σπέρματα ἐκ νέου εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὰ τοποθετοῦσιν εἰς τὰς ἀποθήκας ἔτοιμα πλέον πρὸς βρωσίν ὅταν λαμβάνωσιν ἀνάγκην.

Ὁ Moggride ἀποδίδει εἰς τοὺς μύρμηκας μυστηριώδεις καὶ ἀγνώστους ἡμῖν μεθόδους, δι' ὧν κατορθώνουσιν οὗτοι νὰ ἐπιταχύνωσιν ἢ νὰ ἐπιβραδύνωσιν ἢ καὶ νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν βλάστησιν τῶν σπερμάτων. Κατὰ τὸν André ὅμως καὶ ἄλλους, τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ἀπλούστατα, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, χωρὶς νὰ καταφεύγωμεν εἰς μυστηριώδεις καὶ φαντασιώδεις μεθόδους καὶ δυνάμεις τῶν μυρμηκῶν.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

ΤΑ ΡΟΔΑ ΤΟΥ ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΥ

[Ἐκ τῶν τοῦ Φρ. Κοπετῆ]

Ὁραῖό μου τριαντάφυλλο
ποῦ θὰ κλεισθῆς σὲ στήθεια,
ἢ κάποιος σὲ ταφόπετρα
ἐσένα θὰ μαδήσῃ,
Ὅπως ἡ ἀγάπη καὶ οἱ νεκροὶ
γρήγορα λησμονιοῦνται
Ἀνάμνησι τὸ μῦρό σας
καμμιά δὲν θὲ ν' ἀφήσῃ.

Καλότυχο ὅμως ἐσὺ
ποῦ θὰ ριχθῆς στὰ πόδια
τοῦ ἑσταυρωμένου λυτρωτοῦ,
γιὰ πάντα θὲ νὰ ζήσης·
ἢ μυρωμένη σου ψυχὴ
στὸν οὐρανὸ θὰ φθάσῃ,
καὶ τ' ἄρωμά σου ἀθάνατο,
τριαντάφυλλο, θ' ἀφήσῃ.

Ζάκυνθος

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΑΛΟΥΤΗΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΑΚΥΝΘΟΝ

Ἐκ τῶν τοῦ Edgar Poe

Ἔχεις τὸ ὠραιότερο ὄνομα ἀπ' ὅλα τὰ ἄνθη
ἢ ὄψις σου σὲ μὲ ξυπνᾶ ὥραις εὐτυχημένες
καὶ μοῦ θυμίζει ὠραῖο Νησί μιὰ χαρὰ χαμένη
τόσαις ἐλπίδες ποῦ ἔμεναν στὰ στήθη μου θαμμένας!

Στὰ πράσινά σου τὰ βουνὰ ὡσὰν μίαν ὄπτασι
περίσσια κόρη ἐξάνοιγα ποῦ τώρα εἶναι χαμένη
αὐτὴ ἢ νότα ἢ θλιβερὴ τὰ πάντα μεταβάλλει
πᾶσα ὠμορφιὰ καὶ ἀνάμνησις γιὰ μένα εἰναθαμμένη...

Καὶ τώρα πλειὰ θάσαι γιὰ μὲ ὦ!! Νῆσος τοῦ Ἰακίνθου
ἢ μισερὴ καὶ ἀπαίσια καταραμένη γῆ
δὲν θέλω ἀνθοστόλιστὴ νὰ βλέπω τὴν ἀκτὴν σου
ὦ!! ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς ῥοδόχρυσο Νησί!!..

Ζάκυνθος

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΑΛΟΥΤΗΣ

ΔΗΜ. ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Ἐφηγητοῦ τῆς Δογματικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

“ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ,,

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνωρὶς ἤρξαντο οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς πολέμου δεινοῦ κατὰ τοῦ θεάτρου, ὡς τόπου σατανικοῦ καὶ ἐστίας διαφθορᾶς, κέντρου μολυσμοῦ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτων (1).

Πρῶτος ὅμως ὅστις ἐν ἰδιαιτέρα πραγματείᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον «De Spectaculis» (περὶ θεαμάτων) (2), πραγματεύεται περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ θέατρον εἶναι ὁ ἐν Καρχηδόνι πρεσβύτερος Τερτυλλιανός († περὶ τὸ 220).

Ὁ Τερτυλλιανὸς ἐπιτίθεται σφοδρῶς κατὰ τῶν εἰς τὰ θεάτρα φοιτῶντων Χριστιανῶν, ὧν τινες, λέγει, τὴν ἀποχὴν ἀπ' αὐτῶν φοβοῦνται πλέον καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Εἶναι ἄτοπον ὁ Χριστιανὸς, ἀφοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι ἀπετάξατο τῷ Σατανᾷ καὶ τῇ πομπῇ αὐτοῦ, νὰ φοιτᾷ ἀπ' ἐτέρου εἰς τὰ σατανικῆς ἐφευρέσεως θεάματα, τὰ λείψανα ταῦτα εἰδωλολατρικῆς πολυθείας· εἶναι ἄτοπον ὁ Χριστιανὸς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ νὰ μεταβαίνει εἰς τὸν οἶκον τοῦ διαβόλου καὶ τὰς αὐτὰς χεῖρας, ἃς ὑποϊκέτιδης πρὸς τὸν

1) Πρὸς Θεοφίλου πρὸς Αὐτόλυκον 3, 15 (Migne P. C. 6, 1141): «Καὶ τὰς θείας τῶν μοναχῶν ἡμῖν ἀπειρηται: ὄρᾳν, ἵνα μὴ κοινῶν καὶ συνίστορες φόνων γενώμεθα. Ἄλλ' οὐδὲ τὰς λοιπὰς θεωρίας ὄρᾳν γρή, ἵνα μὴ μολύνωνται ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὦτα». Τατιανὸς πρὸς Ἑλληνας κεφ. 22 (Migne P. C. 6, 856). — Εἰρηναίου κατὰ αἰρέσεων I, 6, 3 (Migne P. C. 7,). «Ἡ ἀνδροφόνος ὅς ἐστι τῶν θηριόμαχων καὶ μονομαχίας». — Ἀθηναγόρου Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν κεφ. 35 (Migne P. C. 6, 968). — Κλήμεντος: Ἀλεξανδρέως Παίδων γὰρ III, 11 (Migne 8, 656): «Ἀπειρήτων οὖν καὶ αἱ θεαὶ καὶ τὰ ἀκροάματα βωμολοχίας καὶ σπερμολογίας πολλῆς γέμοντα. Τί μὲν γὰρ οὐκ ἐπιδείκνυται αἰσχρὸν ἔργον ἐν θεάτροις; τί δ' οὐ προφέρονται ρῆμα ἀνάσχυτον οἱ γελοιοποιοί;»

2) Migne P. L. 1, 702—738.

Θεοῦ ἐν τῷ ναῷ, νὰ κροτῇ ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς ἐπιδοκίμασιαν ὄντων ἀτίμων, τῶν ἠθοποιῶν, οἵτινες εἶναι βδελύγματα πρὸ τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μαρτυρεῖ (1) ὅτι ἀνὴρ ἐνδύομενος στολὴν γυναικείαν εἶναι ἀβδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ. Ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰ θεάτρα, τὰ διδασκαλεῖα ταῦτα τῆς διαφθορᾶς, ὡς κοινωνῶν μετὰ τοῦ διαβόλου, χωρίζεται τοῦ Θεοῦ.

Ἴνα δὲ κατὰδείξῃ ὁ Τερτυλλιανὸς πόσον ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ φοίτησις εἰς τὰ θεάτρα φέρει, ἐν τῇ ἀφελείᾳ φρασεολογίᾳ τῆς ἐποχῆς του, τὸ παραδειγμα γυναικός, ἥτις, ἐνῶ εὐρίσκετο ἐν τῷ θεάτρῳ κατελήθη ὑπὸ δαιμονίου καὶ ὡς λυσσῶσα ἐξῆλθεν αὐτοῦ ὅταν ἠρωτήθη τὸ πονηρὸν πνεῦμα πῶς ἐτόλμησε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς χριστιανῆς γυναικὸς ἀπήνησεν ὅτι ἐδικαιοῦτο πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ ἡ γυνὴ αὕτη εἰσῆλθεν ἐντὸς ἰδιοκτησίας του (2). Πρὸς τί δὲ ἐπιλέγει ὁ Τερτυλλιανὸς αἱ δις σκεδάσεις τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐνθὰ ἀρμόζει μᾶλλον νὰ πενθῶμεν ἵνα ἔχωμεν τὴν χαρὰν τῆς μελλούσης ζωῆς; (3)

Ἄλλ' ἐκεῖνος ὅστις φιλιππικὸς ἀπαγγέλλει κατὰ τοῦ θεάτρου εἶναι ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος († 407). Τὸ θέατρον εἶναι δι' αὐτὸν «τὸ δημόσιον τῆς ἀκολασίας γυμνάσιον, καθέδρα τῶν λοιμῶν, χωρίον πονηρότατον καὶ νοσημάτων γέμον παντοδαπῶν, βιβλωνία κάμινος», ἢ πύλη ἐν μιᾷ λέξει ἡ ἄγους εἰς τὴν ἀπώλειαν.

Μετὰ σφοδρότητος ἐλέγχει πολλοὺς τῶν ἀκροατῶν του ὅτι ἐπιλαθόμενοι τῶν λόγων του «πάλιν ἐπὶ τὴν σατανικὴν θεωρίαν τῆς ἵπποδρομίας ἐκυτοῦς ἐκδεδώκασιν» (4). Κατηγορεῖ αὐτῶν ὅτι, ἐνῶ ἄδουσιν εἰς τὰς ὁδοὺς ἄσματτα

1) Δευτερονομίου ΚΒ', 5.

2) Κεφ. 26 (σελ. 733).

3) Κεφ. 27 κ. ε. (σ. 733).

4) Πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἵπποδρομίας ἀπελθόντας (Migne P. C. 48, 1045).

θεατρικά, ἀγνοοῦσιν ὅμως τοὺς ψαλμοὺς καὶ ἀπειλεῖ: «Ἐἴ τις μετὰ τὴν παρξίνεσιν ταύτην καὶ διδασκαλίαν ἐπὶ τὴν παράνομον τῶν θεάτρων αὐτομολήσῃε λύμην, οὐδέξομαι αὐτὸν εἴσω τοῦτων τῶν περιβόλων, οὐ μεταδώσω μυστηρίων, οὐδέ ἀφήσω τῆς ἱερέως ἀφεςθαι τραπέζης» (1). Παρ' ὅλα ταῦτα πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἀκροατῶν τοῦ Χρυσοστόμου ἤκουον μετ' ἀδικησίας, ἢ καὶ μετὰ δυσφορίας, τὰ κατὰ τοῦ θεάτρου κηρύγματα του, ὡς φαίνεται ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων του (2).

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία ἐπίσης αὐστηροτάτους καθώρισε κανόνες κατὰ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἠθοποιῶν.

Οἱ ἠθοποιοὶ ἀπεκλείοντο τῆς θείας μεταλήψεως (3), ἀπηγορεύετο δ' αὐτοῖς καὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἂν μὴ πρότερον ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως παρηγοῦντο τοῦ ἐπαγγέλματός των (4), ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἄτιμον καὶ ἐν τῇ προχριστιανικῇ Ρώμῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Δημοκρατίας. Ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος (τελευτήτων τοῦ Δ' αἰῶνος) ἀπηγόρευεν εἰς τὰ τέκνα τῶν κληρικῶν νὰ ἐκτελῶσιν ἢ νὰ θεῶνται θεατρικὰ ἔργα (5), ἐξήτησε δὲ προσέτι νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ τέλεσις θεάτρων κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς μεγάλας ἑορτάς, ὡς καὶ τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου. Ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' (ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ε' αἰῶνα) ἀπηγόρευσε βραδύτερον τὰς παρξινάσεις κατὰ τὴν Κυριακὴν (6). Οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες (κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα) ἀποκλείουσι τοῦ κλήρου τοὺς συνεξευμένους μετὰ τινος τῶν ἐπὶ σκηνῆς (7).

1) Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἰπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα (Migne P. C. 56, 218).

2) «Ἰδοὺ καθ' ἑκάστην ἡμέραν διακρήγνυμαι βῶν ἀπόστητε τῶν θεάτρων καὶ πολλοὶ γελῶσιν ἡμᾶς» κ. π. ἄ.

3) Κυπριανοῦ epistola LXI ad Euchratium de histrione κεφ. 1 κ. ε. (Migne P. L. 4, 373). Συνόδου ἐν Ἀρλῆ (314) κανὼν Ε'. (Mansi Collectio Conciliorum ἐκδ. 1901. II, 472). Περὶ Διταγὰς ἁγίων Ἀποστόλων II', 16: «τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἂν τις προσεῖτῃ ἀνὴρ ἢ γυνή... παυσάτωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν».

4) Συνόδου ἐν Ἐλβίρα (305) κανὼν 62ος (Mansi II, 16).

5) Κανὼν ΙΕ'. (Πάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων III, 331).

6) Συνόδου ἐν Καρχηδόνι κανὼν ΞΑ'. (Πάλλη καὶ Ποτλῆ III, 466). Περὶ καὶ ΕΣΤ'. Τρούλλου (αὐτόθι II, 460). Codex Theodos. XV. 5. 5.

7) Ἀποστ. κανὼν III'. (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 25).

Ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (692) ἀπηγόρευεν ἐπιποινῇ κηλικίσεως διὰ τοὺς κληρικούς καὶ ἀφορισμοῦ διὰ τοὺς λαϊκοὺς: τὰς ἰπποδρομίας, τοὺς μίμους καὶ τὰ τούτων θεάτρα, τὰ θεατρικὰ παίγνια, τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια, ἢτοι τὰς θηριομαχίας (1). Ἡ αὐτὴ σύνοδος ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ εἰς τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους νὰ ἀσχολῶνται περὶ τὰ θεατρικὰ καὶ νὰ φέρωσι στολάς (2).

B'

Ἀλλὰ ποῖα ἦσαν ἄρα γε τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης πολεμικῆς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ θεάτρου; Τὰ αἴτια ταῦτα ἦσαν πολυποίκιλα καὶ δὴ τὰ ἐξῆς:

α') Τὸ ὑπερβαλόντως ἀνήθικον τῶν θεαμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοῦ συμμοῦ ἦτο τότε τὸ θεαματικὸν ἔργον Μαιουμάς, ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ πρῶτον παρξινάθεν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' Μ. Χ. αἰῶνος, οὗ ἡ παράστσις παρηκολοθεῖτο ὑπὸ ὀργίων διαρκούντων τριάκοντα ὅλας τερπνάς παννυχίδας (3).

Ὁ Χρυσόστομος διεκτραγωδεῖ πῶς γυναικες παρίσταντο ἐπὶ σκηνῆς κολυμβῶσαι εἰς τὰ ὕδατα, εἰς τὰ ὅποια θὰ ἔβλεπέ τις, ὡς λέγει, πολλὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν νὰ ἐπιπλέωσιν, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἴδῃ τις ψυχὰς (4). Μέγαν ἐκ τούτου διαβλέπει κίνδυνον ὁ Χρυσόστομος διὰ τοὺς θεατάς: «Μὴ γὰρ λίθος σοι τὸ σῶμα; μὴ γὰρ σίδερος; σάρκα περικεῖσαι, σάρκα ἀνθρωπίνην, ἣτις χόρτου εὐκολώτερον ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀνάπτεται» (5). Ἐν γένει, κατὰ τὸν αὐτὸν Χρυσόστομον, ἐτελοῦντο ἐν τοῖς θεάτροις πράγματα τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς ἀνάμεστα (6).

β') Ἐτερος λόγος τοῦ ἴσου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ θεάτρου ἦτο ἡ σκληρότης τῶν θεαμάτων. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀρχιεπίσκοπος ἐρημιευτῆς τῶν κανόνων Ζωναρῆς ἐξηγῶν διὰ τὴν ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἀπηγόρευσε

1) Κανὼν ΚΔ' (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 356) καὶ κανὼν ΝΑ'. (αὐτ. σ. 424).

2) Κανὼν ΟΑ'. (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 469).

3) Περὶ Σάθα Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν (Βενετία 1878) σελ. 97 κ. ε.

4) Χρυσοστόμου εἰς Μιχαῆλον Ζ'. (Migne P. C. 57, 80).

5) Χρυσοστόμου Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας (Migne P. C. 56, 266).

6) Χρυσοστόμου εἰς Μιχαῆλον ΑΖ'. (Migne P. C. 56, 425). Ἐνεκα τῆς ἀνηθικότητος τῶν θεαμάτων καὶ πολλοὶ τῶν συγγρόνων ἐθνικῶν—εἰρηθῶ ἐν παρῶν—κατεδίκαζον ταῦτα.

τὰς θηριομαχίας λέγει (1), ὅτι αἰγυμάλωτοι καὶ κηλικῆται ἐξηναγμάζοντο νὰ μάχωνται κατὰ λεόντων καὶ ἄρκων πρὸς ἡδονὴν τῶν θεωμένων, οἵτινες οὕτως ἐλογίζοντο τὰς ξένας συμφορὰς ὡς εὐχαρίστησιν ἰδίῃν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς παρξινάσεις, ἐκτὸς τῶν θηριομαχιῶν, κατεφάνετο πολλάκις ἀνήκουστος σκληρότης. Ὡς διηγεῖται ὁ Τερτυλλιανὸς (2) κατὰδικός τις, ὑποδύμενός ποτε τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡρακλέους, ἵνα ζωηρότερον ἀναπαρξισθῆν τὸν ἐπὶ τῆς Οἴτης ἐν φλοξὶ θάνατον αὐτοῦ, ἠναγμάσθη νὰ κατὰ ζῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἀλλοτε ὑποκριτῆς ὑποδύμενος τὸν Δαίδαλον κατεσπαράχθη ὑπὸ κάπρου, ἀναπαρξιστῶντος τὸν Μινώταυρον (3). Καὶ βραδύτερον, κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἵνα φέρωμεν ἐν παράδειγμα, κατὰ διαταγὴν τοῦ αυτοκράτορος Θεοφίλου ἐκάθη ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ ἰπποδρόμου ὁ πρηνόσιτος Νικηφόρος δι' ἀδικίαν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πτωχῆς τινος χήρας (4). Ὅπως λέγει ὁ Χρυσόστομος ἡ νεότης παρξινάμενη εἰς τὰ ἀνθρωποκτόνα ταῦτα θεάματα καθίστατο βλαβερὴ τῷ θηρίῳ παντὸς ἀγριωτέρα (5).

γ') Τὰ θεάτρα ἦσαν ἀπαισίας μνήμης εἰς τοὺς Χριστιανούς, διότι ἐντὸς αὐτῶν ἐμαρτύρησαν πλείστοι μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ μάλιστα κατὰ τὸν δεῖνον ἐπὶ Νέρωνος διωγμὸν ἐν Ρώμῃ.

δ') Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο ἢ μετὰ δυσπιστίας καὶ δέους ν' ἀποβλέπῃ πρὸς τὰ θεάτρα καὶ μάλιστα τὰ ἰπποδρόμια, ἐν οἷς ἐτελοῦντο «πολλὰ σκασίωδη» κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Βλασμάωνος (6). Ὅπως λέγει ὁ Πικερρηγόπουλος (7): «καὶ ἰπποδρομικὴ φατρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξώκειλλον εἰς ἐριδας καὶ διαπληκτισμούς, οἵτινες... ἀπέβανον πολλάκις φονικοί· ἀλλὰ προσέλαβον, μάλιστα ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Ε' ἐκκτοντικῆς ἐρίδος, καὶ τινες πολιτικὸν χαρακτῆρα... διὰ διαδηλώσεων καὶ στάσεων, ὧν τινες κατήνησαν φοβερά». Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὴν περιβόητον κατὰστῆσαν στάσιν τοῦ Νίκα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἣτις, ὡς γνωστὸν, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν τῷ ἰπποδρόμῳ.

1) Ζωναρῆ ἐρημιεύει εἰς ΝΑ'. κανὼν Τρούλλου (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 425).

2) Ad nationes I, 10 (Migne P. L. I, 647).

3) Alt. II. «Theater und Kirche in ihrem gegenseitigen Verhaeltniss» (Berlin 1846) σημ. σελ. 311.

4) Σάθα, σελ. 401, ἐνθα καὶ αἱ παρξινάσεις.

5) Χρυσοστόμου εἰς Μιχαῆλον ΕΠ'. (Migne P. C. 56, 645) περὶ καὶ ΔΠ'. (σελ. 427).

6) Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 358.

7) Ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους Γ', 120 (Ἰδύνηται 1867).

ε') Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ διακρίνη δυσμενῶς πρὸς τὴν σκηνὴν, ἀφοῦ ἐπ' αὐτῆς διεκωμωδοῦντο ἐκκλησιαστικὰ πρόσωπα καὶ πράγματα. Οὕτω διεκωμωδήθη ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος διὰ τὴν πρὸς τὸν Μάξιμον τὸν κωνσταντινῶν διενεχθῆναι ἐπίσης ὁ ἐμπροθέως πόλεμος τῶν ἐπισκόπων Σεβερικανοῦ καὶ Ἀντιόχου κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου (1). Καὶ ὁ Βλασμάων μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ σκηνικοὶ ἀδελῶς ἐνέπαιζον τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς κληρικούς (2). Ἐπὶ τῆς ἀρειανικῆς ἐρίδος αἱ ἀδιάκοποι σφοδραὶ συζητήσεις τῶν Χριστιανῶν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου ἐγένοντο ἀντικείμενον διεκωμωδῆσεως εἰς τὰ ἰουδαϊκὰ θεάτρα. Καὶ τὰ χριστιανικὰ μυστήρια, μάλιστα τὸ βάπτισμα, ἐσκταρίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐτεροι ἐθεάτριζον τοὺς μάρτυρας ἐκδερόμενους, διεκωμωδοῦντες οὕτω καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθανάτους κραυγὰς τοῦ θύματος· εἰς τοῦτο διεκρίνετο ὁ μῦθος Ἀρδαλίων. Τὸ περιεργον ὅμως εἶναι ὅτι πολλάκις ἐξεχριστιανίζοντο αὐτοὶ οἱ σκταρίζοντες τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Χρυσόστομος κενυῖται ἐπὶ ἐκχριστιανισμῷ μιμάδος· ἡ ἀγία Πελαγία ἦτο ἐπίσης ἠθοποιός, ἐπιστραφεῖσα διὰ τῶν κηρυγμάτων τοῦ Ἐδέσσης ἐπισκόπου Νόννου (436) καὶ ἀποθανοῦσα ὡς μοναχὴ ἐν Ἱεροσολύμοις. Καὶ πλείστοι ἄλλοι (3).

ς') Ἄλλος λόγος τοῦ μίσους τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ θεάτρον ἦτο ὅτι πολλοὶ αἰρετικοὶ ἐξήτητον νὰ ἐξαπλώσωσι τὰς δοξασίας των εἰσαγόντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ θεάτρον· οὕτω λ. χ. ὁ Ἄρειος ὁ συγγράψας ἐκκλησιαστικὸν δρῆμα τὴν Θάλειαν· ἐκ τούτου κατήνησε τὸ ἐπίθετον θυμεικός (δηλ. θεατρικός) συνώνυμον τῷ αἰρετικός (4).

ς') Ἡ ἀπὸ σκηνῆς ἀπόστασις ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ ἐθίμων ἐθεωρεῖτο ἐπικίνδυνος διὰ τὸν κατὰ τῆς εἰδωλοκρατίας ἐπιπαλαιότερον Χριστιανισμόν· τὰ θεάτρα δὲ, ἄτε φέροντα ὀνόματα ἐθνικῶν θεοτήτων, τοῦ Βάχου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ὡς παρατηρεῖ ὁ Τερτυλλιανός, ἐθεωροῦντο ἱερὰ ἀφιερωμένα ταῦτα. Τὸ θεάτρον, παρατηρεῖ ὁ Renan, διεδέχθη τὴν ἀρχαίαν ἀγορὰν· τὰ ἀναθέματα τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοῦ θεάτρου ἦσαν ἀναθέματα κατὰ πάσης τῆς κοινωνίας. Βλαβερὰ οὕτως ἠγέρθη ἀντίθεσις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δημοσίων θεαμάτων· ἡ ἔχθρα πρὸς ταῦτα, ὡς πρὸς λείψανα τοῦ ἐλληνικοῦ ἢ τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἦτο οἰονεὶ ἐμφυτος εἰς

1) Σάθα, σ. 54 κ. ε.

2) Ἐν ἐρημιεύει ΞΒ'. Τρούλλου (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 451).

3) Περὶ Σάθα, σ. 42 κ. ε. καὶ 114 κ. ε.

4) Σάθα, σ. 7, κ. ε.

τούς Χριστιανούς· τὸ θεάτρον δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ θεωρηθῆ ὡς τόπος ἀποτρόπαιος(1).

Εἶναι φυσικόν τι καθ' ἡν ἐποχὴν νέκι ἀρχαί παλαιόσιν ἵνα ἐπιβληθῶσι, διὰ παντός μεσοῦ νὰ ἐπιδιώκηται ἡ ἐξάλειψις παντός, ὅτι ὑπενθυμίζει καὶ τὸ πικρὸν καθεστῶς· καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τούτου ὀρμώμενος ὁ Χρυσόστομος—ὡς πολλοὶ ἄλλοι πατέρες καὶ συγγραφεῖς, καθῶς καὶ σύνοδοι—δὲν ἐπολέμησε μόνον τὸ θεάτρον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐθνικὸν ἔθιμον, ἔχοι οἰκονομῶν ποτε σχέσιν πρὸς τὴν πικρὴν θρησκείαν, ὡς τὰς καλάνδας καὶ τὰς ἐθνικὰς πικρὰς ἐν γένει, τὰς γαμηλίους πομπὰς, αὐτὰ τέλος τὰ δημοτικὰ ἄσματτα(2).

η) Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον συνετέλει καὶ τὸ ὑπερασπτικὸν πνεῦμα ἐκκλησιαστικῶν τινῶν συγγραφέων, ἐκλαμβάνοντων, ὅπως ἐσφαλμένως, τὸν Χριστιανισμὸν ὡς θρησκείαν τῆς λύπης· οὕτω λ. χ. ὁ Τερτυλλιανός, ὡς εἶδομεν, φρονεῖ ὅτι διὰ τὸν Χριστιανὸν δὲν ἀρμόζει ἡ ματαία τοῦ θεάτρου διασκεδάσεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρμόζει νὰ πενθῆ.

θ) τέλος ὁ καὶ σπουδαιότερος λόγος τῆς ἐπιθέσεως τῶν πατέρων κατὰ τῆς σκηνῆς ἦτο ὅτι ταχέως ἤρχισεν ἐν τοῖς ναοῖς φανερὰ ἐπίδρασις τοῦ θεάτρου ἐπὶ τῶν πιστῶν, τὴν ὁποίαν ὡς ἐξῆς εἰκονίζει ὁ Χρυσόστομος εἰς τὰ κηρύγματά του(3): Τινὲς τῶν ἐνταῦθα συνεργησάντων, καταφρονούντες τοῦ Θεοῦ, ἐκπέμπουσι φωνὰς ἀτάκτους ὡς μαινόμενοι καὶ σείονται καὶ περιστρέφονται καθ' ὅλον τὸ σῶμα... Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ἐνῶ πρέπει μετὰ φόβου καὶ τρόμου ν' ἀπαγγέλλῃς τὴν δοξολογίαν, σὺ πράττεις κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἡθοποιῶν καὶ ὀρχηστῶν, ἀτάκτως ἀνυψῶν τὰς χεῖρας καὶ πηδῶν μετὰ τοὺς πόδας... Τί ἄτοπον πράττεις δὲν κατανοεῖς ἐπειδὴ ὁ νοῦς σου ἐσκοτίσθη ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκεῖ τελούμενα ἐφαρμόζεις εἰς τοὺς τύπους τῆς Ἐκκλησίας· διὰ τῶν ἀκατακλήπτων φωνῶν, τὰς ὁποίας ἐκπέμπεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθιστᾷς φανερὰν τὴν ἀταξίαν τῆς ψυχῆς σου. Πῶς τολμᾷς ν' ἀναμηνύῃς τὰ πείγματα τῶν δαιμόνων μετὰ τῆς ἀγγελικῆς δοξολογίας; Αἱ ἀκατάκληπτοι αὐταὶ φωναὶ, αἱ συνεχῶς καὶ ἀτάκτως ἀνυψούμεναι ἐν τῷ ἄερι χεῖρες, οἱ ὡς ἵππου κινούμενοι πόδες, ταῦτα εἶναι πείγματα «τῶν ἐν τοῖς θεάτροις καὶ ταῖς ἵπποδρομίαις σχολαζόντων»· ἐκεῖθεν προέρχονται πάντα ταῦτα,

«οὐδὲν γὰρ οὕτω καταφρονεῖν τῶν τοῦ Θεοῦ παρασκευάζει λογίων, ὡς οἱ τῶν ἐκεῖ θεαμάτων μετεωρισμοί».

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Χρυσοστόμου σαφῶς ἐξάγεται ὅτι ἤρχισαν ἤδη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του μεταγόμενα ἐκ τοῦ θεάτρου εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἤθη θεατρικά, κινήσεις τινὲς χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ ἐκπομπῆ φωνῶν ἀσαφῶν.

Πόσον, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἡ ἐπίδρασις αὕτη τοῦ θεάτρου ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἠδύνησε κατὰ τρόπον τῶ ὄντι ἐκπληκτικὸν—μαρτυροῦσι τὰ ἐπόμενα παραδείγματα. Ὁ διάκονος Ἐπιφάνιος, κατὰ τὴν Ζ' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένην σύνοδον(787) ὠδύρετο ὅτι εἷς τινὰς μονὰς ἀντὶ τῶν ἱερῶν ὕμνων ἀντήχουν σατανικὰ μελωδήματα καὶ ἀντὶ γονυκλισιῶν ἐτελοῦντο ὀρχηστικὰ λυγισματτα(1).

Ὁ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀρχαῖος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Θεοφύλακτος, ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Α', ὅστις τρέφων ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἵππους(2) μᾶλλον περὶ αὐτῶν ἠσχολεῖτο ἢ περὶ τὴν ὑψηλὴν ἀποστολήν του, εἰσήγαγεν ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας χορούς ἔδοντας ἄσματτα τῶν τριῶν μετὰ λυγισμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελῶτων καὶ παραφύρων κραυγῶν(3).

Ὡς μαρτυρεῖ ὁ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀρχαῖος πατριάρχης Ἀντιοχείας Βασιλειῶν «καὶ τινὲς κληρικοί, κατὰ τινὰς ἑορτάς, πρὸς διάφορα μετασχηματίζονται προσωπεῖα· καὶ ποτὲ μὲν ξιφίρεις ἐν τῷ μεσονάφῳ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ στρατιωτικῶν ἀμφίων εἰσέρχονται, ποτὲ δὲ καὶ ὡς μοναχοὶ προσοδεύουσι καὶ ὡς ζῶα τετράποδα»· καὶ τοῦτο συνέβαινε «ἐκ μακρῶς συνηθείας»(4). Ὁ αὐτὸς δὲ μαρτυρεῖ συνηθείαν τινῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ κλήρῳ, καθ' ἣν ἐκίνουν οὗτοι τοὺς δακτύλους εἰς τὸν ἀέρα ὡς ἡνίοχοι, ἢ ἠλείφροντο διὰ ψιμυθίου εἰς τὰς σικ-

1) Mansi amplissima coll. concil. (1902) τομ. 13 σ. 329.

2) Κεδρηνοῦ Σύνοψις ἱστοριῶν (ἔκδοσις Παρισίων 1647) σ. 638.

3) Αὐτόθι σ. 639. «Ἐκεῖνου (τοῦ Θεοφύλακτου) καὶ τῶν κληρῶν ἔθος ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελεῖν ἑορταῖς· ὑβρίζεσθαι τὸν Θεὸν καὶ τὰς τῶν ἁγίων μνήμας διὰ λυγισμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελῶτων καὶ παραφύρων κραυγῶν, τελομένων τῶν θείων ὕμνων... καὶ τὰς σατανικὰς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσήμους κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ τριῶν καὶ χαμαιτυπεῖων ἡρανισμένα ἄσματα τελεῖσθαι ἐδιδάξεν».

4) Ἑρμηνεία εἰς ΕΒ' κανόνα Τρούλλου (Ῥώμη καὶ Ποτλῆ II, 449 κ. ε).

γόνας ἢ ὑπεκρίνοντο ἔργα γυναικεῖα ἵνα κινήσωσι πρὸς γέλωτα τοὺς βλέποντας(1).

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος μαρτυρεῖται ἐπίδρασις τῆς σκηνῆς. Οὕτως ὁ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀρχαῖος ἀρχιεπίσκοπος Εὐχαΐτων Ἰωάννης, ἐγκωμιάζων ἐν ὁμιλίᾳ του τὴν Θεοτόκον, προομιιάζεται διὰ ποιήματος ἀρχομένου οὕτω:

Σοὶ τοῦτο πλεκτὸν ἐξ ἀκηράτου στέφος
λειμῶνος, ὦ Δέσποινα, κοσμήσας φέρω.

Οἱ στίχοι ὅμως οὗτοι εἶναι εἰλημμένοι ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀρτεμιν θεήσεως τοῦ Ἰππολύτου, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Εὐριπίδου(2).

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ θεάτρου ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἐπι καταφανεστέρη ἐν τῇ Δύσει(3), ἐνθα ἐνωρὶς ἤρχισεν νὰ τελεῖται, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς λειτουργίας, δραματικὴ ἀναπαράστασις τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως, τῆς γεννήσεως καὶ ἄλλων γεγονότων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἕνεκα τῆς μεγάλης διαρκείας τῶν δραμάτων τούτων ἤρχισαν νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τῆς λειτουργίας, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος νὰ τελεῖνται καὶ ἐκτὸς τῶν ναῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ὅμως πάντοτε τοῦ κλήρου. Τὰ δράματα ταῦτα, ludi καλούμενα καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος Mysteres, εἶναι οἱ πρόδρομοι οὕτως εἰπεῖν τοῦ σημερινοῦ δράματος. Ἐνωρὶς ὅμως ἤρχισαν νὰ παρενεύωνται εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ἀστεῖμοι ὅπως ἀνάμυστοι εἰς τὸ σθερὸν τῆς ὑποθέσεως. Οὕτω λ. χ. εἰς ἐν τῶν δραμάτων τούτων, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ζητεῖ νὰ κηθίσῃ, ὁ δοῦλος Μάγχος ἀποσύρει ὄπισθεν αὐτοῦ τὸ κήθισμα καὶ ὁ Ἰησοῦς πίπτει κατὰ γῆς· εἰς ἄλλο παρίσταται ὁ Θεὸς κατὰ τὴν σκηνῶν κοινῶμενος καὶ εἰδοποιούμενος περὶ ταύτης ὑπὸ ἀγγέλου· εἰς ἄλλο ὁ πωλητὴς τῶν μύρων εἰρῆς μετὰ τῆς συζύγου του, ἦτις δραπετεύει. Ἐν τῶν περιφημοτέρων μυστηρίων εἶναι τὸ τῶν μωρῶν καὶ φρονίμων παρθένων, ἐπὶ τῇ βιάσει τῆς πρᾶξις τῶν δέκα παρθένων.

Ὡς διηγούνται οἱ χρονολογικοὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐν Eisenach, κατὰ τὸ 1322, παρέστη ὁ ἡγεμὼν Friedrich von Meissen, ὅστις ὅτε εἶδεν ὅτι αἱ πέντε μωραὶ παρθένοι ἀπεκλείοντο τοῦ παραδείσου παρ' ὅλας τὰς ὑπὲρ

1) Αὐτόθι σ. 451.

2) Migne P. C. 120 J.

3) Πρβλ. Realencyclopaedie fuer protestantische Theologie und Kirche (3 Aufl.) τομ. 13 σ. 636—648 ἄρθρον Spiele geistliche ὑπὸ Creizenach. Καὶ Wetzler und Welte's Kirchenlexicon (2 Aufl.) τομ. 4 σ. 1395—1436 ἄρθρον Feste II, ὑπὸ Heuser καὶ τόμ. 11 σ. 1457—1474 ἄρθρον Theater ὑπὸ Kirschkamp.

αὐτῶν μεσιτείας τῆς Παρθένου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἔφυγεν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξάλλος ἐξ ὀργῆς, ἀναφωνῶν: «Τί εἶναι ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ ἡμῶς παρ' ὅλας τὰς ἐκείνας»; Ἐκ τῆς μεγάλης δὲ συγχύσεως ἐπῆλθεν εἰς αὐτὸν ἀποπληξία βαρεῖας μορφῆς, συνεπέειξ ἡς ἀπέθικε μετὰ τριετίαν. Λείψανον τῶν τοιούτων δραμάτων εἶναι ἡ σήμερον ἐπιτελούμενη ἀναπαράστασις τῶν παθῶν ἐν Oberammergau τῆς Βαυαρίας, ἀνὰ δεκαετίαν, ἀπὸ τοῦ 1633, συνεπέειξ ὑποσχέσεως, ἣν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἔδωκαν εἰς τὸν Θεὸν ἵνα ἀπαλλαγῶσι τοῦ λοιμοῦ, ὅστις ἐμάστιζεν αὐτούς.

Οὐδεμίαν ἔχομεν μαρτυρίαν ἐὰν τοιαῦτα δράματα ἐτελοῦντο ἐν Βυζαντίῳ· ὅτι ἐγράφθησαν τοιαῦτα εἶναι ἀνεπιβεβαιώτητον, σφίζεται μάλιστα ἐν «Ὁ Χριστὸς πάσχων»(1), ἀτεχνότατον ἔργον τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος, ψευδῶς ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Γρηγόριον Ναζιανζηνόν· φαίνεται ὅμως λίαν ἀπίθκον ὅτι ἐπαίζοντο τοιαῦτα. Οἱ τοῦνκντίον φρονούντες, ὡς ὁ ἡμέτερος Σάθας(2), ὁ γερμανὸς Ehrhard(3) καὶ ἄλλοι στηρίζοντα ἐπὶ τινῶν χωρίων τοῦ βυζαντινοῦ συγγραφέως Θεοφύλακτου Σιμοκάττου, ἐνθα ἀναφέρεται περὶ θεανδρικῶν μυστηρίων(4). Ὅπως ἐσφαλμένως ὅμως ἐνόμισαν, ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς λέξεως παραπλανηθέντες, ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τινος ἀναλόγου πρὸς τὰ ἐν τῇ δύσει mysteres διότι, ἐν τῇσι χωρίοις τούτοις τοῦ Σιμοκάττου ὁ ὅρος θεανδρικὰ μυστήρια τίθεται περὶ ἄλλου ὅπως πράγματος, ὡς πείθει ἀπλῆ ἀνάγνωσις, ἣτοι περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας, καθ' ἣρον ἀποδεκτὸν παρὰ τοῖς ὁπαδοῖς τῆς διδασκαλίας περὶ μιᾶς τοῦ Χριστοῦ θεανδρικῆς ἐνεργείας.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐκθεατρισμοῦ τῆς λατρείας ἐν τῇ Δύσει εἶναι ἐπίσης αἱ κατὰ τὸν Μεσχιῶνα ἐν τοῖς ναοῖς τελούμεναι ἑορταὶ καὶ μάλιστα ἡ τοῦ ὄνου καὶ ἡ τῶν παραφρόνων. Κατὰ

1) Migne P. C. 38, 133 κ. ε. Πρβλ. περὶ αὐτοῦ Krumbacher Geschichte der byzantinischen Litteratur (2 Aufl. Muenchen 1897) σ. 746.

2) Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς σ. 378

3) Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 746 καὶ 643.

4) Ἐκδοσις Βόννης σ. 201: «Ὁ μὲν οὖν ἱερεὺς σφραγίσας τὸν ἄρτον, τὸν τε οἶνον ἱεροσυγήτας, τοῖς θεανδρικοῖς μυστηρίοις τὸ συνελθούσας τῇ μεταλήψει ἡγιασέν» καὶ σ. 236—7: «ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ... εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἁστέος τῆς Θεομήτορος οἰκίαν διημέρευε μυσταγωγούμενος καὶ τῆς θεανδρικῆς μετελάγανε πανδαισίας».

1) Les apôtres (Paris 1866) κεφ. 17 σ. 320 κ. ε.

2) Πρβλ. Σάθας, σ. 66 κ. ε.

3) Ἐπαινος τῶν ἀπνετησάντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (Migne P. C. 56, 99, 102)

τὴν ἑορτὴν τοῦ ὄνου, ἥς ἡ τέλεισις ἐποίκιλλεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις κατὰ τόπους, ἐγένετο λιτανεὶα ἐν ἣ παρίσταντο ἄνδρες ὑποδύμενοι πρόσωπα τῶν δικαφῶρων προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, μετ' ἀναλόγου ἐνδυμασίας· ἄμα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔλεγε προφητεῖαν τινὰ ἀναφερομένην εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίας. Μεταξὺ τῶν προφητῶν ἀναπαρίστατο καὶ ὁ Βαλαάμ, καθήμενος ἐπὶ ὄνου, εἰς ἀνάμνησιν χωρίου τινὸς τῆς Π. Διαθήκης, λέγοντος ὅτι ἡ ὄνος τοῦ Βαλαάμ ὠμίλησε, (1) καὶ ἐκ τοῦ ὄνου τούτου ἔλαβεν ἡ ἑορτὴ τὸ ὄνομα· κατ' αὐτὴν συνέβαινον πλεῖστοι παρεκτροπαί. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν παρεκτροπῶν (ἡ τῶν ὑποδικόνων ἢ τῶν καλενδῶν), ἥτις ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος ἐτελεῖτο ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν Α' Ἰανουαρίου, οἱ ὑποδίακονοι ἐξέλεγον ἐπίσκοπον χάριν ἀστεισμοῦ, ὃν συνώδευον ἐν πομπῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔνθα ἀνεγινώσκετο ἡ Γραφὴ παρενεριουμένην διηγημάτων ἢ ἀσέμων ποιημάτων. Ἀντὶ ἀντιφῶνων ἐψάλλοντο ἀνήθικα ἄσματα, ἀντὶ θυμιάματος προσεφέρετο αἶμα πεπηγός, ἀντὶ τιμίου ἄρου προσήγοντο ἐν τῷ ἱερῷ πλακοῦντες. Οἱ κληρικοί εἰσῆρχοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας μετρηφιεσμένοι εἰς γυναῖκας, ζῶα, ἀκροβάτας. Μόλις κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἔπυξεν ἡ ἐλεεινὴ αὕτη ἑορτὴ.

Ἡ παρέκβασις αὕτη περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν θεατρικῶν ἐθίμων ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἀναγκαστικὴ, ἵνα καταδείξη πόσον εὐλογος ἦτο ὁ φόβος τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς μεταφορᾶς σκηναίων συνθηθειῶν ἐν τοῖς ναοῖς, ἥτις ἤρχισεν ἡδὴ ἐπ' αὐτοῦ καὶ εἶδομεν ποῦ κατέληξεν.

Ἐἶναι πράγματι περιεργατὴ ἡ καθ' ὄλον τὸν Μεσαιῶνα διήκουσα ἀνάμειξις κοσμικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ στοιχείου, τοῦ σοβαροῦ μετὰ τοῦ γελοίου, τοῦ θρησκευτικοῦ μετὰ τοῦ θεατρικοῦ· εἶναι βεβήλωσις, τὴν ὁποίαν τὸ πνεῦμα τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ θεωρεῖ ἀκατανόητον καὶ ἦν ἀνκμφιδύτως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ.

Ἐν τῇ Δύσει καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους θεολόγοι τινὲς ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου ἀγῶνα (2): χαρακτηρίζοντες ὡς ἀμαρτημα τὴν εἰς αὐτὸ φοίτησιν. Οἱ ἠθικολόγοι τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐξετάζουσι τὸ ζήτημα τί πρέπει τις νὰ πράξῃ ἐξανγκυαζόμενος εἰς φοίτησιν θεάματος ἀνήθικου, ὡς λ. χ. γυνὴ ὑποχρεωμένη νὰ συνοδεύσῃ τὸν σύζυγόν της, ἀκόλουθος, φρουρὸς στρατιώτης. Οὗτος, κατ' αὐ-

τοὺς (1), πρέπει, διαρκούσης τῆς παραστάσεως ν' ἀποσύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς ψυχῆς δι' εἰδικῶν μέσων λ. χ. διὰ ταπεινώσεως ἢ δι' ἀποστροφῆς τῶν ὀφθαλμῶν, δι' ἐσωτερικῆς προσευχῆς, δι' ἀναπολήσεως τῆς εἰκόνας τῆς μελλούσης κρίσεως κ.τ.τ.

Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως (2) ὁ Καλβίνος (κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα), κεκηρυγμένος ἐχθρὸς πάσης διασκεδάσεως, ἀπηγόρευεν αὐστηρότατα, ὡς πικτοδύναμος πρόεδρος τοῦ κονιστορίου ἐν Γενεύῃ, τὸ θέατρον, τὸν χορὸν καὶ πᾶσιν τοῦ βίου πολυτέλειαν (3). Ἡ τάσις αὕτη ἐξηκολούθει ἐν Γενεύῃ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατὰ τὸ ἔτος 1750 ὁ γάλλος ἐγκυκλοπαιδιστὴς d' Alembert, ἐν ἄρθρῳ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας του πραγματευμένῳ περὶ Γενεύης, ἐξύμνει τὰς ἀρετὰς τῆς πόλεως, ἐθεώρει ὅμως ὡς οὐσιώδη τὴν ἔλλειψιν θεατρικῶν ἀπολαύσεων ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ J. J. Rousseau ἔγραψε «Lettre à M. d' Alembert», ἐν ἣ καταφέρεται κατὰ τοῦ θεάτρου. Τῆς συζητήσεως μετέσχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι (4).

Ἐκ τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων ἀποδοκιμάζουσι τὸ θέατρον οἱ πουριτανοὶ καὶ μάλιστα οἱ Κουάκεροι, οἵτινες θεωροῦσιν ὡς καταδικαστέα οὐ μόνον τὸ θέατρον, ἀλλὰ καὶ τὰ παίγνια, τὸν γέλωτα, τοὺς ἀστεισμούς καὶ αὐτοὺς τοὺς τύπους τῆς κοινωνικῆς ἀναστροφῆς.

Περίεργος συζήτησις ἠγέρθη ἐν Γερμανίᾳ περὶ θεάτρου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ θεάτρου κατὰ τὸ ἔτος 1677. (5). Ὁ εὐσεβιστὴς Anton Reiser ἀπεφάνθη ὅτι ἡ ἐπὶ σκηναίᾳ ὑπόκρισις εἶναι τι ὅλως ἐπιλήψιμον, διότι ἀντίκειται εἰς τὴν χριστιανικὴν εὐθύτητα νὰ παρίσταται τις ἄλλως ἢ ὅτι πράγματι εἶναι. Ἡ συζήτησις ὤξυνθη ὑπεράγαν καὶ ἰδίως ἐν Γόττι, ἔνθα οἱ κληρικοὶ συνέταξαν ὁμολογίαν (1693) δι' ἧς ἐκήρυττον ὡς ὅλως ἀξιοκατάκριτον πρὸ τοῦ Θεοῦ τὸ θέατρον, τὸν χορὸν καὶ

1) Kirchenlexicon 11, 1474 (ἔρρον Theater ὑπὸ Kirschkamp).

2) Ὁ Δούλητος ἐξεργάξτετο ἐνθουσιωδῶς περὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ μάλιστα τῆς μουσικῆς. Πρβλ. Luthardt Vortraege ueber die Moral des Christentums (3 Aufl. Leipzig. 1882) σ. 313.

3) Real—Encyclopaedie fuer Theologie u. Kirche (3 Aufl) 3, 668.

4) Alt «Theater und Kirche» σ. 612 κ. ἐ.

5) Πρβλ. περὶ τούτων παρὰ Luthardt Kopenhagen der theologischen Ethik (2 Aufl. 1898) σ. 498 κ. ἐ. Τοῦ αὐτοῦ Geschichte der christlichen Ethik (1893) II, 304 κ. ἐ.

1) Ἀριθμὸς KB', 28 κ. ἐ.

2) Ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτος ἐκφράζεται τὸναντίον μᾶλλον συμπλοῶς (Summa II 2. quaest. 168 art. 3) παρὰ Alt. σ. 413.

αὐτὸν τὸν ἀστεισμόν. Κληρικοί τινες μάλιστα ἠρνήθησαν εἰς μέλη τινὰ τῆς κοινότητος τὴν μετὰδοσιν θείας εὐχαριστίας διότι ἐχόρευον.

Ἡ συζήτησις ἐπεξετάθη ἐπὶ πάντων τῶν κεφαλαίων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναψυχὴν. Ὁ Spener κατεδικάζει τὸν χορὸν, τὸ θέατρον, τὰ παίγνια καὶ τοὺς ἀστεισμούς ὡς ἀμαρτωλὰς συνηθείας· ὡς πρὸς τὸ ποτὸν ἐδίδασκεν ὅτι ἡ μὲν χάριν τῆς ὑγείας πόσις εἶναι ὀπωσθήποτε ἀνεκτὴ, ἡ χάριν ὅμως ἀπολαύσεως, ὡς καὶ τὸ κάπνισμα, εἶναι ἀμαρτία. Κατὰ τῶν διεστραμμένων καὶ ἀνισορρόπων τούτων γνωμῶν τοῦ Spener, ὅστις ἐθεώρει πᾶσιν ἀναψυχὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὡς ἀμαρτίαν, ἐξηγέρθησαν διάφοροι καὶ μάλιστα ὁ λουθηρανὸς θεολόγος Loescher, ὅστις κατέδειξεν ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται ἄγουσιν εἰς κοινωνικὴν ἀνατροπὴν καὶ εἰς ἀπόγνωσιν.

Γ'.

Μετὰ τὴν ἱστορικὴν τζύτην ἐπισκόπησιν τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ θέατρον, ἐξετάσωμεν νῦν ἐὰν οἱ ὀριεῖς τῶν πατέρων λόγγοι καὶ οἱ αὐστηροὶ τῶν συνόδων κανόνες κατὰ τοῦ θεάτρου ἀναφέρονται εἰς τὴν τέχνην καθ' ἑαυτὴν ἢ εἰς τὴν παρεκτροπὴν τῆς τέχνης.

Ὅτι ὁ πόλεμος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας κατὰ τῆς σκηναίᾳ πληρέστατα δικαιολογεῖται εἶναι πασιφανές. Τὸ θέατρον τότε, ἐν οἰκτρῇ καταπτώσει εὐρισχόμενον, δὲν ἦτο τόπος μορφώσεως οὐδὲ καὶ ἀναψυχῆς, ἀλλὰ σχολεῖον πάσης διαφθορᾶς, ἔνθα ἐτελοῦντο ὄργια καὶ ἀκολασίαι, κέντρον στάσεων καὶ διενέξεων, ἐρίδων καὶ ἀπανθρωπιῶν, ἐστὶν ἔνθα ὑπεθάλαπετο ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν εἰδωλοκρατεῖαν καὶ ὅθεν μετεφέροντο ἡθὴ ἀνοίξεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς εἶδομεν προηγουμένως.

Ἀλλ' ἀρὰ γε ἡ κατὰ τοῦ θεάτρου πολεμικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας προῆλθεν ἐξ ἀπαρασκαλεύτων ἀρχῶν ἢ ἐκ κληρικῶν συνθηκῶν;

Ἀναντιρρήτως ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦτο πολεμικὴ κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν τέχνην ἀλλὰ πρὸς τὴν παρεκτροπὴν τῆς τέχνης. Καιρικαὶ περιστάσεις προὐκάλεσαν τὸν κατὰ τοῦ θεάτρου ἀγῶνα καὶ οὐχὶ ἡ ἔννοια τοῦ θεάτρου καθ' ἑαυτό. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τῆς σκηναίᾳ δὲν ἐδιδάσκοντο οὔτε δράματα κλασσικά, οὔτε μουσικὰ ἀριστουργήματα, ἀλλ', ὡς εἶδομεν, ἔργα ταπεινὰ καὶ ἀνήθικα.

Ἦδὲ ὁ Βαλσαμὸν βεβαιῶν (1) ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του πολλοὶ ὑπεστήριζον τὴν γνώμην, καθ' ἣν ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἀπαγορεύεσασα

τὰς ἱπποδρομίας εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τελουμένης, καθ' ἣς συνέβαινον πολλὰ τὰ ἄτοπα, οὐχὶ δὲ τὰς τότε κατὰ βασιλικὴν παρουσίαν καὶ ἄνευ ἀποτροπαίου τινός. Ὅτι δὲ ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι ἡ σήμερον κρατούσα, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τοὺς ἐν τῷ σταδίῳ ἀγῶνας, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἀνάλογόν τι πρὸς τὰς ἱπποδρομίας, παρίστανται ἐπίσκοποι καὶ λοιποὶ κληρικοί. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ τῶν τότε ἐν Ἀντιοχείᾳ τελουμένων Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων καταφέρονται οἱ πατέρες· οὕτως ὁ Βασίλειος ὁ Σελευκείας (κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα) ἀποκαλεῖ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (1): «συμφορῶν μητέρων πανήγυριν, ἑορτὴν ἑορταζόντων ὀλέθριον, θανάτου τερπνὸν δηλητήριον, εὐφροσύνην πρόξενον ἀπωλείας, ἡδονὴν γεέννης ὀδῶν, μηχανὴν ἀσεβείας εὐσεβοῦσας ψυχὰς, Ἑλληνισμὸν Χριστιανισμοῦ προσωπεῖον κρυπτόμενον, ἵνα τὴν τοῦ Χριστοῦ σφραγίδα φοροῦντες, τῷ δικτῶλῳ χορευοῦεν. Τί γὰρ ἕτερον ἐστὶν ἀγῶν Ὀλυμπιακὸς ἢ δαίμονος ἑορτὴ τὸν σταυρὸν καθυβρίζουσα; ὧ τῶν ἀφορητῶν κελῶν, οὐς σταυρὸς ἐλυτρώσατο πάλιν ἀρπάζει διάβολος».

Ἐπειδὴ δὲ λέγει ὁ αὐτὸς Βαλσαμὸν τὰ τότε θεάματα ἦσαν αἰσχρὰ, ἀπρεπῆ, σασιώδη καὶ ἀπάνθρωπα, ἐπενοήθησαν τὰ βασιλικὰ παίγνια, ὁ Κονταπαίκτης, ὁ Μάρων, ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ἄλλα, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου φαίνεται, ἐφοίτων οὐ μόνον λαϊκοὶ ἀλλὰ καὶ κληρικοὶ (2).

Ὡς ἡδὴ ἐφορῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βαλσαμῶνος τὰ θεάματα δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο τάξεις: «Εἰς τὰ πάντα ἀποτρόπαια εἰς ἃ μὴ μόνον κληρικοὶ, ἀλλ' οὐδὲ λαϊκοὶ παραχωροῦνται ἀπέργεσθαι... καὶ εἰς τὰ ἐπιτετραμμένα τὰ καὶ σήμερον ἐνεργοῦντα, εἰς ἃ οὐ μόνον λαϊκοὶ ἀλλὰ καὶ κληρικοὶ ἀποκριματίστως ἀπελεύσονται» (3).

Καὶ ἐὰν οὕτως ἐσκέπτοντο ἡδὴ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ σκεπτῶμεθα ἄλλως; Ἐὰν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ὀρθότατα ποιοῦσα, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν τότε κατάσταση τῆς σκηναίᾳ, ἀπηγόρευσε τὴν φοίτησιν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν εἰς τὰ θεάτρα, ἔπειτα ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἀπαγορευτικοὶ ἐκεῖνοι κανόνες δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν καὶ ἐπὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν ἠθοπλαστικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας καὶ νέας τέχνης; Οἱ κανόνες ἐκεῖ-

1) Λόγος ΚΖ' εἰς Ὀλύμπια (Migne P. G. 85, 309).

2) Πάλλη καὶ Ποτλῆ II, 426.

3) Αὐτόθι II, 359.

1) Ἐρμηνεία κανόνος ΚΔ' Τρούλλου (Πάλλη καὶ Ποτλῆ II 357).

νοι ἀνκφρόνται εἰς τοὺς μίμους, τὰς θηριομαχίας καὶ τὰς ὀρχήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θεάματα τὰ ὅποια ἔχουσι τύσην σχεῖν πρὸς τὴν ἀληθῆ τέχνην, ὅσην ἡ θρησκεία τῶν ἀγρίων πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Τί κοινόν ἔχουσιν αἱ τότε τελοῦμεναι ἀκκαλίσθητοι ἀπομιμήσεις Ἀρμενίων καὶ Γότθων, ἢ αἱ ἀπάνθρωποι θηριομαχίαι, ἢ αἱ στασιώδεις ἰπποδρομίαι πρὸς τὰ δράματα τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Shakespeare, τοῦ Goethe, ἢ πρὸς τὰ μελοδράματα, τὰ ὀρχήσια καὶ τὰς μουσικὰς συμφωνίας τοῦ Wagner, τοῦ Haydn, τοῦ Beethoven καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τέχνης θεῶν μυστῶν;

Οἱ κανόνες οἱ ἀπαγορεύοντες καὶ καταδικάζοντες τὸ θέατρον ἔχουσιν ἰσχύϊν ἐφ' ὅσον τὸ θέατρον δὲν εἶναι τόπος τέχνης καὶ μορφώσεως, ἀλλὰ τόπος ἀκκαλισθησίας καὶ διαφθορᾶς.

Ἴσως ὅμως ἀντιτάξωσι τινες ὅτι ἐφ' ὅσον κανόνες τῆς Ἐκκλησίας ἀπαγορεύουσι τὸ θέατρον, τοῦτο, ἐν πάσῃ μορφῇ αὐτοῦ, εἶναι τι αἰωνίως καταδικασμένον. Οἱ ταῦτα λέγοντες λησιμονοῦσιν ὅτι τοὺς κανόνες δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο τάξεις, εἰς κανόνες αἰώνιου κύρους καὶ κανόνες ἐκ κληρικῶν περιστάσεων προκληθέντας καὶ συνεπῶς ἔχοντας κύρος ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ προκαλέσασαι τούτους περιστάσεις.

Ἐπιτραπήτω ἡμῖν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων νὰ φέρωμεν παραδείγματα τινὰ: Ὁ ΔΣ' κανὼν τῆς ἐν Αζοδικεῖᾳ συνόδου (364 μ. Χ.) ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κληρικούς νὰ καταγίνωνται περὶ τὴν μνηματικὴν(1). Ὁ κανὼν οὗτος ἔσχεν ἀναμφιβόλως κύρος καιρικόν, ἐφ' ὅσον ἡ μνηματικὴ εὐρίσκετο εἰς τὴν κατὰ πτωσιν τῆς ἐποχῆς τῆς συνόδου ἐκείνης, ὅτε οἱ μνηματικοὶ ἐδίδασκον ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐξαρτῶνται τὰ καθ' ἡμᾶς(2). Οὐδόλως ὅμως ἠμποδίσεν οὗτος βραδύτερον διὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας καὶ κληρικούς νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν μνηματικὴν καὶ ν' ἀνδραχθῶσι μάλιστα ὡς συγγραφεῖς μνηματικῶν. Ὁ ΝΙ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἀπαγορεύει εἰς τοὺς παρευρισκομένους ἐν γάμῳ Χριστιανούς νὰ βλαβίωσιν(3). Ὁ Θ' ἀποστολικὸς κανὼν ἀφορίζει τοὺς Χριστιανούς τοὺς εἰσερχομένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ μὴ πρκαμένοντας μέχρι τέλους(4). Ὁ ΙΑ' κανὼν τῆς ἐν Τροῦλλῳ συνόδου (692) ἐπιβάλλει καθήκεις εἰς τὸν κληρικὸν καὶ ἀφορισμὸν εἰς τὸν λαϊκὸν τὸν ἐν ἀσθενείᾳ προσκλυόντα Ἰουδαίου ἱετῆρον ἢ τὸν συλλουόμενον μετ' Ἰου-

δαίων(1). Ὁ ΕΔ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπιβάλλει τεσσαρχικονθήμερον ἀφορισμὸν κατὰ λαϊκοῦ διδάσκοντος δημοσίᾳ καὶ οἰκειοποιουμένου οὕτως «ἀξίωμα ἐκ τῶν διδασκαλικῶν»(2). Ὁ ΕΖ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου τιμωρεῖ διὰ καθαιρέσεως τὸν κληρικὸν καὶ δι' ἀφορισμοῦ τὸν λαϊκόν, ὅστις «διὰ τὴν λίγην γαστέραν» πρκασκευάζει ἢ ἐσθίει ἐδώδιμον κτκασκευζόμενον ἐξ αἵματος ζώου (ὡς εἶναι λ. γ. τὸ Blutwurst, boudin γαλλιστί)(3). Ὁ ΗΣ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἀφορίζει τοὺς διευθετιζοντας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῶν πρὸς λύμην τῶν ὀρώντων καὶ δέλεαρ οὕτω προστιθέντας τὰς ἀσθηρικοίς ψυχῆς(4). Ὁ ΙΣΤ' κανὼν τῆς Ζ' οἰκουμένης συνόδου (787) ἀπειλεῖ δι' ἐπιτιμίου τοὺς κληρικούς τοὺς κοσμοῦντας ἐκ τῶν δι' ἐσθήτων λαμπρῶν καὶ περιφανῶν, ἢ δι' ὑφασμάτων σηρικῶν, ἢ τοὺς προστιθέντας ἐπιβλήματα ἐτερόχρωα εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἱματίων(5). Ὁ Α' κανὼν Νικηφόρου τοῦ ὁμολογητοῦ († 829) ἀπαγορεύει τὴν κατὰ Κυριακὴν ὁδοπορίαν ἀνευ ἀνάγκης ἢ βίας, ὁ δὲ Δ' κανὼν τοῦ αὐτοῦ ἀπαγορεύει τὴν ἐργασίαν κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς Διακκινησίμου(6).

Νομίζομεν ὅτι ἀκοῦσι τὰ παραδείγματα ταῦτα εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀνω τεθείσης ἀρχῆς περὶ δικαίσεως τῶν κανόνων εἰς τοιούτους αἰώνιου κύρους καὶ εἰς κανόνες ἔχοντας ἱστορικὴν μόνον διὰ τὴν σήμερον σημεσίαν.

Μεταξὺ τῶν κανόνων τῆς δευτέρας ταύτης τάξεως συγκαταλέγονται ἀναμφιβόλως καὶ οἱ εἰς τὸ θέατρον ἀναγόμενοι. Βεβαίως καὶ σήμερον παρέχονται ἀπὸ σκηναῆς θεάματα εἰς τὰ ὅποια ἢ ἦτο ἀνάμωστον ἐὰν ἐφοίτη κληρικὸς καὶ ἐν γένει ἄνθρωπος σεβόμενος ἐκ τῶν οὐδὲς ἀρνεῖται. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τοιούτων ἔργων. Τὸ ζήτημα εἶναι ἐὰν δύναται σήμερον, ἐπὶ τῇ θέσει τῶν ἀρχαίων ἐκείνων κανόνων, ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὸν κληρικὸν πᾶν εἶδος θεατρικῆς ἀπολαύσεως; ἐὰν δύναται νὰ καθαιρεθῇ κληρικὸς διότι ἐφοίτησεν εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἢ εἰς πρκαστάσιν κλασσικοῦ τι-

1) Αὐτόθι: II, 328.

2) Αὐτόθι: II, 453.

3) Αὐτόθι: II, 462.

4) Αὐτόθι: II, 533. Πρβλ. καὶ Ἀποστολικὰς Διαταγὰς Α' γ'. «Πιστῶ σοι ὄντι καὶ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐξέστι σοι τρέφειν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς». Τὸ νὰ τρέφωσι κόμην οἱ κληρικοί εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα συνήθειαι.

5) Ρίλλη καὶ Πολλῆ II, 622.

6) Αὐτόθι: IV, 431.

νος ἔργου, ἢ εἰς ἐκτέλεσιν μουσικῆς συνουσίας(1).

Ἄλλ' ἴσως ἐρωτήσῃ τις: Εἶναι σήμερον κληρὸς νὰ συζητῶνται τοιαῦτα θέματα; Εἶναι κληρὸς νὰ συζητῆται περὶ φοιτήσεως τοῦ κλήρου εἰς τὰ θεάτρα, ἐν ᾧ χρόνῳ ζωτικώτατα ζητήματα αὐτοῦ μένουσιν ἐτι ἄλυτα καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ πλεῖστον τοῦ κλήρου δὲν εὐρίσκεται ἐτι εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως, ὥστε νὰ θεωρῆ τὴν ἀπόλυσιν τῆς τέχνης ὡς ἀναγκαιότητα; Ἐγεί τὸ τέλος τὸ ζήτημα πρκατικὴν τινα σημεσίαν;

Ἐν πρώτοις ἐν τῇ ἐξετάσει ἐνός ἱστορικοῦ ζητήματος δὲν ἔχομεν ν' ἀποβλέψωμεν μόνον εἰς τὸ πρκατικὸν ἐνδιαφέρον, ἔχει καὶ ἡ θεωρία καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀξίαν της. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου νομίζομεν ὅτι τὸ ζήτημα καὶ ἀπὸ πρκατικῆς ἀπόψεως εἶναι σπουδαιότατον.

Ἐν τῶν πολλῶν λόγων τῆς καταπτώσεως τοῦ κλήρου, ἐν τῶν λόγων δι' ὃν πολλοὶ τῶν ἀξίων ἀπομκρύνονται τῶν κόλπων αὐτοῦ διαβλέπομεν καὶ τὴν ἀποξένωσιν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης κοινωνικῆς ἐπιμιξίας. Λησιμονεῖται δυστυχῶς ὅτι καὶ ὁ κληρικὸς εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὅτι ὡς τοιοῦτος ἔχει ἀνάγκην ψυχαγωγίας. Ἡ ὡς διὰ σινικὸν τείχος ἀπομόνωσις αὐτῆ εἰς τὴν καταδικάζεται ὁ κληρικὸς, ἢ ἀπαγορεύσει τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὰς τὰς ἀθροστάτας κοινωνικὰς τέρψεις, ἀποξενῶσιν τὸν κληρὸν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ κλήρου, γίνεταί αἰτία τῆς ἀνεπαρκούς ἀντιλήψεως τοῦ κληρικοῦ περὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ γενεᾶς πολλάκις τὰς ἀτελείας, ἃς συνεπάγεται ὁ ὑπερβάλλον περιουσιμὸς.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ τέχνη, ἐν γένει, εἶναι ἀνταντιρρήτως μέσον ἀσφαλές, δι' οὗ τὸ πνεῦμα, αἰρόμενον ὑπὲρ τὰς μερίμνας τῆς ἐπιπέτης, ἀνά-

1) Ἐν ταῖς σλαβικαῖς χώραις ἀκωλύτως φοιτῶσιν οἱ κληρικοί εἰς μουσικὰς συνουσίας καὶ κλασσικὰ ἔργα. Ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν πᾶν εὐγενὸς ἐπέμψεν ἡμῖν σέρβος θεολόγος, ἀποσπῶμεν τὰ ἐξῆς:

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ ὀρθοδόξου σερβικοῦ κλήρου ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ ἀνακοινῶ ἡμῖν τὰ ἐξῆς: Κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου δέχεται οὗτος μετὰ τὴν λειτουργίαν τὰ συγγραπτήρια» κατὰ τὰς 2 1) 2 μ. μ. ἀρχεται τὸ ἐπίσημον γεῦμα, οὗ συμμετέχουσιν ἀνάτεροι κληρικοί καὶ ὑπάλληλοι, ἀντιπρόσωποι τοῦ Καίσαροβασιλέως καὶ τῶν σωματοίων. Τὴν ἐσπέραν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔχει τὴν τιμητικὴν θέσιν εἰς τὴν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ διδομένην ἐν τῷ θεάτρῳ πρκαστάσιν, ἣτις συνήθως ἀναφέρεται εἰς ἀναμνήσεις τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Σέρβων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἄπας ὁ κληρὸς παρίστανται ἐπίσης εἰς τὰς χάριν εὐεργετικοῦ σκοποῦ διδομένας μουσικὰς συμφωνίας καὶ

γεται εἰς σφαίρας αἰθερίους. Καθὼς τὰ ἄνθη κοσμοῦσι τὴν μονοτονίαν τῆς γῆς, οὕτω καὶ αἱ καλαὶ τέχναι ποικίλλουσι τὸν βίον τῶν θνητῶν. Ὅπως, ἐπὶ τὸ πρκαστατικώτερον, ἐκφράζεται ὁ ἄγγλος κοινωνιολόγος Houston Stewart Chamberlain(1): «Ἡ τέχνη κατορθοῖ ν' ἀποκαλύπτῃ διὰ τοῦ προσωπικοῦ τὸ ἀπρόσωπον, διὰ τοῦ πεπερασμένου τὸ ἀπειρον. Ὁ Leonardo da Vinci παρέχει ἡμῖν τὴν μορφήν, ὁ Ἰωάννης Σεβαστιανὸς Bach τὴν φωνὴν τοῦ Ἰησοῦ... Ἡ τέχνη βεβαίως δὲν εἶναι θρησκεία, ἀλλὰ μεταφέρει ἡμᾶς ἐν τῇ σφαίρᾳ αὐτῆς καὶ διὰ τῶν θυμικωτέρων ἐκδηλώσεών της διεγείρει τόσον βελήως καὶ ἀμέσως τὰ ἐνδόμυχα ἡμῶν συναισθηματα, ὥστε ἄνθρωποι τινες μόνον διὰ τῆς τέχνης κατορθοῦσι νὰ ἐννοήσωσι τί εἶναι θρησκεία».

Μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν μὴ λησιμονώμεν ὅτι ὅλως ἰδιόζουσαν κατέχουσι θέσιν ἡ μουσικὴ καὶ ἡ δραματικὴ τέχνη; μὴ λησιμονώμεν ὅτι τὸ θέατρον, τὸ ἱερὸν τῶν τεχνῶν τούτων, εἶναι οὐσιώδης πρκαγῶν ἐκπολιτισμοῦ λαῶν καὶ ἀτόμων καὶ ὅτι ἀποκλείοντες τοῦτο τοῦ κληρικοῦ στεροῦμεν αὐτὸν ἐνός τῶν σπουδαιότερων μέσων τῆς συγχρόνου ἀναπτύξεως. Τὸ νὰ καταδικάζομεν γενικῶς τὴν δραματικὴν τέχνην διὰ τὰς πρκατηρουμένας ἐνίοτε πρκατροπὰς ἢ ἢτο ὡς ἐκ καταδικάζομεν τὴν ζωγραφικὴν, διότι ὑπάρχουσιν ἄσεμνοι εἰκόνες, ἢ τὴν ἐπιστήμην, διότι εὐρίσκονται καὶ ἀπίστοι αὐτῆς. Ἡ κατάχρησις δὲν πρέπει νὰ αἰρῇ τὴν χρῆσιν. Τὸ θέατρον τῆς ὑψηλῆς τέχνης εἶναι τὸ καθίδρυμα ἐνθα, κατὰ τὸν Schiller(2), συνδέεται ἀρμονικῶς εὐχαρίστησις καὶ ἐκπαίδευσις, ἀνάπαυσις καὶ προσοχή, ἀναψυγὴ καὶ μύρφωσις, ἐνθα οὐδεμία αἰσθησις ἀπολαμβάνει εἰς βάρος τοῦ ὄλου, ὡς τοιοῦτο δὲ καὶ ὑπηρετήσεν εἰς διαφώτισιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος—ἃς ἐνθυμηθῶμεν τὰς ἀρχαίας Ἀθῆνας—καὶ ἀνταντιρρήτως θὰ ὑπηρετήσῃ ὡς πρκαστάτης τοῦ σκοποῦ, ὃν ἔθετο Ὁ Χριστιανισμὸς, τῆς ἀνυψώσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐγενίσεως τῆς καρδίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Θεατρικὰς πρκαστάσεις, ἀλλὰ, κατ' ἔθιμον, ἀπέργεται πρὸ τοῦ τέλους. Οἱ κληρικοί ἐν γένει σοιτῶσιν εἰς συναυλίαις καὶ θεατρικὰς πρκαστάσεις, μὴ ἀντιστρατευομένας πρὸς τὴν ἠθικὴν, ὡν τὸ περιεχόμενον εἶναι εἰλημμένον ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου». Ἐστὼ καὶ τοῦτο μίᾳ ἀπόδειξις, ὅτι καὶ αἱ ὁμοδόξοι σλαβικαὶ ἐκκλησίαι: θεωροῦσι τοὺς περὶ θεάτρον κανόνες ὡς καιρικούς.

1) Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts (4 Anfl. Muenchen 1903) II, 954.

2) Die Schaubuehne als eine moralische Anstalt betrachtet. Schiller's Werke (Stuttgart 1847) X, 79.

1) Αὐτόθι: III, 203.

2) Αὐτόθι: III, 205.

3) Αὐτόθι: III, 219.

4) Αὐτόθι: II, 13.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β. ΓΡΑΒΑΡΗ

Υπολογιστοῦ τοῦ Μηχανικοῦ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΕΠΙΒΛΑΒΩΝ ΥΔΑΤΩΝ (*)

I. ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ. — ΑΠΟΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΠΙΒΛΑΒΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

1. 'Επιβλαβῆ ὕδατα. — 'Επιβλαβῆ ταῖς πόλεσιν εἶνε τὰ τε μᾶλλον ἢ ἥττον γέμυντα ἀκαθαρσιῶν ὑέτια καὶ βιομηχανικὰ ὕδατα καὶ τὰ ἔχοντα χρησιμεύσῃ εἰς τὰς οἰκιακὰς καὶ δημοσίας ἀνάγκας, ἔνεκα δὲ τούτου μεμιγμένα μετὰ διαφόρων περιττωμάτων καὶ ὄργανικῶν ὑπολειμμάτων, ἐνίοτε δὲ ὡς καὶ τὰ ἐγγύς τῆ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐδάφους κείμενα ὑπόγεια ὕδατα τῆς πρώτης στρώσεως, ὅταν αὐτῆ ρυπαίνηται διὰ τῆς ἀπορροφῆσεως ἐπιβλαβῶν οὐσιῶν ἐξ ὑπαρχόντων φραγμάτων, βόθρων καὶ τῶν τοιούτων. Εἶνε βεβιαίως περιττὸν νὰ καταδειχθῆ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποβολῆς τῶν ὑδάτων τούτων, οὐ μόνον διότι ἔνεκα τοῦ μεγάλου αὐτῶν ὄγκου εἶνε ἀδύνατον νὰ διατηρηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ κίνδυνοι, οὓς θὰ ἐγένων, ἐν ἡ περιπτώσει παρκαμένοντα στάσιμα ὑπὸ τὴν ἐπ' ἡρῆριν τῶν στοιχείων τῆς ἀτμοσφαιρῆς καθίσταντο ἐστὶν ζυμώσεων καὶ μολύνσεων, θὰ ἦσαν μέγιστοι.

Δέον ἐπομένως, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Dumas, πᾶσα πόλις, ὡς λαμβάνει τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ἀρτηριακοῦ αὐτῆς συστήματος (τῶν τροφοδοτῶν ἀγωγῶν αὐτῆς), νὰ δύνηται ἐπίσης δι' ὑπαρχόντος φλεβικοῦ συστήματος ν' ἀποδίδῃ εἰς τὴν γῆν τὰ γόνιμα στοιχεία, τὰ ὁποῖα παρ' αὐτῆς ἔλαβεν. Ἡ δ' ἀποβολὴ τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων στοιχείων τελεῖται διὰ τοῦ συστήματος τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν ἀρδευόντων ὀχετῶν.

2. — 'Αποβολὴ τῶν διαφόρων ὑπολειμμάτων. — Ἡ ἀποβολὴ τῶν στερεῶν ὑπολειμμάτων τῶν ὀδῶν, τῶν οἰκιῶν, τῶν ἐργοστασίων, τοῦ βορβόρου κτλ. τελεῖται δι' ἐπὶ τούτῳ ὀρισμένης δημοτικῆς ὑπηρεσίας.

Ἡ δ' ἀπομάκρυνσις τῶν ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὀδῶν πιπτόντων ὑέτιων ὑδάτων πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐιδικῶν ἔργων τῆς σήμερον ἐτελεῖτο ἀφιεμένων τούτων νὰ ρέωσι κατὰ τὰς φυσικὰς τοῦ ἐδάφους κλίσεις, μέχρις οὗ συνήντων τὸ ἐγγύτερον ρεῖθρον.

(1) Παράδειξις: M. Masoni, Corso di Idraulica sanitaria e agricola. G. Beshmann, Distributions d' eau et assainissement. Ed. Imbeaux, L' alimentation en eau et l' assainissement des villes.

Τὰ δ' οἰκιακὰ ὑπολείμματα καὶ περιττώματα μετεφέροντο καὶ ἀπετίθεντο ἐκάστοτε εἰς τοὺς παρκακείμενους ἀγροὺς πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀνεγκλιῶν τῆς καλλιεργείας ἢ ἐροίπτοντο εἴτε εἰς τὸ ρεῖμα ποταμοῦ τινος εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ σπουδαιότης τῶν ἐκ τῶν μεθόδων τούτων προπτόντων ἀτόπων ἰδίᾳ εἰς τὰ μεγάλα κωμικημένα κέντρα εἶνε εὐνόητος, μεγάλη δὲ πρόοδος ἔχει πραγματοποιηθῆ σήμερον διὰ τῆς εἰσγωγῆς τῶν νέων πρὸς ἀποβολὴν τῶν ἐπιβλαβῶν ὑδάτων μέσων, ἐπιτευχθείσης τέλος τῆς τροποποιήσεως τῶν ἀστικῶν συνθηκῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχαίας ὑγιεινῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Σήμερον τῶ ὄντι ὑφίσταται ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἀξίωμα ὅτι τὰ τε ὑέτια καὶ τὰ ἐθνηκόμενα ὕδατα δέον νὰ ἀποβάλλωνται μεταφερόμενα εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, χωρὶς νὰ προξενήσῃσι βλάβης κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν, χρησιμοποιούμενα δὲ, ἐὰν εἶνε δυνάτουν, εἰς τὴν γεωργίαν.

Ὁ σπουδαιότερος ἀνεκμιβόλως τοιαύτης λειτουργίας παράγων εἶνε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον, πλὴν τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ εἰς τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, προσφέρεται θυμασίως εἰς τὴν καθάρσιν τῶν οἰκιῶν, εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ρυπαρῶν ὑλῶν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν πρὸς ὕψελος τῆς γεωργίας. Ἐπομένως αἱ εἰς ὕδωρ ἀνάγκαι πόλεως τινος δέον νὰ μὴ περιορίζωνται εἰς τὰς χρεῖς τῆς κατακλιώσεως ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ εἰς τὰ τῆς ἐξυγιάνσεως.

3. — 'Αποβολὴ τῶν ὑέτιων ὑδάτων. — Καὶ προκειμένου μὲν ἐν γένει περὶ ἀπάντων τῶν πρὸς ἀποβολὴν τῶν ἐπιβλαβῶν ὑδάτων χρησιμεύοντων ἔργων δέον νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς οἰκίας τῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ἀφορώντων, τὰ ὁποῖα κυρίως ἐν τῷ συνόλω αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὸ δίκτυον τῶν ὑπονόμων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰδικώτερον τὰ ὑέτια ὕδατα ἐὰν ταῦτα δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ὕδρευσιν τῆς πόλεως, δέον ν' ἀποβληθῶσιν ὡς οἶόν τε τάχιστα.

Πρὸς τοῦτο ἐν ταῖς οἰκίαις ἐγκαθίστανται κατακόρυφοι σωλήνες πτώσεως ὅπως διοχετεύσῃσι τὸ ὑπὸ τῶν ὑδρορροῶν συλλεγόμενον ὕδωρ καὶ ἐκφορτῶσιν αὐτὸ εἴτε ἀμέσως ἐπὶ τῶν ὀδῶν

εἴτε κάλλιον εἰς τὰς ὑπὸ τὰς ὁδοὺς ὑπονόμους. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ περιπτώσει, ὅπως παρκαλύεται ἡ διὰ τοῦ σωλήνος τῆς πτώσεως εἰσοδος τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ ὑδραυλικὴ ἀπόκλεισις τῆς συνεχείας εἴτε διὰ βλαβείδος εἴτε διὰ σίφωνος τοποθετούμενου μεταξὺ τοῦ ποδὸς τοῦ σωλήνος καὶ τῆς ὑπονόμου.

Διευκρινεῖται τέλος πρόνοιαι συλλογῆς τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πιπτόντων ἰετίων ὑδάτων δι' ἐγκαταστάσεως τῆς εἰσοδῆς αὐτῶν εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπεράνω τῶν ὑπονόμων εἴτε ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς ὁδοῦ. Διὰ σιδηρῶν δὲ κωκλιδῶν ἐπιζητεῖται ἡ παρκαλύσις τῆς εἰσοδῆς ξένων οὐσιῶν καὶ ἐνίοτε ἀποφεύγεται ἡ μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς τὰς ὑπονόμους προβολὴ τῶν στερεῶν σωμάτων (κόπρων, ἄμμων κτλ.), τοποθετουμένων φραγμάτων ἢ κινητῶν δοχείων ὑπὸ τὰ στόμια τῆς εἰσοδῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐπίδρασις δέον νὰ εἶνε συγνή καὶ ἐπιμελετημένη.

4. — 'Αποβολὴ τῶν ἐπιβλαβῶν ὑπογείων ὑδάτων. — Ἡ ἀποβολὴ αὐτῆ, ὅταν εἶνε ἀνεγκαιά, τελεῖται διὰ θρανώσεως τῆς πρώτης στρώσεως καὶ χρησιμεύει εἴτε ὅπως ἀπομακρυνθῶσι τὰ μεμολυσμένα ὕδατα εἴτε ὅπως πολεμηθῆ ἡ ὑγρασία τοῦ ἐδάφους εἴτε ὅπως ἐν τινι μέτρῳ ἐπιτευχθῆ τὸ ἀμετάβλητον τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος κατὰ τὰς πολυμυρίας, εἰς ἣν στάθμη ἀποδίδεται ἄμεσος ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ ἀντιστοιχοῦντος τόπου.

5. — Διοχετεύσεις ὑπὸ τὰς ὁδοὺς. Ἐκφορτώσεις. — Αἱ διοχετεύσεις αὗται εἰσὶν ἐν γένει συστήματα ὑπογείων ἀλάκων καὶ διωρῶν, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται εἴτε ἐν ἐκκαπτομέναις τάφροις εἴτε ὑπὸ στοᾶς, ἔχουσι δὲ τομὴν ἐπαρκῆ πρὸς συλλογὴν τῶν ὑδάτων καὶ ἐκφορτῶσιν αὐτῶν εἰς τὰ κατάλληλα μέρη, θάλασσαν, ποταμόν, λίμνην κτλ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐκφορτῶσιν ταύτην, παρκατηρούμεν ὅτι, καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται προτιμότερον νὰ τελεῖται αὕτη εἰς τινὰ ποταμόν, λίμνην, ἢ τὴν θάλασσαν, τὰ ἄτοπα τὰ ὁποῖα ἐν τισὶ περιστάσεσι δυνάτουν ἐκ ταύτης νὰ προκύψωσιν, εἶνε σοβαρώτατα. Ἐὰν δ' ἀληθεύῃ ὅτι ὑγιεινολόγοι τινες παραδέχονται ὅτι αἱ ρυπώδεις οὐσίαι ἀφηνόμεναι εἰς τινὰ ποταμόν ἢ τὴν τροφοδοτοῦσαν αὐτῶν λίμνην δύναται ἐν αὐτῷ μετὰ δρόμον τινὰ νὰ ὑποστῶσιν αὐτόματον καθάρσιν, ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ Ταμῆσεως καὶ τοῦ Σηκουάνης γενομένων πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι μάταιον ν' ἀνεμῆρητις πλήρη αὐτόματον ἐξυγιάνσιν τῶν μεμολυσμένων ὑδάτων πόλεως τινος, ὅταν ταῦτα ριπτωνται ἐν τινι ποταμῷ ἢ λίμνῃ, πλὴν ἐὰν ἡ

παροχὴ τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶνε ἐξαιρετικῶς μείζων τῆς τῶν μεμολυσμένων ὑδάτων. Ἐπομένως ὅταν κατ' ἀνάγκην δέον νὰ ριφθῶσι τὰ ρυπαρὰ ὕδατα εἰς τινὰ ποταμόν ἢ λίμνην, δέον πάντοτε νὰ τοποθετῆται τὸ στόμιον τῆς ἐκροῆς εἰς μέρος κείμενον ἰκανῶς μακρὰν τῆς κωμικημένης περιουχῆς, πρὸς τὰ κατάντη δὲ τοῦ ρεύματος, τῇ βοήθειᾳ ἐνός ἢ πλειόνων συλλεκτῶν παρκακείμένων τῷ ποταμῷ, περὶ ὧν ὀλ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς.

Καὶ ἡ εἰς τὴν θάλασσαν δ' ἀποβολὴ δέον νὰ τελεῖται μετὰ προσυλάξεων ἐκλεγόμενου διὰ ταύτην σημείου, καὶ ὅ τὰ ὕδατα εἶνε βλαβῆ, ἢ ἀκτὴ ἐλευθέρη καὶ ἡ θάλασσα ἀνοικτῆ. Οὐχὶ ὅμως σπκνίως ἡ παρὰ τὴν ἀκτὴν ὑπαρχῆς ρευμάτων ἐκκαπτομένης διευθύνσεως συντελεῖ ὥστε αἱ ἀπορριπτόμεναι ἐπιβλαβεῖς οὐσίαι νὰ παρκακείωνται ἐπὶ πολὺ ἐγγύς τῇ ἀκτῇ πρὸς μέγιστην βλάβην τῆς ὑγείας τῶν παρκακείων πόλεων.

II. ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΔΙΚΤΥΩΝ ΥΠΟΝΟΜΩΝ

6. — Σύστημα ὑπονόμων ἐνιαίων. Στατικὸν καὶ δυναμικὸν σύστημα ἀποβολῆς τῶν οἰκιακῶν ἀκαθαρσιῶν. — Πρὸς ἀποβολὴν τῶν ἐπιβλαβῶν ταῖς πόλεσιν ὑδάτων δυνάτουν νὰ χρησιμοποιηθῆ εἴτε ἐνιαῖον σύστημα ὑπονόμων, τὸ ὁποῖον δεχεταὶ καὶ ὀδηγεῖ ἀνεμῆς τὰ τε ὑέτια ὕδατα καὶ τὰ ἐκ τῶν οἰκοδομῶν ἀποβαλλόμενα ὕδατα καὶ περιττώματα, εἴτε κεχωρισμένα τοιαῦτα. Τὸ πρῶτον καλεῖται ἐνιαῖον σύστημα ὑπονόμων (tout à l'égout) ἐν αὐτῷ δ' ὑπάρχει συνεχῆς κυκλοφορία τῶν ὑδάτων, διότι βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τυχείας καὶ πλήρους ἀποβολῆς ὄλων τῶν ἐπιβλαβῶν ὑγρῶν, ἀποφευγόμενης πάσης αὐτῶν στασιμότητος καὶ ἀποθέσεως.

Ἐν δὲ τῇ περιπτώσει, καὶ ἡν κεχωρισμένα μέσῃ ἀποβολῆς τῶν ὑέτιων ὑδάτων καὶ τῶν οἰκιακῶν ἀκαθαρσιῶν χρησιμοποιοῦνται, διακρίνομεν τὸ ἀπομονωτικὸν ἢ στατικὸν σύστημα, καὶ ὅ αἱ ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀπορριπτόμεναι οὐσίαι συναθροίζονται ἐν ἀνεξαρτήτοις ἀποθήκαις, ἐξ ὧν μετακομίζονται εἰς μεμολυσμένον μέρος, καὶ τὸ μετὰ συνεχῆς κυκλοφορίας δυναμικόν, καὶ ὅ τὸν ἀνεμῆς τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑγρὰ καὶ περιττώματα κυκλοφοροῦσιν ἐν εἰδικῷ συμπλεγματι συγχωνωνούντων ἀγωγῶν, ὑφ' ὧν μέχρι τῆς ἀποβολῆς τῶν ὀδηγοῦνται, χωρὶς ποτε ἐν αὐτοῖς νὰ καταστῶσι στάσιμα.

7. — Σύστημα ἀπομονωτικὰ καὶ στατικά. — Ἐν τοῖς συστήμασι τούτοις αἱ ρυπώδεις οὐσίαι ὀδηγοῦνται εἴτε ἀμέσως διὰ σωλήνων ἐκφορτώσεως εἰς δοχεῖα ὑποκείμενα ταῖς οἰκοδομαῖς ἢ κεχωρισμένα αὐτῶν καὶ τὰ ὁποῖα δυνάτουν νὰ κενῶνται εἴτε ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς ἐγκατα-

στάσεως αὐτῶν (σταθεροὶ βόθροι) εἴτε ἐξαχόμενα καὶ μεταφερόμενα εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀποθέσεως.

8.—Οἱ σταθεροὶ βόθροι δυνατὸν νὰ εἶνε διαπεραστοὶ ἢ ἀδιαπεραστοί. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ καλούμενα μέλανα ἀπορροφητικὰ φρέατα, τὰ ὅποια εἰσὶ βόθροι ἀνογόμενοι ἐν διαπεραστῶ ἑδάφει μετὰ μόνων τῶν παρειῶν ἐπενδεδυμένων διὰ τοιχοδομίας, τῶν ὑγρῶν ὑλῶν διηθουμένων διὰ τοῦ πυθμένος καὶ διασπειρομένων εἰς τὸ ὑπόγειον ἕδαφος. Καί ἡ μὲν ἐξαγωγή τῶν ὑλῶν τούτων τελεῖται κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα, τὸ δ' ἐξαχόμενον ὑλικὸν εἶνε πυκνόν, ἐνίοτε δὲ καὶ σκληρόν, προσκολλώμενον ἐπὶ τῶν λίθων τῶν παρειῶν. Τὰ δ' ὑπὸ τοῦ συστήματος τούτου προξενούμενα, καὶ δὴ διὰ τῆς μολύνσεως τῶν ὑπογείων ἑδαφῶν καὶ ὑδάτων, ἄτοπα εἶνε εὐνόητα.

Ἐὰν δὲ τὸ φρέαρ εἶνε ὅλον ἐπενδεδυμένον διὰ τοιχοδομίας καὶ κεκαλυμμένον ἄνωθεν, καλεῖται μέλαι ἀδιαπεραστον. Καὶ τὸ μὲν μᾶλλον ἐν χρήσει σχῆμα τοιούτου φρέατος εἶνε τὸ τοῦ παραλληλεπίπεδου μετ' ἐστρογγυλευμένων κόψεων ἢ δὲ χωρητικότης αὐτοῦ ὑπολογίζεται ἀνεκλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, εἰς τὰ ὅποια τὸ φρέαρ πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐξ ἑκάστου ἀτόμου προκύπτουσιν 1,15 λίτρα περίπου στερεῶν καὶ ὑγρῶν περιττωμάτων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὅτι πρὸς πλύσιν καὶ ἄλλας οἰκιακὰς χρήσεις καταναλίσκονται περίπου 10 λίτρα ὑδάτος καθ' ἡμέραν καὶ κάτοικον. Τοιαῦτα φρέατα, δέον νὰ μὴ ἔχωσι κοινὰς παρειὰς μετὰ τῶν τοίχων τῶν οἰκοδομῶν, ἀλλὰ ν' ἀπέχωσι τῶν τοίχων τούτων τοῦλάχιστον 4 μέτρα. Ἡ κένωσις δ' αὐτῶν τελεῖται διὰ κάδων, συνήθων ἀντλιῶν, ἢ, ὅπερ εἶνε πολὺ τελειότερον, κατὰ τὸ ἀτμοσφαιρικὸν λεγόμενον, σύστημα, καθ' ὃ δι' ἀντλιῶν παράγεται κενὸν ἐντὸς μεταλλικῶν βυτίων ἐρμητικῶς κεκλεισμένων, συγκοινωνούντων δὲ μετὰ τοῦ βόθρου διὰ κινητῶν στεγανῶν σωλήνων.

9.—Οἱ κινητοὶ βόθροι ἀποτελοῦνται ἐκ κάδων ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν, μικρῶν δὲ διαστάσεων, ἵνα ἡ μεταφορὰ αὐτῶν εἶνε εὐκόλος. Τὸ ὑλικὸν τῶν βόθρων δέον τότε νὰ εἶνε διπλοῦν πρὸς ἐξασφάλισιν διακροῦς ὑπηρεσίας, ἀπαιτεῖται δ' ἐπὶ πλέον ἀδιάλειπτος ἐπιτήρησις, ἵνα ἀφαιρούμενων ἐν καιρῶ τῶν κάδων μὴ ὑπερχειλῶσιν ἐν αὐτοῖς αἱ ὕλαι καὶ μολύνηται ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν οἰκιῶν.

10.—Συστήματα συνεχοῦς κυκλοφορίας.—Α'. Μεταβλίνοντες ἤδη εἰς τὰ συστήματα συνεχοῦς κυκλοφορίας, παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ λειτουργία αὐτῶν βεβαιεῖται κυρίως ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως ἐπαρ-

κοῦς ποσότητος ὕδατος, ὅπως ἐν ταῖς ὑπονόμοις ἀποτελῶνται ρεύματα, δι' ὧν κατορθοῦται ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν μεμολυσμένων οὐσιῶν. Παραδέχονται ἐν γένει, ὅτι πρὸς ἐγκατάστασιν τοιούτου συστήματος δέον ἡ δικνομή τοῦ ὕδατος νὰ παρέχῃ τοῦλάχιστον 140—200 λίτρα αὐτοῦ κατὰ κάτοικον ἀνὰ 24 ὥρας.

Ὡς ἐλέχθη, ἡ διοχέτευσις ἐν τοῖς συστήμασι συνεχοῦς κυκλοφορίας δύναται νὰ εἶνε ἐνιαία ἢ κεχωρισμένη. Δέον ἤδη νὰ λεχθῆ, ὅτι εἰς τὸ τελευταῖον σύστημα δυνατὸν ἡ κυκλοφορία νὰ εἶνε πνευματικὴ, ὅποτε ἀντικαθίσταται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἡ ἐνέργεια τῆς βαρύτητος διὰ τῆς πίεσεως τοῦ ἀέρος, εἴτε παραγομένου κενοῦ κατὰ τὰ ἄκρα τῶν ἀγωγῶν, εἴτε ὠθουμένου τοῦ ἀκαθάρτου ὑγροῦ ἐντὸς τῶν ἐρμητικῶς κεκλεισμένων σωλήνων τῆ βοήθειᾳ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος. Καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης μὲν ἀρχῆς βασίζονται τὰ συστήματα τοῦ Dumont, τοῦ Berlier καὶ τοῦ Liernur, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡ ὑπὸ τοῦ Slone προταθεῖσα μέθοδος. Ἡ τελευταία ὅμως μέθοδος ἀπαιτεῖ ἐγκατάστασιν συμπιεστικῶν μηχανῶν καὶ δικτύου δικνομῆς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν πόδα τῶν σωλήνων τῆς ἐκφορτώσεως τῶν ἀποπάτων συσσωρευομένων ἀκαθαρσιῶν.

11.—Ἐν γένει ἐν πάσῃ ἐνιαίᾳ διοχέτευσί δέον νὰ διακριθῇ τὸ δίκτυον τῆς πρώτης τάξεως, τὸ ὅποσον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν μεγάλων πονόμων καὶ συλλεκτῶν τῶν δεχομένων ὅλα τὰ ἐπιβλαβῆ ὑδάτα καὶ ἀμέσως αὐτὰ ἀποβαλλόντων εἰς τὰ καταλλήλως ἐκλελεγμένα σημεῖα τῶν δικτύων τῆς 2ης 3ης κτλ. τάξεως, τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν διακλαδώσεων τῶν ὀδῶν καὶ τῶν ιδιωτῶν, καὶ ἐκβάλλουσι τελικῶς εἰς τὸ πρῶτον δίκτυον. Καλοῦνται δὲ ἰδιαίτερος ἀποβολεῖς οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ὑπόγειοι ὀχετοὶ, οἵτινες κεῖνται ἔξω τῆς κατακλιμένης περιοχῆς καὶ ἐπιτελοῦσι τὴν γενικὴν ἐκφόρτωσιν ὅλου τοῦ ἐσωτερικοῦ δικτύου.

12.—Πρὸς ὄρισμόν τῆς γενικῆς διαθέσεως δικτύου ὑπονόμων ἐνιαίου συστήματος δέον προφανῶς νὰ τελεσθῇ τοπογραφικὴ μελέτη τοῦ μέρους, διακρουμένης τῆς ἐσωτερικῆς τούτου ζώνης εἰς μίαν ἢ πλείονας λεκάνας ἀνεκλόγως τῶν διαφόρων ἀνωμυλιῶν τοῦ ἑδάφους, ἐγκαθισταμένων δὲ τῶν συλλεκτῶν, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν, κατὰ μῆκος τῶν μισγαγκειῶν τῶν διαφόρων κλιτύων, ἐφ' ὧν τοποθετοῦνται αἱ ὑπόνομοι τῶν διαφόρων ἄλλων τάξεων. Πᾶσι αὐταῖς αἱ ὑπόνομοι τοποθετοῦνται ὑπὸ τὸ μέσον ἢ τὸ ἐν τῶν πλευρῶν τῶν ὀδῶν, ἢ δὲ συνένωσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας τελεῖται πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀποθέσεων διὰ καμπυλογραμμῶν ἐνώσεων.

13.—Τὸ σχῆμα, τὸ ὅποσον ἐν γένει προτιμᾶται διὰ τὴν κατὰ πλάτος τομὴν τῶν ὑπονόμων, διότι συνδράζει τὰς συνθήκας τῆς ὑδραυλικῆς ροῆς μετὰ τῶν τῆς εἰς ὑπογείους ὀχετοὺς ἀναγκιούσης ἀντιστάσεως εἶνε τὸ ὠσειδές. Ὅπως δὲ καταστῶσι βραχὺ αἱ μεγάλα ἰδίᾳ ὑπόνομοι καὶ οἱ συλλεκταί, προστίθενται καὶ μίξ ἢ δύο ἐσωτερικαὶ βραχμίδες, αἵτινες εὐκολύνουσι καὶ τὴν κάθαρσιν, ἥτις πολλάκις τελεῖται διὰ διαφράγματος μετακινουμένου κατὰ μῆκος τῆς ἀμάρης καὶ φερομένου ἐφ' ἀμυξίου κινητοῦ ἐπὶ τῶν βραχμίδων.

14.—Αἱ διαστάσεις, αἵτινες δέον νὰ δῶσιν εἰς τὴν κατὰ πλάτος τομὴν ὑπονόμου τινός, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς παραχῆς καὶ τῆς κλίσεως, εὐρίσκονται δ' ἐκ θεωρητικῶν τύπων τῆς Ὑδραυλικῆς.

Ἄμεσοι παρατηρήσεις ἐπιτρέπουσι τὸν προσδιορισμὸν τῶν ποσοτήτων τῶν ἐφαρμμένων ὑδάτων, τὰ ὅποια αἱ ὑπόνομοι δέον κατὰ μέσον ὄρον νὰ περιλαμβάνωσιν, ὡς καὶ τῆς ἀνταποκρινόμενης μεγίστης παραχῆς, ἥτις ἀνέρχεται πολλάκις μέχρι τοῦ τριπλασίου τῆς μέσης. Ἡ δὲ ποσότης τῶν ὑετίων ὑδάτων, ἣν δέον αἱ ὑπόνομοι νὰ δύνανται νὰ μεταφέρωσιν, ὑπολογίζεται ἐπὶ τῆ βάσει τῆς μεγίστης τῆς βροχῆς ἐντάσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ὑπὸ τῶν ὑπονόμων ἐξυπηρετούμενων περιοχῶν καὶ ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης εὐρίσκειται ἡ ἀναγκαία τῶν ὑπονόμων παραγωγή ἀφαιρουμένων τῶν ἐξ εἰσδύσεως εἰς τὸ ἕδαφος ἐξατμίσεως καὶ ἄλλων διαφόρων αἰτίων, διασπορῶν τῶν ὑδάτων, καὶ λαμβανομένου τοῦ 1]3 μέχρι τοῦ 1]5 τοῦ προκύπτοντος ἀριθμοῦ, ἥτοι γινομένου παραδεκτοῦ, ὅτι ἡ ὑπόνομος δέον περίπου νὰ δύνηται νὰ διοχετεύῃ τὸ ἐκ τινος ὕμβρου προκύπτον ὕδωρ εἰς τὸ τριπλάσιον ἕως πενταπλάσιον περίπου τοῦ χρόνου, ὅστις ἀπληθήν ἔναι τὸ ὕδωρ τοῦτο παραχθῆ. Πολλάκις ὅμως προστίθεται καὶ ὁ ὅρος ὅτι ἡ τομὴ τῆς ὑπονόμου δέον νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν εἴσοδον καὶ ἐργασίαν ἐνός ἀνδρός, τότε δὲ εἰς τὰ δίκτυα τῆς 2ας, 3ης κτλ. τάξεως οἱ ἀνωτέρω ὑπολογισμοὶ δυνατὸν ν' ἀγάγωσιν εἰς τομὴν μικρότερην ἐκείνης, ἥτις ἔνεκα τοῦ ὄρου τούτου γίνεται παραδεκτὴ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κλίσεις, εἶνε καλὸν νὰ δικτεθῶσιν οὕτως ὥστε ἀξυκνομένων τῶν παραχῶν αὐταὶ νὰ βαίνωσιν ἐλαττούμεναι. Ἡ κλίσις ἐν τούτοις τῶν μεγάλων ὑπονόμων καὶ τῶν συλλεκτῶν δέον νὰ μὴ εἶνε κατωτέρα τῶν 0,50μ ἐπὶ ταῖς 1000. Πρὸς παρακώλυσιν δὲ τῶν ἀποθέσεων ἡ ταχύτης τοῦ ὑγροῦ ἐν ταῖς ὑπονόμοις δέον νὰ εἶνε τοῦλάχιστον 0',80 κατὰ 1'.

Τέλος διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν δέον νὰ

ληφθῆ πρόνοια οὐ μόνον περὶ τῶν δευτερευόντων στοιχείων τῶν ὑπονόμων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν συγκοινωνιῶν αὐτῶν μετὰ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ὀδῶν. Τῶν συγκοινωνιῶν τούτων αἱ μὲν πρῶται ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ σωλήνων πτώσεως ἐχόντων μεγάλην κλίσιν καὶ λαμβανόντων ἐκ τῶν οἰκικῶν ἀγωγῶν τὰ ἐφαρμμένα ὑδάτα, αἱ δὲ δευτεραὶ ἀποτελοῦνται ἐκ στομιῶν ἐγκαθισταμένων κατὰ τὸν ἄξονα ἢ εἰς τὰ πεζοδρομια τῶν ὀδῶν, δεχομένων δὲ τὰ ἐπὶ τῶν ὀδῶν ρέοντα ὑδάτα καὶ συγκοινωνούντων μετὰ τῶν ὑπονόμων.

15.—Μεταβλίνοντες ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ συστήματος συνεχοῦς μὲν ἀλλὰ κεχωρισμένης κυκλοφορίας, τὸ ὅποσον, ὡς ἐλέχθη, βασίζεται ἐπὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑετίων ὑδάτων ἀπὸ τῶν οἰκικῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τούτῳ εἶναι ἀναγκαῖον διπλοῦν δίκτυον ὀχετῶν (λευκῶν καὶ μελανῶν), ἐξ ὧν ἐνίοτε τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ οἰκικὰ ὑδάτα δέχεται ἐπίσης, ὡς τοῦτο συνειθίζεται ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ τὰ ὑετικά ὑδάτα τὰ πίπτοντα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τῶν οἰκιῶν αὐλῶν. Τούταντιον εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἀγγλοῦ συνταγματάρχου Waring οἱ μέλανες ὀχετοὶ δέχονται μόνον τὰς ἐκ τῶν ἀποχωρητηρίων καὶ τῶν ἀποπάτων τῶν οἰκιῶν προερχόμενας ὕλας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρέχεται μὲν μείζων ἐλευθερία διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς γενικῆς διαθέσεως τῶν λευκῶν ὀχετῶν, οἵτινες ἀκινδύνως δύνανται τότε νὰ ἐκβάλλωσιν εἰς ποταμὸν τινα ἢ τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν μελανῶν ὀχετῶν δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τὸ μείζον τῆς πυκνότητος τῆς διοχέτευομένης ὕλης, ἥτις ὅμως τότε καταλαμβάνει μικρὸν ὄγκον. Πρὸς τοῦτο κατασκευάζονται σωληνωτοὶ ἀγωγοί, ἐν οἷς προκλιεῖται ἡ συνεχὴς κυκλοφορία οὐ μόνον διὰ μεγάλων κλίσεων, ἀλλὰ καὶ διὰ παραγωγῆς ἐν αὐτοῖς περιοδικῶν ὑδροκινήσεων.

16.—Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ἀερισμὸν, ὅστις δέον νὰ εἶνε ἐν ταῖς ὑπονόμοις δραστήριος, οὗτος ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ τῶν στομιῶν τῶν ὀδῶν εἴτε διὰ διπλοῦ συστήματος στομιῶν, εἰδικῶν μὲν ὅπως ἐπὶ τῶν ὀδῶν, ἐξ ὀδῶν δ' ὑπεράνω τῶν κατακροῦφων σωλήνων, οἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν καὶ χρησιμεύουσιν εἰτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν χρῆσιν ταύτην εἴτε, ὅπερ εἶνε καὶ προτιμότερον, συγχρόνως καὶ ὡς σωληνὸς πτώσεως εἰς τὰς ὑπονόμους.

17.—Περὶ τοῦ καταλληλοτέρου συστήματος ὑπονόμων.—Αἱ γνώμαι τῶν τε μηχανικῶν καὶ τῶν ὑγειονολόγων εἰσὶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διηρημέναι. Οἱ μὲν εἰσὶν ὀπαδοὶ τῶν κεχωρισμένων συστημάτων νομίζοντες, ὅτι ἡ ἀνάμιξις τῶν διαφόρου φύσεως ἐφαρμμένων ὑδάτων ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ὀχετῷ καθιστᾷ τὸ πρόβλημα

τῆς κενώσεως καὶ καθάρσεως ἐκτάκτως δύσκολον καὶ δαπανηρὸν καὶ ὅτι διελυμμένων διὰ τῆς προσθήκης τῶν υετιῶν ὑδάτων τῶν ὄργανικῶν οὐσιῶν, αἵτινες ἐν ἀθροίᾳ περιλαμβάνονται ἐν τοῖς οἰκικαῖς ὕδασι καταστρέφεται πολὺτιμον λίπασμα. Ἄλλ' οἱ ὀπκδοὶ τοῦ ἐνιαίου συστήματος παρατηροῦσιν ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν ὕδων ῥέοντα υετιὰ ὕδατα φορτοῦνται οὐσιῶν ὑποκειμένων εἰς ζύμωσιν, οὕτως ὥστε καθίστανται καὶ ταῦτα ἐπιβλαβῆ, ὅτι ἡ καθάρσις δὲν εἶνε πάντοτε ἀναγκαῖα καὶ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν οἰκικῶν ὑδάτων πρὸς λίπασσιν τῶν ἀγρῶν δὲν ἀποφέρει πάντοτε κέρδος, ἐνῶ ἡ δαπάνη καὶ ἡ περιπλοκὴ τοῦ χωρισμένου συστήματος εἶνε πολὺ μεγαλειότερα.

Ἡ μέχρι σήμερον πείρα φαίνεται ἀποφανεῖσα ὑπὲρ τοῦ ἐνιαίου συστήματος (tout à l'égout), τὸ ὅποσον ἐν ταῖς πλείστοις πόλεσιν ἐγένετο παραδεκτόν.

III. ΚΑΘΑΡΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΩΝ ΥΠΟΝΟΜΩΝ. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΥΤΩΝ ΧΡΗΣΙΣ

18.— Τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων ἐνέχουσι παντὸς εἶδους ἀκαθαρσίας, ἐκτιθέμενα δ' εἰς ζύμωσιν ἀποτελοῦσι σπουδαῖον κίνδυνον διὰ τὴν δημοσίαν υγιείαν, ἕνεκα ἰδίᾳ τῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀπορριπτομένων ὄργανικῶν ὑλῶν.

Ἄφ' ἐτέρου τὰ αὐτὰ ὕδατα δύνανται νὰ καταστῶσι πηγὴ οὐχὶ εὐκαταφρονήτων προσόδων ἕνεκα τῆς ἀξίας αὐτῶν ὡς λιπάσματα, ὅταν χρησιμοποιῶνται πρὸς ὕψελος τῆς γεωργίας.

Εἶδομεν ἤδη τὰ μειονεκτήματα, ἅτινα προκύπτουσιν ἐκ τῆς διασκορπίσεως τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων εἰς τοὺς ποταμούς, ἔτι δ' ἐν γένει ἢ εἰς τὴν θάλασσαν ἀποβολῇ αὐτῶν εἶνε προτιμότερα. Ὅταν ἐν ταῦτοις δὲν δύνανται νὰ παραμυθωθῶσιν εὐνοϊκῶς ἀπὸ υγιεινῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως συνθηκῆ ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτῶν, ἐγένετο σκέψις, ὅπως καθαίρωνται τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων, εἴτε τεχνητῶς εἴτε φυσικῶς. Διὰ τῆς τεχνητῆς καθάρσεως ἐπιδιώκεται οὐ μόνον σκοπὸς υγιεινῆς καθίσταμένων ἀβλαβῶν πρὸ τῆς ἐκφορτώσεως αὐτῶν τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων, ἀλλ' ἐπιζητεῖται καὶ χρηματικὸν κέρδος διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν στερεῶν ὑπολειμμάτων ὑπὸ τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας.

Ἡ φυσικὴ τούναντιον καθάρσις διευθύνεται οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνη συγχρόνως τοὺς δύο τούτους σκοποὺς διαχωρῶντος ἀμέσως τῶν ἐφθαρμένων ὑδάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὅποσον εἶνε τὸ κάλλιστον καθαρτήριο μέσον τῶν ἐξ ὄργανικῶν οὐσιῶν πεφορτωμένων ὑλῶν.

19.— Τεχνητὴ καθάρσις. — Τεχνητῶς δύνανται νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ καθάρσις τῶν ἐφθαρμένων

ὑδάτων διὰ μεθόδων μηχανικῶν, χημικῶν, ἢ ἡλεκτρολυτικῶν.

Μηχανικῶς ἀπολαμβάνεται ἡ καθάρσις ἀποχωρίζομένων δι' ἀποθέσεως τῶν στερεῶν ὑλῶν ἀπὸ τῶν ὑγρῶν, μέσῳ μεταγίσεως ἐν μεγάλῃς λεκάνῃς διατεθειμέναις ἐν διαφόροις ἐπιπέδοις καὶ χρησιμοποιουμέναις κατόπιν τῆς διηθήσεως διὰ μέσου ἀθροῦν ὑλῶν, ὡς ἡ ἄμμος, ὁ ὀπτάνθραξ (coke), αἱ μεταλλικαὶ οὐσίαι. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τῶν ἀτόπων τοιοῦτου συστήματος, τὰ ὅποια κυρίως ὑφείλονται εἰς τὸν ἀναγκαιοῦντα ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου ἀέρος τοῦ ἐφθαρμένου ὑγροῦ εἴτε πρὸς τέλει τοῦ χωρισμοῦ εἴτε πρὸς ἐπίτευξιν τῆς διαδοχικῆς ἀποξηράσεως τῶν στερεῶν ὑλῶν.

Διὰ τῶν χημικῶν μεθόδων τούναντιον ἐπιζητεῖται τῇ βοήθειᾳ ἀντιδραστηρίων ἢ κατακρήμνισης τοῦ μείζονος μέρους τῶν ὄργανικῶν καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν τῶν ἐνεχομένων εἰς τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων, ἀποχωρίζομένων κατόπιν δι' ἐπιπολαίας ἐκροῆς τῶν μᾶλλον ἢ ἥττον καθυρσθέντων ὑδάτων (κατακρήμνισης καὶ ἀπολύμανσις μετὰ καθάρσεως). Τὰ κυριώτερα φάρμακα, ἅτινα πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται, εἶνε ἡ ἄσβεστος, τὸ χλωριούχον ἄσβεστιον, ὁ ὑπερχλωριούχος σιδήρος, τὸ φινικῶν ὀξύ, τὰ θεικῆ ἄλατα τοῦ ψευδαργύρου, τοῦ σιδήρου, τοῦ ἀργιλίου καὶ τὸ ὑπερμαγγανικὸν κάλιο. Πλήρης ὅμως καθάρσις δὲν φαίνεται ἐπιτευχθεῖσα διὰ τῶν μεθόδων τούτων μέχρι τοῦδε, τὰ δὲ καθαρθέντα ὕδατα εἰσι πάντοτε ἐπιδικτικὰ ἀποσυνθέσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡλεκτρολυτικὴν καθάρσιν αὕτη δύνανται νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας τοῦ ρεύματος ἐπὶ τοῦ ἐφθαρμένου ὑδάτος (μέθοδος Webster ἢ, ὅπερ προτιμότερον, παραγομένου (μέθοδος Hermite) ἐνεργητικοῦ ἀπολυμαντικοῦ ἀντιδραστηρίου, οἷον εἶνε τὸ χλωρίον, τὸ ὅποσον ἀπολαμβάνεται ἐκ τῆς ἡλεκτρολύσεως τοῦ θλασσίου ὑδάτος, ἐξ οὗ προκύπτει χλωριούχον ὕδωρ χρησιμεῖον πρὸς πλύσιν τῶν ὑπονόμων.

Ἀπὸ υγιεινῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα τοιαῦτα μέθοδοι δὲν εἶνε ἀπληλαγμέναι μειονεκτημάτων καὶ διὰ τὴν συλλογὴν καὶ παραμονὴν ἐντὸς εὐρείων λεκανῶν τοῦ ἐφθαρμένου ὑδάτος καὶ διὰ τοὺς ἀναγκαιοῦντας χειρισμοὺς, ὅπως τοῦτο ὑποβλήθῃ εἰς τὰς ἀντιστοίχους μεθόδους ἐπεξεργασίας. Οὐδ' εἶνε δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ καθάρσις εἰς τὸ μέρος, ἐνῶ τὸ ὑγρὸν τῶν ὑπονόμων σχηματίζεται, ὅποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῆ ἡ ὑγιὴς ἢ πρώτη τοῦ ἐδάφους στρώσις.

Ἄλλ' οὔτε καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως δύνανται νὰ θεωρηθῆ ἡ τεχνητὴ καθάρσις ὡς

ἐπιμερότης, διότι συνήθως ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων ἀπολαμβάνονται μόνον ἀσθενικὰ καὶ ὀλίγον ἐνεργητικὰ λιπάσματα.

Ἡ βιομηχανία τῶν ὑλῶν τῶν ὑπονόμων δύνανται ὅμως ν' ἀποβῆ ἐπιμερότης, ὅταν ἐφαρμοσθῆται ἀπ' εὐθείας καὶ χωρισμένως ἐπὶ τῶν περιττωμάτων, συλλέγουσθ' ἐκ τῶν οὔρων τὴν ἀμμωνίαν, τὸ χλωριούχον ἀμμώνιον, τὸ οὐρικὸν ὀξύ, καὶ παρασκευάζουσα διὰ τῶν στερεῶν ὑλῶν τὰ ξηρὰ λιπάσματα.

Εἶνε τέλος προφανές ὅτι ἄπασαι αἱ ἐκτεθεῖσαι βιομηχανικαὶ παρασκευαί, ὅπως καταστῶσιν ὡς οἷον τ' ἔλασσον ἐπιβλαβεῖς τῇ δημοσίᾳ υγιείᾳ δεόν νὰ ἐγκλισθῶνται εἰς κατάλληλον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὑποκείμενων κέντρων.

20.— Φυσικὴ καθάρσις. — Ὡς ἐλέχθη, αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς καθαρτικῆς ἰκανότητος τῆς γῆς ἥτις ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀπορροφητικῆς δυνάμεως, ἣν αὕτη κέκτηται, διότι συγκρατεῖ τὰς ἐν τῷ διαπερῶντι αὐτὴν ὑγρῷ ἀπρωρημένους στερεὰς οὐσίας, καὶ ἐκ τῆς ὀξειδωτικῆς τοικύτης, δι' ἧς δι' εἰδικῆς χημικῆς ἐπεξεργασίας αἱ συλλεγεῖσθαι ὕλαι μετατρέπονται εἰς στοιχεῖα ὠφέλιμα, ἰκανὰ νὰ θρέψωσι καὶ ν' ἀφομοιωθῶσιν ὑπὸ τῶν φυτῶν. Διὰ δὲ τῆς ἀρδεύσεως ἐδάφους τινὸς μέσῳ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων καταρροῦται οὐ μόνον νὰ καθαρθῶσιν τὰ ὕδατα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστῶσιν ὠφέλιμα εἰς τὴν γεωργίαν.

Τοιαύτη ἀρδευσις τελεῖται ἐν γένει εἰτεδικτικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους κατὰ διαδοχικὰ κεκλιμένα ἐπίπεδα, ἐφ' ὧν τὸ ὕδωρ τῶν ὑπονόμων ἐκτείνεται διεργόμενον δι' αὐλάων ἐξ ἐνὸς ἐπιπέδου εἰς τὸ ἐπόμενον, εἴτε διὰ τοῦ συστήματος τῆς καταδύσεως, ἐν ᾧ τὰ ἐπίπεδα

διατίθενται ὀριζοντίως καὶ περιβάλλονται δι' ἀναχωματίων ἐπιτροπέων νὰ παραμείνῃ τὸ ὑγρὸν κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ εἰς ὕψος τι.

Ἰνα ἡ ἀρδευσις ἀποβῆ ἀποτελεσματικὴ, δεόν ἐν γένει νὰ εἶνε διαλείπουσα καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν καθαρτικὴν ἰσχὺν τοῦ ἐδάφους, οὕτω δὲ μόνον δύνανται τις νὰ ἐλπίσῃ πλήρη ἐλάττωσιν τῶν ἐν τῷ ὑγρῷ τῶν ὑπονόμων περιλαμβανόμενων ὑλῶν, ἐνῶ τούναντιον ἐπερχομένου τοῦ κορεσμοῦ τοῦ ἐδάφους, δυνατόν νὰ ἐμποδισθῆ ἡ καθάρσις τοῦ ὑγροῦ ἕνεκα ἐλλείψεως τοῦ ἐλευθέρου ὀξυγόνου, ἕνεκα δ' ὑπερβολῆς τῆς ὄργανικῆς ὕλης δυνατόν ν' ἀναπτυχθῆ τούναντιον ζύμωσις ἐπικίνδυνος καὶ μολυσματικῆ. Λέγει δ' ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Proust ὅτι, ἵνα ἐπιτευχθῆ καλὴ καθάρσις, ἀνάγκη νὰ διατηρηθῆ ὡς οἷον τε πλεον ὁ ἀερισμὸς τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ διανεμηθῆ τὸ ὑγρὸν τῶν ὑπονόμων κανονικῶς, οὕτως ὥστε ἡ διασπορὰ αὐτοῦ διὰ μέσου τοῦ ἐδάφους νὰ διαρκῆ τοῦλάχιστον τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς καθάρσιν αὐτοῦ, λαμβανόμενων, ὅπου τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον, τῶν καταλλήλων διαθέσεων πρὸς ἀποβολὴν τοῦ ὑδάτος, τὸ ὅποσον οὐδέποτε δεόν νὰ συσσωρεύηται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων πόλεων, οἱ Παρίσιοι τὸ Βερολίνοι, τὸ Μεδιόλανον κτλ. μεταχειρίζονται τὴν φυσικὴν καθάρσιν.

Συμπεραίνοντες λέγομεν ὅτι ἡ ἀπλὴ ἀπομάκρυνσις τῶν ἐν ἀποσυνθέσει ὑλῶν εἶνε ἀτελὲς μόνον καθαρτικὸν μέσον. Ὁ μέγας κύκλος τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναπαργωγῆς δεόν νὰ κλείηται, διότι, ἐν ὅσῳ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναπαργωγῆς δὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς καλὸν, ἐργάζονται πρὸς κακόν.

Γ. Β. ΓΡΑΒΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ

Ὁ Παῦλος Κορβιὲ εἶχεν ἀφυπνισθῆ μελαγχολικώτατος. Ἀκουμβισμένοι ἐπάνω εἰς τὸ προσκέφαλόν του ἐγλυκαίνετο μέσα εἰς τὴν θερμὴν ἀμόσφαιραν τοῦ δωματίου του νὰ παρατηρῇ τὸν χείμαρρον τοῦ ἡλιακοῦ φωτός τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται διὰ τῶν νελοπινάκων, ἐνῶ ἔξω ἐβόμβει ἡ ἀπερχομένη μαζῆ μετὰ τὸ φθινόπωρον θερρινὴ ζωὴ. Καὶ ὅμως ὁ βίος τοῦ ἦτο γαληνιαῖος, ἀδιατάρακτος, ἡσυχος, εὐτυχής! Δὲν εἶχε κανένα λόγον νὰ εἶνε μελαγχολικός καὶ δι' αὐτὸ προσετιάθει ν' ἀνεύρη τὴν αἰτίαν τῆς δυσθυμίας του. Μέσα εἰς τοὺς πολλοὺς συλλογισμοὺς οἱ ὁποῖοι ἐπηγαινοῦρχοντο ἀπὸ τὰς λευκὰς τολύπας τοῦ καπνοῦ τὰς ἐλισσομένας χαριέντως εἰς τὸν χείμαρρον τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἀνεπήδησε τὸ πανόραμα τὸ ὁποῖον εἶχε ριζωθῆ εἰς τὴν μνήμη του. Πανόραμα! Εἰς τ' ἀληθινὰ ἐν σπιτάκι εἰς τὸ Βεριέρ. Καὶ τὸ ἐπανεβλεπε τὸ σπιτάκι αὐτὸ ἐκεῖ κάτω εἰς τὸ γύρισμα τοῦ δρόμου, κρυμμένον ἀπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα, ἀγροίκον, μικρὸν, μετὰ τὰ σκουῖρα κεραμίδια του καὶ τοὺς κισσοσκεπασμένους τοίχους, μετὰ τὸν ἐξώστην του πνιγμένον εἰς ταῖς παχαλιᾶς.

Ἐπανεβλεπε τὸ πνιγνὸν ἀπὸ πλατύσκια δένδρα παραπέτασμα τὸ ὁποῖον προεφύλασεν ἀπὸ πίσω τὸ εὐτυχισμένον αὐτὸ σπιτάκι. Ἐμπρὸς αἱ τριανταφυλλιαὶ τὴν ὥραα λουλούδια ἐφούντωναν, καὶ ἐκεῖ ἀπέναντι ὁ πράσινος πάγκος, καὶ πέραν... πέραν ὁ δριζών τοῦ γραφικοῦ δάσους: Ἄχ! τί ὥραα ποῦ ἦτο ἐκεῖ. Καὶ τί καλὰ ποῦ ἐπέρασεν. Ἦτο ἀκόμη φοιτητής. Κάποιον ἀπόγευμα ποῦ ὁ ἥλιος ἦτο χαρῶπος καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐγέλα καὶ ἐχαίρειτο, δὲν ἐδίστασε νὰ τὸ σκάση ἀπὸ μίαν παράδοσιν Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου. Ἡ Μαριέττα καὶ αὐτὸς ἐσοφάλωσαν εἰς μίαν ἀμαξοστοιχίαν καὶ κατέβησαν εἰς τὸ δάσος τοῦ Βεριέρ. Ὅλον τὸ ἀπόγευμα ἐτιγύριζαν ἀνάμεσα εἰς τὰ μυροβόλα δένδρα, καὶ ἐνῶ ἐπέστρεφαν πρὸς τὰ χωρίον τοῦ ὁποῖου τὸ παμπάλαιον κωδωνοστάσιον ἀνταπέδιδε μυριακίς τὰς τελευταίας ἀκίνας τοῦ δύνοντος ἡλίου, πικρετήρησαν τὸ χαριτωμένον σπιτάκι. Ἀπὸ τ' ἀνοικτὰ παράθυρα ἤκουσαν κάποιαν μελωδίαν. Ἐπαιζαν πιάνο. Πολλὴν ὥραν, παρὰ πολλὴν τὴν ἐρωτικὸν ζυγὸς ἔμειναν ἐκεῖ μεθυσμένοι ἀπὸ τὰ θεῖα ἀρώματα, ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν μουσικὴν, εἰς τὴν μυστηριώδη καὶ μελωδικὴν ὥραν τοῦ δειλινοῦ ὅπου ἡ

γαλήνη ἀπλώνεται νὰ ἡσυχάση κάθε τρικυμίαν. Καὶ ἐθαύμαζον, ἐχαίροντο μετὰ τὰ μάτια τὸ ὥραϊον τὸ χαριτωμένον σπιτάκι, τὴν φωλεὰν αὐτὴν ἡ ὁποία θὰ ἦρκει νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν ἀγάπην. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν εἰς τὸ πανδοχεῖον τοῦ χωρίου. Καὶ ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον ἑβδομάδα, χωρὶς νὰ συλλογισθοῦν κἄν τὸ ταπεινὸτατον καὶ τετριμμένον Παρίσι ἔμειναν ἐκεῖ τρελλοὶ εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς εὐτυχίας, ἐρωτευμένοι μετὰ τὴν πρᾶσινάδα, μετὰ τὸ δάσος μετὰ τὰ πάντα ἄλλ' ἰδίως μετὰ τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο σπιτάκι.

Πόσος ὅμως καιρὸς εἶχε περάσει ἐκτοτε! Δέκα εἴη! Μία ζωὴ! Τί ν' ἀπέγινεν ἄραγε ἡ Μαριέττα; Ἄραγε τὸν εἶχε ποτὲ συλλογισθῆ; Ἄλλὰ μήπως καὶ αὐτὸς τὴν ἐσυλλογίσθη ποιεῖ. Τώρα μὲν ὁδὸς ποῦ ἐνεθυμεῖτο τὴν εὐτυχισμένην ἐκείνην ἑβδομάδα, τὸ ὥραϊον σπιτάκι.

Ὁ Παῦλος ἐνεδύθη βραδέως, χωρὶς ὄρεξιν. Ἐκάθησε εἰς τὸ γραφεῖον του νὰ ἐργασθῆ. Ἄδύνατον. Δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τίποτις. Τὸ σπιτάκι εὐρίσκειτο ἐμπρὸς του... Ἐπῆρε τὸ καπέλλον του καὶ ἐξῆλθε. Τυχαίως ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἄλλοτε εἶχεν ἐκκινήσει τόσον εὐτυχής· τὸ δρομολόγιον ἦτο ἐκεῖ. Χωρὶς νὰ θέλῃ τὸ ἐξήτασε. Πικρετήρησε καὶ τὸ ὥρολόγιόν του. Ἡ ἀμαξοστοιχία θὰ ἐφρευγεν ἀμέσως. Χωρὶς νὰ θέλῃ ἐφθασεν εἰς τὴν θηρίδα τῶν εἰσιτηρίων.

— Ἐνα πρώτης, Βεριέρ, «πάει κι' ἔλα.»

Ἡ ἀμαξοστοιχία διῆλθε τὰ σύδενδρα λοφίδια τοῦ πάγκου Μονσουρῆ. Εἰς ὑπάλληλος μετὰ τὴν μονότονον φωνὴν του ἐφώναζε τοὺς σταθμούς. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἐξοχὴ διεπλατύνθη, ἔγινε ἀγροικωτέρα, ἀληθεσιτέρα.

Μετ' ὀλίγον διεκρίνεται καὶ τὸ δάσος τοῦ Βεριέρ εἰς τὸ ὁποῖον τὸ φθινόπωρον ἔθεσε ἤδη τὴν ὄρεχαλκίνην σφραγίδα του. Τὸ τραῖνον ἐσιτάθη, καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἠσθάνθη μικρὰν συγκίνησιν ὅταν ἐξῆλθε τοῦ σταθμοῦ. Ναι, ἐνεθυμεῖτο τὸ σινηροδρόμι αὐτὸ, αὐτὸν τὸν κατήφορον. Εἰς τὸν δρόμον ὅπου τὰ βήματά του ἀνεσῆκωναν τὴν χλιαρὰν σκόνην, καὶ ὅπου, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ ἀεράκι ἐσκόρπιζε τὰ πρᾶτα ξηρόφυλλα ἐβάδιζε μόνος, σιγὰ-σιγὰ καὶ σκεπτικός! Εἰς κάθε καμπήν, εἰς κάθε γωνίαν ἀνεπήδα καὶ μία ἀνάμνησις.

Ὁ Παῦλος ἠκολούθησε τὸν δρόμον. Ἐκεῖ κάτω διεκρίνεται τὴν συστάδα τῶν δένδρων.

Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἡ καρδιά του ἐσκίρτησε... Προεχώρησε... ἦτο τὸ σπιτάκι!...

Τὸ ἴδιον καὶ ἀπαράλλακτον! Μέσα εἰς τὰ χρυσαὰ φυλλώματα διεκρίνεται τὴν στέγην μετὰ τὰ σκουῖρα κεραμίδια καὶ τοὺς κισσοσκεπασμένους τοίχους του, τὸν ἐξώστην μετὰ τὴν πασχαλιὰν χωρὶς λουλούδια ὅπως ἐμπρὸς· χωρὶς λουλούδια πλέον ἔμειναν αἱ τριανταφυλλιαί. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ κατῶκουν πρὸ δεκαετίας, — οἱ ἴδιοι βέβαια καὶ σήμερον — δὲν ἠθέλησαν νὰ χαλάσουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν αὐτὴν καὶ ἐπόθουν νὰ γηράσουν καὶ νὰ ἀποθάνουν εἰς τὴν αὐτὴν γοητείαν, εἰς τὸ ἴδιον μελωδικὸν περιβάλλον.

Πικρετὸς ἀλλὰ καὶ δειλὸς ἐκ τῆς συγκινήσεως ὁ Παῦλος προεχώρησε σιγὰ-σιγὰ καὶ παρετήρησεν, ὅπως ἄλλοτε μαζῆ μετὰ τὴν Μαριέτταν παρετήρει, μέσα ἀπὸ τὰς κυκλίδας τὴν εὐτυχίαν ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐκεῖ. Εἰς τὸν πάγκον μία κυρία ἐκάθητο. Κάτι ἐκέντα, καὶ ἐφαίνετο πολὺ εὐχαριστημένη, διότι κάθε τόσον ἀπλώνε τὸ κέντημά της εἰς τὰ γόνατά της καὶ τὸ ἐθαύμαζεν.

Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ὁ Παῦλος ἐθαύμαζε τὴν ζωντανὴν αὐτὴν εὐτυχίαν χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός. Ἄλλ' ἔπειτα, — κάποιε — ἡ κυρία ἀνύψωσε τὰ βλέμματα, καὶ τὸν εἶδε ..

— Παῦλε! ..

— Μαριέττα! ..

Καὶ οἱ δύο εἶχον ἀμέσως ἀναγνωρίσει ἀλλήλους.

— Τί παράξενον!... Ἀλήθεια!... πολὺ παράξενον!... Τόσα χρόνια εἶχαμε νὰ ἰδωθῶμεν!... Καὶ ποῖος ἀέρας σ' ἐφερεν ἔως ἐδῶ; Ἄ! μὰ δὲν εἰξεύρεις!... Ἀμέσως σ' ἀνεγνώρισαν... Δὲν ἄλλαξες διόλου!..

Ἀκόμη ἐκπεπληγμένος, ταραγμένος ὁ Παῦλος παρετήρει ἐν σιγῇ τὴν παλαιάν του φίλην.

Κι' ἐκείνη διόλου δὲν εἶχε μεταβληθῆ. Μόλις κοντὰ εἰς τὰ μάτια της ἐληφθαί τινες ρυτίδες διεκρίνοντο. Ἄλλ' ἦτο ὥραα, ἦτο ζωηρὰ καὶ εὐθυμὸς καὶ εὐχάριστος...

Μετὰ δειλίαν ἠρώτησε...

— Καὶ εἶνε καιρὸς ποῦ κάθεσαι ἐδῶ;

— Οὐ! ἀφ' ὅτου ὑπανδρεύθηκα!...

Καὶ μετὰ μικρὰν σιγὴν ἐπανελάβε σκεπτικὴ.

— Πάντοτε ἀγαποῦσα τὴν ἐξοχὴν καὶ τὴν ἡσυχίαν. Πάντοτε ἀνειρεῖσθην νὰ ζήσω ἐτοι ἡσυχος εἰς μίαν γωνίαν μικρὴν ἄλλ' εὐχάριστον... Ὅταν λοιπὸν ὑπανδρεύθηκα ἐνεθυμήθη αὐτὸ τὸ σπιτάκι... Τὸ θυμάσαι; Μαζῆ τὸ ἐθαυμάζομεν τότε εἰς τὰ παλαιὰ μας χρόνια...

Καὶ ἐγειρομένη, ἔδειξε μετὰ ἀφελῆ ὑπερηφάνειαν τὸν κῆπὸν της.

— Κύταξε!... Ὅλα εἶνε ὅπως ἄλλοτε. Μόνον ἡ πασχαλιὰ καὶ ἡ τριανταφυλλίς ἐξεροῦσθησαν. Δὲν ἐπέριεζεν ὅμως καὶ τὰς ἡλίαις.

Ὁ ἥλιος ἐκλυγε πρὸς τὴν δύσιν του...

Ὁ Παῦλος ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὴν Μαριέτταν.

— Ὅπως δὴ ποτε, ἐπιθύρουν, εἴμαστε τότε τόσον ἀγαπημένοι!...

Ἡ Μαριέττα ἐσίρεψε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ κοτύρη κάποιον δάκρυ. Ἄλλὰ συνερχομένη προσέθηκε:

— Ἄ! ἐξέχασα!.. εἰξεύρεις ἔμαθα νὰ παίζω πιάνο!... Ἀκουσε!.. Θέλεις τώρα ποῦ θὰ φεύγῃς νὰ σοῦ παίξω τίποτε; Ὅλ' ἐκούσης ἀπὸ μακρὰν, ὅπως πρὸ δέκα χρόνων... Καὶ ἔπειτα ἐγὼ, δὲν θὰ καταλάβω πῶς φεύγεις...

Ὁ Παῦλος μετὰ σκυμμένην κεφαλὴν, βαρύνυμος, σκεπτικὸς διέβη τὸ κατώφλιον, ἐνῶ τὸ πιάνο ἤρχισε ν' ἀκούεται. Ἄλλὰ παρακάτω ἐσιτάθη ν' ἀκούσῃ τοὺς στόνους τῆς μουσικῆς κλαίοντας, ὡς κάποιαν εὐτυχίαν ν' ἀπεχαιρέτων ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον.

ROBERTOS PAZO

ὡς τᾶφος

ΠΕΡΙ ΣΤΕΦΑΝΩΝ

[Ἐκ τῆς Γαστρονομίας τοῦ κ. Α. Ν. Βερναρδάκη]

Στέφανος (στέφος, στέμμα, στέφανον, στεφάνη). Τὸ corona δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ στρέφος (strorpus ἢ struppus) ὡς νομίζει ὁ Saglio, ἀλλ' ἀπὸ τὸ χρωνός (κυρτός στέφανος=corona). Ἄλλως τε δὲν παρέλαβον ἐξ ἡμῶν οἱ Ρωμαῖοι τὴν λέξιν, ἀλλὰ οἱ Φράγκοι τὸ τῆς εὐγενείας στέμμα.

Εἰς τοὺς ὀμηρικούς χρόνους οἱ στέφανοι εἶνε ἄγνωστοί· μόνον ἡ Ἀφροδίτη (Ἦμν. Ὀμ. εἰς Ἀφροδ.) φέρει ταισῦτον χρυσῶν. Χάριν πανηγυρικοῦ ἢ ἐπικηδείου κόσμου φέρονται τὸ πρῶτον ὑφ' Ἑλλήνων. Ἡ πρώτη εἰσαγωγή αὐτῶν ὡς βραβείων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου (Ὀλυμπ. Δ', 36). Πρῶτοι ἐπίσης οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ στέφωσι τὸς νεκροὺς αὐτῶν διὰ φύλλων καὶ ἀνθέων (Εὐρ. Φοῖν. 1633). Ὀλίγα δ' εἶτη πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἤρχισαν νὰ ἀπονέμονται ἀρειδῶς χρυσοῦ στέφανοι τοῖς ποιηταῖς· ἐξ ἡμῶν δὲ παρέλαβον καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὰς συνθηλαίας ταύτας· οἱ θριαμβευταὶ δ' αὐτῶν ἔφερον στέφανον ἐκ δάφνης διὰ τὸν φόβον τοῦ κεραυνοῦ θεωροῦντες αὐτὴν ἀλεξικέραυνον (1). Καὶ τοὺς γαμήλιους στεφάνους μετεχειρίσθησαν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες (Βίων Εἰδύλ. Α' 88)· τὰ δ' ἄνθη τῶν στεφάνων τὰ συνέλεγεν αὐτὴ ἡ νύμφη, θεωρουμένης τῆς ἀγορᾶς αὐτῶν ὡς ἀπεικταίας. Καὶ ἐπὶ τῇ γεννηθεῖ παιδὶς ἄρρενος, αἱ θύραι καὶ τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας ἐστεφάνοντο διὰ στεφάνου ἐλαίας, θήλεος δὲ, δι' ἐρίων (διὰ τὴν θαλασίαν). Ὁ τοῦ Διονύσου ἦτο ἐκ φύλλων ἀμπέλου.

Κατ' ἀρχὰς ὁ στέφανος ἦτο κλάδος φυτοῦ ἢ δένδρου· ἄτινος τὰ δύο ἄκρα συνεδέοντο. Βραδύτερ· καὶ ἐκείνο συνήθεια νὰ παρεμβάλλωνται εἰς τὰ φύλλα... τῷ κλάδου τοῦτου διάφορα ἄνθη ἐκλεγεόμενα χάριν τοῦ χρωματισμοῦ, (κυανᾶ καὶ ροδόχρσα) καὶ τῆς εὐωδίας των (μάλιστα τὰ ρόδα τοῦ Παγγαίου καὶ τῆς Κυρήνης). Ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἐγέννητεν εἰδικὴν βιομηχανίαν τῶν στεφανοπλίκων καὶ στεφανοπώλιδων σπουδαιότατην παρ' αὐτῇ δὲ εἰδικὴν κηπουρικὴν ἀνοικουμίαν καταλλήλων φυτῶν καὶ ἀνθέων.

Οἱ στεφανοπλόκοι μετεχειρίζοντο κυρίως τὰ κοινὰ καὶ εὐφάνταστα ἄνθη, οὐχ ἦττον «καὶ τὰλλα ὅσα ἢ ἐσθαλαμιῆς τέρεψιν ἢ ρισὶν ἠδεῖαν ἔσφρησιν παρέχει καὶ μύρτοις στεφανοῦντας φησί» οὐχ ἦττον στάχεις, καρπούς καὶ ὑπόρας. Ἐπειδὴ οἱ στέφανοι ἅπαντες ἦσαν ἐτήμεροι, ἢ προσαρμογὴ εὐόσμων ἢ εὐχρῶν ἀνθέων ἐγένετο διὰ ραφῆς, ἐ-

θεν τὸ ραπτοὶ στέφανοι. Οἱ Ρωμαῖοι μάλιστα χάριν τῆς προώρου ἀναπτύξεως τῶν ρόδων μετεχειρίζοντο θερμαντικὰ μέσα, ὡς καὶ nardi folium δηλ. φύλλα ἀρωματισμένα ἐκ νάρδου εἰσαγόμενα ἐξ Ἰνδιῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ στέφανοι οὗτοι πολυλάκις ἠρωματίζοντο διὰ διαφόρων μύρων. Ἐν Συρία εἰς τὰ βασιλικά συμπόσια οἱ ὑπηρέται ἐδρόσιζον τοὺς στεφάνους τῶν συνδαιτημένων διὰ βαβυλωνίων μύρων· ὁ Ἀρταξέρξης πρὶν στείλῃ τὸν στέφανόν του εἰς τὸν Ἀντακίδα τὸν Δάκωνα, τὸν ἔβαψεν εἰς μύρον (Ἀθην. 48). Ἀκολούθως κατεσκευάσθησαν ὅπως τεχνητοὶ στέφανοι ἐξ ἀνθέων, ὅπως ἐκ καρπῶν οὐχ ἦττον καὶ ἐκ μετάλλου ἐπιχρῶστος Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἐκ πολυτίμων μετάλλων καὶ λίθων πολυτίμων καλλιτεχνικώτατοι καὶ μάλιστα οἱ θριαμβευτικοί. Οἱ νεκρώσιμοι δὲ στέφανοι ἕνεκα τῆς μεταβάσεως τῶν νεκρῶν ἐκ τοῦ προσκαίρου βίου εἰς τὸν τῶν Ἡλυσιῶν, ἦτο σημεῖον ὄχι λύπης ἀλλὰ χαρᾶς. Καὶ οἱ ἐρασταὶ ἔστειλλον (ἢ ἀνήρτων ἐπὶ τῆς θύρας) εἰς τὰς ἐρωμένας των στεφάνους. Τὸ δὲ γαμήλιο στέφος δὲν ἔστρεφε μόνον τὸ μέτωπον τῶν νυμφῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπάντων τῶν κεκλημένων, οἱ ὅποιοι συνεμερίζοντο τῆς χαρᾶς των.

Γνωστὸν, ὅτι οἱ πότοι, δηλ. τὸ συμπόσιον, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἤρχιζε μετὰ τὸ φαγητὸν, ὅτε καὶ ἐστεφανοῦντο ἅπαντες οἱ συμπόται.

Ἄν καὶ οἱ ἀρχαῖοι σπανίως ἐμεθύσκοντο, διότι τὸν οἶνον ἔπινον πάντοτε κεκραμένον δι' ὕδατος, ἐν τούτοις προσεβάλλοντο ὑπὸ ταύτης καὶ οὐ μόνον μετεχειρίζοντο διάφορα ἀντιμεθυστικά, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ αὐτοὺς ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς ἐθεωρεῖτο ὡς ταισῦτος, ἐκτὸς τῆς πανηγυρικῆς αὐτοῦ σημασίας. Πολλοὶ κεφαλαλοῦντες σφίγγοντες τὴν κεφαλὴν δι' ὀθῶνης ἢ καὶ διὰ τῶν χειρῶν ἀνακουφίζονται: «οἱ ἀρχαῖοι τὰ τοὺς περὶ τὸν οἶνον πόνοους τῶν κεφαλαλοῦντων δεσμύς εὕρισκον τοὺς τυχόντας, τῆς τῶν κροτάφων συνδέσεως ὡφελεῖν δοκούσης· οἱ δ' ὑστερον ἅμα τῷ κροτάφῳ προσέβαλον τινα καὶ κόσμον οἰκέειον τῇ παρὰ τὸν οἶνον διαγωγῇ, μηχανησάμενοι τὸν στέφανον».

«Καρμανοὺς... συγχρίσθαι τὴν κεφαλὴν μύρω, μάλιστα μὲν ροδίνῳ, εἰ δὲ μὴ, μηλίνῳ, εἰς τὸ ἀποκρούεσθαι τι ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ μὴ βλάπτεσθαι ἀπὸ τῆς τῶν οἶνων ἀναθυμιάσεως· εἰ δὲ μὴ, ἱρίνῳ ἢ ναρδίνῳ.

Ἐναλείφεται τὰς ρίνας, ὑγείας μέρος μέγιστον, ὁμᾶς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιῶν (Ἀθην. 46 Ἀλέξιος).

Ἐφερον δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου στέφανον (ὑ-

πεθυμίδα) χάρις τῆς εὐωδίας τῶν ἀνθέων καὶ τρίτον περὶ τὸ στήθος χάριν τῆς καρδίας. (Ἀθην. 674). Ὡς εἰδικὰ ἄνθη τοῦ στεφάνου τῆς κεφαλῆς ἐθεωροῦντο ἢ γαμαίπιτος, ὁ κισσός, τὰ ρόδα καὶ τὰ ἴα, Ἐνθ' ὁ κρόκος, ἢ ἀριστολογία καὶ ἢ κύπρος ἐθεωροῦντο ὡς βυθίζοντα εἰς νήδυμον ὕπνον. Ὁ νάρκισσος ἔφερον ὕπνον ναρκωτικὸν—ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα—ὡς καὶ τὸ κάρυον ὡς ἐπιφέρων ὕπνον καρωτικὸν—ἐξ οὗ ἐπίσης καὶ τούτου τὸ ὄνομα—Οἱ ἐξ ἀδιάντου (πολυτρίχι), σμίλακος, λευκακάνθη, μίνθη, ἀπαρίνης καὶ grateron κατηύναζον τὴν κεφαλήν.

Ἡ συνήθεια νὰ φέρωσι στεφάνους ἅμα ἤρχιζεν ὁ πότος ἦτο ἐν Ἑλλάδι· παγκόσμιος. Ὁ Βάκχος ἐδίδαζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ στεφανώωνται ἐκ κισσοῦ, διότι τὸ φυτόν τεῦτο εἶχε τὴν ιδιότητα, κατὰ τοὺς ἀρχαίους νὰ ἐμπροδίζῃ τὴν μέθην καὶ νὰ προφυλάττῃ τὸν φέροντα αὐτὸ ἀπὸ τὰς κεφαλαλγίας. Εἰς τὸν κισσὸν τῶν στεφάνων ἀνεμίγνυν ἐνίστε τὴν μύρτον ἢ τὸ ἀγρισέλινον. Ἀκολούθως δὲ εἰσήχθη ἢ συνήθεια ν' ἀντικαθιστῶσι τοὺς στεφάνους ἐκ φύλλων μετ' ἀνθέων.

Ὁ στέφανος κατήντησε τόσον κινῆς καὶ συνήθης εἰς τὰ συμπόσια, ὥστε οἱ μύρτοι τοῦ Ξενοφῶντος κατὰ τὴν ἀνάβασιν των θέλκοντες νὰ ἐορτάσωσι τὴν ἀνακούρισιν ἢ εὐρίν εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀρμενίας διὰ συμπόσιον καὶ στεροῦμενοι στεφάνων ἕνεκα τοῦ χειμῶνος, μετεχειρίσθησαν «ξηρὸν χιλόν» (χέρτον Ξενοφ. Ἀναβ. IV. σ' 33), διότι συμπόσιον ἀνευ στεφάνων κατὰ τὰς τότε ἰδέας, δὲν ἦτο ἄριστον.

Οἱ στέφανοι κατέστησαν πάγκοινον σημεῖον χαρᾶς παρ' ὅλων δὲ τὸν πόλεμον τοῦ Χριστιανισμοῦ κατ' αὐτοῦ γόριν τῆς ἐγκρατείας (ὄρα Τερτυλιανῶ de corona militis καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς οὐ μόνον τοὺς παρεδέχθη κατὰ τὴν γαμήλιον στέψιν, ὡς σύμβολον ἐνώσεως, ἀλλὰ καὶ κοσμεῖ ἀπάντων τῶν ἁγίων καὶ Μαρτύρων τὰ μέτωπα.

Ἰσοῦ τὰ ἄνθη καὶ φυτὰ ἄτινα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν στεφανοπλοκίαν (μάλιστα δὲ τὰ διὰ κυρτῶν γραμμῶν).

Ἀκακαλῖς (τὸ ἄνθος τοῦ ναρκίσσου).

Ἀκινος εἶδος φυτοῦ ἀπὸ τὸ γένος τοῦ θυμαρ. ἢ τοῦ βλασιτικοῦ Ουίμος trum. Ἐπίπετρον, ἀεζώνον.

Ἀγρισέλινον.

Ἀμάρακος (μαντζουράνα).

Ἀδιάνιον (πολυτρίχι).

Ἀπαρίνη (κολυτσίδα).

Ἀνεμώνη.

Ἀνθεμῖς (γαμόμηλον).

Ἄνθος Διός (τὰ ἴα).

Ἄνθρισκος (φυτὸν εὐώδες καὶ φαγώσιμον ὡς τὸ ἄνηθον).

Ἀριστολογία.

Δάφνη.

Ἐλένειον.
Ἐλίχρσος (εἶδ. φυτοῦ με κίτρινα ἀμάραντα ἄνθη ὡς τὰ τῆς γαζίας).

Ἐρπυλλος (γαμοροῖγανη serpolét).

Ἐμεροκαλλῆς καὶ ἡμεροκαλλῖς (εἶδος κρίνου με κίτρινα ἄνθη).

Ἐπιτορόπιον (ὁ κοιν. ἦλιος).

Ἐρκαλλῖς (εἶδ. φυτοῦ τοῦ ὀποίου τὸ βαμβακῶδες γνοῦδι ἐρησιμ. ὡς φτίλι ἐξ οὗ τὸ ὄνομα).

Ἰάσμη (Γιασεμί).

Ἰον (violette) τουρ. μενεξές).

Ἰρις (κρίνος με εὐώδη ρίζαν).

Ἰρσον (ἴσως ἢ λεβάντα).

Κάλχη (Χρυσάνθεμον ἢ βούρβαλλον caltha).

Κισσός.

Κοσμοσάνδαλον (ὁ ὑάκινθος ὀνομάζ. οὕτω ὑπὸ τοῦ Διοσκουρ).

Κόστος (εἶδ. ἄρωμ. φυτοῦ τῶν ἰνδ.).

Κοριάννος (καὶ καριάνον, κόλμανδρον).

Κόϊξ (φοῖν.ξ).

Κρίνον βασιλικόν.

Κρόκοι.

Κύπρος.

Κυκλάμενον.

Κώδιον.

Λεῖριον (λευκὸν κρίνον).

Λευκανθῆς (ὁ ἔργων λευκὰ ἄνθη, ἄγνος).

Λευκότιον (λευκὸν ἴον, δενδρόϊα).

Λιβανωτίς.

Λύγος (γαμν. φυτόν).

Λυχῆς (εἶδ. φυτοῦ οὐτινος τὰ γνοῦδωτὰ φύλλα μετεχειρίζοντο ἀντὶ φτίλιου (στεφανοματικῆ).

Λωτός.

Μελίλωτον.

Μελάνιον.

Μίνθης (καὶ ἡδύσομον).

Μίλαξ.

Μυροσίνη.

Νάρκισσος.

Ξίριον (εἶδ. κρίνου με σπαθοειδῆ φύλλα).

Οἰνάνθη (εἶδ. φυτοῦ σιαδηφόρου με κοκκινωπὰ ἄνθη, καὶ ἄνθη ἀγριαμπέλου).

Παρθενίς.

Πόθος (εἶδ. ἄνθους ancolio. Ὁ δὲ πόθος καλούμενος, διττός· ὁ μὲν ἔργων ἄνθος ὁμοῖον ὑάκινθῳ· ὁ δ' ἕτερος ἄκρως ἐκλευκος ἢ γρῶνται πρὸς τοὺς τάφους).

Ρόδα.

Σάμψυχος (εἶδ. εὐώδ. φυτοῦ).

Σισύμβριον.

Σμίλαξ.

Σκολοπένδριον (φτέρη).

Στρουθίον.

Ἰάκινθος.

Ἰπογλωττίς.

Φοίνικες.

Φιλάδελφος (εἶδ. ἀνοσφόρου θάμνου. Γιασεμί Séringal).

Χαμαίπινθος.

Χελιδόνιον (εἶδ. φυτοῦ éclair).

Ἰακίμων (Βασιλικὸς ξηρὸν καὶ θερμόν).

(1) Ἐνόμιζον προσέτι ὅτι τὰ φύλλα τῆς δάφνης προῦκάλουν προσηπτικὰ ὄνειρα.

[Επιστήμαι—Γράμματα—Τέχναι]

Η ΠΟΛΩΝΙΑ

«ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΗΣ» (Παρίσιος). — Ο κ. Κουτέλ υπομνήσκει την ιστορίαν της Πολωνίας από του διαμελισμού της μέχρι σήμερον ήτοι κατά το διάστημα της τελευταίας εκατονταετίας, περατώνει δὲ τὸ ἄρθρον διὰ συμπερασμάτων λίαν ἐνδιαφερόντων. Φρονεῖ ὅτι ἡ Πολωνία θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη εὐτυχὲς μέλλον ἐάν συνεφιλοῦτο μετὰ τῆς Ρωσίας. Αἱ δύο αὗται χώραι διηρθέθησαν διὰ τῆς πολιτικῆς ιστορίας. Καὶ ὁμοῦς πολλαπλᾶ εἶνε τὰ κοινὰ αὐτῶν συμπεράσματα. Ἀμφότερα τὰ ἔθνη ταῦτα εἶνε οὐρανικά. Καὶ τὰ σλαβικά ἔθνη βλέπουσι σήμερον ἐγειρόμενον ἀπειλητικὸν ἐνώπιον αὐτῶν τὸ φάσμα τοῦ Παγγερμανισμοῦ. Κατ' ἀκολουθίαν μόνον ἐν τῇ ἐνώσει δύναται νὰ εὕρουν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ἔχουσιν καὶ κοινὸν συμφέρον κοινωνικόν. Ἐνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας σημαντικὸς ἐργατικὸς πληθυσμὸς ἐσηματίσθη ἐν Πολωνίᾳ. Ἐάν δὲ συνεφώνουν αἱ διευθύνουσαι τάξεις τῶν δύο χωρῶν θὰ εἶχον ἰσχυρὸν πρόδρομα κατὰ τοῦ ὁλοῦν προχωροῦντος σοσιαλισμοῦ.

ΕΡΩΣ, ΓΑΜΟΣ, ΟΙΚΟΓΛΝΕΙΑ

«ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΗΣ» (Παρίσιος). — Ο κ. Φονσεγκριβ ἐξετάζει τὰς γνώμας τῶν συγχρόνων ἐπὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν ἔρωτα, τὸν γάμον καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ἀναφέρει τὸν Βίκτωρα Μαργκερίτ, τὴν Ἐδίθ Βώρτον, τὸν Ε. Τισσώ, τὸν Ε. Ροδ, τὸ Σ. Βορδῶ, τὴν Ι. Κάτσερ, τὸν Βουρζὲ καὶ ἄλλους. Ἐξαιρέσει ὀλίγων οἱ φιλόλογοι καὶ κοινωνιολόγοι δὲν ἀντιμετωπιῶν εὐθαρσῶς τὸ πρόβλημα δὲν θέλουσι δὲ—ἢ καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσδύσων εἰς τὰ μύχια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Περιορίζονται νὰ περιβάλων δι' ὠραίων καὶ κομψῶν πλαισίων ἀνέκδοτά τινα. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ τὰ ἔργα τῶν δὲν εἶνε φυσικά, ἀλλὰ μᾶλλον ψευδῆ καὶ ἐπιπλαστά. Ἀλλὰ κυρίως μέμφεται αὐτοὺς ὁ Γ. Φονσεγκριβ, διότι δὲν λογαριάζων ἐπαρκῶς τὸν ἠθικὸν σκοπὸν καὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας ὅστις εἶνε καὶ ὁ οὐσιωδέστατος.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

«ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» (Παρίσιος). — Αὐτὸς οὗτος ὁ Πρόεδρος τῶν Ἰνωμένων Πολι-

τειῶν Τάφτ ἐξηγεῖ εἰς ἄρθρον ἐπιγραφόμενον ὀλίγον ὑπερφιάλως «ἡ Ἀποικιακὴ ἐπέκτασις τῶν Ἰνωμένων Πολιτειῶν» τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐνησχολήθη μετὰ τὴν τύχην τῶν Φιλιππίνων νήσων. Ὁ δολοφονηθεὶς Πρόεδρος Μάκ-Κίνλεϋ εἶχεν ἐπικαλεσθῆ αὐτόν. Ἀμφότεροι ἄλλως τε ἀποδοκίμαζον τὴν νέαν κατάκτησιν τῆς Κυβερνήσεώς των. Συνεφώνησαν ἐπίσης ὅπως ἐφαρμόσουν πολιτικὴν ἀφομοιωτικὴν καὶ ἰδίως εἰρηνικὴν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐβουήθησε τὴν ἄνευ προσκομιμάτων ἐπιβολὴν τῆς καλῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς διοικήσεώς των.

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΣ

«ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΕΡΜΗΣ» (Παρίσιος). — Ο Σ. Ρεϋ πραγματευόμενος περὶ τῆς Μεταφυσικῆς τοῦ ἔρωτος ἐπιτίθεται δριμύως κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ Σοπεγκάουερ. Ὁ φιλόσοφος οὗτος προσεπάθησε νὰ ἰσχυρῶς ἀπαγγεῖ τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας εἰς ἓνα καὶ μόνον νόμον. Τὸ σύστημά του εἶνε σφαλερὸν ἢ τοῦλάχιστον ἐλλειπές. Βεβαίως ἔσχε δίκαιον ὅταν εἶπεν ὅτι πᾶς ἔρως πηγάζει ἀπὸ τὸ ἔμφυτον ἐνστικτον τῶν φύλων, καὶ ὅτι πρὸ παντὸς ἀποτελεῖ τὸ παρασκευασμὸς τῆς μελλούσης γενεᾶς. Ἀλλ' ἡ ἔπιψις αὐτῆ τοῦ ἔρωτος εἶνε ἀνεπαρκής. Ὁ ἔρως δὲν ἐξηγεῖται ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τοῦ ἐνστικτου, τοῦναντίον κατὰ μέγα μέρος εἶνε καὶ ἀντίδρομας κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως. Ἐπὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ εἶνε ὁ πόθος, ὁ πόθος οὗτος ἐξυπηρετεῖ τὸ ἄτομον καὶ οὐχὶ τὸ πᾶγμα.

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

«ΕΠΙΘΕΩΡ. ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ» (Παρίσιος). — Ὁ Α. Φουγιέ διερωτώμενος πότε ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε ἐπιστημονικὸς, ἀποκρίνεται ὅτι οὐδὲν συμβάλλει εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην. Ὁ σοσιαλισμὸς κατ' αὐτόν εἶνε ἀνεπιστημονικὸς καὶ ἐκ φύσεως καὶ καθ' ὄρισμόν. Ὅπως δὲ, σοσιαλιστικόν εἶνε πᾶν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀποδέχεται ὅτι ἡ κατάργησις τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως καὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἀποτελεῖ ποθητὴν κατάστασιν, δυνατὴν καὶ ἀσφαλῆ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐπιστημονικὸς διότι καὶ αὐτὸς δογματίζει ὅταν λέγη, ὅτι, θὰ καταργηθῇ καὶ θὰ κάμη καὶ θὰ δεῖξη. Ἐπιστήμη δὲ καὶ δόγμα δὲν συμβιβάζονται.

Ο ΡΥΔΥΑΡ ΚΙΠΛΙΓΚ

«ΕΠΙΘ. ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ» (Παρίσιος). — Ὁ Ρύδυαρ Κίπλιγκ ὁ μέγας ἄγγλος ποιητὴς καὶ πεζογράφος εἶνε μόλις 43 ἐτῶν καὶ ὁμοῦς εἶνε παγκοσμίου φήμης ἀπὸ δεκαπενταετίας. Ἐνεκα τίνος γεγονότος ἐγένετο τόσῳ διάσημος; Κατὰ τὸν Ρόζ τὸ θαῦμα πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὰ φιλολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἔργου του, εἰς τὴν χάριν τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ποίησιν ἣτις περιβάλλει τὸν ρεαλισμὸν τῆς σκέψεως, ἀλλ' ἰδίως διότι ὁ Κίπλιγκ ἠγγισε κατ' εὐθεῖαν τὴν χορδὴν τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς τὸν «Βρεττανικὸν ἱμπεριαλισμόν». Ἀλλ' ὅτι ἐξηγεῖ τὴν ἐκλειψιν τῆς φήμης του, ἣτις εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατὰ κόρυφον μετὰ τὸ 1895 καὶ τοῦ 1900, εἶνε τὸ ὅτι ὁ Κίπλιγκ εἶχεν ἐξετάσει τὴν ἀγγλικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους τῆς μόνον, τοῦ ἐγωϊστικοῦ τοῦ κατακτητικοῦ τοῦ ἀπαθῶς γενναίου. Ἡ ἀγγλικὴ ψυχὴ ὁμοῦς ἔχει καὶ ἀνάγκην τῆς γαλήνης τῆς οικογενειακῆς, τοῦ μεθυστικοῦ ἔρωτος, τοῦ συμπαιθητικοῦ ὕψους ἐν τῇ ἐκτυλίξει τῶν ἰδεῶν, δὲν δύναται δὲ μόνον νὰ τρέφεται μὲ σφαγὰς καὶ μὲ αἵματα. Ὁ Κίπλιγκ ἐγκαίρως τὸ ἐνόησε καὶ ἠθέλησε νὰ συμπληρῶσθαι τὸ ἔργον του διὰ τῆς προσθήκης νέου ταλάντος. Δὲν ἀπέτυχεν εἰς τοῦτο, ἀλλ' εἶχε πολὺ ὑψωθῆ τὴν πρώτην φορὰν τῆς δόξης του, ὥστε δὲν κατώρθωσε μὲ τὴν νέαν τῶρα δόξιν ν' ἀρθῇ ὑψηλότερον.

ΕΙΣ ΤΑ ΧΩΡΙΑ

«SOVREMENNI MIR» (Πετρούπολις). — Ἡ ἐπανόστασις κατέστησε τὴν θέσιν τοῦ Ρώσου χωρικοῦ πολλῶ μᾶλλον ἀπελευθερικὴν ἀφ' ὅτι ἦτο πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ φιλελευθέρου κινήματος. Αἱ ἀγροτικαὶ ταραχαὶ ἐδηλητηρίασαν τὰς σχέσεις τῶν γαιοκτημόνων καὶ τῶν καλλιεργητῶν εἰς τρόπον ὥστε οἱ Κοζάκοι διαρκῶς ἔχουν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ χωρία καὶ εἶνε ἔτοιμοι νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῶν ἀτυχῶν χωρικῶν εἰς τὴν πρώτην πρόσκλησιν τοῦ πρώτου τυχόντος γαιοκτημόνος ὅστις ἄλλως τε τοὺς τρέφει καὶ τοὺς καταλιγεῖ καὶ μάλιστα τοὺς...μισθοδοτεῖ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ οικονομικὴ κατάστασις τοῦ χωρικοῦ εἶνε ὀλεθρία. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες πωλοῦσι

γαίας διὰ μέσου τῶν Δημοσίων ἐν τοῖς χαρίσις Τραπεζῶν αἰτίνες πιστώνουν τοὺς εὐκαταστάτους χωρικοὺς καὶ τοὺς ἐξωθοῦσιν οὕτω εἰς τὴν παραίτησιν τῶν ἀπὸ τῶν κοινοτικῶν κτημάτων ἵνα διευκολυνθῇ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Ὁ πένης ἀγρότης ἀφ' ἐτέρου οὐδένα πόρον ἔχει εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν. Διαρκῶς δὲ εὐρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σιτοδείας τῆς βίας τοῦ γαιοκτημόνος καὶ τοῦ φόβου τῶν ταπεινῶν ποιμένων οἵτινες πάνοπλοι φυλάσσουν τὰ ποίμνια των. Ἐπίσης οἱ δασοφύλακες φονεύουν ὡς σκύλους τοὺς χωρικοὺς ἂν τυχόν τοὺς συλλάβουν μαζεύοντας ὀλίγα ξύλα διὰ νὰ ζεστάνουν τὴν οἰκογένειάν των. Πλήρης ἀναρχία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν τῆς ὁποίας τὸ τέλος δὲν φαίνεται ἐγγύς.

Η ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

«ΝΕΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ» (Ρώμη). — Ὁ κ. Καννιτζάρο ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Μεσσηνίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς ἀρχιτέκτονας ἀλλὰ κοὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως. Πάντες συμφωνοῦν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι αἱ κατοικίαι ἐν τῇ σεισμικῇ ζώνῃ δὲν πρέπει νὰ κτισθῶσι διὰ λίθων ἀλλ' ἐκ ξύλων νὰ κατασκευασθῶσι καὶ νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τοῦ ἐνὸς ὀρόφου, ἰδίως δὲ νὰ εἶνε μεμνωμένα καὶ ν' ἀπέχων ἀπ' ἀλλήλων.

ΟΙ ΔΕΣΜΩΤΑΙ

«OBRAZOVANIE» (Πετρούπολις). — Ὁ κ. Α. Κλέινβορτ συγκινεῖται ἐν δικαίῳ, διὰ τὴν ἰσότητά ἐν τῇ ἀνισότητι τῶν δεσμωτῶν. Οἱ νέοι κανονισμοὶ τῶν ρωσικῶν φυλακῶν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἰσότητος ἐνώπιον τοῦ νόμου ἐξισώνουν τοὺς πολιτικούς καταδίκους μὲ τοὺς καταδίκους τοῦ κοινοῦ δικαίου. Τοῖς ἐπιβάλλουν τὴν ἀσπρόρροχα τῆς φυλακῆς. Τοὺς ἀλυσσοδέτουν καὶ τοὺς στεροῦν τῶν βιβλίων τῶν κοινοτέρων ὅπως κάμνουν καὶ διὰ τοὺς ἐγκληματίας τοῦ ἐσχάτου εἶδους. Ἐπίσης τοὺς καταλείπουν ἐντελῶς εἰς τὴν σκληρότητα τῆς χορείας τῶν δεσμοφυλάκων οἵτινες ἔχουν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, εἶνε δὲ ὀπλισμένοι μὲ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ βασανιστικά ὄπλα.

Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

[Φαγητά, Γλυκύσματα, Ἐπιδόρπια]

[Μπαριμπούνια μαρινάτα]

Παίρνομεν τὰ μπαριμπούνια καὶ ἀφοῦ τὰ καθαρίσωμεν, τὰ ἀλατίζομεν καὶ τὰ βουτούμεν εἰς τὸ ἄλευρι. Καίκομεν ἄρκετὸ λάδι ἢ βούτυρο τηγανίζομεν τὰ μπαριμπούνια, καὶ τὰ σερβίρομεν κατόπιν μὲ σάλτσα μαρινάτη, τὴν ὁποίαν κίμωμεν ὡς ἐξῆς :

Καβουρδίζομεν ψιλοκομμένο σκόρδο προτοῦ κοκκινῆσαι ἐντελῶς προσθέτομεν 1 κουταλάκι ἄλευρι καὶ ἀφοῦ ἀργίσουν νὰ παίρουν χρῶμα ρίπτομεν ξύδι ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ καὶ ὀλίγον νερὸ, ἓνα φύλλο δάφνη, δενδρλίθανο, 3 ἢ 4 κόκκους πιπέρι, ἄλατι καὶ τὰ ἀφίνομεν εἰς φωτιάν ἕως ὅτου δέση ἢ σάλτσα. Ἄν θέλωμεν νὰ διατηρήσωμεν τὰ μαρινάτα ἐπὶ πολὺ χρόνον, δὲν βάζομεν πολὺ ἄλευρι εἰς τὴν σάλτσα.

[Πιζέλια γιαχνί]

Ἄφοῦ ἐν πρώτοις γιαχνίσωμεν ὀλίγο κρομμύδι μὲ καλὸ λάδι, κατόπιν βίζομεν τὰ πιζέλια ζεματισμένα μαζὺ καθῶς καὶ ὀλίγο ψιλοκομμένο μαϊδανὸ, ντομάτα, ἄλας, πιπέρι, καὶ ἀφίνομεν νὰ ψηθοῦν τὰ πιζέλια.

[Ἐντόσθια ἀρνιοῦ κατὰ τὸν Ἑλλ. τρόπον]

Παίρνομεν σηκοτάκια καὶ καρδιαίς ἀρνιοῦ καὶ κόπτομεν εἰς φέτας ζεματούμεν ἐπίσης τὸ πλεμόνι καὶ κόπτομεν καὶ αὐτὸ εἰς φέτας ψιλαίς. Κόπτομεν ἓνα κορμύδι καὶ τὸ βίζομεν ἐπάνω εἰς τὴν φωτιά μαζὺ μὲ ὀλίγο βούτυρο καὶ ἄκ' ἰδοῦμεν ὅτι ἀρχίζει καὶ ξηνοθεῖ, ρίπτομεν μέτῃ τὰ πλεμόνια καὶ ταῖς καρδιαίς, τὰ τινάζομεν καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν φωτιά, ρίπτομεν ἄλας καὶ πιπέρι καὶ κατόπιν προσθέτομεν τὰ σηκοτάκια. Ρίπτομεν ἀκολούθως ὀλίγο ἄλευρι, ὀλίγο μαϊδανὸ, ὀλίγο κρατὶ καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ ψηθοῦν ἀνακτώοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Στίβομεν καὶ ὅπιν τὸν ζωμὸν ἐνδὸς λεμονιοῦ εἰς τὰ ἐντόσθια καὶ μεταχειρίζομεθα.

[Μοὺς μὲ κάστανα]

Κίμνομεν κατ' ἀρχὰς ἓνα πορὸ ἀπὸ κάστανα, καὶ ἀφοῦ τὸν περάτομεν τὸν ἀνακατεύομεν μὲ 150 δραμ. βανιλιασμένον σιρόπι μέτῃ εἰς μίαν λεκάνην, τὴν ὁποίαν βίζομεν εἰς τὸ χνάρι καὶ ἀνιχνάτομεν ἕως ὅτου κρυσθῆ καὶ πήξη καλὰ. Κτυποῦμεν εὐθὺς 150 δραμ. κρέμα γάλακτος, ἀνιχνάτομεν μὲ προσηχὴν καὶ γεμίζομεν τὴν σόρμα τοῦ μοῦς, τὴν ὁποίαν σκεπάζομεν μὲ ἓνα χαρτὶ καὶ τὴν ὁποίαν φραπάρομεν ἐπὶ 1 1/2 ὥρα εἰς τὸν πάγο. Κατόπιν τὴν βίζομεν εἰς νερὸ γλιαρὸ καὶ τὴν ἀναποδογυρίζομεν εἰς πετσέτα διπλωμένη εἰς φρουτιέρα.

[Μπουῖτι πρόβειον ψητὸν μὲ σκόρδο]

Παίρνομεν τὸ μπουῖτι, ἐμπήγομεν σκόρδο εἰς διὰφορα μέρη, κατόπιν δὲ τὸ περνοῦμεν εἰς τὴν σουβλαν καὶ τὸ θέτομεν εἰς τὴν φωτιά ἐπὶ 1 1/2 ὥραν βρέχοντες καθεὶ τόσο μὲ βούτυρο καὶ λεμόνι. Ἄμα ψηθῆ τὸ βίζομεν εἰς τὴν πιατέλα, τὸ γαρνίρομεν μὲ μανιτάρια (ἂν θέλωμεν) ἢ μὲ ἄλλα γόρτα καὶ σερβίρομεν χωριστὰ μίαν σάλτσα τὴν ὁποίαν κίμνομεν ὡς ἐξῆς Βίζομεν μέτῃ εἰς μίαν κατσαρόλαν ὀλίγον ψιλοκομμένον ζιμπόνι, πιπέρι, ἓνα δεμάτι μυρωδικὰ (δάφνη, θυμάρι καὶ μαϊδανὸ) ὀλίγο κρατὶ ἄπυρο καὶ τὰ βίζομεν νὰ βράσουν μαζὺ. Τὰ περνοῦμεν κατόπιν ἀπὸ τρυπητὸ, προσθέτομεν ἀκόμη ὀλίγον κρατὶ, ὀλίγον φρέσκο βούτυρο καὶ τὰ μεταχειρίζομεθα.

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Ἡ πονηρία εἶνε φυσικὸν ἄλαντον εἰς τὴν γυναῖκα.
(Ρουσσὸ)

— Οὐδὲν τὸ ἀηδέστερον προσώπου ὕπερ ἐπαύσατε ν' ἀγαπᾶτε.
(Βαλζάκ)

— Ἡ ἐντιμότης δὲν εἶνε χρῆμα, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ δὲν εἶνε τόσον ἄυλος ὅσον ζητοῦν νὰ τὴν παραστήσουν.
(Καβερὰν)

— Ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος εἶνε μηχανὴ εὐρισκομένη εἰς τὰς χεῖρας ἐκείνων, οἵτινες τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ τὰ προσωπικὰ αὐτῶν συμφέροντα.
(Λαμενὰ)

— Τὸ πρώτιστον τῶν ἀγαθῶν δὲν εὐρηταί ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἀλλὰ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ.
(Ρουσσὸ)

— Ἡ φύσις λέγει εἰς τὴν γυναῖκα ἔσο ὦραία ἐὰν δύνασαι, φρόνιμος ἐὰν θέλῃς, ἀλλ' ὀφείλεις νὰ ἦσαι εὐυπόληπτος.
(Βωμορσαί)

— Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως δὲν ἐπέζησεν οὐδαμοῦ μετὰ τὴν πτώσιν τῶν κοινωνικῶν ἐλευθεριῶν.
(Λουῖν)

— Τὰ συστήματα εἶνε βαθμίδες μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνέρχεται τις μέχρι τῆς ἀληθείας.
(Β. Οδγγὸ)

— Τὸ ἄλαντον εἶνε τέχνη ἀνάμικτος ἐνθουσιασμοῦ.
(Ριβερὸλ)

— Τὸ μέλλον μᾶς κρίνει, ὅπως ἡμεῖς κρίνομεν τὸ παρελθόν.
(Ρενὰν)